Jozafát V. Tinkovič, OSBM

LETOPIS
BUKOVSKÉHO MONASTYRA
(Bukovej Hory)

a historické zmienky o iných bazilián skych monastyroch na východnom Slovensku

Jozafát V. Timkovič, OSBM

LETOPIS
BUKOVSKÉHO MONASTYRA
(Bukovej Hory)

a historické zmienky o iných baziliánskych monastyroch na východnom Slovensku

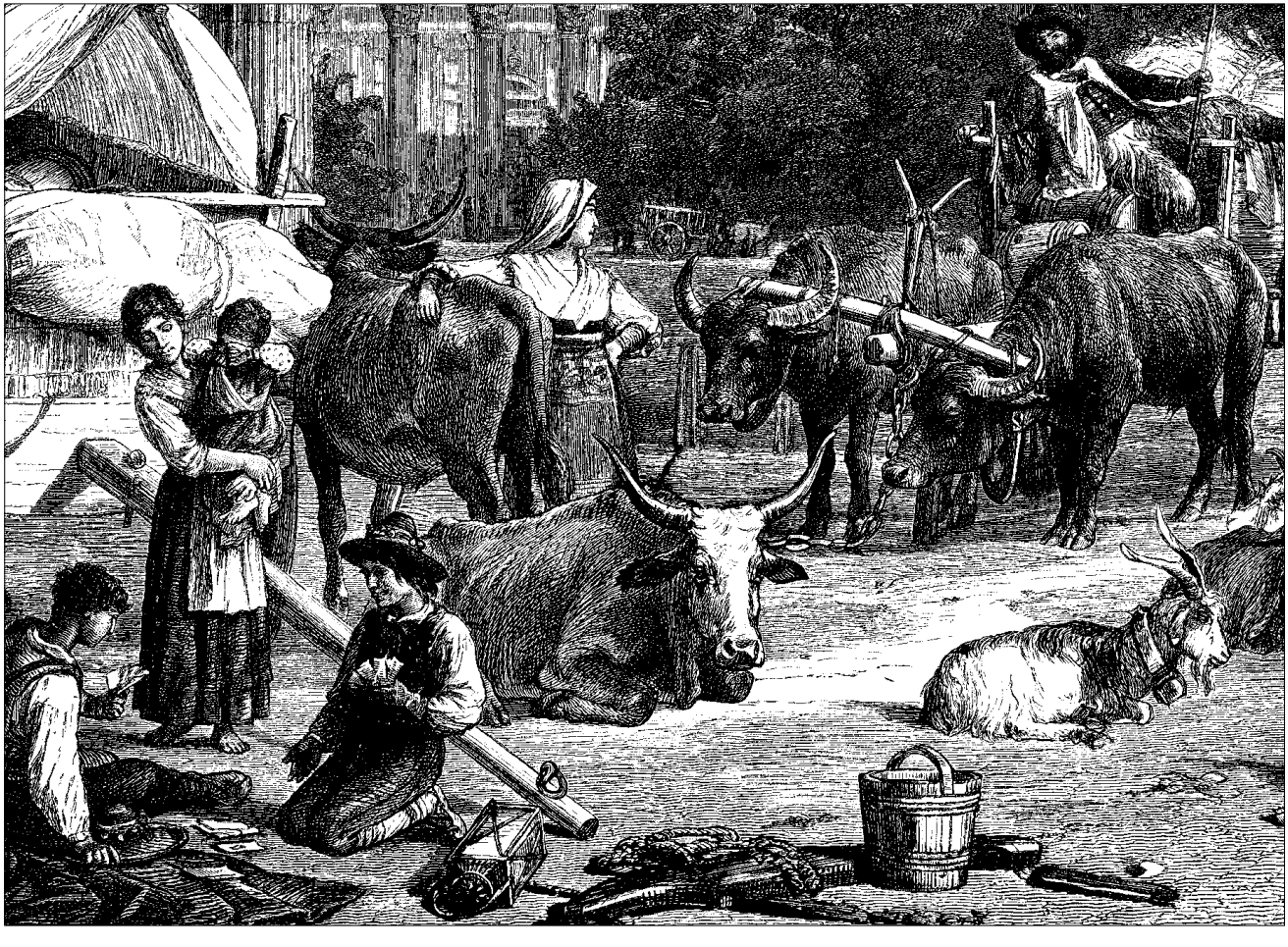

Letopis Bukovského monastyra
(Bukovej Hory)
a historické zmienky
o iných baziliánskych monastyroch
na východnom Slovensku

Túto knihu autor venuje svetlej pamiatke
jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM,
ktorý sa v roku 1738 záhadným spôsobom
na Bukovej Hore objavil,
obnovil tu mníšsky život,
a potom po roku 1756 nemenej záhadne,
z dejín Bukovej Hory zmizol...

Jozafát V. Timkovič, OSBM

LETOPIS

Bukovského monastyra (Bukovej Hory)

a historické zmienky o iných baziliánskych monastyroch na východnom Slovensku

Prešov
Rád sv. Bazila Veľkého
2004

Dovoľujem vytlačiť:

o. Vladimír J. Sedláček, OSBM
protoihumen
Rádu sv. Bazila Veľkého na Slovensku

© 2004 o. Jozafát V. Timkovič, OSBM

Túto knihu možno objednať na adrese:
Monastyr sv. Bazila Veľkého
Vajanského 31
080 01 PREŠOV, SLOVENSKO

ISBN 80-968862-7-4

Na titulnej strane knihy:
Praslovania-Rusíni obetujúci pohanské žertvy (býkov a volov) na Bukovej Hore. V pozadí gréckokatolícky cyrilometodejský kríž, ktorý vztýčili prví baziliánski misionári, a ktorý vytlačil krvavý kult a ľudu sprostredkoval pravdivú vieru i kultúru.
V hornej časti – súčasná baziliánska cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta na Bukovej Hore.

Na druhej-vnútornej strane obálky:
Býči trh v prvej polovici 18. storočia.

OBSAH

Predslov 5

I. Letopis Bukovského baziliánskeho monastyra
1. Geografické umiestnenie baziliánskeho monastyra na Bukovej Hore 9
2. Historický vstup potrebný k porozumeniu etymológie názvu «Bukova Hora» 13
3. Etymológia názvu «Bukova Hora» 31
4. Najstaršie kresťanské dejiny monastyra 35
5. Dejiny 17. storočia 39
6. Dejiny 18. storočia 41
7. Dejiny 19. storočia 121
8. Dejiny 20. storočia 135
   8.1. Odpusty na Bukovej Hore v 20. storočí 163
   8.2. Materiálna obnova po roku 1990 171
9. Dejiny 21. storočia 191

Doslov 193

10. Prehľadná tabuľka: Ihumeni Bukovského monastyra 195
11. Prehľadná tabuľka: Osídlenie Bukovského monastyra 197

II. Historické zmienky o iných baziliánskych monastyroch na východnom Slovensku 205
1. Jasenovský baziliánsky monastyr (pri Humennom) 207
2. Klokočovský baziliánsky monastyr 209
3. Košický ženský baziliánsky monastyr 211
4. Krásna nad Hornádom (Opátka) a jej baziliánsky monastyr 213
5. Legnavský baziliánsky monastyr 215
6. Lelešský baziliánsky monastyr 221
7. Michalovský baziliánsky monastyr 223

8. Prešovský baziliánsky monastyr 225
9. Rafajovský baziliánsky monastyr 247
10. Sninský (Sinajský) baziliánsky monastyr 251
11. Trebišovský baziliánsky monastyr 255

III. Rukou písané baziliánske *Pravidlá* z roku 1826 279

Použitá literatúra 289

Analytický index 297

Predslov

V roku 1995 sa s Božou pomocou podarilo vydať knihu «*Letopis Krásnobrodského monastiera*», v ktorej sú monograficky sprístupnené dejiny starodávneho baziliánskeho monastyra v Krásnom Brode (dnes v okr. Medzilaborce). Kniha sa stretla s mimoriadným úspechom a radosťou, a to nielen u miestnych obyvateľov, či pútnikov navštevujúcich slávne gréckokatolícke odpusty «*na Manastyre v Krasnim Brodi*», ale mala ohlas dokonca i v zahraničí. Krátko po vydaní knihy istý gréckokatolícky veriaci z Bratislavy priniesol na znovuobnovenie Krásnobrodského monastyra na vtedajšie pomery neuveriteľný dar 250.000,- Sk. Toto jeho gesto naozaj nemalou mierou prispelo, a to najmä v morálnom slova zmysle, k tomu, že Krásnobrodský monastyr bol znovupostavený. Preinvestovaných na ňom bolo okolo 35 miliónov slovenských korún a od roku 2001 v ňom znova žijú baziliáni.

Najvyšší predstavený baziliánov na svete, protoarchimandrit o. Izidor Patrylo, OSBM, sídliaci v Ríme, autorovi knihy pri jednej príležitosti povedal:

— Tak rozpracovaná kniha by mala byť publikovaná o každom našom baziliánskom monastyre na svete… A teraz napíšte podobnú knihu o vašom monastyre na Bukovej Hore…

Autor namietol:

— Ale o Bukovej Hore niet toľko historických materiálov, ako o Krásnobrodskom monastyre…, preto sa to nedá…

Protoarchimandrit odpovedal:

— To nič, len napíšte…, napíšte…

Dni, mesiace, roky utekali… Zlom nastal, keď bol úplnou náhodou objavený rusínsky rukopis najväčšieho historika prvej polovice 20. storočia, znalca o Podkarpatskej Rusi, Dr. Vasilija Hadžegu (1864-1938) z Užhorodu. Krátky päťstranový rukopis pojednával práve o baziliánskom Bukovskom monastyre na Bukovej Hore. Bol napísaný v Užhorode a opatrený dátumom: 13. novembra 1935 a trasľavou rukou podpísaný *Др. Вас. Гаджега* (**obr. 1**).

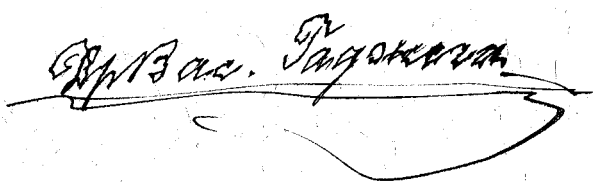

Obr. 1: *Vlastnoručný podpis Dr. Vasilija Hadžegu*

Tento dokument, ktorý vyšiel zpod pera gréckokatolíckeho preláta a protojereja Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie, bol oným počiatkom, ktorý stál pri zrode tejto knihy.

Všetko, čo autor použil z rukopisu Dr. Vasilija Hadžegu, je presne označené v odvolávacích poznámkach. Autor sa s úctou skláňa pred týmto veľkým gréckokatolíckym rusínskym znalcom dejín…, ktorý už síce patrí minulosti, ale jeho práce žijú dodnes.

Na tomto mieste autor vyjadruje svoje poďakovanie svojmu rodnému bratovi i spolubratovi v Christu – v monastyre – o. Gorazdovi A. Timkovičovi, OSBM, za jeho kritické pripomienky k štúdii.

Ďalej vyjadruje svoje hlboké poďakovanie spolubratovi o. Bertalanovi L. Dudášovi, OSBM, za sprístupnenie niektorých dokumentov ohľadne histórie baziliánov z *Archíva* baziliánskeho monastyra v Mária Povči (v Anarcs) v Maďarsku a ďalej ďakuje spolubratovi o. Damiánovi Ľ. Kičovi, OSBM, za sprostredkovanie rukopisných dokumentov *Ľvovského štátneho archíva* z Ukrajiny.

Na tomto mieste sa autor chce poďakovať i všetkým ostatným, ktorí akýmkoľvek spôsobom dopomohli k zrodu tejto monografie

o baziliánskej gréckokatolíckej Bukovej Hore.

Pozoruhodné je, že autor ohľadom histórie Bukovej Hory na území Slovenska nenašiel ani jeden jediný dokument, ani jednu vážnejšiu historickú zmienku, a to i napriek tomu, že Bukova Hora sa nachádza na Slovensku. Všetko, čo bolo objavené, bolo objavené v archívnych zdrojoch pochádzajúcich zo zahraničia… Ale taký je už osud byzantského cyrilometodejského obradu na Slovensku: všetky dokumenty ľahli popolom nepriateľov východného obradu, ktorí sledovali len jeden cieľ, aby o tomto obrade bola z nášho územia vymazaná akákoľvek stopa.

V súvislosti s prekvapivou stratou všetkých dokumentov o Bukovej Hore na území terajšieho Slovenska sa nevdojak vynárajú poetické slová historika a dlhoročného pracovníka Matice slovenskej, rímskokatolíckeho kňaza – F. V. Sasinka, ktorý plače nad zničenými gréckokatolíckymi dokumentami ohľadom Nitry:

> «*Nič som si tak nežiadal, jako abych deje Nitry v smeru tomto vyskúmať mohol. I tu ale zavisnul nad nami osud… Letopisy, jakoby sa boly uriekly, mlčia o hlavních príbehoch. A hľa! toto jich mlčanie dôvodom nám je toho, že sa tu niečo konalo… Verte mi, že tam, kde kroniky o našej minulosti mlčia: stalo sa to zo závisti proti, v ničom nezavinivšiemu sa menu i národu… A tak to máš… – jakoby sa prepadly jej deje od roku 885 až 1135. Všade ticho, všade hlucho. Obledla sláva Nitry, jako sláva Jeruzalema pod návalom Saracenov*».[1]

Veríme, že táto kniha pomôže k osvetleniu aspoň časti slávnych dejín rusínskych gréckokatolíkov na Slovensku a bude vďačne prijatá nielen nimi samými žijúcimi pod Bukovou Horou, ale i všetkými pútnikmi chodiacimi čerpať duchovné sily na toto významné odpustové miesto. Bukova Hora má odpusty až trikrát do roka…,

čo o sebe nemôže «povedať» hociktoré pútnické miesto na Slovensku.

V závere knihy sú publikované historické zmienky o niektorých baziliánskych monastyroch, ktoré kedysi existovali, alebo dodnes existujú na území dnešného východného Slovenska. Jedná sa približne o 25 baziliánskych monastyrov, z ktorých sa podrobnejšie opisujú: **Jasenovský, Klokočovský, Košický (ženský), v Krásnej nad Hornádom, Legnavský, Lelešský, Michalovský, Prešovský, Rafajovský, Sninský a Trebišovský**.

Autor

na sviatok Vozdviženija Čestnaho Kresta,
14. septembra 2003

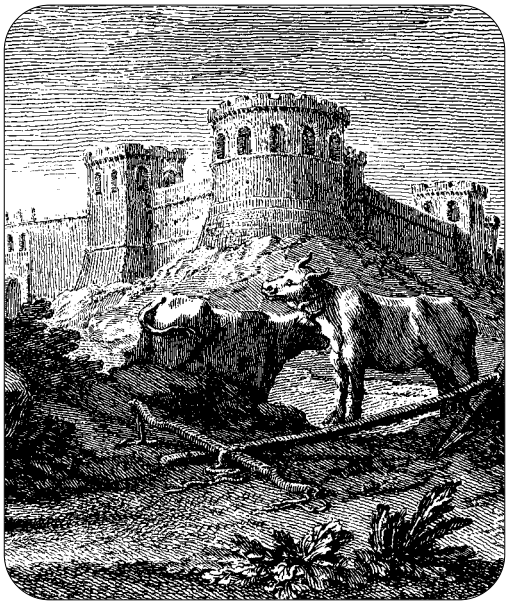

I. Letopis Bukovského baziliánskeho monastyra

1. Geografické umiestnenie baziliánskeho monastyra na Bukovej Hore

Baziliánsky monastyr na Bukovej Hore sa nachádza na malebnom kopci obklopenom listnatými hájmi, v nadmorskej výške 347 metrov.[2] Pod týmto kopcom nazývaným v dokumentoch «*Bukova Hora*», či ľudovo «*Bukova Horka*», «*Bukova Hurka*» alebo «*Bukova Hirka*» sa nachádzajú tri typicky gréckokatolícke obce: na juhovýchod obec Bukovce (*Bukivci*), na severovýchod Gribov (*Gribiv*)[3] a na severozápad Olšavka (*Vilšavka*) (**obr. 2**).[4]

Bukova Hora sa rozprestiera na rozhraní bývalého Šarišského a Zemplínskeho komitátu (**obr. 4**). Dnes sa táto zem započítava do okresu Stropkov. I keď sa Bukova Hora volá «bukovou», na tejto hore je buk naozaj veľmi zriedkavým stromom. Bukova Hora bola a i dodnes je porastená poväčšine hrabovým lesom…

> Pozoruhodné je, že na miestnej mape na Bukovej Hore sa dodnes nachádzajú chotárne názvy ako «Hrabiny», či «Pod Hrabinami» (**obr. 68**), ktoré poukazujú, že i v minulosti na Bukovej Hore rástli prevažne hrabové lesy a pôvod názvu «Bukova Hora» netreba hľadať v «bukoch», teda v stromoch, ktoré tam nerástli, ale niekde inde…

Na Bukovu Horu sa pútnik dostane nasledovne: Ak cestuje zo Stropkova do Medzilaboriec, tesne pred tabuľou označujúcou začiatok dediny Bukovce odbočí na Olšavku a potom ešte hodný kus cesty pred Olšavkou zabočí vpravo. Pútnik sa naraz ocitne na starodávnej poštovej ceste zvanej «Jozefínka», ktorá ho dovedie do blízkosti kedysi slávneho baziliánskeho monastyra.[5] Na monastyr ho u-

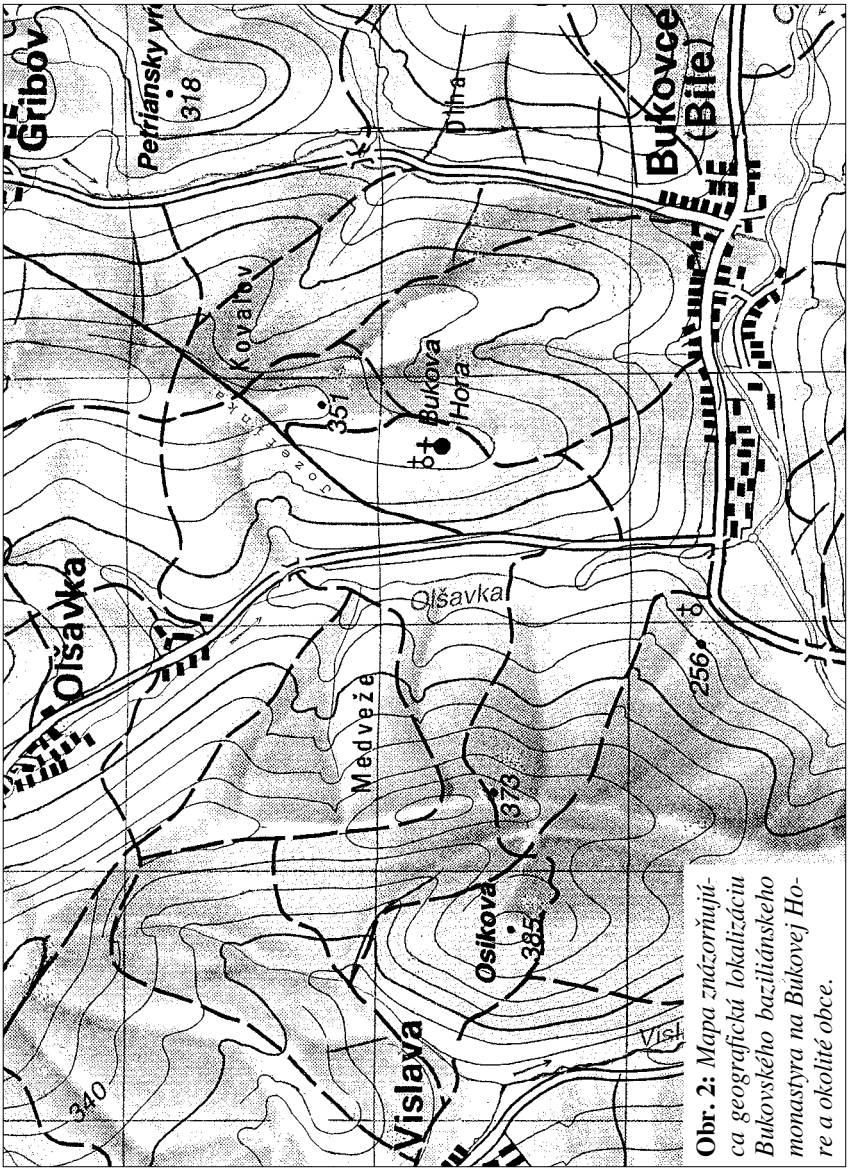

Obr. 2: *Mapa znázorňujúca geografickú lokalizáciu Bukovského baziliánskeho monastyra na Bukovej Hore a okolité obce.*

pozorňuje v diaľke sa týčiaci majestátny desaťmetrový oceľový trojramenný kríž. Bol postavený pri príležitosti jubilejného roka 2000… Ukazuje pútnikovi miesto, kde za zeleným hájom stál baziliánsky monastyr a dnes sa k nebu týčia dve osamelé gréckokatolícke cerkvi. Volajú každého pocestného k modlitbe a úvahám o pominuteľnosti všetkého ľudskou rukou vybudovaného, ale i o večnosti – o H. Bohu.

Obr. 3: *Smerové tabule na Bukovej Hore.*

---

[1] F. Sasinek, «Trudoviny k dejopisu slovensko-obradnej cirkve v Uhrách», *Slovesnosť*, Skalica, II/16 (1864) str. 249-250.

[2] Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 253; Za preklad maďarských textov neobyčajne dlhého článku «A Bukócz-hegyi monostor története» uverejňovaného na pokračovanie v rokoch 1898-1899, ktorý často citujeme v tejto práci, autor vyjadruje srdečné «Hospoď Boh zaplať» pani Monike Krajňákovej z Prešova.

[3] Gribov, Grobov, Hrobov… – meno dediny prezrádza, že na tomto mieste bolo kedysi praslovanské pohrebište.

[4] Kým Bukovce a Gribov sú starodávne praslovanské obce originálne osídlené ešte v predhistorickej dobe, obec (V)olšavka vznikla po roku 1301 v dobe tzv. Valašskej kolonizácie. Založili ju Rusíni za vlády Anjouovcov, ktorí sa tu prisťahovali po vyhnaní z centrálneho Uhorska, pretože nechceli prestúpiť na latinský obrad.

[5] Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 253.

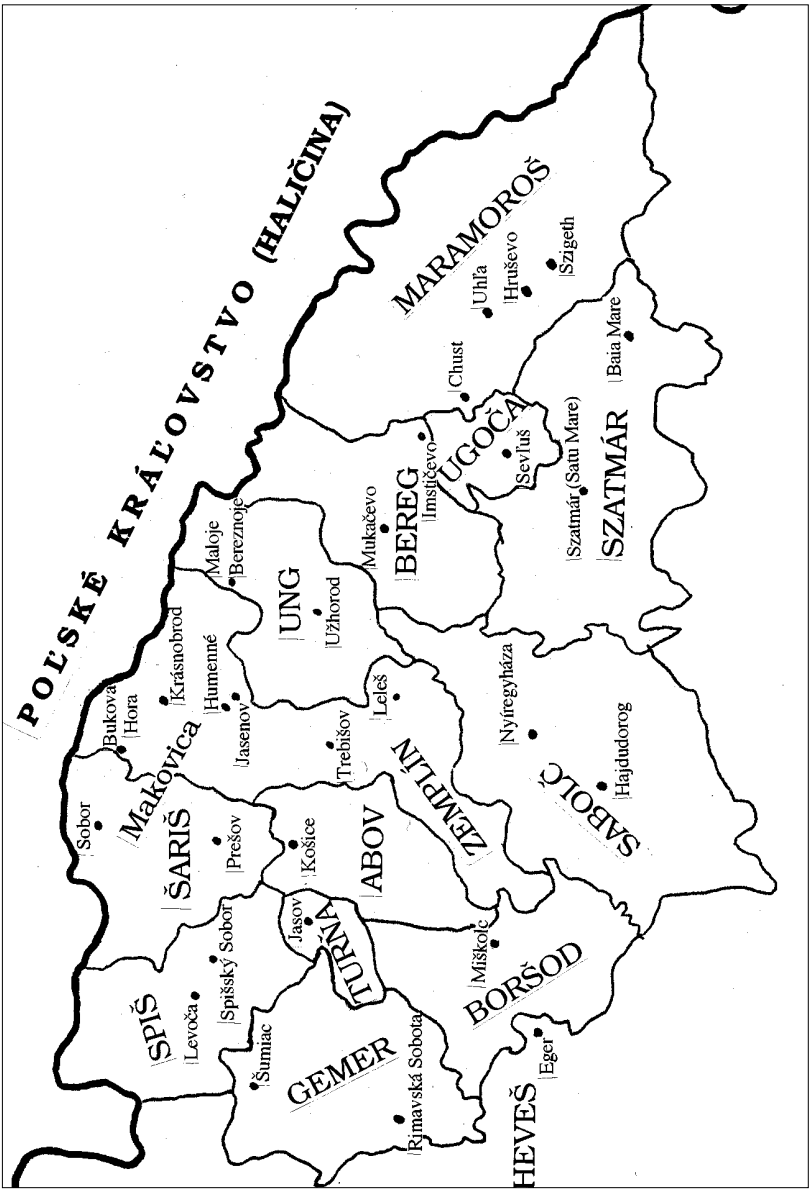

Obr. 4: *Časť historického Podkarpatska so svojimi starodávnymi župami v časoch Uhorského kráľovstva.*

2. Historický vstup potrebný k porozumeniu etymológie názvu «Bukova Hora»

«Biele Uhorsko» (= Býčie Uhorsko = Turie Uhorsko = Turkia), tj. slovanské Uhorsko

V dejinách sa «bielym»[1] označuje arpádovské Uhorsko (správnejšie Vuhorsko[2]), ktoré vzniklo ešte pred príchodom Maďarov a bolo, čo sa týka etnickej príslušnosti, čisto slovanské. Pôvodným srdcom a centrom (V)uhorskej ríše v čase jej zrodu (10.-11. storočie), tj. Uhorskom v úzkom a pôvodnom slova zmysle, bola okrem iných oblastí i oblasť dnešného východného Slovenska.

Z tejto doby pochádza napr. dnešný názov východoslovenského pohoria «Vyhor-lat» (Vihor-lat) = «**вγгор-латъ**» (Vuhor-lat) = «Byharské vrchy»,[3] tj. (V)uhorské vrchy.

Do pôvodného centra Uhorskej ríše ďalej patrila oblasť dnešného severovýchodného Maďarska spolu s územím dnešnej Podkarpatskej Rusi, s Uh-hradom (Užhorodom) ako centrom a Transylvánia (Byharsko = **Вγгорско** = *Vuhorsko*) s centrálnym hradom Byhar[4] (Nagy Varád,[5] Oradea-Mare). Názov tisíc rokov trvajúcej Uhorskej ríše «Uhorsko» (Vuhorsko) je odvodený od názvu podkarpatskej rieky Uh (Vuh),[6] kde bola kolíska slovanskej arpádovskej (= karpatskej) dynastie.[7] Práve z územia v povodí rieky Uh pochádzali arpádovskí králi…

V rusínskych dedinkách ležiacich v povodí rieky Uh, napríklad v gréckokatolíckom Kolbasove či Uliči-Krivom na dnešnom východnom Slovensku, sa zachovali starodávne vyobrazenia uhorských arpádovských kráľov, rodákov z tejto oblasti, a to priamo na Cárskych dverách ikonostasov (**obr. 5**).

«Biele» Uhorsko bolo ríšou podkarpatských Rusínov-(V)uhrov pra-

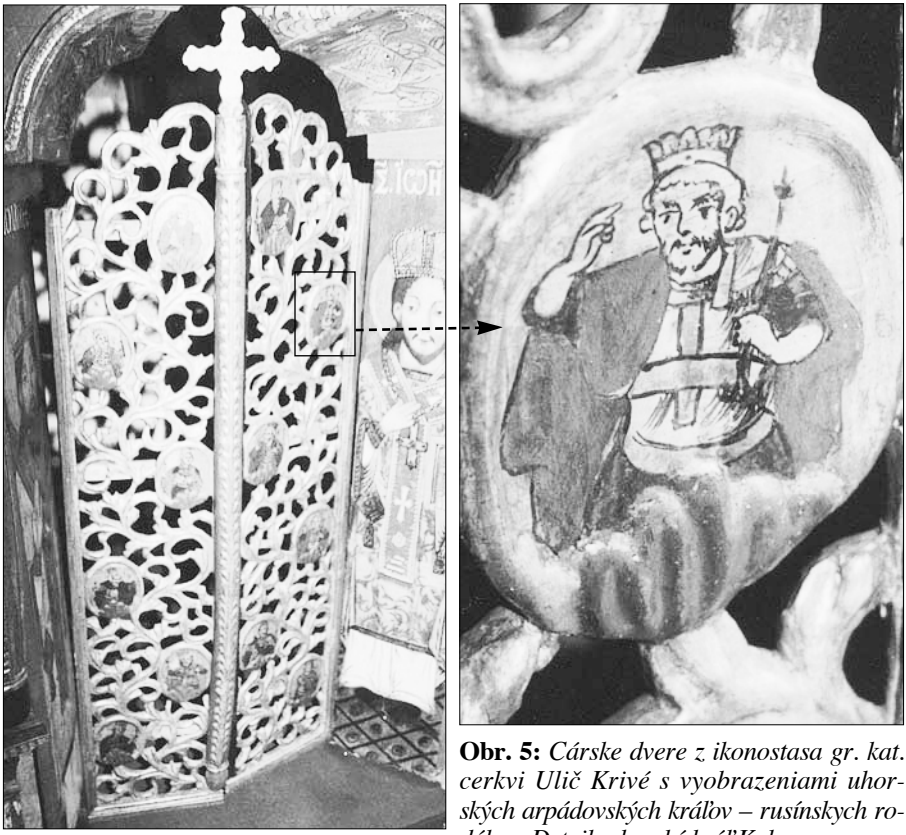

Obr. 5: *Cárske dvere z ikonostasa gr. kat. cerkvi Uličˇ Krivé s vyobrazeniami uhorských arpádovských kráľov – rusínskych rodákov. Detail: uhorský kráľ Koloman.*

slovanského moscho-iberského plemena sídliaceho pri rieke (V)uh[8] – ríšou, ktorá pôvodne vznikla na troskách dvoch zaniknutých držav: Veľkomoravskej a Bulharskej. Anonymus odvodzoval názov «Hungaria» (Uhorsko, Uhry) od názvu rieky, ako aj od názvu rovnomenného na nej vybudovaného slovanského hradišťa Hung (Uh), tj. dnešného Už-horodu.[9] Biele-slovanské Uhorsko existovalo od pádu Veľkej Moravy až po vymretie Arpádovcov, teda do roku 1301.

Slovo «ѹгъ» *uh-or* označuje hada, plaza, uhra, tj. predhistorické božstvo Slovanov,[10] ktoré bolo po vyhynutí veľjašterov u Keltov nahradené kohútom, u Skýtov levom (koňom) a u Moscho-Iberov býkom-turom. Slovo «uh-or» pochádza z praslovanského «*ϝѣгъ»; – Zo skýtskej varianty «*ϝȣгъ» [čítaj ^{h}*wuhъ*] pochádzajú názvy: «Uhria», «Uhorsko», po palatalizácii *h*>*ž* : «Už-horod», tiež ukrajinské «вуж» *had*, slovenské «už-ovka»; – Z keltskej nosovej výslovnosti «*ϝѫгь» [čítaj ^{h}*wu*$_{n}$*gь*] pochádza názov «(H)ungaria», latinské «ang-uis» *had*, «ang-uilla» *úhor*, poľské «węgier» [čítaj *we*$_{n}$*gier*], veľkoruské «венгр», ako i do latinčiny prevzaté «Hung-(arus)» a po palatalizácii *h* >*ž* i poľské «wąż» [čítaj *we*$_{n}$*ž*] *had*…

Dobové zmienky o tom, že Uhorsko až do 12. storočia bolo slovanské

● *Kniha Stepennaja* uvádza, že v polovici 9. storočia «bieli Uhri» (*Ungari albi*) boli Slovania (*Slavoni*) a týchto «bielych Uhrov» s úplnou samozrejmosťou zaradzuje medzi také slovanské národy ako sú Česi, Poliaci, Bulhari a pod. Sasinek na základe hore uvedeného konštatuje:

> «*… teda Uhorsko i po rozklade Veľkomoravskej državy bolo slovanským, a len po prisťahovaní sa Maďarov (… Kumánov) utratilo svoju tvárnosť slovanskú…*».[11]

● Bavorskí (nemeckí) latinskí biskupi (Teotmar – arcibiskup soľnohradský (873-907), Waldo – biskup frizinský (884-906), Erchanbald – biskup eichstättský (888-912), Zachariáš – biskup säbenský (893-907), Tuto – biskup rezenský (893-930), Richard – biskup pasovský (899-902)) dávajú v roku 900 vo svojom oficiálnom liste pápežovi Jánovi IX. (+900) neoceniteľné dobové svedectvo o tom, že Uhri (*Ungarios*) zakladajúci Uhorskú ríšu sú Slovanmi (*Sclauis*):

> «*Keď sme sa dozvedeli, že* ***Uhri*** *vtrhli do Talianska, veľmi sme túžili, Boh je našim spoločným svedkom, uzavrieť* ***s týmito Slovanmi*** *mier sľubujúc pri Bohu všemohúcemu, že im úplne odpustíme všetky neprávosti, ktoré spáchali proti nám a našim ľudom a že im vrátime všetky ich veci, o ktorých je známe, že ich majú naši ľudia, len aby nás nechali na pokoji…*».[12]

● Pasovský latinský biskup Piligrim napísal roku 973 pápežovi Benediktovi VI. správu o svojej misii v Uhorsku. Vo svojej správe priradzuje Uhorsko k slovanským krajinám a tam žijúcich Uhrov s úplnou samozrejmosťou pokladá za Slovanov. Vo svojej správe napísal:

«*Faktom je teda, že podobne ako aj iné provincie Slovanov, skoro celý národ Uhrov je pripravený prijať svätú vieru*».[13] Teda Piligrim pokladal Uhorsko za slovanskú provinciu.

● Uhri v «bielom» Uhorsku v čase vlády arpádovskej dynastie neboli Maďarmi, ale Slovanmi, hovorili slovanskou rečou a mali aj slovanské zvyky. Dosvedčuje to aj súčasník, mních Helmold, ktorý žil v 12. storočí a zomrel po roku 1177. Helmold vo svojej *Kronike* píše:

«*Ak pridáme k slovanskému územiu Uhorsko, ako niektorí chcú, pretože sa* (jej obyvateľstvo) *nelíši* (od Slovanov) *ani zvykmi, ani jazykom, rozrastá sa rozloha slovanskej reči tak veľmi, že ju takmer nemožno odhadnúť… Ale ktorí učitelia ich (Uhrov) priviedli k viere, nie je mi známe, vo všetkých svojich záležitostiach však zdá sa, nasledujú skôr Grékov ako Latiníkov*».[14]

Uhorsko bolo do 12. storočia označované názvom «Turkia»

Pretože v časoch pohanských, tj. ešte pred prijatím cyrilometodejského kresťanstva bieli (V)uhri, ako všetky moscho-iberské plemená, si ctili jediné božstvo v podobe býka-tura,[15] byzantské písomné zdroje ich často ešte aj v prvých storočiach kresťanstva nazývali «Turkami»[16] a Uhorská ríša (ríša bielych podkarpatských Uhrov) bola byzantskými zdrojmi označovaná až do 12. storočia ako «Turkia»[17] (ríša ctiteľov tura-býka). Víťazné kmene slovanských (V)uhrov (bielych) sídliace pôvodne predovšetkým na území (V)uhorlatu (Vyhorlat, Vihorlat)[18] v povodí podkarpatskej rieky (V)uh,[19] získajúc pri vytvorení novej ríše privilegované postavenie, osídľovali predovšetkým dovtedy relatívne málo obývanú pohraničnú zónu oddeľujúcu dve bývalé ríše (Veľkú Moravu a Bulharsko), tj. územie dnešného stredného Slovenska

– hlavne povodie horného Váhu[20] (**obr. 6**). Osídliac povodie horného Váhu (dnešné stredné Slovensko), spolu so svojím pôvodným «vyhorlatským» územím (teda terajším východným Slovenskom a Podkarpatskou Rusou) a transylvánskym Vuhorskom (teda Byharskom) vzniklo privilegované uhorské rusínske-kráľovské územie v latinských písomnostiach zvané «*marchia Ruizorum*» (**obr. 7**).

Od staroslovanského slova «**тѹръ**» *tur, býk* majú dodnes pomenovanie aj v tom čase osídlené dnešné stredoslovenské lokality, ba celá župa v okolí rieky «Turiec» (ľavý prítok horného Váhu (= Vuhu), tj. stará Turčianska išpania-župa, ako aj okolie inej juhovýchodnej rieky «Turiec» (pravý prítok Slanej), tj. stará išpania-župa Malohontská. Obe rieky zvané «Turiec» svojimi tokmi prakticky vymedzujú územie dnešného stredného Slovenska – bývalého, v danom čase existencie Veľkomoravskej a Bulharskej ríše, z bezpečnostných dôvodov takmer pustého[21] pohraničného

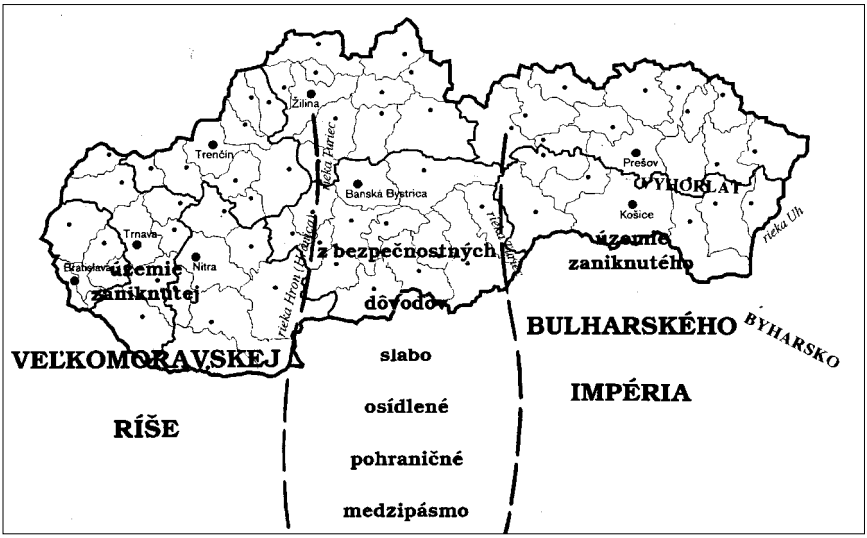

Obr. 6: *Pohraničná zóna dvoch bývalých dŕžav: zaniknutej Veľkomoravskej a Bulharskej ríše po vzniku Uhorska (v 10. storočí). Zóna bola v danom období osídlená karpatskými Uhrami, prezývanými v tom čase i «Turkami».*

Obr. 7: *Privilegované územie Rusínov: «Marchia Ruizorum» – srdce pôvodne bieleho-slovanského Uhorska.*

pásma medzi týmito veľríšami. Toto územie bolo novoosídlené práve podkarpatskými moscho-iberskými Uhrami pri vzniku a rozširovaní sa Uhorskej ríše po páde Veľkej Moravy a zániku Bulharskej ríše.

Na prítomnosť Slovanov moscho-iberského plemena v tomto stredoslovenskom kraji, okrem iného, upozorňuje i dedina zvaná «Moskovská Ves» («Moskfalua»[22] ležiaca pod turčianskym hradom – Znievom, vedľa Turčianskeho svätého Jura(ja)[23]). Kultúrny jazyk a hlavne mäkká výslovnosť obyvateľstva stredného Slovenska dodnes prezrádza jazykové prvky moscho-iberského (mosko-sibírskeho) praslovanského jazyka, a to i napriek pozdejšej násilnej re-kolonizácii slovanského obyvateľstva. V neskorších storočiach totiž, po príchode Kumánov-Maďarov, boli Slovania vyháňaní z úrodných nížin Uhorska do hôr (tzv. *Valašská kolonizácia*, **obr. 8**), čím sa slovanské etnikum i v tejto oblasti premiešalo.

Podkarpatskí Uhri, podobne ako i všetci moscho-iberskí (moskosibírski) Slovania – ctitelia tura-býka – titulovali svojich vládcov a pohlavárov-rusov ešte i v časoch prvokresťanských pohanským výrazom «tur», prípadne «bujak-tur», dôkazom čoho je napr. historická povesť-epos pohanského pisateľa z konca 12. storočia zvaná *Slovo o polku Igoreve*, v ktorej sa užívajú napr. takéto výrazy, oslovenia a tituly:

«… **бѹи тѹръ всеволодъ…**» — «*… buj(ak) tur Vsevolod…*»; «… **гаръ тѹре всеволоде…**» — «*… jarý tur Vsevolod…*»; «… **камо, тѹръ поскочише…**» — «*… kamkoľvek tur poskočíš…*»; «… **а ты бѹи рюриче и давыде…**» — «*… a ty buj(ak) Rjurik a Dávid…*».[24]

Podobne Praslovania-Kelti – ctitelia kohúta, napr. v Panónii titulovali svojich vládcov titulom «**кѹрь = кнрь**» *kohút* (odtiaľ i grécke «*κύριος*»),[25] ktorý sa dodnes zachoval v gréckokatolíckych bohoslužbách pri titulovaní episkopa. Keďže u Kel-

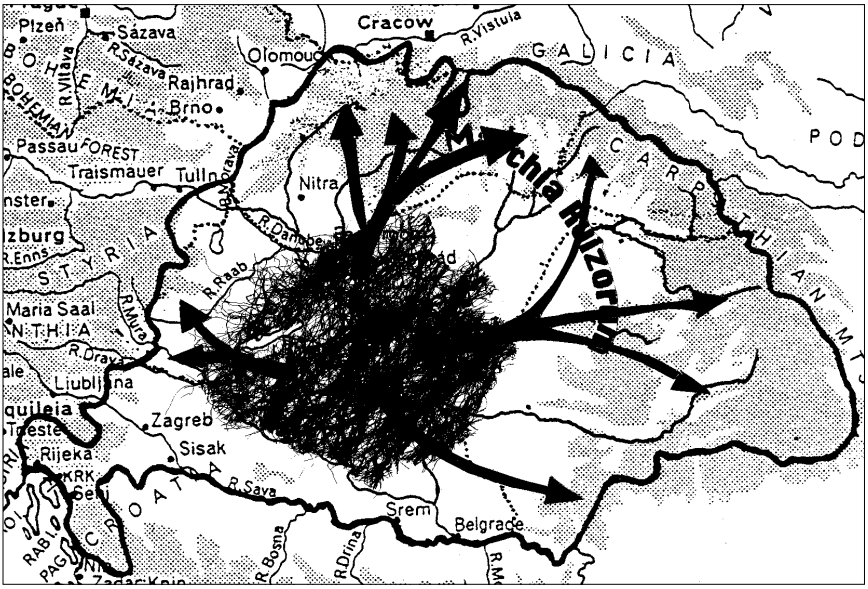

Obr. 8: *Valašská kolonizácia (od 14. st. včítane) – vyháňanie gréckokatolíckeho slovanského obyvateľstva z úrodných nížin Uhorska do hôr.*

tov sa v staroveku úcta kohúta pretransformovala do úcty orla, episkopi titulovaní termínom «кнрь» na znak svojej moci dodnes stoja počas bohoslužieb na «orlovi» vyšitom na koberci. Ešte v tridsiatych rokoch 20. storočia užíval tento symbol dokonca aj rímsky pápež (**obr. 9**).

Kumáni (Maďari)[26] po svojom príchode do bieleho arpádovského Uhorska prevzali a privlastnili si nielen názov «Uhor», ale i starý slovanský moscho-iberský titul «tur» a užívajú ho dodnes v tvare: «(t)úr» *pán* (porov. latinské «urus» *tur, bujak*, ktoré je tiež praslovanského moscho-iberského pôvodu).

Obr. 9: *Pápež Pius XI. sediaci v pápežskom kresle roku 1929. Pod nohami má koberec s vyobrazením obrovského orla… Úplne vpravo: vladyka Pavel Gojdič.*

«Cierne Uhorsko», tj. kumánske alebo maďarské Uhorsko (od 14. storočia)

«Čiernym» Uhorskom sa v dejinách označuje už novšie – maďarské (kumánske) Uhorsko v čase poarpádovskom (teda po roku 1301), ktorého definitívnym centrom sa stalo tentokrát územie dolného Dunaja a územie medzi Dunajom a Tisou, tj. zem predtým (v čase existencie Veľkej Moravy) slabo obývaná, súc v onom čase pohraničnou zónou medzi Veľkou Moravou a Bulharskom pokrytou navyše nepriechodnými močiarmi. Tam schudobnelí uhorskí králi (ktorí inú zem v priamom vlastníctve už nemali), usadzovali príšelcov Kumánov (Maďarov) za ich služby v kráľovom vojsku (**obr. 10**). Ide o časť centrálneho územia dnešného Maďarska, ešte aj v 16. storočí (r. 1528), ba aj v polovici 18. st. (r. 1750) označovaného ako «*Cumanorum Campus*»[27] alebo komitáty: «*capit. Cuma-*

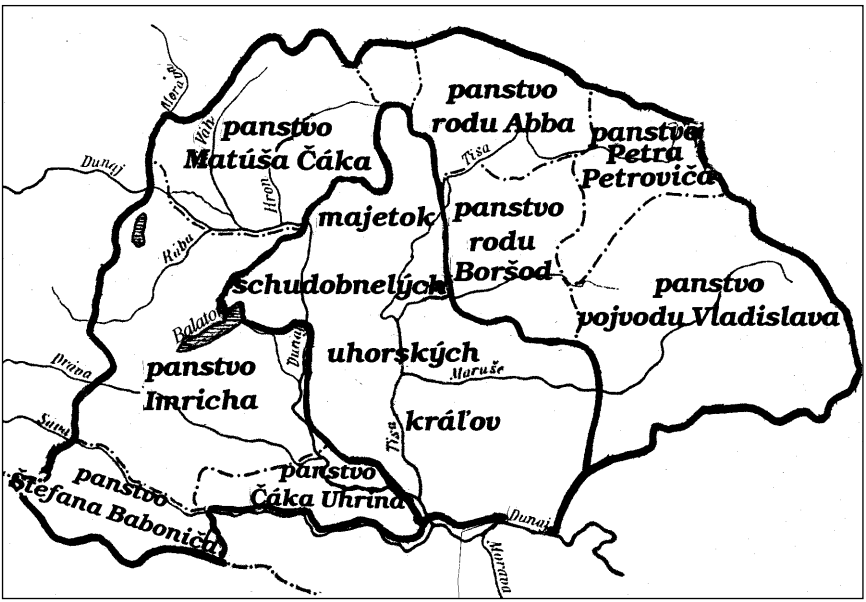

Obr. 10: *Podelenie pôdy Uhorského kráľovstva medzi šľachticmi a kráľom v 14. storočí.*

norum» a «*capit. Cun*».[28] (**obr. 11**) Po vymretí slovanskej dynastie Arpádovcov a expanzii – imigrácii cudzincov Kumánov (Maďarov) ako takzvanej jobbagiónskej[29] šľachty, sa títo cudzinci, hlavne po nástupe nearpádovskej dynastie, úplne zmocňujú celého verejného života v Uhorsku.

Okrem ruskej-rusínskej zeme («*oroszság» > «ország»)[30] a rusínskej kultúry sa Kumáni (Maďari) zmocnili i slovanského domáceho rusínskeho názvu «**Оүг-ъ**» *Uh-or*,[31] a keďže sa usadili práve v Panónii prevažne osídlenej Slovanmi keltského pôvodu, prevzali i tento názov v jeho keltskej podobe «(H)ung-ar» (Hungaria) za svoj názov. O kumánskom pôvode Maďarov, ako aj o prevzatí slovanského názvu za svoj vlastný píše aj Anonymus vo svojej kronike *Gesta Hungarorum*, kde však tento autor úmyselne, či nevedomky robí konfúziu medzi pôvodnými slovanskými (bielymi) Uhrami a maďarskými tmavovlasými príšelcami «čiernymi Uhrami»:

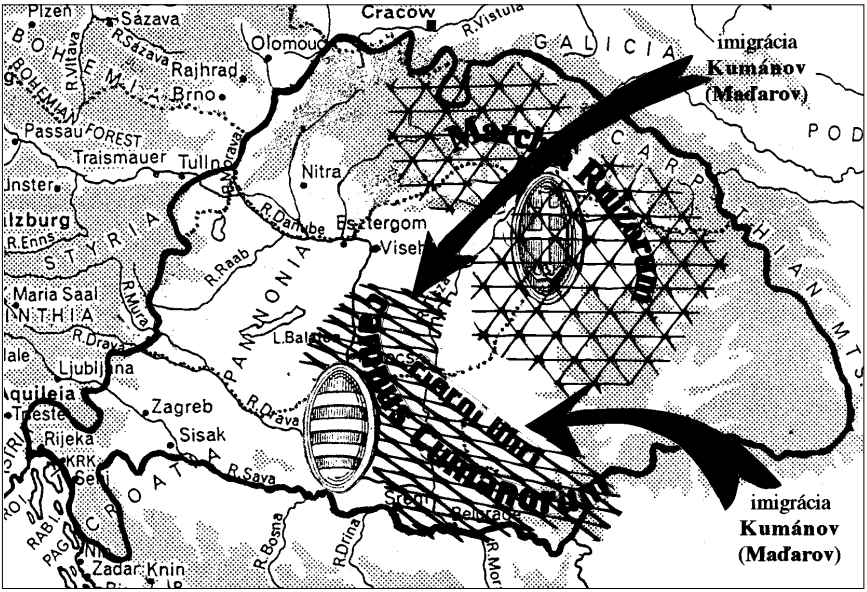

Obr. 11: *Príchod Kumánov (Maďarov) do slovanského bieleho Uhorska (13. st.)*

«*… Uhri* (čierni kumánski – pozn. redakcie) *boli nazvaní podľa pevnosti Hung* (= Užhorod), *pretože sa tam po podrobení Slovanov dlhšiu dobu zdržalo ich sedem predákov pred vstupom do panónskej zeme… Vtedy sa tých sedem* ***kumánskych*** *vojvodov rozhodlo prísť do Panónie so ženami a so svojimi synmi a tiež s veľkým množstvom. Podobne s nimi prišli do Panónie* (z historického Podkarpatska – pozn. redakcie) *i mnohí z Rusínov* (tj. kolaboranti z radov arpádovských Slovanov – bielych Uhrov, pozn. redakcie), *ktorí sa pridali k vojvodovi Almošovi…*».[32]

Baziliánsky mních Nestor (+ cca 1136) o príchode «čiernych Uhrov», tj. Kumánov (Maďarov), do bieleho slovanského Uhorska píše:

«*Keď ale slovanský národ, ako sme pravili, prebýval na Dunaji, prišli od Skýtov, totiž od Kozarov, rečení Bulhari, usadili sa po Dunaji… a potom prišli* (z Vuhorlatu, tj. povodia podkarpatskej rieky Uh – pozn. redakcie) *Bieli Uhri a ujali po nich slovanskú zem vyhnavše Vlachy* (= Hunov, Avarov – pozn. redakcie), *ktorí boli prve zaujali slovanskú zem. Tí Uhri totižto počali byť povestnými za cisára Heraklia (610-641)… a potom opäť tiahli Čierni Uhri* (Maďari) *mimo Kyjeva posledne za Olega (879-912)*».[33]

Podľa Nestorovej letopisnej správy boli teda «bieli Uhri» v povedomí Európy známi už za gréckeho cisára Heraklia (610-641), tj. už v prvej polovici 7. st., kým tzv. «čierni Uhri» sa objavili, a aj to ešte len v okolí Kyjeva, za vlády Olega (879-912), tj. až koncom 9. a zač. 10. storočia. Prvé nájazdy do Uhorska (vtedy ešte «bieleho» – slovanského) začali Kumáni-Maďari, teda neslovania, robiť až v 11. storočí. K plnej moci v Uhorsku sa dostávajú až po *Zlatej bule* Ondreja II. r. 1222 a definitívne až po vymretí slovanských Arpádovcov, tj. po roku 1301. Od toho času už Uhorsko nie je «biele», tj. blondavé, čiže slovanské, ale začína byť «čierne», tj. tmavovlasé, maďarské (kumánske) a pôvodná slovanská reč je postupne vytlačená kumánčinou-maďarčinou.

---

[1] Slovania až do príchodu Hunov=Avarov=Rómov (4.-7. storočie) mali intenzívne svetlé, tj. blonďavé (biele, bielavé) vlasy a modré (belavé) oči. V Karpatoch to platilo ešte aj v čase vzniku Uhorska, tj. v 11. storočí, ba i neskôr, (porov. G.A. Timkovič, «Pôvod 'Cigánov'», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/1 (1997) str. 113); Sasinek o existencii «bieleho» a «čierneho» Uhorska uvádza okrem mnohých iných aj tento dôkaz: «Brunnus episcopus abiit in provinciam Ungariam, quae dicitur **alba Ungria** ad differentiam alteri **Ungrie nigre**, pro eo, quod populus est colore fusco velut Etiopes», (Ademari Hist. lib. 3. Pertz SS. IV, 129 in F.V. Sasinek, *Slováci v Uhorsku*, Turčiansky Sv. Martin, 1902, str. 27); porov. F. Sasinek, *Dejiny počiatkov terajšieho Uhorska*, Skalica, 1867, str. 55-57; porov. J. Záborský, «Maďari pred opanovaním terajšej vlasti – Bieli a čierni Uhri», *Letopis Matice Slovenskej*, Turč. Sv. Martin, XI/1 (1874) str. 39-41.

[2] Slovo «Uhorsko» je jedným z mnohých príkladov dnes už zaniknutej praslovanskej digammy «*Ϝ*» [čítaj *hw*], (porov. G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) str. 45-47); U podkarpatských Rusínov, tj. Praslovanov skýtskeho plemena sa pôvodne vyslovovalo v tvare «*Ϝѹгорско» [*hwuhorsko*]. Úvodné *w* sa dodnes zachovalo v poľštine «Węgry», kým úvodné prídychové *h* zasa v latinčine «Hungaria» a od nej odvodených západoeurópskych jazykoch porov. napr. anglické «Hungary».

[3] Porov. V. Chaloupecký, *Staré Slovensko*, Bratislava, 1923, mapa v prílohe č. 2.

[4] «Vihorlat», prípadne v Moscho-Ibermi kontaminovanej výslovnosti «Bihorlat» (Byhorlat), ako aj «Byharsko» s velehradom «Byhor» (Byhar) – všetky tieto slovanské názvy sa po prepise z cyriliky do latiniky písali pôvodne s ypsilonom, (porov. mapu Uhorska z roku 1750 v G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) str. 125; porov. *Chronicon Pictum (Képes Krónika)*, kap. 102, Phototypice impressum, Budapestini, 1964, str. 72), pretože boli a sú odvodené od staroslovanského základu «(в)ѹгоръ» *(V)uhor* zachovajúc starodávnu praslovanskú digammu (zvuk *v*) na začiatku. Cyrilské písmeno *u* (ѹ) je totiž tak v cyrilike, ako i v gréčtine totožné s ypsilonom (y). Ide vlastne o široký pruh podkarpatskej, slovanskými (V)uhrami od samého začiatku ovládanej zeme v povodí riek Váh, (V)uh a horná Tisa (Byharsko), (porov. F. Bokes, *Slovenská vlastiveda, IV, Dejiny Slovákov a Slovenska od najstarších čias až po prítomnosť*, Bratislava, 1946, str. 63).

[5] Maďarský názov «Nagy Varád» je doslovným prekladom staroslovanského výrazu: «вел(икъ)-градъ», tj. «Velehrad» a označuje staroslovanské hradište

Byhar, tj. hlavné, opevnené, ohradené mesto Byharska. Staroslovanské skýtske «**градъ**» *mesto* v moscho-iberskej forme «**гарадъ**» > «**городъ**» malo v praslovanskej výslovnosti na začiatku praslovanskú digammu «*Ϝ*», «**Ϝарадъ*» [čítaj *^{h}warad*], odtiaľ je neskoršie maďarské «varád» (i rumunské «orad-ea»), či maďarské «város», porov. staroslovanské «**варь**» *palác, opevnené miesto panovníka*, (porov. *Lexicon linguae palaeoslovenicae*, I, Praha, 1958, str. 167). Pre zaujímavosť uvádzame aj keltský-zemplínsky ekvivalent «**гардь**» *mesto*, (porov. angl. «gard-en» *ohradené miesto, záhrada*) – obyvatelia Trebišova a jeho okolia dodnes nazývajú Zemplínske «Hradište» pri Trebišove keltským-zemplínskym výrazom «Hard-ište» (porov. M. Majtán, *Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov*, Bratislava, 1972, str. 145); Príbuznosť moskovského «**городъ**» s maďarským «varád» a rumunským «oradea» (v ktorom sa digamma stratila úplne) je ďalším dôkazom o moscho-iberskom pôvode bieleho arpádovského Uhorska. Moscho-iberský pôvod dokazujú i názvy ďalších početných lokalít, ako napr. «Balaton», ktorý je odvodený nie od skýtskeho-ruského «**блато**», ani nie od keltského «**балто**» (ako napr. Baltik, Baltické more), ale od moscho-iberského «**болото**» [čítaj *balato*].

[6] Podobne ako názov «Veľká Morava» bol odvodený od rieky Moravy.

[7] Arpádovské Uhorsko bolo slovanské a celá arpádovská dynastia, dodatočne nazvaná podľa "prvého" vodcu, pochádzala z Karpát od rieky Uh (porov. «(K)arpát» > «^{h}Arpád»). O úvodnom prídychu v slovách začínajúcich samohláskou porov. G.A. Timkovič, «Staroslovančina je prvým spisovným jazykom podkarpatských Rusínov», *Blahovistnik*, Prešov, 5 (1998) str. 119-121; Arpádov nástupca – vojvoda Zaltas-Zoltán (+947) má slovanské meno «**золото**»… Macúrkové etymológie z turečtiny sú pritiahnuté za vlasy, (porov. J. Macúrek, *Dějiny Maďarů a Uherského státu*, Praha, 1934, str. 29); Preto i slovenskí národovci pri založení Matice (Matky) Slovákov zvolili za znak Matice slovenskej a neskorší znak Slovenska rusínsky arpádovský dvojkríž na troch vrchoch (**obr. 12**); Na slovanský pôvod bieleho Uhorska a slovanský pôvod Arpádovcov ukazuje

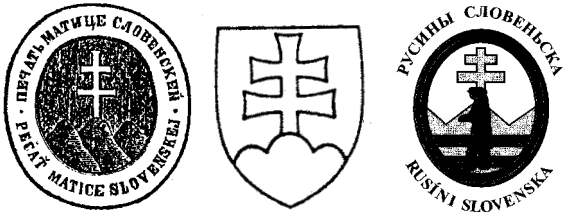

Obr. 12: *Zľava: erb Matice slovenskej z pol. 19. st.; súčasný erb Slovenskej republiky a súčasný erb Rusínov žijúcich na Slovensku*

aj skutočnosť, že zákonné nariadenia, ako ich poznáme z latinsky písaných prameňov 11.-12. storočia, obsahujú základnú slovanskú terminológiu, ktorá po príchode Kumánov (Maďarov) a ich usadení sa v Uhorsku, prešla i do maďarskej reči.

[8] Praslovania-Kelti, podobne ako i Praslovania-Moscho-Iberi, užívali zvuk *g* všade tam, kde Praslovania-Skýti *h* a navyše, u Keltov prevládala nosová výslovnosť samohlások, preto i podkarpatská rieka so skýtskym názvom «Uh» (**оугъ**) sa panónskymi a zemplínskymi Praslovanmi-Keltami nazývala «$^{h}U_{n}g$», (porov. G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) str. 66); Názov «Uhorsko», prípadne «Uhria» je praslovanskou skýtskou variantou praslovanského keltského výrazu «$^{h}U_{n}g(a)ria$». Keďže v 12.-13. storočí pristťahovaní Kumáni (Maďari) sa usadili predovšetkým v oblasti Panónie, tj. v zemi Slovanov keltského pôvodu, udomácnila sa u nich, tj. v maďarčine, praslovanská-keltská varianta «Hung» – «Hungaria».

[9] «… Nunc restat dicere quare populus de terra scythica egressus Hungari vocantur. Hungari dicti sunt a castro Hungu, eo quod subiugatis sibi Sclauis…», («Anonymi Belae regis notarii de Gestis Hungarorum liber, cap. 2» in S.L. Endlicher, *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana*, Sangalli, 1849, str. 5); «… et uocatus est Arpad dux Hunguarie, et ab Hungu omnes sui milites uocati sunt Hunguari secundum linguam alienigenarum, et illa uocacio usque ad presens durat per totum mundum», («Anonymi Belae regis notarii de Gestis Hungarorum liber, cap. 13» in S.L. Endlicher, *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana*, Sangalli, 1849, str. 15); Slovanský názov «Uhorsko» (Hungaria) ako označenie ríše-kráľovstva sa bežne používal medzi Slovanmi aj po príchode a repatrizácii Kumánov (Maďarov) a pretrval až do začiatku 20. storočia.

[10] Porov. G.A. a J.V. Timkovič, «Kríž», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/1 (1997) str. 5-23.

[11] *Kniha Stepennaja* uvádza: «Eo tempore tributarii (Russis) fuerunt… Kosari, Bulgari ad Danubium, **Ungari albi**, Czechi, Poloni… hi omnes olim uno nomine Slavoni dicebantur, at a Rurici tempore (= okolo r. 864) Russi dici ceperunt», (porov. F.V. Sasinek, *Slováci v Uhorsku*, Turčiansky Sv. Martin, 1902, str. 7, 29).

[12] «Quando vero **Ungarios** Italiam intrasse comperimus, pacificari cum **eisdem Sclauis**, teste communi deo, multum desideravimus, promittentes eis propter deum omnipotentem ad perfectum indulgere omnia mala contra nos nostrosque facta et omnia reddere, que de suis nostros constaret habere, quatenus ex illis securos nos facerent et tam diu spatium darent,…», («Epistola – Summo pontifici et universali pape… Joani», *Magnae Moraviae Fontes Historici*, III, Brno, 1969, str. 242).

[13] «… Factum est ergo, ut pene cuncta Ungrorum natio sit prona ad percipiendum fidem sanctam, sed et alie Sclavorum provintie ad credendum prompte…», (R. Marsina, *Corpus diplomaticus et epistolaris Slovaciae*, I, Bratislava, 1971, str. 42; porov. J. Stanislav, *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch*, Turčiansky sv. Martin, 1950, str. 197).

[14] «Quodsi adieceris Ungariam in partem Sclavanie, ut quidam volunt, quia nec habitu nec lingua discrepant, eousque latitudo Sclavice lingue succrescit, ut pene careat estimatione… Quibus autem doctoribus ad fidem venerint, minime compertum habeo, nisi quod in omnibus observantiis suis Graecos magis quam Latinos imitari videntur», («Helmoldi presbyteri chronica slavorum», *Magnae Moraviae Fontes Historici*, I, Brno, 1966, str. 254; porov. *Helmolda kněze buzovského Slovanská kronika*, Praha, 1947, str. 13; F.V. Sasinek, «Církev cyrillomethodějská», *Sborník velehradský*, Brno, IV (1885) str. 56).

[15] Slovo «Moskva» (Mosoch, Mešek) vo svojom pôvodnom význame slova «**мьхъ**» [čítaj $mo_s cho_s$] označuje býka-tura-hovädo, (porov. G.A. Timkovič, «Prečo sa vo Sv. Písme kráľ a vládca diablov, tj. vládca pekla nazýva 'Belzebub', keď my ho voláme 'Luciferom'?», *Blahovistnik*, Prešov, 5 (1998) str. 124-126); V erbe podkarpatskej Bukoviny (**вꙋковина** = *bykovina*) dominuje hlava býka-vola (**obr. 13**); O Slovanoch v Uhorsku «uctievajúcich kravy» hovorí úplne jasne napr. perzský historik prvej polovice 11. storočia Mahmúd Gardízi, (porov. «Okrasa histórie od Gardízího», *Magnae Moraviae Fontes Historici*, III, Brno, 1969, str. 425-428); Podobne, ako väčšina orientálnych dobových spisovateľov semitského sveta, aj on označuje Rusov-Rusínov plemena Magog výrazom «Madžgharijatu», pretože slovo «Magog» v Oriente vyslovujú ako «madžhus»! To však splietlo niektorých európskych historikov a viedlo ich k mylným záverom – a totiž k stotožňovaniu starodávneho rusínskeho slovanského plemena «Magog» so súčasnými «Maďarmi».

Obr. 13: *Erb Bukoviny*

[16] O historických dôkazoch, že «Turci» na území Uhorska sú Uhri, pozri podrobnejšie J. Koller, *De sacra Regni Ungariae corona commentarius*, Quinque-Ecclesiis, 1800, str. 42-50; Dokonca je historicky dokázateľné, že dnešní Turci v pravom zmysle tohto slova, tj. obyvatelia dnešného Turecka (bývalá Osmanská ríša), sa prisťahovali z Ázie v 11. storočí a dostali meno odvodené z praslovanského «**тоꙋръ**» *býk, vôl*, ktorého citeľmi boli Praslovania mosko(vsko)-iberského plemena, ktorého pradomovinou bola Malá Ázia. Poukazuje nato i názov malo-

Obr. 14: *Máloázijská minca z Frýgie, epocha Marka Aurélia,* (porov. *Enciclopedia italiana*, Milano-Roma, XVIII, str. 803)*; Pod "polmesiacom" je zreteľne viditeľná maličká hlava býka.*

ázijského pohoria «Taurus» *tur-býk*, ako aj samotný «turecký polmesiac», čo nie je len polmesiac, ale zároveň i rohy praslovanského božstva tura-býka (**obr. 14**).

[17] «Turkiou» Uhorsko označovali grécki historici, ako napr. Theofan, Zonaras, Cedren, Kuropalat a predovšetkým cisár Konštantín Porfyrogenet (*De administrando imperio*).

[18] V areáli «historického Vihorlatu» sa nachádzajú Volovské vrchy (na východnom Slovensku západne od Košíc), ktoré svojim názvom dodnes upozorňujú na dávnu úctu k božstvu vola-býka, podobne mesto Volovec so svojim Voloveckým rajónom na východ od rieky Uh (dnes na Zakarpatskej Ukrajine), ďalej mesto Volové a pod.

[19] V mape Uhorska z roku 1579 je rieka Uh označená v prapôvodnej forme priamo ako «Vug», tj. aj s pôvodnou digammou (v), (porov. K. Nemes, «Vngariae loca praecipva recens emendata atqwe edita, per Ioannem Sambvcvm Pannonivm imp. ms. historicvm. 1579», *Cartographia Hungarica*, (Magyarország térképei a XVI. és XVII. századból fakszimile kiadásban), I, Budapest, 1972).

[20] Slovo «Váh» je variantou toho istého názvu «(V)uh», Praslovania Kelti mali totiž tendenciu nahrádzať výslovnosť zvuku *u* zvukom *a* (porov. názov «Russia» s keltskou anglickou výslovnosťou [*rašь*], prípadne keltský pôvod výslovnosti poľského zámena «są» *sú* , slovo «kur» *kohút* a «kar» *pohrebná hostina u Keltov-Gálov*; slovo «kurka» *sliepka* označujúce božstvo, dodnes užívané v zemplínskej nadávke v originálnom tvare «karika» a pod.).

[21] O neosídlení stredného Slovenska v staroveku porov. V. Chaloupecký, *Staré Slovensko*, Bratislava, 1923, str. 15.

[22] Listina z roku 1412: «… populis et hospites ecclesie nostre Moskfalua vocata…», (porov. M. Jeršová, «Slovenský diplomatár» in *Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti*, 30, str. 97-98); «Moskfalua» sa dnes nazýva «Moškovec» a leží 800 metrov od sútoku Polerieky a Turca.

[23] Stojí za povšimnutie, že na teritóriu bývalej Turčianskej išpanie, kde sa usadili moscho-iberskí Uhri od podkarpatskej rieky Uh, ako vládnuce plemeno v Uhrách, sa dodnes vyskytujú osady s názvami ako: «Turčiansky sv. Jur(aj)»,

«Turčiansky sv. Michal», «Turčiansky sv. Kozma a Damián (dnes Turčiansky sv. Martin)», čo sú všetko v gréckokatolíckej Cirkvi svätí prvej kategórie a ich vyobrazenia sa nachádzajú dokonca i na tzv. svätoštefanskej korune z 11. storočia.

[24] Д.С. Лихачев, *«Слово о полку Ігореве» і памятники древнерусской литературы*, Ленинград, 1976, стр. 38-41; J. Horáček, *Slovo o pluku Igorovom Igora syna Sviatoslava vnuka Olega*, Bratislava, 1947, str. 31-41.

[25] Priamo sa o praslovanskom-keltskom titule-hodnosti «**кγрь**» zmieňuje napr. rímsky cisár Konštantín Porfyrogenet r. 945 v *De administrando imperio*, kap. 40., kde opisuje život Turkov (tj. Uhrov – Slovanov moscho-iberského plemena, ctiteľov tura) krátko potom, ako obsadili Panóniu obývanú prevažne Slovanmi-Keltami: «Za svoju prvú hlavu podľa postupnosti pokladajú kniežatá z rodu Arpáda a dvoch ďalších ‘gylasa’ a ‘karchasa’, ktorí vykonávajú úrad sudcu. Každý rod má tiež náčelníka. Je treba vedieť, že ‘gylas’ (*γιλᾶς*) a ‘karchas’ (*καρχᾶς*) nie sú osobné mená, ale hodnosti», (porov. *Magnae Moraviae Fontes Historici*, III, Brno, 1969, str. 397); «*καρχᾶς*» nie je nič iné ako gréckymi písmenami prepísané slovanské «**кγркγ(с)**» *kohút (kur-ka)*, (porov. G.A. Timkovič, «Postriženie», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/1 (1997) str. 25) a Porfyrogenet ešte podotýka, že to nie je meno, ale titul-hodnosť človeka!

[26] Skutočnosť, že Maďari sú totožní s Kumánmi, dosvedčuje okrem iných aj sám Anonymus vo svojej kronike *Gesta Hungarorum*, v správe o siedmych kumánskych vojvodoch, ktorí obsadili Uhorsko… (pozri pozn. č. 32).

[27] Pozri najstaršiu podrobnú mapu Uhorska od Lazara Deaka (= Ďak, t.j. *spevák-kantor* na gréckokatolíckych Bohoslužbách) z roku 1528, (K. Nemes, «Magyarország legrégibb részletes térképe, 1528», *Cartographia Hungarica*, (Magyarország térképei a XVI. és XVII. századból fakszimile kiadásban), I, Budapest, 1972).

[28] «Kumáni» a «Kuni» sú rovnocenné synonymické názvy, ktorými Slovania označovali kočovné kmene príšelcov-Maďarov; «Arpádem přivedený národ byl snad slovanský aneb bulharský: národ ale který jmenujeme maďarským, je vlastně kumanský», (F.V. Sasinek, «Církev cyrillo-methodějská», *Sborník velehradský*, Brno, IV (1885) str. 59).

[29] Slovo «iobbagiones», tak časté v historických latinsky písaných dokumentoch stredovekého Uhorska, označuje triedu bezmajetných tulákov-prišelcov povýšených za dobré služby v kráľovskom vojsku do šľachtického stavu. Výraz «jó-bbagion» vznikol kompiláciou maďarského «jó» *dobrý* a latinského «vagus» *tulák*, *prišelec* a v doslovnom preklade znamená *dobrý tulák*; Z tejto zloženiny pochádza i maďarské «jóbbagyság» *stav poddanstva, poddaní*; «jób-

bágy» *poddaný*, (porov. S. Mitrák, *Magyar-orosz szótár*, Ungvar, 1922, str. 484); Príčinou viacerého významu slova «iobbagiones» je skutočnosť, že pôvodne nemajetní tuláci-prišelci Kumáni (Maďari) dostali v priebehu času *zlatými bulami* rovnaké práva ako privilegované rusínske-uhorské obyvateľstvo, čo spôsobilo, že i Rusíni-Uhri (panujúce obyvateľstvo v Uhrách) sa v konfúzii označovali tiež ako privilegovaní kráľovskí iobbagioni. Keď v priebehu storočí (hlavne po 16. st.) Rusíni stratili privilégiá a boli uvrhnutí do poddanstva, slovo «iobbagióni», ktoré sa už v tom čase viazalo na nich, nadobudlo nový význam označujúci *nevoľníka*.

[30] Podrobnejšie pozri G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) str. 126.

[31] «**ъ**» sa zvykne prepisovať ako koncovka *-er*, prípadne ako *-or*, (porov. G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) str. 58).

[32] «… Nunc restat dicere quare populus de terra scythica egressus Hungari vocantur. Hungari dicti sunt a castro Hungu, eo quod subiugatis sibi Sclauis, septem principales persone intrantes terram Pannonie diutius ibi morati sunt… Tunc hi septem duces **Cumanorum** cum uxoribus et filiis suis, nec non cum magna multitudine in Pannoniam venire concesserunt. Similiter et multi de Ruthenis Almo duci adherentes, secum in Pannoniam venerunt…», («Anonymi Belae regis notarii de Gestis Hungarorum liber, cap. 2, 10» in S.L. Endlicher, *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana*, Sangalli, 1849, str. 5, 12; «P. Magistri, qui Anonymus dicitur, gesta Hungarorum, cap. 2, 10», *Magnae Moraviae Fontes Historici*, I, Praha-Brno, 1966, str. 212-213).

[33] Porov. F.V. Sasinek, «Slovanské dejepisné žriedla (Nestor, +1136)», *Letopis Matice Slovenskej*, Turč. Sv. Martin, IX/2 (1872) str. 46.

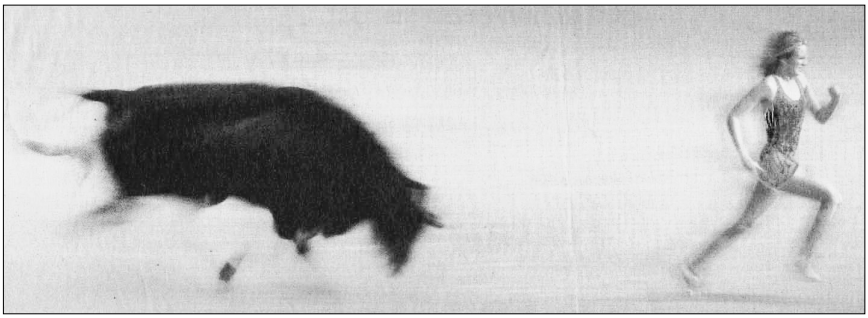

Obr. 15: *Bez slov…*

3. Etymológia názvu «Bukova Hora»

Názov «Bukova Hora» upozorňuje, okrem iného, i na fakt, že na tejto hore-kopci už v predkresťanskej dobe, teda v čase pred príchodom sv. Cyrila a Metoda, bolo významné praslovanské kultové miesto – rusínske pohanské obetište, kde sa schádzali pohanskí praslovanskí pohlavári, označovaní originálne výrazom «rusi» (rusíni).

Buk je stromom, na drevo ktorého sa najčastejšie písavalo praslovanským ryskovým (ruským) písmom, a to tak, že sa do jeho hladkej kôry robili zárezy. «Buk» je novší výraz. V predhistorickej dobe sa tento druh stromu označoval skôr výrazom «rus». Svedčí o tom aj perzské-iránske (v skutočnosti praslovanské) slovo «raš», ktorým Praslovania označovali, a Iránci dodnes označujú strom druhu *buk*. Slová «buk» a «rus» sú teda v tomto ohľade synonymá. Pradomovina Slovanov bola totiž v Perzii a v Malej Ázii a «raš» je stará výslovnosť slova «rus» (porov. napr. dnešné anglické «Russia», ktoré sa vyslovuje-číta [*rašь*], čo znamená *Rusko*). Z vyššie naznačeného vyplýva, že «Bukova Horka», či, ako sa uvádza v starších dokumentoch «Bukova Hora», je vlastne jedno a to isté, čo praslovansky povedané «ruská-rusínska hora».[1]

Slovo «buk», ako bolo už vyššie naznačené, je novšieho pôvodu a v čase, keď začalo vytláčať-nahrádzať originálny praslovanský výraz «raš» (rus), už bolo etymologicky odvodené zo sakrálneho výrazu *býk, boh*.[2] «**Бγк**», tj. po prepise latinkou «býk», bolo posvätné obetné zviera praslovanského pohanského plemena Moscho-Iberov. Obetovali sa predovšetkým kastrované býky, ktoré boli u Slovanov označované osobitným názvom – *voly*.

V 10.-11. storočí, pri zrode slovanského *bieleho* Uhorska (= Turkia, ríša ctiteľov tura-býka-vola) na významných kultových

miestach – obetištiach kultových zvierat-volov vznikali osady (posvätné miesta obetného «vola»). Sú to poväčšine obce s dnešným názvom «Bela» *biela* (respektíve *Voľa = Volia*, tj. *patriaca volovi*). Každá župa mala takéto obetné centrum – dnes sú na týchto miestach obce, ako napr.: Košická Belá (Abovská župa), Spišská Belá (Spišská župa), Valašská Belá (Nitrianska župa), Zbudská Belá (Zemplín), Banská Belá (Hont), ďalej Belá v Trenčianskej župe, Belá v Ostrihomskej župe a Belá v Turčianskej župe…, odtiaľ pochádza i pôvodný názov Bukoviec: Belá-Bile v Šarišskej župe. Tento názov na označenie Bukoviec sa používal ešte v roku 1738.

«Belá», «Bile» či «Biele» sa po latinsky povie «Alba», čo v staroitalskej výslovnosti i význame označovalo opäť obetné zviera: *kravu*, prípadne *býka*… Teda «Bukovce», «Býkovce» či «Bile-Biele-Belá» je to isté. Skutočne, v rusínskej hramote z roku 1738 (pozri kap. 6.) Bukovce sú označované aj ako «Bile». Ak tieto osady (s menom Bila-Belá) boli ohradené múrom, dostávali názov Belehrady-Velehrady.[3] Bukovce múrom ohradené neboli, preto sa nezmenili na Belehrad-Velehrad, ale ostali len Bile-Bele.

V krátkosti povedané, «Bukova Hora» (= «Býkova Hora», «Býčia Hora» či «Ruská-rusínska Hora»), ako i pod ňou ležiaca rusínska obec Bukovce, sú už v dávnych časoch osídlenými lokalitami spojenými s rusínskym pohanským moscho-iberským kultom vola-býka.

Hodné zmienky je aj to, že na východnom Slovensku máme dnes dve obce s menom «Bukovce», pričom pre lepšie odlíšenie sa dnes jedna obec nazýva «Bukovce» (okr. Stropkov) a druhá obec «Bukovec» (okr. Košice-vidiek). Je len jasné, že mená oboch obcí majú rovnaký etymologický pôvod… A práve o tom druhom Bukovci pri Košiciach existuje historická zmienka, že toto miesto sa ešte v roku 1318 v latinsky písaných dokumentoch volalo «Lapisbyk», či roku 1319 «Lapusbyk»,[4] čo v doslovnom preklade znamená *Býčia Skala,* či *Býčia Hora*… pričom prvá časť názvu: «lapis» v latinčine

znamená *skala, osamelá hora* a druhá časť slova bola v týchto dokumentoch začiatku 14. storočia prebratá z hovorového originálu miestnej hovorovej staroslovančiny «byk» a to bez toho, aby to bolo preložené do latinčiny. Neprekladalo sa to preto, aby sa zachovala presná miestna identifikácia lokality…

Teda v dokumentoch z roku 1318 a 1319 sa nachádza písomné potvrdenie teórie, že pôvod mena «Bukovce», či «Bukovec», alebo «Bukova Hora» nie je od toho, že naokolo rástli bukové lesy – veď tie rástli i inde, a predsa dediny sa tak nevolali, ale preto, že tieto miesta boli miestami pohanského kultu «býka», teda miestami, kde sa špeciálnym spôsobom prinášali krvavé obete tohto zvieraťa… Pôvodné názvy týchto lokalít boli teda: «Býkovce»,[5] či «Býkovec», alebo «Býkova Hora»…

Pre zaujímavosť porov. tiež názov osady «Bukovce» s latinským výrazom «buculus» [čítaj *bukulus*] *mladý býk, voliar, pohonič pri voloch…*; či latinské «bucula» [čítaj *bukula*] *mladá krava, jalovica*. Všetky tieto výrazy, aj latinské (!), sú však praslovanského pôvodu. Teda opäť «býk» a jeho pohanský praslovanský kult…

---

[1] Porov. G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, III/1-2 (1998) str. 11.

[2] Porov. *tamtiež*, str. 119.

[3] Porov. *tamtiež*, str. 131.

[4] Porov. latinsky písaný dokument z 21. decembra 1318 a iný latinský dokument z roku 1319 uverejnený v V. Sedlák, *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*, II, Bratislava, 1987, str. 195-196 a str. 240.

[5] Kollár uvádza v Uhorsku až štyri obce s menom «Býkovce», (porov. J. Kollár, *Staroitalie slavjanská aneb Objevy a důkazy živlů slavských v zeměpisu, v dějinách a bájesloví, zvláště v řeči a v literatuře nejdávnějších vlaských a sousedních kmenů, z ktorých zřejmo, že medzi prvotními osadníky a obyvateli této krajiny i Slavjané nad jiné četnější byli*, Vídeň, 1853, str. 39).

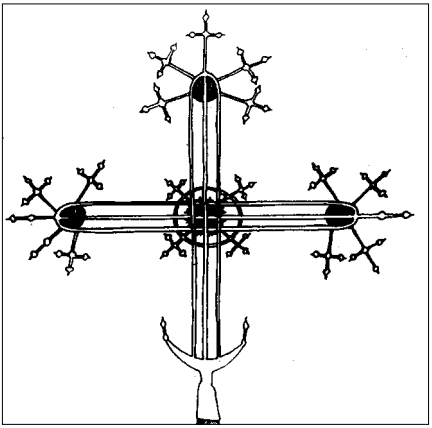

Obr. 16: *Kríž na drevenej gréckokatolíckej cerkvi z Tročan (okr. Bardejov) z roku 1739. Na jeho spodku je "polmesiac", ktorý predstavuje zároveň i rohy býka,* (obr. prevzatý z Б. Ковачова-Пушкарова, І. Пушкар, *Дерев'яні церкви…*, Prešov, 1971, str. 403).

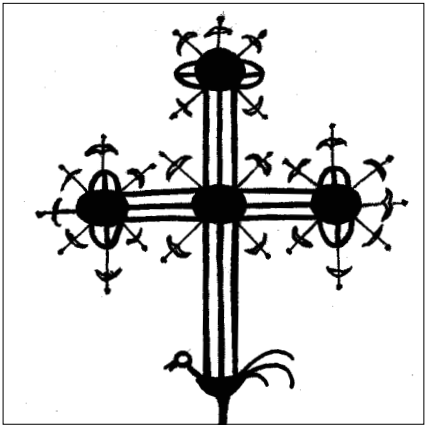

Obr. 17: *Kríž na drevenej gréckokatolíckej cerkvi z Kožuchova pri Trebišove (r. 1741), dnes v skanzene v Košiciach. Na jeho spodku je tiež "polmesiac", avšak s hlavičkou i chvostíkom – tj. kohút.*

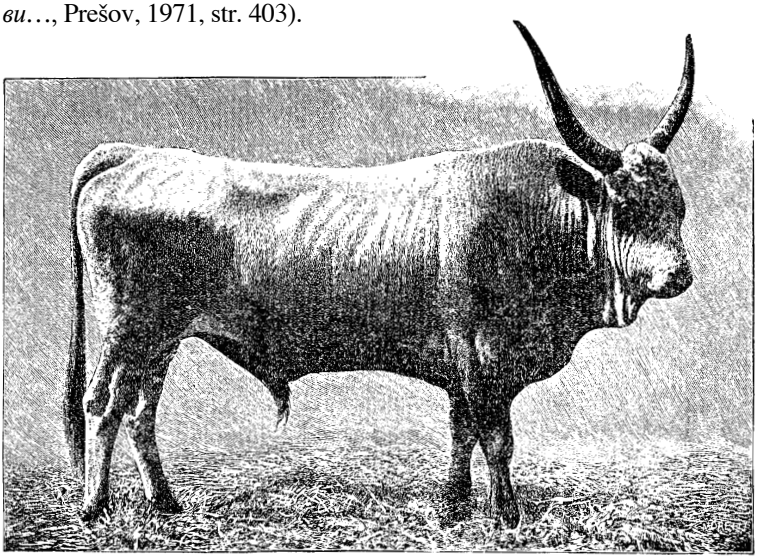

Uhorský býk *(A Pallas nagy lexikona, XV, Budapesten, 1897, str. 434-435) – toto starodávne uhorské plemeno malo rohy naozaj úctyhodných rozmerov…*

4. Najstaršie kresťanské dejiny monastyra

Keď v 9. storočí prišli cyrilometodejskí baziliánski mnísi (kalugeri) do našich podkarpatských krajov a zakladali svoje monastyry predovšetkým na starých kultových miestach, vytláčali pohanský krvavý kult býka a nahrádzali ho pravou vierou v Isusa Christa. Z tohto obdobia sa zachoval obyčaj stavať na cerkovných vežiach kríž umiestnený nad «polmesiacom» (**obr. 16**), čo v skutočnosti sú zároveň «rohy» býka, či kravy (**obr. 14**). Bol to symbol víťazstva Christovej viery nad pohanstvom, nad pohanským kultom božstva býka.

V rusínskych obciach keltského praslovanského pôvodu (Kelti si namiesto býka ctili kohúta a kuru), napríklad na Zemplíne, sa pod krížmi umiestňoval kohút. Krásnou ukážkou tohto je napríklad kríž na starodávnej drevenej gréckokatolíckej cerkvi z Kožuchova pri Trebišove (**obr. 17**) – táto gréckokatolícka cerkov sa dnes nachádza v skanzene v Košiciach za budovou Východoslovenského múzea.[1]

Ľudové podanie o starodávnom pôvode Bukovského monastyra

Kedy bol založený gréckokatolícky baziliánsky monastyr na Bukovej Hore zatiaľ presne nevedno. Jeho dejiny pravdepodobne siahajú až do cyrilometodejských čias, teda do 9.-10. storočia. Ľudové podanie hovorí, že zrod monastyra na Bukovej-Ruskej (Rusínskej) Hore je spojený s menom akéhosi baziliánskeho pustovníka zvaného Arsenij Bosak.

Prezývka, či priezvisko «Bosak» má pozoruhodný filologický súvis s gréckym slovom «bos» (*βοῦς, βῶς*), čo opäť znamená *býk, vôl* (porov. i latinské «bos» *býk, vôl*, ktoré bolo tiež prevzaté z gréčtiny). Išlo pravdepodobne o bazi-

liánskeho mnícha, či predstaveného-ihumena prvých mníchov, ktorí sa usadili na Bukovej-Býčej Hore, odkiaľ sa im podarilo vytlačiť krvavý pohanský kult «býka».

Podľa iných priezvisko-prezývka «Bosak» je odvodené od toho, že onen mních chodil v lete i v zime bosý, čím robil pokánie.[2] Obidve alternatívy sú vysoko pravdepodobné a jedna nevylučuje druhú.

Zrod monastyra je spojený i so zázračným uzdravením akéhosi slepca, ktorý prišiel z blízkej Haličiny spolu s inými na jarmok do Stropkova. Krátko po zázraku príbuzní uzdraveného spolu s obyvateľmi neďalekej rusínskej dediny Bukovce vraj postavili na pamiatku zázračnej udalosti malú kaplnku. Neskôr dedinčania pomohli pribudovať aj malý domček. Do pustovne od toho času prichádzali Bukovčania, a nielen oni, po radu, pokoj a odpustenie hriechov… Kedy tam pôsobil Arsenij Bosak ťažko určiť. V 10. storočí? 12. storočí?… Táto pustovňa však dala základ neskoršiemu baziliánskemu monastyru, ktorý existoval určite ešte pred Rákoczyovým povstaním a sa úplne jasne spomína po svojom znovuobnovení v úradných listinách z 18. storočia v spojení s menom iného baziliánskeho mnícha Irinarcha Jaselského, ktorý pochádzal tiež z blízkej Haličiny (vtedy už Poľského kráľovstva).[3]

I keď najstaršia dnes zachovaná písomná zmienka o monastyre pochádza len z 18. storočia (z roku 1738), monastyr je nepochybne oveľa starší. Bukovský monastyr ur-

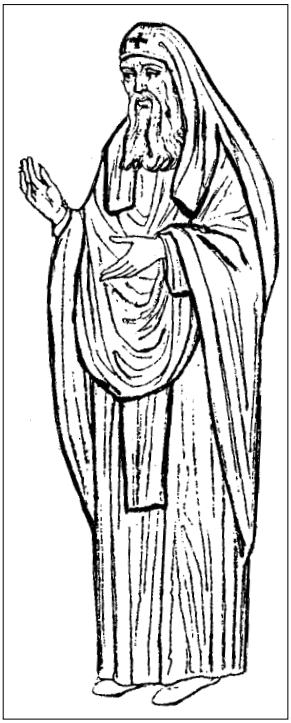

Obr. 18: *Gréckokatolícky mních-bazilián (14. st.). Perokresba podľa vatikánskych rukopisov,* (porov. «'Commentario Liturgico - brevio' di Theodoros, vescovo di Andidos», *Novae patrum Bibliothecae*, VI, Roma, 1853).

čite existoval i pred Rákoczyovým povstaním (1703-1711), čo dokazujú dokumenty 18. storočia odvolávajúce sa na ešte staršie dokumenty, či osobnosti z dejín Bukovského monastyra.

«Jozefínka» – medzinárodná strategická cesta

Pomimo Bukovského monastyra viedla medzinárodná strategická cesta zvaná «Jozefínka» (bola prebudovaná za cisára Jozefa II. (1780-1790) – odtiaľ jej súčasný názov). Spájala Stropkov, Krajnú Poľanu a poľský Barvinek.

Táto cesta bola súčasťou transkontinentálneho ťahu spájajúceho Baltické more so Stredozemným. V minulosti bola táto cesta mimoriadne rušná a bola lemovaná veľkým počtom hostincov a prepriahacích staníc. Jednou z týchto staníc sa stal aj starodávny monastyr

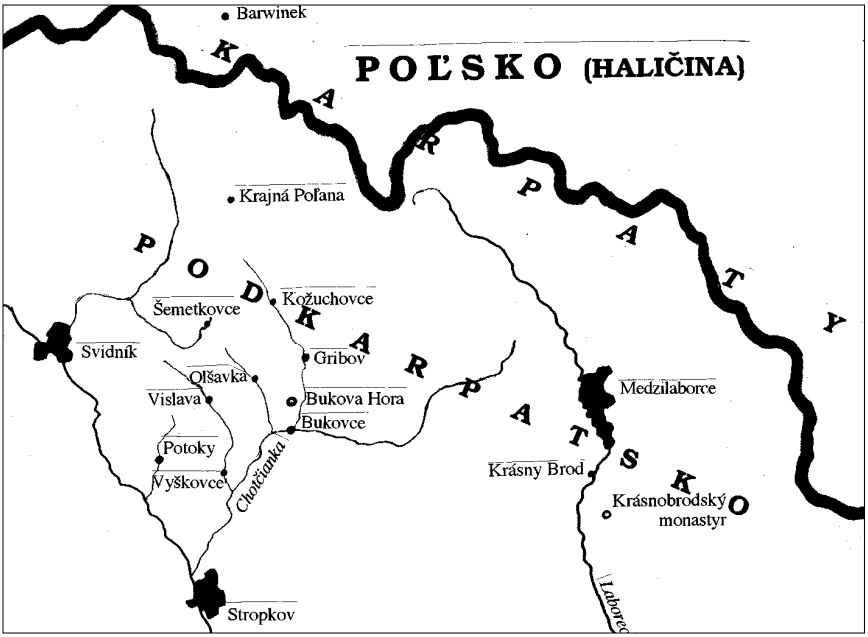

Obr. 19: *Monastyr Bukova Hora a okolité obce.*

na Bukovej Hore. V polovici 19. storočia táto medzinárodná cesta stratila svoj význam, lebo boli vybudované iné dopravné tepny.[4]

Fragmenty rukopisu z prvej pol. 13. storočia

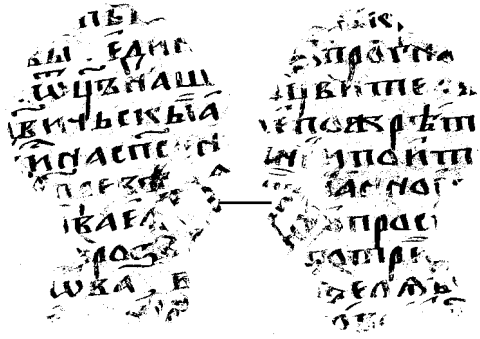

Pri oprave cerkvi Vozdviženija na Bukovej Hore sa v deväťdesiatych rokoch 20. storočia pod strechou našli fragmenty akéhosi starodávneho cyrilikou písaného rukopisu. Pravdepodobne sa jedná o rukopis z prvej pol. 13. storočia.

---

[1] Pozor, nejedná sa o obec «Kožuchovce» pri Bukovciach, ako to mylne uvádzajú publikácie, ako napr. Б. Ковачовичова-Пушкарова, І. Пушкар, «Дерев'яні церкви», *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, 5, Prešov, 1971, str. 188; K. Markušová, «Drevený kostolík v záhrade košického múzea», *Pamiatky a múzea*, Bratislava, 3 (1999) str. 23-25 a pod., ale o gréckokatolícku obec «Kožuchov» pri Trebišove! (porov. Svojina III, 1949 str. 76; tiež O.R. Halaga, «Slovník – prameň histórie» in *Východoslovenský slovník*, I, Košice-Prešov, 2002, str. 29).

[2] «… evenit interea quemdam Eremicolam eorsum comparuisse, Arsenium nomine Boszak, ex eo fortasse á populo sic cognominatum, quod nudipes potissimum incedere fuerit solitus, (Bossy enim Sclavonice idem est, ac nudipes) huic itaque Arsenio Boszak Incolae dicti sacellum hoc resignaverunt, exstructa prius pro eodem Domo commoda…», (J. Basilovits, *Brevis notitia fundationis Th. Koriathovits*, III, Cassoviae (Košice), 1799, str. 102).

[3] «… Religiosum de Ordine S. Basilii M. Gallitianum… nomine Irinarchum Jaszelszky…», (J. Basilovits, *Brevis notitia fundationis Th. Koriathovits*, III, Cassoviae (Košice), 1799, str. 102).

[4] Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 253.

5. Dejiny 17. storočia

Rok 1670 – starodávny tlačený Evanjeliár

Ešte do roku 1997 sa na odpustoch organizovaných na Bukovej Hore spievalo na Službách Božích sv. Evanjelium zo staroslovanského *Evanjeliára* z roku 1670. Po roku 1997 sa na Bukovej Hore sv. Evanjelium spieva po rusínsky.

Pozoruhodnosťou starodávneho bukovského *Evanjeliára* z roku 1670 je skutočnosť, že je písaný starodávnym spôsobom, má totiž veľmi veľa staroslovanských skratiek – titlov – a medzi slovami veľmi malé, nevýrazné, alebo často dokonca úplne chýbajúce medzery… Niekedy sa preto (pred rokom 1997) stávalo, že nepripravenému kňazovi, ktorý mal spievať sv. Evanjelium z tohto starodávneho *Evanjeliára*, a nevedel o tom, že tam je až tak veľa originálnych skratiek a takmer chýbajúce medzery medzi slovami, neraz stislo srdce v hrudi, keď ho otvoril a mal zaspievať hneď «z voleja» pred masou pútnikov…, a to i napriek tomu, že kňazi samozrejme ovládajú staroslovančinu a dokonale i bez prípravy ju čítajú z iných *Evanjeliárov*…, ale predsa neboli pripravení na tak starodávny spôsob zápisu…

Na titulnej strane tohto starodávneho *Evanjeliára*, ktorý tiež svedčí o starodávnosti Bukovského monastyra je napísané:

«ЄВАНГЕЛІОНЪ сирѣчъ Бл҃говѣстїє Бг҃одх҃новен҃ыхъ є҆вангели́стъ, Бл҃гослове́нїемъ ст҃ѣйшихъ Четверопресто́лныхъ Патрїа́рхъ. Тща́нїемъ и и҆ждиве́нїемъ Бра҃ства Лво́вскоⷩ: Ставропїгїонъ Хра́мꙋ ꙋспе́нїѧ Пр҃ Бц҃а и҆зда́сѧ въ Лвовѣ. Въ лѣ́то ѿ созда́нїѧ Мїра ҂ зрч҃и. А ѿ Рж҃ Хв҃а ҂ ах҃ч Ноє́врїа к҃и».

Evanjeliár bol vydaný vo Ľvove roku 1670 a jeho vydanie poblahoslovili štyria patriarchovia východnej Cirkvi (konštantinopolský, alexandrijský, antiochijský a jeruzalemský). Evanjelium v Christovej Cirkvi je však to isté. Preto v danom čase 17. storočia bolo

úplne normálne, že kedže gréckokatolíci v Uhorsku nemali svoju vlastnú cyrilskú tlačiareň, užívali *Evanjeliáre* a iné bohoslužobné knihy dovážané z Haličiny, či priamo z iných častí Ruska. Preto sa Evanjelium z tohto *Evanjeliára* bez akýchkoľvek okolkov na Bukovej Hore spievalo aj neskôr, a to dokonca až do roku 1997…

Rok 1683 – uliaty zvon pre monastyr na Bukovej Hore

Monastyrská cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta mala vo svojej veži ešte koncom 19. storočia tri zvony.

Stredný zvon bol uliaty v čase cisára Leopolda I. roku 1683. Ešte koncom 19. storočia na tomto zvone bol dobre čitateľný staroslovanský nápis cyrilikou: «*Roku Božieho 1683*»,[1] čo tiež dokazuje, že monastyr na Bukovej Hore existoval už v tomto období. V čase I. svetovej vojny bol však tento zvon štátom skonfiškovaný a roztavený na gule pre kanóny.

Starodávna čaša zo 17. storočia

Ako spomína historik Hadžega, ešte začiatkom 20. storočia v Bukovskom monastyre mali čašu, ktorá pochádzala zo 17. storočia. Patrila k starým artefaktom Bukovej Hory z času ešte spred Rákoczyovského povstania.[2] Kde sa nachádza táto čaša dnes, sa nevie.

---

[1] Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 254.

[2] «Однак так указуєся, що сей монастырь давнѣйший, як XVIII. вѣка и се зато, бо має одну старинну чашу, яка походить з вѣку XVII.», (В. Гаджеґа, *Додатки до исторіѣ Русинов и руських церквей в быв. жупѣ Земплинской, VII. Стан церквей по вымертю королѣв Арпадовичѣв аж до еппа Михаила Мануила Ольшавского*, Ужгород, 1931, стр. 55-56).

6. Dejiny 18. storočia

Rok 1705 – starodávny z dreva vyrezávaný baldachín

Medzi najstaršie dnes známe historické artefakty nachádzajúce sa na Bukovej Hore, patrí starodávny z dreva vyrezávaný baldachín stojaci nad prestolom kaplnky (dnes zasvätenej Čestnému Krestu). Pochádza pravdepodobne z doby Jozefa I. (1705-1711), čo zaznamenáva staroslovanský nápis, ktorý je vyrytý na jeho hornej strane:

> **«великъиивасилиимⷧ҇бгагдⷭ҇аслⷡ҇въивсѣхъбе҆ꙁаконниинакрⷭ҇тъпригвозди шасилоюкрⷭ҇тадарꙋигдⷭ҇иїмператорꙋїѡсифꙋпершомꙋврагипобѣдитирачънародꙋрꙋсскомꙋхрⷭ҇тедатнспⷭ҇сение»** — v preklade: *Veľký Vasilij moli Boha. Hospoda slávy všetkých bezzákonní na kríž pribili. Daruj, Hospody, cisárovi Jozefovi I. zvíťaziť nad nepriateľmi. Ráč národu rusínskemu, Christe, dať spasenie.*

Nápis je vyrytý do kruhu, naokolo baldachínu bez akýchkoľvek medzier medzi slovami a nevedno, kde je jeho počiatok a kde koniec.

Cisár Jozef I. vládol práve počas Rákoczyovho povstania (1703-1711). Baldachín bol reštaurovaný a postavený v kaplnke Čestnaho Kresta na Bukovej Hore roku 1998.

Rok 1703-1711 – dočasné spustnutie Bukovského monastyra

Podobne ako v čase Rákoczyovho povstania (v rokoch 1703-1711) spustol blízky Krásnobrodský baziliánsky monastyr Sošestvija Sv. Ducha, či aj Sninský baziliánsky monastyr sv. Kataríny,[1] v tomto období spustol i Bukovský monastyr. Nikto nevie, čo sa v tom čase stalo s bukovskými baziliánmi: či monastyr z bezpečnostných

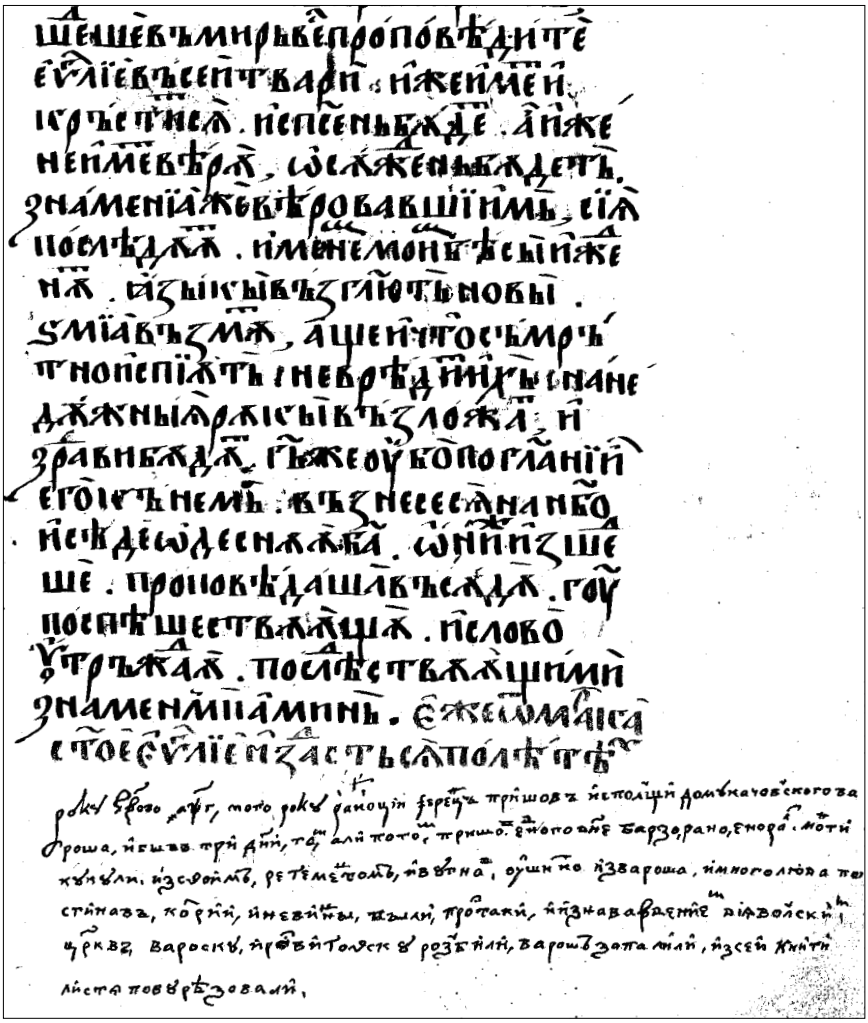

Obr. 20: *Zápis z roku 1703 v starodávnom rukopisnom staroslovanskom Evanjeliári z mukačevského baziliánskeho monastyra na Černečej Hore. Zo zápisu je zrejmé, že Mukačevo vypálili a dve gréckokatolícke cerkvi zváľali rímskokatolícki labanci. Zápis tiež hovorí, že tí istí labanci v zúrivosti z tohto Evanjeliára vytrhli asi 40-50 strán a tak sv. Evanjeliár ťažko poškodili.*

dôvodov opustili sami, či boli z neho vyhnaní, alebo dokonca boli v ňom povraždení…?! Každá vojna, či revolúcia znamenajú vždy v spoločenských pomeroch neporiadok, neistotu, bezprávie… Vtedy sa prestáva rozvíjať akákoľvek kultúra a aj všetky kultúrne, či náboženské ustanovizne trpia. Vojna na takéto veci jednoducho nemá čas a pri bezpráví sa tieto ustanovizne ľahko stávajú korisťou anarchie, lúpežných prepadnutí a vyvražďovania ľuďmi, ktorí často nevedia ani čítať, ani písať…

Baziliánske monastyry vypaľovali nielen protestanti (kuruci), ale i rímskokatolíci (labanci)

Keď sa v dejinách nejakého baziliánskeho monastyra uvádza, že bol zničený za toho-ktorého povstania (napr. Krásnobrodský monastyr, Bukovský monastyr, Sninský monastyr, Hruševský monastyr… za Rákoczyovho povstania), to ešte vôbec nutne neznamená, že ho zničili povstalci-protestanti. Rovnako pravdepodobne to mohli byť i cisárske, teda rímskokatolícke vojská, pretože latinský živel gréckokatolíkov v danom čase vždy pokladal alebo za pravoslávnych, alebo za nejakých polovičatých katolíkov, pseudokresťanov alebo dokonca za pohanov, respektíve Židov…

Na spodných marginháliách staroslovanského, rukou písaného *Evanjeliára* z 15. alebo 16. storočia baziliánskeho monastyra na Černečej Hore pri Mukačeve nachádzame z roku 1703 napr. tento zápis o pustošení Mukačeva cisárskymi-labanckými, teda rímskokatolíckymi vojskami (**obr. 20**):

«Рок8 б҃жого ҂аѱг того рок8 Ра́ко́цій Ферецъ при̑шовъ и̑с полщ҄и̑ до м8качовского вароша, и̑ бывъ три̑ д҃ни̑, та҄м, али̑ пото҄м, пришо҄в е҄дного д҃не барзо рано енора҄л мотѝк8к8ли̑ и̑з свои̑мъ, регеметомъ, и̑ в8гна҄в оѵшико и̑з вароша, и̑ много люда пости̑навъ, кори̑и̑, и̑ неви̑нны были̑, протаки̑, и̑ и̑з наваждени̑е҄м діаволскии҄м црквъ вароск8, и̑ ровиговск8 розбили̑, варошъ запали̑ли̑, и̑з сей кни̑гѝ листа пов8рѣзовали̑»[2] — *Roku Božieho 1703. Toho roku František Rákoczy prišiel z Poľska do mesta Mukačeva a bol tam tri dni, ale potom jedného dňa veľmi zavčas rána prišiel* (cisársky) *generál Montecuccoli zo svojím regimentom a vyhnal všetko z mesta, mnoho ľudí dal sťať, veľa z nich bolo i nevinných a jednoduchých ľudí, a s diabolským úmyslom* (gréckokatolícke) *cerkvi v Mukačeve i Rosvigove zváľali, mesto podpálili a z tejto knihy listy povyrezúvavali.*

Obr. 21: *Montecuccoli - vodca labancov*

Keď katolícki labanci vedení generálom Montecuccolim dokázali roku 1703 vytrhnúť zo staroslovanského rukou písaného *Evanjeliára* ležiaceho na prestole gréckokatolíckeho baziliánskeho monastyra na Černečej Hore pri Mukačeve 40-50 strán, a pritom vypáliť Mukačevo a dve gréckokatolícke cerkvi…, "koniec" Bukovskému monastyru počas Rákoczyovho povstania mohli urobiť rovnako pravdepodobne ako kalvíni (kuruci), tak i katolícke cisárske vojská (labanci).

Monastyrské majetky Bukovej Hory sa «potratili» a ich zvyšky v inklinovanom období niekoľkých desaťročí obhospodarovali zbožní šoltýsi (richtári) okolitých dedín Biloho (Bukoviec), Olšavky a Potokov…

Krásnobrodský monastyr mal to šťastie, že ho baziliáni znovu zasídlili už v roku 1729.[3] Bukovský monastyr musel čakať na svoje znovuzasídlenie až do roku 1738, teda o deväť rokov dlhšie, keď konečne prišiel jeromních-bazilián Irinarch Jaselskyj a šoltýsi (= richtári) okolitých dedín mu monastyr slávnostne odovzdali (pozri uverejnenú hramotu ďalej)… Sninský baziliánsky monastyr sa po Rákoczyovom povstaní už nespamätal vôbec…, nenašiel sa totiž nijaký iný «Irinarch Jaselskyj»…

Rok 1738 – rusínska hramota šoltýsov Bukoviec a Potokov

Je zachovaná rusínsky písaná hramota z 18. augusta 1738 (a jej latinská verzia zo 16. januára 1738), kde richtári (šoltýsi) Biloho (= Bieleho, tj. Bukoviec) Michail a Alexej so synmi, a richtár-šoltýs potocký Michail so synom Hrihorijom odovzdávajú na večné veky jeromníchovi Irinarchovi Jaselskému, OSBM, dávny Bukovský baziliánsky monastyr, ktorý v tom čase bol už dlho opustený

(od Rákoczyovho povstania už ubehlo okolo 30 rokov) a na ktorý oni dávali pozor, s podmienkou, že bude v ňom prebývať až do svojej smrti.

Šoltýsi sa v mene troch rusínskych osád (Bukovce-Bile, Potoky a Olšavka) zaviazali, že budú monastyr všemožne podporovať, zaobstarávať-voziť drevo na jeho potrebu a poslúchať mníchov vo všetkom, na svoju spásu a dosiahnutie Cárstva nebeského.

Šoltýsi vyjadrili želanie, aby v monastyre bol obnovený skutočný monastyrský život, a to taký, aký tam bol pred Rákoczyovým povstaním:

✔ aby mnísi z monastyra nevychádzali bez príčiny (teda aby v ňom zotrvali až do svojej smrti);

✔ aby mnísi žili čestne (v opačnom prípade si šoltýsi vyhradzujú právo, aby miestny paroch alebo ktitori-dobrodinci monastyra mohli udať previnilca archimandritovi-episkopovi do Mukačevského soborného monastyra na potrestanie);

✔ aby za monastyrskými múrmi nikdy nenocovali (tj. nezotrvávali cez noc) ženy, okrem odpustu (zákaz platil aj pre matky mníchov, ktoré prišli navštíviť svojich synov a pod.). Počas odpustu a hlavne v predvečer odpustu, však bolo *vsenočné bdenie*, kedy všetci pútnici bez rozdielu pohlavia zotrvávali v monastyrskej cerkvi na modlitbách i v noci – preto táto "výnimka" o možnosti pobytu žien v areáli monastyra počas odpustu…

Prísne zachovávanie klauzúry po baziliánskych monastyroch

Ženy a mužský monastyr

Už v roku 691 Trulský koncil vo svojom 47. kánone so všetkou samozrejmosťou prikazoval pre baziliánske monastyry, že v nich v žiadnom prípade nesmú nocovať (tj. zotrvať cez noc) ženy, a naopak v monastyre ženskom nesmel nikdy nocovať nijaký muž. Koncil určil aj trest pre prípadných porušiteľov tejto normy: bez ohľadu či porušiteľom bol klerik alebo laik, mal byť potrestaný najťažším trestom – bol exkomunikovaný z Cirkvi.

V podobnom zmysle prebývanie žien v mužských monastyroch odsudzuje i

siedmy ekumenický koncil roku 787, ktorý bol zároveň i II. Nicejským, napríklad vo svojom 18. kánone, ktorý doslovne hovorí:

«*Buďte bezchybní voči cudzincom, hovorí Apoštol* (porov. 1Kor 10,32; Kol 4,5 a 1Sol 4,11). *Ak prebývajú ženy v sídle episkopov* (= v tzv. soborných monastyroch) *alebo v* (obyčajných mužských) *monastyroch, spôsobuje to pohoršenie. Ak sa niekto previňuje tak, že vydržiava ženu, či už je to otrokyňa alebo slobodná, na hocijakú službu v sídle episkopa alebo v obyčajnom monastyre, nech je upozornený, aby sa napravil. Ak sa nechce v tomto zmysle napraviť, nech je pozbavený svojho úradu (suspendovaný). Ak by sa nachádzali ženy na mieste, na ktorom musí prespať episkop alebo ihumen, nech sa z tohto miesta vzdialia, a to až do odchodu týchto návštevníkov, to preto, aby na nikoho nepadol ani tieň podozrenia*».[4]

Iné civilné osoby v monastyre

Baziliánske monastyry boli ohradené múrmi, ktoré prísne chránili usobranosť v nich žijúcich mníchov. Za týmito múrmi nesmeli nocovať nielen ženy, ale ani iné civilné osoby. Každý monastyr mal preto mimo vlastného areálu ohradeného múrom i špeciálny dom určený pre pútnikov a pocestných. Civilné osoby smeli nocovať len v týchto na tento účel špeciálne určených domoch… Dodnes toto usporiadanie vidieť napr. v Krechovskom baziliánskom monastyre v Haličine.

Už roku 451 Chalcedonský ekumenický koncil vo svojom 24. kánone prikazoval:

«*Raz posvätené s dovolením episkopa monastyry, zostávajú monastyrmi navždy, a to čo im patrí, nech tak isto im zostane navždy. Monastyry sa nesmú stať svetskými ubytovňami. Kto by také niečo dovolil, nech je potrestaný kánonickými trestami*».[5]

Toho, kto by baziliánsky monastyr premenil na ubytovňu pre svetských ľudí, odsudzuje i II. Nicejský ekumenický koncil v roku 787 vo svojom 13. kánone. Ak by takéto zneuctenie urobil niekto z kňazského stavu, má byť pozbavený úradu (suspendovaný), a keď je to mních, či laik, má byť exkomunikovaný.[6]

✔ aby sa nikdy počas odpustu v areáli naokolo monastyrskej cerkvi nedával (alkoholický) nápoj predávaný poza monastyrom, žeby na území monastyra nebola zvada a svár, ale aby tu mnísi žili neustále deň i noc podľa pravidiel Svätých Otcov, cvičiac sa v pôstoch…

V gréckokatolíckom obrade je každá cerkov, či cirkevný objekt ohradený múrom. Posväteným priestorom je nielen samotný cirkevný objekt, ale i celý priestor medzi daným múrom a objektom. V tomto priestore sa nesmeli pásť kravy, ani hydina… nesmeli byť predajné stánky, nesmeli sa piť alkoholické nápoje či fajčiť. O posvätnosti tohto priestoru hovorí už roku 691 Trulský koncil, ktorý sa odvoláva na samotného Isusa Christa:

«*Nesmú sa otvárať svetské obchody vo vnútri – za múrmi, ktoré ohraničujú areál cerkvi, nesmú sa tam ani vykladať potraviny na predaj, alebo uzatvárať nejaké obchody, aby sa nepoškvrnila úcta k cerkvi (ako svätému miestu). Skutočne, aj náš Spasiteľ a Boh, ktorý nás nabáda, aby sme ho nasledovali v pozemskom živote, nám prikázal: 'Nerobte z domu môjho Otca tržnicu' (Jn 2,16), rozhádzal peniaze peňažomencom a vyhnal tých, čo znevažovali svätyňu. Ak by bol niekto prichytený pri tomto previnení, nech je exkomunikovaný*».[7]

Ako z hore uvedených podmienok vyplýva, šoltýsi-richtári si želali len to, aby v monastyre na Bukovej Hore kvitol normálny monastyrský život, na aký vyzývali a aký praktizovali východní Otcovia sv. Cirkvi… To, že v odovzdávacej hramote šoltýsi dali tieto podmienky jeromníchovi Irinarchovi Jaselskému, OSBM, je dôkazom toho, že ešte pamätali, ako baziliáni žili na Bukovej Hore koncom 17. storočia a začiatkom 18. storočia pred Rákoczyovým povstaním.

K monastyru náležalo, ako z hramoty vyplýva, aj blízke pole, les naokolo neho i ovocný sad pod ním.

Doslovný text tejto starodávnej hramoty z roku 1738 je tento:

«*Omnibus Lecturis Salutem in Domino.*

Вѣдомость творим, кому о том будет належати вѣдати, иже наша обытель Буковска, зостаючи пуста, съ многих лѣтъ в недостности Законниковъ. Але теразъ Благоволи Бог посѣтити нас, Милосердіем своим, избере гдѣ дѣлателя на жатву свою, то есть Законника до обители нашей, и того ради творим вѣдомость чрезъ сіе право, албо рачей тестаментом вѣчным, иже въ веси нашей Буковци, Поссесоре то есть кти-

торе монастыря нашего, Шолтыси Бѣлого суть фундаторе Монастыре Буковскаго из давных часовъ. Которыи то монастырец и храм св. ч. Апостолъ Петра и Павла Знайдутъся на Горѣ нашей, на мѣсцѣ пространом і пѣкном Столици Шариской, и маетности Велкоможнаго Пана Грофа Торискаго Сурмая державца нашего, Зостаючи въ его власци и Протекцѣи, и Божіей помощи, даемъ сіе право на двохъ Законниковъ, въ первыхъ Всечестному Отцу Іермонаху, на имя Іринарху Яселскому, иже обѣщаніе сътворивъ предъ Богомъ і предъ Человеки, иже будетъ пребывати въ обители нашей, до издыханія своего въ подвигахъ, иноческих, работати Богу и вся добрѣ устроити потреб Монастырску, до того помощны будутъ три громады из трехъ сѣлъ, въ первыхъ ми Буковци, по второе Олшавци, по трете Потоцки, и всѣ люде посторони облицуемъся послушны Монастереви въ всемъ быти. Яко древа из лѣса на потребъ Монастырску привести, такожде и Милость Монастыреви творити, и Монастырь спомагати, и вся по воли Божей добрѣ творити, и Законником въ всемъ повиноватися ради спасенія нашего и ради царствія Небеснаго.

Шо тото поле до Монастыря належытъ, и лѣсъ коло Монастыре и Садъ подъ Монастыремъ волный Законникомъ, повторемы Шолтыси Бѣлого Михаил и Алексей, вѣдомость творим чрезъ сіе писание, и потверджуем правомъ або рачей Тестаментом вѣчным, Абы Законники стыдливо жили а без потребы из Монастыря не исходили, А едсли бы который Законник роспустно и развращено жилъ, нерадиво о своемъ Спасеніи таковаго волно и нашимъ Намѣстникомъ, албо ктитором, накатеру Мукачовску епископу удати, и тамо за прегрѣшеніи карати и паки возвратити, до обѣтели нашой на послушаніе Монастырское. По третє даем вѣдомость чрез сіе право, альбо Завѣтъ Инокомъ, Аби въ оградѣ Монас-

тырской николи не ночовалъ полъ женскій Во келіи кромѣ отпусту или Праздника, или тяжкой болѣзни, абы не было Злязы грѣховной. По четверте даемъ вѣдомость чрезъ сіе писаніе наше, абы въ Монастырѣ при церкви, подъ часъ отпусту не былъ данный напой продаваный по за монастыремъ, Абы въ Монастырю не было якой скаски, то есть галасовъ ани свары но по Закону иноческому жити а по преданию святыхъ отецъ въ подвигахъ постническихъ, и въ молитвахъ непрестанныхъ день и нощъ, пребивати и уставичнѣ Молитвами Человѣколюбца Іисуса Христа Бога Вседержателя ублагати о всем мирѣ и о нашемъ прегрѣшеній, да получим Милость отъ Господа нашего Іисуса Христа въ день судній и царство Небесное наслѣдимъ Молитвами пресвятыя Богородица и Молитвами с. В. Апостолъ Петра и Павла, и всѣхъ святыхъ Аминь.

Годны вѣры и чести достойны Шолтыси Бѣлого Буковци Михаил и Алексей съ Сынами своими, и Шолтысъ Потоцкій Михаилъ и съ Сыномъ своимъ Григориомъ кладем Кресть Христовъ.

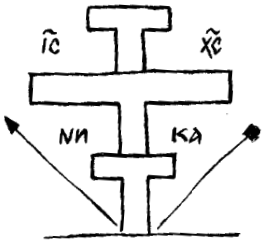

Данно в Буковцы мѣсяца Августа Дня 18. Р. Б. 1738 Алексей Демия: Зала Григ.:

Сіе писаніе дану и зьмѣйно пребудетъ подписую и рукою вирекаю Андрей Курій Архі: преценык вл. р.

Praemissa puncta, quod omnes clausulas, et conditiones suas

ad ulteriorem Altioris potestatis, et Superioritatis dispositionem, atque ad futuram Religiosorum Basilitarum Capitulum, quantum in me est, confirmatur, Actum in Cathedrali ad Munkacs fundato S. Nicolai Eppi et Confessoris V. Monasterio, ejusdemqus Conventu, die 22. Januarii, Anno 1740.-mo (L. S.) Gregorius Bulko, OSBM Professus prot. Hegumenus, et Illmi, ac Rmi Dmni Eppi Agnens. Munkacsiens. et Maramoros. per ICottum M. Vicarius in spiritualibus m. pr.».[8]

Hore uvedená rusínsky písaná hramota šoltýsov z roku 1738 okrem iného dokazuje, že na Bukovej Hore v tom čase stála i cerkov zasvätená sv. Petrovi a Pavlovi.

Pozoruhodný je i gréckokatolícky kríž namaľovaný temer na konci tejto hramoty. Tvar tohto kríža je typicky haličský a tiež dokazuje haličský pôvod jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM, ktorý pri písaní tejto hramoty bol prítomný.

Vyššie uvedený text odovzdávajúcej hramoty z roku 1738 existuje i v latinskej verzii, ktorá sa nachádza v prepise v Ukrajinskom štátnom historickom archíve vo Ľvove (fond číslo 684). Latinská verzia je datovaná 16. januárom 1738 (!) a je "obohatená" o prvok, že Bukovský monastyr nie je podriadený v kárnych veciach len mukačevskému episkopovi, ale najprv egerskému latinskému a až potom mukačevskému.[9] Pravdepodobne ide o verziu zaslanú na schválenie egerskému latinskému biskupovi, ktorý si v danom čase uzurpoval právo riadiť i Mukačevskou gréckokatolíckou eparchiou.

Existencia až dvoch verzií odovzdávajúcej hramoty z roku 1738 (rusínskej i latinskej s dodatkom) len dokazuje tú skutočnosť, že sa jednalo o veľmi významnú, ba zlomovú dejinnú skutočnosť v histórii Bukovského monastyra. Zdá sa, že existovala i tretia verzia tejto rusínskej hramoty šoltýsov prepísaná do glagoliky, ktorú odniesol jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, so sebou do Ríma, kde pro-

stredníctvom Kongregácie Propaganda Fide vybavil pre Bukovu Horu od pápeža Klementa XII. plnomocné odpustky. Keďže Kongregácia Propaganda Fide v tom čase preferovala a všade medzi Slovanmi pretláčala, za účelom rýchlejšej latinizácie, glagolskú abecedu (dokonca pre Chorvátov v tom čase Propaganda Fide tlačila i knihy latinského obradu v glagolike) a k cyrilike pociťovala antipatiu, Irinarch Jaselskyj (veľký diplomat) prepísal rusínsku cyrilskú hramotu šoltýsov do glagoliky… To vysvetľuje napríklad aj rozdielnosť dátumov (16. I. > 18. VIII.), čo vzniklo pravdepodobne v dôsledku prepisu hramoty do glagoliky (alebo spätne). Cyrilské číslo «16» dáva totiž v glagolike «18» a naopak.[10]

Rok 1738 – pápežské plnomocné odpustky

Skutočnosť, že pápež Klement XII. (1730-1740) dal 17. mája roku 1738 plnomocné odpustky monastyrskej cerkvi Svätého Ducha, Činu sv. Vasilija Velikoho na Bukovej Hore,[11] je ďalším neklamným svedectvom o tom, že v tom čase, tj. ešte pred výstavbou kamennej budovy, tam už určite stál baziliánsky monastyr (pravdepodobne drevený) aj s cerkvou Sošestvija Svätého Ducha, v ktorom pulzoval rušný náboženský život, a ktorý bol v povedomí Ríma už veľmi dobre známy.

Obr. 22: *Pápež Klement XII., ktorý roku 1738 obdaroval Bukovu Horu mimoriadnými plnomocnými odpustkami.*

Teda zo svedectva hore uvedenej rusínskej hramoty, ako i z pápežských plnomocných odpustkov vyplýva, že na Bukovej Hore vtedy stáli minimálne dve cerkvi: jedna **sv. Petra a Pavla** (podľa svedectva rusínskej hramoty z roku 1738) a druhá

Obr. 23: *Dobová ikona Sošestvija Sv. Ducha napísaná na drevenej doske s kriedovým podkladom a naokolo vyzdobená bohatou rezbárskou prácou. Táto ikona dodnes pripomína existenciu starodávnej cerkvi rovnakého zasvätenia i mimoriadne odpustky, ktoré pápež Klement XII. roku 1738 dal Bukovej Hore.*

Sošestvija Sv. Ducha (podľa svedectva pápežských plnomocných odpustkov z toho istého roku 1738).

Hramotu o pápežských plnomocných odpustkoch priniesol z Ríma na Bukovu Horu jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, ukrytú na svojej hrudi,[12] ako veľkú cennosť… A skutočne, i táto hramota o pápežských odpustkoch napomohla krátko nato (už v roku 1742) k tomu, že gróf Tomáš Szirmay de Szirma znovuzabezpečil monastyr «*na večné veky*» aj materiálne (pozri ďalej).

Starodávna cerkov Sošestvija Svätého Ducha na Bukovej Hore ešte pred rokom 1738

Vo vyššie spomínanej historickej zmienke o udelených pápežských odpustkoch z roku 1738 je pozoruhodné, že v tom čase na Bukovej Hore bola cerkov zasvätená Sošestviju Svätého Ducha. Dnes sa síce na Bukovej Hore nachádzajú až dva cirkevné objekty: kamenná cerkov zasvätená Vozdviženiju Čestnaho Kresta a kamenná kaplnka zasvätená vraj tiež Sv. Krížu,[13] avšak cerkvi Sv. Ducha a ani sv. Petra a Pavla na Bukovej Hore dnes už nieto.

V dnešnej cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta, ktorá bola z kameňa vybudovaná v druhej polovici 18. storočia (roku 1774) je však na prestole dobová ikona Sošestvija Sv. Ducha napísaná na kriedovom podklade (**obr. 23**), ktorá dodnes pripomína pútnikom staré zasvätenie inej starodávnej odpustovej cerkvi, ktorá stála na Bukovej Hore. Táto dobová ikona pochádza z ikonostasa cerkvi Sošestvija Svjatoho Ducha a bola na pôvodnom ikonostase umiestnená v spodnom rade štyroch základných ikon celkom vpravo z pozície veriaceho.

Cerkov Sošestvija Svjatoho Ducha pravdepodobne stála za dnešnou cerkvou (smerom viacej na východ) na mieste, kde dodnes stojí osamelý kríž v poli (s maľovaným gréckokatolíckym rozpjatim, **obr. 24**).

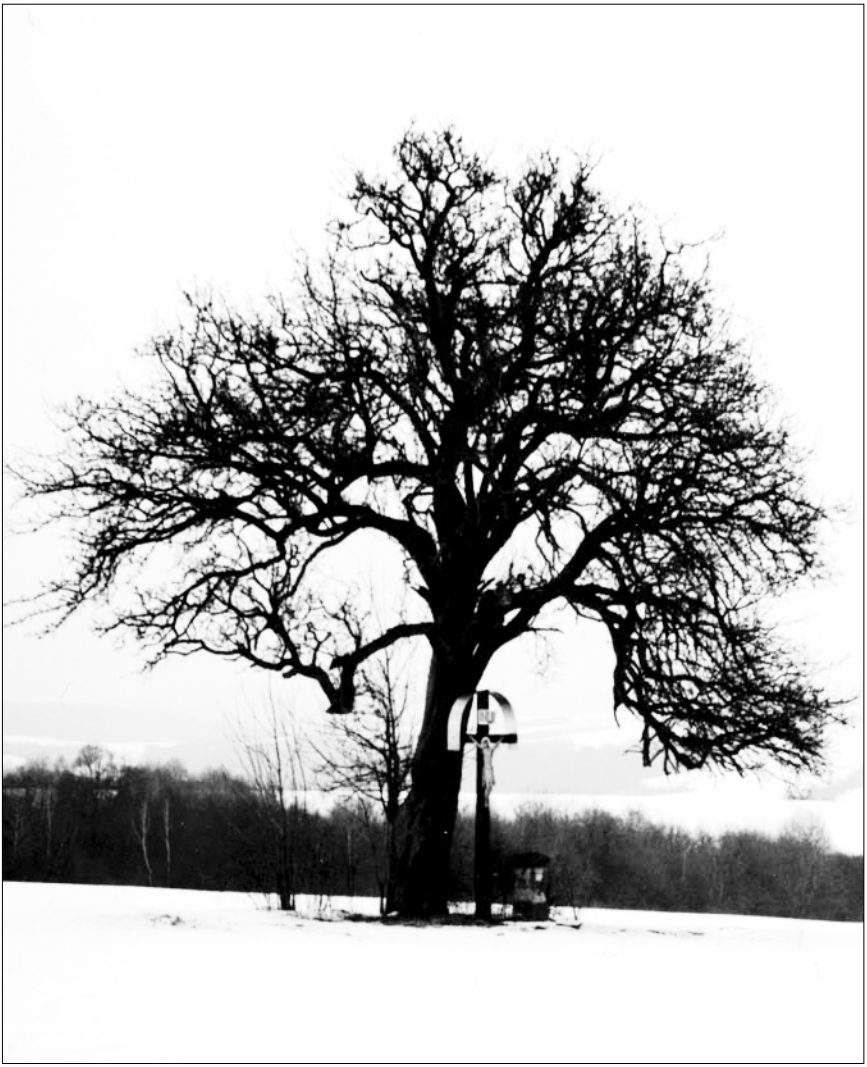

Obr. 24: *Miesto, kde s najväčšou pravdepodobnosťou až do roku 1772 stála cerkov Sošestvija Sv. Ducha, obdarená zvláštnymi pápežskými odpustkami. Dnes na mieste pôvodnej svätyne stojí kríž.*

Kríže sa stavajú obyčajne na mieste nejakej významnej udalosti, zázračnej pomoci Božej, alebo na označenie významného posvätného miesta. U gréckokatolíkov je obyčaj, že keď sa cerkov z hocijakých príčin premiestni na iné miesto, na mieste pôvodného prestola sa postaví kríž, alebo podobný posvätný monument (stĺp s obrazom, kaplnka a pod.), aby sa po tomto mieste nešľapalo, a aby mu ľudia vzdávali úctu. Takéto kríže, či sakrálne objekty, označujúce miesto starého prestola starých gréckokatolíckych cerkví existujú dodnes napr. v Malej Poľane (na cintoríne), v Kráľovciach pri Košiciach (v súkromnej záhrade), v Regetovke (na starom cintoríne) a pod.

Situáciu sťažuje ešte i tretia cerkov zasvätená sv. verchovným apoštolom Petrovi a Pavlovi, ktorá sa spomína v rusínskej hramote z roku 1738. Ak je pravda, že v areáli baziliánskeho monastyra na Bukovej Hore boli až tri cerkvi, potom je isté, že prvá a najstaršia z nich bola zasvätená Sošestviju Sv. Ducha (stála najďalej na východ), druhá Vozdviženiju Čestnaho Kresta (stojí dodnes, avšak už murovaná) a tretia sv. verchovnym apoštolom Petrovi a Pavlovi (stála pravdepodobne na mieste dnešnej kaplnky, to znamená najnižšie a najzápadnejšie od ostatných dvoch).

Pozoruhodný je i fakt, že dodnes sa na Bukovej Hore konajú odpusty až 3x do roka: raz na Sošestvije Svätého Ducha, potom na Preobraženije Hospodne a nakoniec na Vozdviženije Čestnaho Kresta. Málo je na svete takých pútnických miest, ktoré majú odpusty až 3x do roka. I tento fakt potvrdzuje mimoriadnu významnosť baziliánskej Bukovej Hory v dejinách sv. Cirkvi a najmä gréckokatolíkov.

Obr. 25: *Originálny baziliánsky erb s gréckym nápisom: «Taký je Bazil Velký».*

Viacero funkčných cerkví na Bukovej Hore roku 1738 (cerkov Sošestvija Sv. Ducha, cerkov sv. Petra i Pavla a prípadne i cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta) by mohlo potvrdzovať, že kedysi pred týmto

rokom baziliánsky monastyr na Bukovej Hore vôbec nebol taký malý, ako v druhej polovici 18. storočia a neskôr, keď v ňom žilo len okolo 6-8 mníchov. Možno sa pôvodne jednalo o lavru so stovkami mníchov, podobne ako tomu bolo v tom istom čase napr. v Uholskom baziliánskom monastyre v Maramorošskej župe, ktorý bol vypálený za neutíchajúcich protestantských povstaní 17. storočia.

Určite na Bukovej Hore nestaval nikto tri cerkvi «len tak» a pre pár tam žijúcich baziliánskych mníchov…

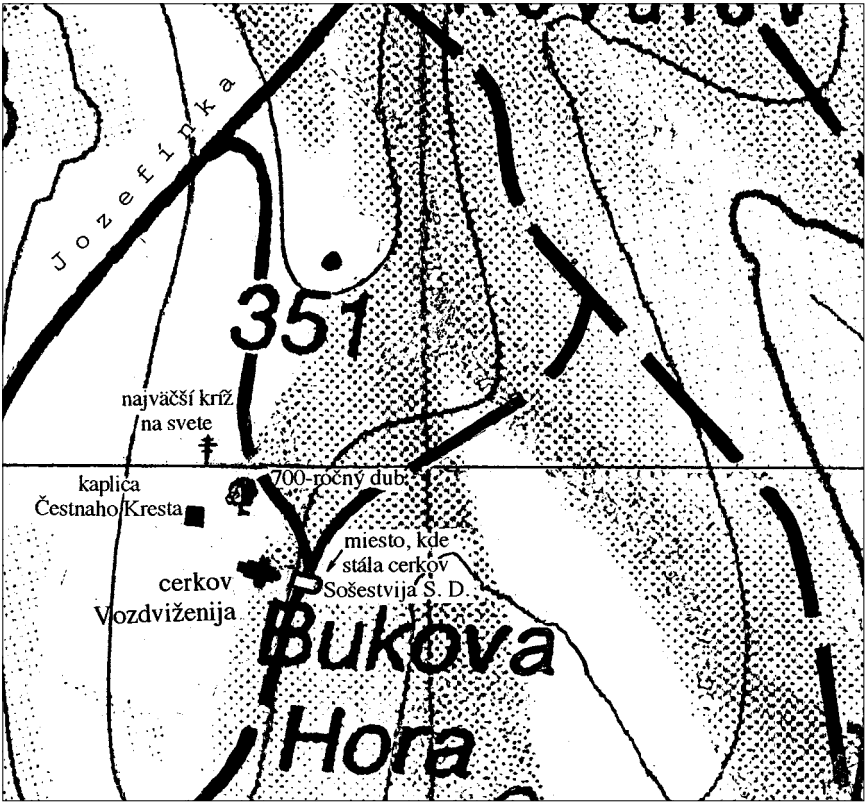

Obr. 26: *Detail mapy areálu Bukovského monastyra na Bukovej Hore v súčasnosti.*

V Uholškom baziliánskom monastyre žilo koncom 17. st. až 330 mníchov!

Uholský baziliánsky monastyr sa rozprestieral na najvýchodnejšom cípe bývalej predvojnovej Československej republiky v Maramorošskej župe.

Koľko mníchov žilo v Uholškom baziliánskom monastyre v priebehu dejín nevieme, ale na konci 17. storočia, ako udáva dokument napísaný tesne po roku 1684, ich tam žilo 330 (!), čo je naozaj úctyhodný počet! Chovali viac ako tisíc oviec…, tým sa živili… Zmienka o mimoriadne vysokom počte oviec je dôkazom, že číslo 330 nie je nejakou chybou opisovača… Obidva čísla sú vysoké. Jedno číslo potvrdzuje reálnosť druhého čísla.

Niektorí tvrdia, že na historickom Podkarpatsku nikdy neboli podobné obrovské monastyry-lavry, ako napr. v Sýrii, či vo Svätej zemi… Existencia 330 mníchov-baziliánov v Uholškom baziliánskom sobornom monastyre koncom 17. storočia vyvracia tento nesprávny názor.

Starý rukopis z konca 17. storočia znie doslovne takto:

«Пишетъ же индѣ, како въ ѳгорской земли въ державѣ Пана Рѳсскаго, имя емѳ Іавалъ, въ волости Мармариши ѳ мѣста Сигота въ горахъ полонинныхъ, на рекѣ ѳслѣ, межь тѣхъ болшихъ рѣкъ и горъ стоитъ монастырь, зомовый Зановъ, а въ немъ церковь на Вознесеніе Господне, а братей въ немъ т҃л (330). А пашня ѳ нихъ лѣшая, сѣютъ просо на каш8, потом8 что ѳ нихъ поль нѣтъ, жив8ть въ горахъ, а держатъ ѳ себѣ овецъ по р҃а (1000) и боле, тѣмъ питаютсѧ, ждутъ отъ нихъ сыры и млеко, да въ томже Монастырѣ есть кладязь а въ немъ вода сладка…».

Zápis uverejnil A. Petruševič r. 1856 v ***Церковной Газетѣ*** v Budíne (na str. 95) v stati «**Извѣстіе о древнемъ монастырѣ, Вознесенія Господня, званомъ Зановъ, находящемся нѣкогда въ Мараморошской области въ Венгріи близъ города Сигота** (Szigeth)».[14]

Rok 1742 – historická návšteva u grófa Tomáša Szirmaya

V roku 1742 neúnavný jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, ihumen Bukovského monastyra, navštívil grófa Tomáša Szirmaya de Szirma v jeho kaštieli v Zborove (dnes okr. Bardejov) a získal u neho absolútne sympatie i podporu pre ekonomickú obnovu Bukovej Hory. Vysvitá to z darovacej listiny grófa, ktorou tento gróf v roku 1744 Bukovu Horu neobyčajne štedro obdaril.

Gróf Tomáš Szirmay de Szirma bol šarišským županom mimoriadne dlhý čas – vyše 40 rokov – od roku 1720 do roku 1761.[15]

Rok 1744 – darovacia hramota grófa Tomáša Szirmaya

Originál tejto darovacej hramoty bol vystavený 5. júna roku 1744. Vystavil ho v Zborovskom kaštieli (**obr. 27**) splnomocnený prefekt (správca) majetkov grófa Szirmaya, Matiáš Nyári (Nyáry). Darovaciu hramotu podpísal 5. septembra 1745 aj sám gróf Tomáš Szirmay de Szirma.

Originál darovacej zmluvy neskôr roku 1768 odložil ihumen Bukovského monastyra jeromních Hedeon Danilčak, OSBM, kvôli bezpečnosti do depozitára Lelešského kláštora. Danilčak dostal od premonštrátskeho preláta Teofila Edlingena potvrdenie o tom, že dokument je uložený v Lelešskom kláštore.[16] Baziliáni Buko-

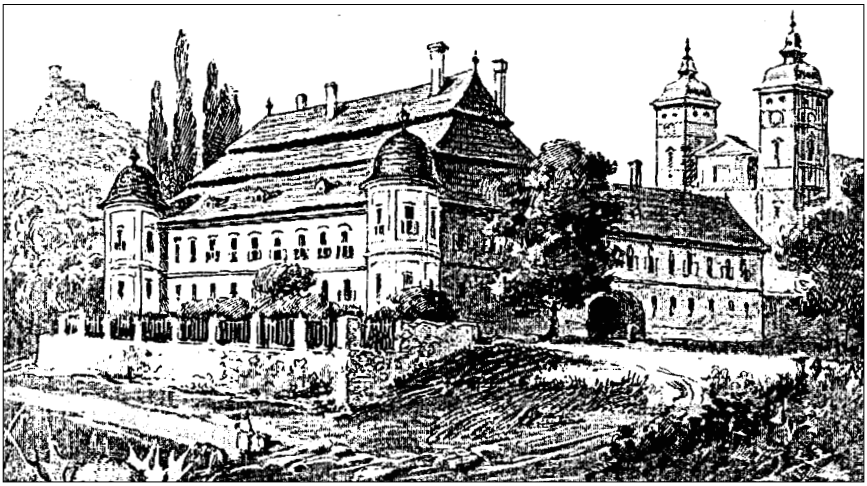

Obr. 27: *Zborovský kaštieľ v 18. storočí. Práve v tomto kaštieli jeromních Irinarch Jaselskyj roku 1742 navštívil grófa Tomáša Szirmaya de Szirma a obdržal od neho hramotu – písomné majetkové zabezpečenie pre Bukovský monastyr. Vľavo hore je vidno Makovický hrad.*

vej Hory odložili túto darovaciu listinu roku 1768 na bezpečné miesto do Lelešského latinského kláštora, ktorý mal vtedy funkciu akéhosi dobového notárskeho úradu a zároveň tam dali vyhotoviť i opis tejto listiny, lebo sa tušilo, že dobrodinec monastyra gróf Tomáš Szirmay de Szirma čoskoro zomrie (čo sa aj stalo o mesiac nato – 10. septembra 1768) a nevedelo sa, ako sa k monastyru zachovajú jeho potomkovia.

Dnes sa zachoval iba tento opis-kópia darovacej hramoty. Opis z 1. augusta 1768 je úradne overený a vyhotovený na hodnovernom mieste v Lelešskom premonštrátskom kláštore, kde, ako je známe, úradne preverovali a potvrdzovali staré uhorské majetkové listiny, a vôbec všetky písomnosti.

Teda dnes je známy úradne overený opis originálu (z 5. júna 1744), ktorý je datovaný 1. augustom 1768. Táto úradná kópia darovacej zmluvy grófa Tomáša Szirmaya de Szirma overená a vyhotovená 1. augusta 1768 v Lelešskom kláštore tvorila prílohu iného dokumentu – úradného popisu Kráľovskej rady o Bukovskom monastyre z roku 1783. Takto ju objavil historik Hadžega.

Plný text úradne overeného textu darovacej hramoty znie takto:

«*Nos Theophilus ab Edlingen, Sari Candidi, et Exempti Ordinis Praemonstratensium Canonicorum Regularium Praelatus Regiae Ecclesiae Sae Crucis De Lelesz Praepositus Infulatus, et Conventus ejusdem Ecclesiae. Memoriae commendamus Tenore Praesentium significantes quibus expedit Ursis. Quod Reverendus ac Religiosus Pater Gedeon Daniltsak Ordinis S. Basilii Magni Professus, ac Venerabilis Monasterii de Monte Bukócz ICottui De Sáros adjacentis superior, nostram personaliter accedens in Praesentiam, suo ac Monasterii Ordinis, qua praedictorum nominibus et personis exhibuerit nobis litteras hasce infra sequentes Originales Mathiae Nyárai Domini condam Comitis Szirmay de Szirma Besenyő et Csernek Tilt. Universorum Bonorum Praefecti, et plenipotentiarii, ac superinde ejusdem Comitis Confirmationales diebus, annis, et locis infra specificatis in simplici papyro editas, et tam Tlti Comitis, quam et praefati Plenipotentiarii sui singraphis, sigillisque propriis*

munitas Latino idiomate confectas, petendo nos debito cum honore: quatenus easdem praesentibus litteris nostris transscribi faceremus, in transsumptoque nostro easdem ipsi exhibenti authentice extradari Curare Vellemus.

Quarum quidem genuinus tenor iste est: Infra scriptus notum facio omnibus, et singulis quibus interest: quod in anno adhuc 1742. Mense Julio, Dum Excellentissimus ac Illustrissimus Dominus Comes Dominus Thomas Szirmay De Szirma Besenyő et Csernek Suae Regiae Mattis Intimus Actualis Consiliarius, Camerarius, Eques Auranis, ac ICottus hujusce Sárosiensis Supremus Comes, nec non Haereditarius Dominus Dominii Makovicziani, fuisset in oppido Zboró, in Castelo suo Residentiali, comparuerit coram sua Excelletia Jermonachus Irinarchus Jaszelyszky Basilita Graeci Ritus Religiosus, qui in Territorio Possessionis Bukócz monte Bukova Hurka nuncupato Ecclesiam, seu Monasterium sua industria Domino Deo juvante, ac Elemosina sancta non solum restauravit, verum jam jam corruentem reaedificavit, ac interne necessariis rebus, imaginibus, picturis, ac sculpturis, uti Ecclesiam decet, pulchre et honeste exornavit, ita ut si Deo ita disponente Illustrissimus Episcopus Munkacsiensis pro visita exeundo pertransennam hoc quoque Monasterium ac Ecclesiam inviseret omnia in suo statu et ordine pulchre inveniret. Indulgentias praeterea Romam peregrinando a Sanctissimo Papa Clemente Duodecimo huic Ecclesiae Monasteriali etulit , thesauroque ter in anno Christi lucrabili ditavit, quarum testimoniales litteras S. P. Clementis XII. Agriae in absentia Eppi Generali Vicario Illustrissimo Domino Georgio Foglar pie defuncto repraesentavit, uti et pie defuncto Eppo Munkacsiensi Georgio Blazsovszky, quas ipsi quoque subscripserunt, et pro ratis habuerunt. Tandem supratitulatus Excellentissimus Dominus Comes principalis meus his intellectis resolvit ad Monasterium hocce ex Territorio Possessionis Bukócz et Possnis Oljsavka, qua haereditarius Dominus Possessionem, ac Territorium eonundem certam plagam Territorii ex Bukóczensi et Oljsavkiensi constantem, quod medio mei, qua universorum Bonorum Praefecti ac Plenipotentiarii extradetur: et Basilitae Irinarcho Jaszelszky resignetur praefato Monasterio in usum Jure irrevocabili tandem ad commissionem suae Excellentiae Principalis mei Gratiosissimi Anno 1744. Die 3. Mensis Junii exivi ad faciem Loci, ad quem locum sive Monasterium eodem tempore comparuit Communitas Possessionis Bukócz, ICottui De Sáros adjacentis, et Communitas Possessionis Oljsavka, ubi unanimi voto concluserunt, ac pure ex benevolentia sua absque minima apprehensione, ac contradictione ex utroque Territorio certam particulam sive Montem resolve-

runt, ac eo facto Jermonacho Irinarcho Jaszelszky actuali Basilitae, ac successoribus ejus resignatunt cum certis particulis terrarum arabilium, Polyankis, et Dumetis, ubi actu etiam absque ulla extirpatione inseminari possent frumenti cubuli 20, ac ex gramine currus foeni circiter 6, sivero locus is sensim extirpabitur, in triplo poterit plus inseminari, ac foenum procurari, Locus vero is, sive particula Territorii medio mei infrascripti excissa; et demonstrata cum utraque Communitate saepius praefata. Signata autem est dicta particula circumcirca certis signis vulgo kopszami ze zeme rukanema nuncupatis et quidem tali cum conditione: quod praespecificata signa tam Basilitae, quam etiam utriusque Possessionis Incolae nullatenus audeant destruere nec Basilitae ultra signa illa Territorium sibimet extendere, nec etiam Incolae ab illis minimum quid accipere audeant, sed maneat in statu prout est signatum. Datum in Castello Zboroniensi Anno 1744. Die 5. Mensis Junii Mathias Nyáry Excellentissimi ac Illustrissimi Domini Comitis supra Ttlati Ursor Bonorum Praefectus, et Plenipotentiarius. m. pr. (L. S.)

Per pie defunctum Praefectum meum condam Mathiam Nyáry excissas terras et prata huic instanti confirmo. Tarczae 5. Septembris 1745. Comes Thomas Szirmay. m. pr. (L. S.)

Cujusmodi Nos petitioni, velut justae, et legitimae annuentes, et requiescentes praevio modo exhibitas litteras, tam authentico Protocollo, quam et praesentibus litteris nostris de verbo ad verbum sine diminutione, variatione et augmento aliquali transscribi et trassummi fecimus; taliterque easdem in transsumpto hocce nostro supra fato exhibenti futura Jurium ejusdem Monasterii item et Ordinis Praelibatorum uberiori pro cautela necessarias, sub uzitato et authentico Conventuali Sigillo nostro extradandas duximus, Communi suadente Justitia, Ipsis porro originalibus praeexhibitis in specie in Conservatorium nostrum repositis. Praesentibus Admodum Rendis et Eximiis Dnis Ladislao Somlyódy Parocho Lelesziensi, Hermano Schuelleru, Stephano Szenczy Cantore, et Marco Andreanszky Custode, supra tacti Ordinis Praemonstratensium Canonicis Regularibus, nec non Ignatio Hoffner Beregszasziensi Ecclesiarum itidem Parocho zelantissimis, Juratis utpote Testimoniis nostris in praescripta isthac nostra, respective et antelati Loci Ecclesiis Deo jugiter famulantibus et devote. Datum per manus Egr. Martini Franczy Jur. Notarii nostri Die vigesima prima Mensis Augusti Anno Domini 1768. (L. S.) Lecta et correcta in voce per me antelatum Hermanum Schuelleru Lectorem. m. pr. Vidimatae per me Petrum Podhajeczky, Parochum F. Szvidnikensem et Districtus Makovicensis Vice-Archidiaconum. (m. pr.)».[17]

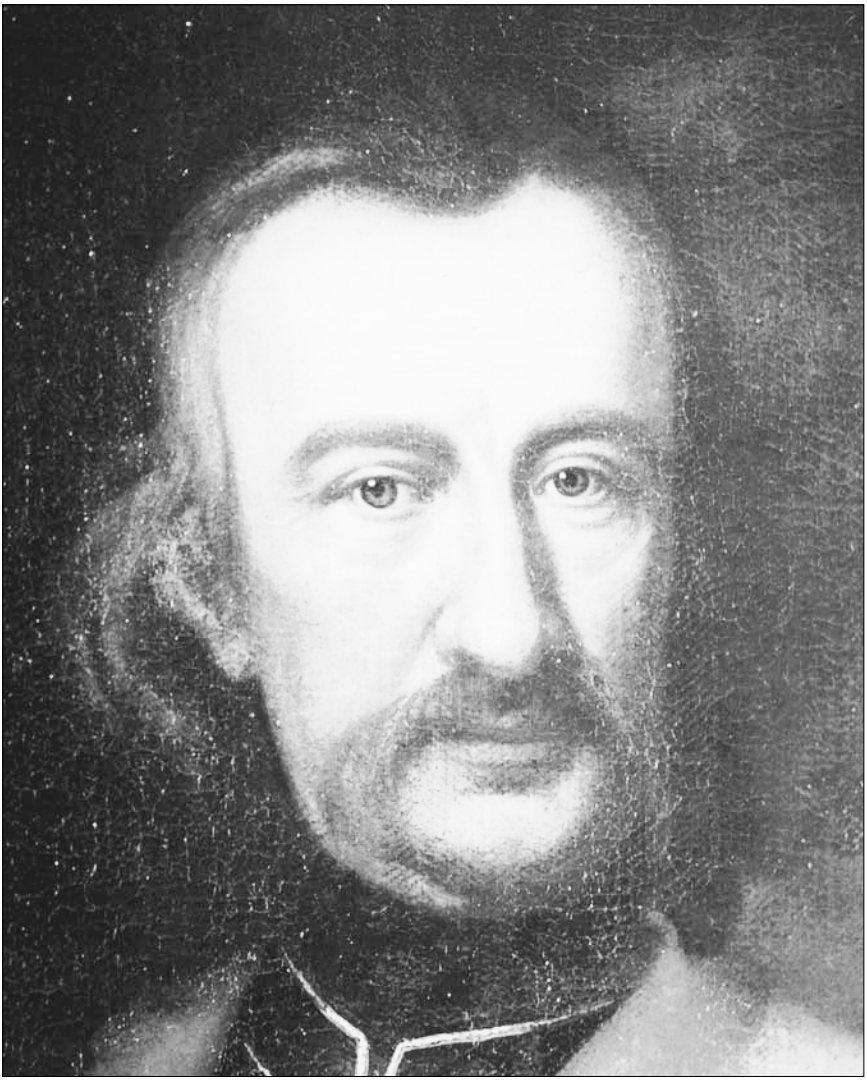

Obr. 28: *Gróf Tomáš Szirmay de Szirma – najväčší doteraz známy dobrodinec Bukovského monastyra. Roku 1742 definitívne majetkovo zabezpečil Bukovský monastyr, a tak sa stal večným benefaktorom bukovských baziliánov…*

V tejto darovacej hramote sa okrem iného spomína, že keď roku 1742 prebýval gróf Tomáš Szirmay de Szirma vo svojom kaštieli v Zborove (priamo pod Makovickým hradom, okres Bardejov), navštívil ho baziliánsky jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, ktorý s pomocou Božou na Bukovej Hore monastyr nielen obnovil, ale i rozpadajúcu (drevenú) cerkov (pravdepodobne tú najstaršiu, zasvätenú Sošestviju Sv. Ducha) takmer od znova vybudoval a zvnútra i zvonku tak ozdobil, že by s tým bol spokojný i mukačevský gréckokatolícky episkop (vladyka Kyr H. Blažovskyj, OSBM), keby prišiel na vizitáciu.

Ďalej sa v listine konštatuje, že menovaný jeromních cestoval i do Ríma a od Svätého Otca Klementa XII. (1730-1740), pápeža rímskeho, získal pre Bukovu Horu plnomocné odpustky, čo uznal a svojim podpisom potvrdil aj mukačevský gréckokatolícky episkop Heorhij Blažovskyj, OSBM (1738-1742). Keď sa tieto veci mali tak, miestny šľachtic gróf Tomáš Szirmay de Szirma už nemohol nič namietať – hovorí hramota – a preto sa rozhodol darovať monastyru pozemky medzi dedinami Bukovce a Olšavka. Ako ďalej z tejto Lelešom potvrdenej hramoty vyplýva, tieto pozemky boli odovzdané do užívania monastyru už 3. júna 1744 (teda už dva dni pred napísaním darovacej hramoty). Obyvatelia Bukoviec a Olšavky spolu so Szirmayom okrem toho na večné veky podarovali mníchom i **celú horu**, na ktorej sa nachádza monastyr s ornou pôdou, poliankami a kroviskami. Hranice monastyrskej zeme boli označené kopcami zo zeme a kamenia.

Hore uvedená darovacia hramota grófa Tomáša Szirmaya de Szirma z 5. júna 1744 taktiež jasne hovorí, že jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, monastyr na Bukovej Hore nezaložil, ale len obnovil-opravil.

Práve šikovnosť baziliánskeho jeromnícha Irinarcha Jaselského spôsobila, že gróf Tomáš Szirmay de Szirma obdaroval tento mo-

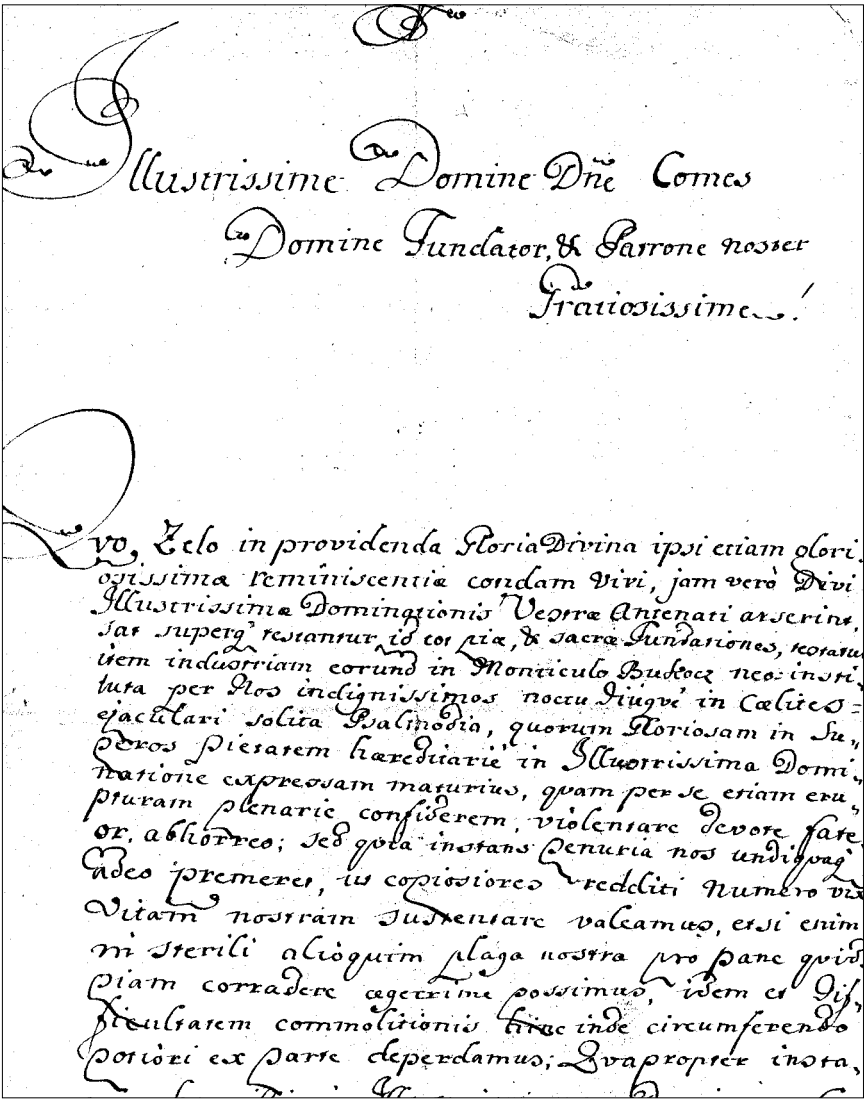

Obr. 29: *Prvá strana rukopisu-prosby adresovanej grófovi Tomášovi Szirmayovi de Szirma, aby Bukovskému monastyru daroval mlyn.*

nastyr trvalými majetkami, a to až do takej miery, že ako vyplýva z neskorších historických správ, tento monastyr koncom 18. storočia svojimi majetkami mohol ekonomicky udržať dvoch mníchov. Všetky ostatné prostriedky na svoj rozvoj monastyr naďalej musel získavať z dobrovoľných darov od veriacich, ktorí prichádzali na Bukovu Horu pre duchovnú potechu a povzbudenie. Vďaka grófovi Szirmayovi de Szirma Bukovský monastyr už od roku 1744 mal znova majetkový základ potvrdený, a preto tento gróf patrí k večným benefaktorom-dobrodincom tohto monastyra, za ktorého sa baziliáni modlia a budú modliť na každej Službe Božej…

Čas plynie, život sa míňa a každý odchádza z tohto sveta… Zostáva len to, čo sme urobili dobré… Nikto zo zomierajúcich neľutoval, že urobil niečo dobré… A tak i gróf Tomáš Szirmay de Szirma (+1768), i keď je na druhom svete už okolo 250 rokov, má v očiach Božích tento čin k dobru. Všetky ostatné jeho obrovské majetky sa rozkotúľali, a dnes ich už niet… Zostal mu len majetok, ktorý nezištne daroval. Keď Hospoď Boh nezabudne odmeniť ani pohár studenej vody podaný núdznemu (porov. Mt 10,42), o čo viac nikdy nezabudne na takýto štedrý a Bohu milý dar…

Celá hora, na ktorej bol postavený Bukovský monastyr, patrila baziliánom, pre tento dôvod sa «*Bukovský monastyr*» a «*Bukova Hora*» stali synonymami, podobne ako «*Černečí monastyr*» pri Mukačeve (nazvaný tak podľa mníchov-černcov oblečených v čiernom) a «*Černeča Hora*», boli tiež synonymami Mukačevského baziliánskeho monastyra. Podobne je to aj so «*Sinajskou Horou*» pri Snine, kde bol taktiež postavený starodávny baziliánsky monastyr sv. Kataríny veľkomučeníčky na hore, ktorá mala biblické meno Sinaj. Teda «*Sinajská Hora*» a «*Sinajský monastyr*» boli tiež synonymami…

Prosebný list bukovských baziliánov o darovanie mlyna, adresovaný grófovi Tomášovi Szirmayovi de Szirma (obr. 29)

V polovici 18. storočia baziliánski mnísi z Bukovej Hory na čele s o. Irinarchom Jaselským, OSBM, napísali grófovi Tomášovi Szirmayovi de Szirma (+1768) nasledovný latinsky písaný list, v ktorom ho prosia, aby im podaroval bukovský mlyn:

«*Osvietený Pane, Pán Gróf a najláskavejší náš Pán Patrón Fundátor!*

Vaši predchodcovia na tomto panstve, kedysi živí, dnes už zosnulí, sa preslávili horlivou pobožnosťou v službe na slávu Božiu, ale i dobrou povesťou a takými navždy zostanú. Táto ich dobročinnosť sa prejavila práve množstvom bohumilých darov a fundácií v ich starostlivosti o Bukovu Horu, nedávno nami nehodnými obnovenú, kde dňom i nocou sú vysielané k nebu Psalmodie (spievanie Žalmov). *Za toto si však neopovažujeme privlastniť zásluhu, či dokonca si požadovať uznanie. Bukovu Horu považujeme právom za dedičnú vo Vašom slávnom panstve.*

Avšak terajšia núdza a nedostatok nás natoľko zo všetkých strán pritlačili, že so vzrastom počtu (mníchov žijúcich v monastyre) *sotva budeme schopní prežiť, lebo krajina je neúrodná a chlieb z nej možno zožať len veľmi úboho. Našu pozíciu ešte viac sťažuje fakt, že zrno musíme dávať zomlieť* (iným) *a nato ho musíme prevážať z miesta na miesto a tým máme ďalšie ekonomické straty.*

Preto čo najponíženejšie prosíme Vašu Jasnosť Pán Gróf, aby ste pre väčšiu Božiu slávu bukovský mlyn ráčil podarovať nášmu chudobnému monastyru. Týmto skutkom dobročinnosti Vaša osoba nám udelí krídla na ceste v službe Bohu a Vám – k Vašej už pre Vás prihotovenej, Bohom trojnásobne láskavým a preveliký m, korune slávy v nebi, pridáte takto ďalšiu veľmi hodnotnú perlu… Bude to vo veľkú pomoc nášmu Rádu, ktorého Boh zachovať

ráčil nepoškodený, nedotknutý a po dočasnom živote v meste blaženných umiestni. Po jednomyseľných spoločných modlitbách k Jeho svätým nohám láskavým padneme a spolu zomrieme…».[18]

Pod listinou sú podpísaní «*nehodní služobníci otcovia a bratia v Christovi bukovskí mnísi Rádu sv. Bazila Veľkého*».

Táto listina napísaná ihumenom jeromníchom Irinarchom Jaselským, OSBM, opäť potvrdzuje, že Bukovský monastyr je omnoho starší než len z 18. storočia, pretože v listine Irinarch Jaselskyj chváli predchodcov grófa Tomáša Szirmaya de Szirma, ktorí sa o bukovských baziliánov predtým starali a opäť podčiarkuje, že on sám monastyr na Bukovej Hore «*len nedávno obnovil*».

Gróf Tomáš Szirmay de Szirma bol šarišským išpánom-županom v rokoch 1720-1761… Keď sa v listine uvádzajú predkovia tohto grófa, ktorí boli taktiež dobročincami Bukovského monastyra – Bukovský monastyr teda určite musel existovať už minimálne pred rokom 1720… Teda opäť potvrdenie skutočnosti, že Bukovský monastyr je určite o mnoho starší ako najstaršia do teraz o ňom nájdená písomná zmienka z roku 1738.

Hore uvedená kópia listiny poslanej grófovi Tomášovi Szirmayovi de Szirma je bez dátumu… Ale keďže sa vie, že tento gróf zomrel 10. septembra 1768, táto listina bola určite napísaná pred týmto dátumom.

Rok 1746 – bukovský drevený prestol

V cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta je dodnes zachovaný drevený starodávny prestol z roku 1746 – je to unikát – drahocenný historický artefakt zo starej drevenej monastyrskej cerkvi Sošestvija Sv. Ducha.

Na zadnej strane starodávneho dreveného prestola dnešnej kamennej cerkvi Vozdviženia Čestnaho Kresta na Bukovej Hore je

staroslovanskými písmenami vyrytý nápis (**obr. 30**). Keďže bol neodborne zafarbený olejovou farbou, je dnes dosť ťažko čitateľný. Tento nápis znie:

«Ѿ Сво҃ре: свѣта ҂ ѕ҃снд Ѿ Рж҃ва Хрт҃ова ҂ а҃ѱ҃мѕ

Въ Ч҃ть и Въ славꙋ Бж҃ꙋ (ďalej nečitateľné)

Выставле҃ есть с҃ ѡ҆лта҃ сей ів҃ь похвалꙋ вѣчнꙋю Прес҃той Бц҃и и на ѿпꙋщенїе Грѣхо҃ людей ѡбщи҃ и ѻ҃щенїе монастырѧ с҃ Бꙋковеч҃ка. Ікономa Іер҃мона҃ Іринарха (ďalej nečitateľné, pravdepodobne «Jaselskoho») Раба Іс҃ Ха҃ R. 1746»[19] — v preklade: *Od stvorenia sveta 7254, od roždestva Christovho 1746, Na česť a slávu Božiu… Je postavený svätý prestol tento i na večnú oslavu Presvätej Bohorodici i na odpustenie hriechov všetkých ľudí a posvätenie monastyra sela Bukoveckého. Ekonóma jeromonacha Irinarcha… raba Isusa Christa… r. 1746.*

Prestol, ktorý sa zachoval dodnes, dal teda roku 1746 urobiť ihumen Bukovského monastyra Irinarch Jaselskyj, OSBM. Ako to, že sa drevený prestol zachoval a drevenej cerkvi, v ktorej bol

Obr. 30: *Časť nápisu na prestole cerkvi Vozdviženija Č. Kresta na Bukovej Hore.*

prestol postavený už niet? Čo sa stalo s drevenou cerkvou Sošestvija Sv. Ducha? Najčastejší osud drevených cerkví bol, že obyčajne zhoreli pri nejakom požiari. S cerkvou Sošestvija Sv. Ducha to však tak nebolo. Preto sa jej prestol zachoval. Sledujme osud tejto hlavnej cerkvi Bukovského monastyra ďalej…

V kaplnke Čestnaho Kresta je dnes tak isto drevený prestol, avšak tento je už nový, z konca 20. storočia, nad ktorým je však drevený vyrezávaný baldachín zo začiatku 18. storočia. Na prestole stojí gréckokatolícky drevený kivot, na ktorom je staroslovanský nápis: «**ГДИ БЛГОСЛАВИ КАРПАТОРѲССКИИ НАРОД' СВОИ**» — *Hospodi, blahoslovi Karpatorusínsky národ svoj.*

Rok 1746 – pre Bukovu Horu odliaty ďalší zvon

Za ihumena Irinarcha Jaselského, OSBM, roku 1746 bol uliaty ďalší zvon.[20] Tento zvon plnil svoju funkciu na Bukovej Hore až do I. svetovej vojny, keď aj tento zvon bol zrekvirovaný rakúskou armádou a roztavený pre potreby armády.

Rok 1749 – rusínsky písaná žiadosť o povolenie výstavby kamennej svätyne

Keďže plnomocné odpustky boli dané, ako z dokumentov vyplýva, pre drevenú cerkov Sošestvija Svjatoho Ducha len na desať rokov (1738-1748), jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, žiadal mukačevského episkopa o povolenie postaviť novú kamennú svätyňu (svjatylišče) s tým, aby pre túto mohol dostať trvalé odpustky.

V Ľvovskom štátnom archíve sa nachádza rukopis (z roku 1749) jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM, ihumena Bukovského baziliánskeho monastyra z «*Bukovej Hory*», adresovaný ihumenovi Mukačevského monastyra na «*Černeču Horu*» jeromníchovi Hedeonovi Pazinovi, OSBM. Je to vlastne prosba o príhovor-urgenciu u episkopa, aby dovolil postaviť v monastyrskej cerkvi na Bukovej Hore kamenný «oltár».

«Oltár» je odvodené z latinského «altus» *vysoký*. Ide o vyvýšené miesto – takto sa v latinských kostoloch označoval oltár, ku ktorému sa vystupovalo po schodíkoch. U gréckokatolíkov «oltárom» bolo celé svjatylišče (svätyňa s ikonostasom) vyvýšené nad úroveň ostatnej lode o jeden schodík.

Zatiaľ nie je jasné, čo sa v liste z roku 1749 pod slovom «oltár» rozumelo: či (v latinskom slova zmysle) len prestol, alebo (v gréckokatolíckom slova zmysle) celá svätyňa, čiže cerkov. Pravdepodobnejšia je druhá varianta, a totiž, že sa jednalo o celú kamennú svätyňu, čiže prakticky o výstavbu celej novej cerkvi z kameňa, pretože varianta výstavby «len kamenného prestola» v drevenej cerkvi sa zdá viac ako nelogickou, a to o to viac, že u gréckokatolíkov prestoly boli vždy len drevené a navyše vieme, ako vyplýva z predošlých riadkov, že aj ihumen Irinarch Jaselskyj, OSBM, nový drevený prestol postavil len pred necelými troma rokmi (tj. r. 1746).

List bol napísaný 6. októbra 1749, tj. necelých päť mesiacov po uplynutí privilégia plnomocných pápežských odpustkov. Jeho obsah dokumentuje dobré vzťahy a mimoriadne dobrú spoluprácu medzi jeromníchom Irinarchom Jaselským, OSBM, a miestným grófom Tomášom Szirmayom de Szirma a aj jeho synom. Z listu však vyplýva i zjavná tendencia egerského latinského biskupa vmiešavať sa do vnútorných záležitostí vtedajšej Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie, ktorú latinská hierarchia toho času vôbec nechcela uznať za existujúcu, ako i tendencia o polatinčenie baziliánskeho monastyra na Bukovej Hore.

List tiež potvrdzuje i skutočnosť, že Irinarch Jaselskyj, OSBM, nežil na Bukovej Hore roku 1749 sám, ale tam žilo viacero mníchov-baziliánov. Ich mená však nepoznáme… Pozoruhodné je, že jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, ihumen Bukovského monastyra, píše tento list ihumenovi Mukačevského monastyra (ktorý bol protoihumenom, a v podstate by mal byť Irinarchovi priamym nadriadeným) ako rovný rovnému…

«Превелебный в Хр҃тѣ и в Дх҃ꙋ ѻ҃ Ѿче Гедеѡ҃. Хс҃ въ ва҃ и любо в҃ша Ѿцеска да бꙋде въ на҃. На вѣдомо҃ пречес҃т ваш҃ оуноси҃ пререченаго слова и предложенаго пре҃ вѣкомо҃ пано҃ епко҃ страно ѡлтарѧ мꙋровати еже проси҃ ем в повчи (= dnes Mária Povč) бл҃гословенїѧ. в то҃ же ча҃, гды ем бы҃ в повчи, а его мл҃ть панъ ишпанъ графъ Торискій и патро҃ столицѣ Шариско҃, посла҃ сн҃а свое҃ графа младо҃ и(з) префектꙋшо҃ на бꙋкоскꙋ горꙋ до монастырце из ѡбо҃ сѣл олшаки и бꙋкоца люде҃ статечны҃ и дхо҃ны҃ ко себѣ приказа҃ и ѿповидѣ҃: ѧ тꙋ посланыи ѿ родича мое҃ ѡсмотрѣти тое мѣсце, на котрое бꙋде҃ патронами, и дасѧ мꙋровати, и того ради приказа҃ мнѣ графъ, абы҃ до не҃ ста҃, и ꙗ до не҃ ходи҃ и росказа҃ абы҃ мꙋлѧре да҃ камѣнѧ ламати, ꙗ на тое ѿповидѣл: не мае҃ бл҃гословенїѧ ѿ нше҃ вѣкомо҃ пана епкопа, а ѡнъ ѿповидѣ҃ мнѣ: мы тꙋю рѣчъ страны цр҃кви бꙋко҃ прѣложили нашемꙋ бискꙋпови и бачйскемꙋ и мае҃ повеленїе, и в҃шего епкопа бꙋде҃ найдовати ласки и благословенїѧ, зати҃ ѡнъ написа҃ ли҃ до вѣкомо҃ п҃ епко҃ и того ради ꙗ недосто҃ны҃ и многогрѣшны҃ пиши҃ до превел. в. просѧчи ѡ порадꙋ и бл҃гословенїѧ вше҃ ѿцевска҃, понеже чл҃колюбе҃ Іс҃ Хс҃ цр҃ъ вѣчно҃ славы ѡпрада҃ пано҃ цр҃твовати на то҃ свѣтѣ и съвѣтꙋ е҃ в серца҃ и҃ ѡ цр҃кви ѻ҃ и наклони҃ и҃ мыслъ на тое и ꙗ недостойны҃ дше҃ныма моима ѡчима окланѧю по҃ ноги с҃тыни в҃ше, просте пре҃че вш҃а вѣко҃ пана бл҃гословенаго епкопа наш҃, которы҃ естъ бл҃гословены҃ ѿ Бг҃а вышнего, да пода҃т и на҃ бл҃гословенїе бж҃їе чре҃ в҃шꙋ прозбꙋ. И при сем мое҃ не гон҃о҃ писанїи поздрав҃лѧю пречесѣ ва҃ всегда бꙋдѣте ѡ Хр҃тѣ здрави и его бл҃годатїю ѿчества нбн҃аго наслѣдници съ прочїими ѿци. Оу серствꙋе҃ пречес҃ ва҃ в Хр҃тѣ зы҃ бра҃ недосто҃и многогрѣ҃ їеромо҃ Їринарха Исе҃ чсвв. Да҃ на горѣ бꙋко҃ р. ҂аѱмѳ мц҃а окто҃ днѧ ѕ҃. Еди҃ чинника посылаю преве҃ в҃ше҃ и порꙋчаѧсѧ мл҃твъ сты҃ вшы҃ не забꙋдете и ѡ мнѣ и аз не не забꙋде҃ ѡ пречес҃ в.».[21]

Rok 1751 – dovolenie stavať novú cerkov z kameňa

Mimoriadne aktívnou a zároveň úspešnou osobou v obnove mníšskeho života na Bukovej Hore v prvej polovici 18. storočia bol už vyššie spomínaný jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM. Ako nepriamo prezrádza list krásnobrodského ihumena Hervasija Kaminského, OSBM (+1766), mukačevskému ihumenovi (protoihumenovi) z 20. novembra 1751, Irinarch Jaselskyj, OSBM, dostal od mukačevského episkopa M. M. Olšavského, OSBM, ústne dovolenie vybudovať na Bukovej Hore novú cerkov z kameňa:

«... Строны ѿца їринархи п. вшем ѡзнаимꙋю, же пнъ еппъ по часъ визиты своє далъ мꙋ благословеніе цєковъ созидати. звидовал є сꙗ его ци писменѡ, которы казалъ, же нѣтъ, тыко словомъ в той ча, коли з нимъ ходилъ...».[22]

Z listu vyplýva aj iná skutočnosť: že mukačevský baziliánsky ihumen (v tom čase už protoihumen, i keď ho ešte takto v listoch neoslovovali) si zisťoval skutočnosti o Bukovej Hore nielen priamo u jej ihumena, ale aj od ihumena Krásnobrodského baziliánskeho monastyra… Z listu je cítiť zjavnú nedôveru… Udalosti nadobudli prudký spád a ihumen Bukovského monastyra, Irinarch Jaselskyj, OSBM, už nestihol zrealizovať svoj plán, tj. postaviť z kameňa novú cerkov Sošestvija Sv. Ducha… Pozoruhodný je i fakt, že potom, čo jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, bol vypudený do vyhnanstva do Poľska, ihumenom Bukovského monastyra sa stal namiesto neho práve ten istý Hervasij Kaminskyj, OSBM, ktorý v roku 1751 vykonával "informátora" o Irinarchovi mukačevskému protoihumenovi.

Rok 1754 – jeromních Irinarch Jaselskyj na sobore baziliánov na Černečej Hore pri Mukačeve

Ešte v roku 1754 nachádzame v aktách baziliánskeho sobora, ktorý sa uskutočnil na Černečej Hore pri Mukačeve, poslednú sto-

pu po jeromníchovi Irinarchovi: za Krásnobrodský monastyr sa na tomto sobore zúčastnil ihumen jeromních Hervasij Kaminskyj, OSBM, a deputát jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM (**Іринарха Ꙗсе͡скїи Ч.С.В.В. профе͡ депꙋта͡ ѡ҆бѣтели Кра͡нобро͡скои**).[23] Na sobore roku 1754 sa zúčastnili z každého monastyra jeho ihumen a iný vybraný deputát… Možno Irinarch Jaselskyj bol deputátom práve za Bukovský monastyr ako jeho ihumen, avšak Bukovský monastyr v tom čase už nebol samostatný, ale ako filiálny bol dočasne úplne podriadený monastyru v Krásnom Brode.

Krátko nato, ako dejiny zaznamenávajú, jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, sa musel z Bukovského monastyra vysťahovať a vrátiť sa do svojho materského monastyra v neďalekej Haličine (Poľskom kráľovstve) a ihumen Krásnobrodského monastyra, jeromních Hervasij Kaminskyj, OSBM, bol premiestnený na Bukovu Horu a stal sa ihumenom jej Bukovského monastyra… Ešte predtým však jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, navštívil Rím…, a veru, v tak vážnej situácii to nebolo len «*zo zbožnosti*»…

Rok 1756 – druhá záhadná cesta jeromnícha Irinarcha Jaselského do Ríma

Ešte predtým, ako bol jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, vypudený z Uhorska do Poľska, roku 1756 odcestoval do Ríma…

Historickým faktom je, že 11. júna 1756 jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, dostal vo Viedni doporučujúci list (cestovný pas), ktorý mu umožnil opätovnú cestu do Ríma. Doporučujúci list podpísal P.H.G. Moreau. Doporučujúci-ochranný list znel takto:

«*Czibellus Ignac z milosti Božej a Apoštolskej Sv. Stolice cézarijský arcibiskup, pápežov miestny hlavný duchovný, nuncius s vedľajšími právomocami pre celé Rímske impérium a pre krajiny patriace pod majestát cisára J. Františka a Márie Terézie: Uhorska, Česka, Rakúska, Chorvátska, Nemecka, atď. Večný pozdrav v Hos-*

podinovi Vám všetkým aj jednotlivcom, ktorí túto listinu budú mať na zreteli. Nakoľko predkladateľ tejto listiny vážený pán Jaselskyj Irinarch, bazilián s latinsko-zjednoteným gréckokatolíckym obradom, obetavý kňaz so zbožnosťou chcejúci navštíviť najsvätejšie miesta Apoštolov, zamýšľa cestovať do Ríma, žiada od nás odporúčanie. My toto jeho želanie vyplníme. Odporúčame všetkým cirkevným a svetským (osobám), *aby ho srdečne prijali, cestovanie voľne tam a späť mu umožnili, boli voči nemu dobrosrdeční a zato od dobrotivého Boha za dobrý čin môžu čakať odmenu a od nás v podobných prípadoch zodpovedajúcu priazeň. Hodnovernosť tohto listu pečaťou potvrdzujeme. Vystavené vo Viedni v roku Pánovom 1756, 11. júna. Bezplatne. P.H. G. Moreau, sekretár* (tajomník)».[24]

Hneď po 11. júni 1756 jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, vycestoval do Ríma. V Ríme bol ubytovaný u jezuitov. Vyspovedal sa tam u pápežského penitenciára, ktorý dával rozhrešenie v mene pápeža, čo bolo potvrdené listom z 8. augusta 1756 podpísaným jezuitom Karolom Korickým, pápežským spovedníkom:

«*Tento list všetkým úctyhodným s pozdravom Hospodinovým. My, z Ježišovej Spoločnosti a dolupodpísaný reholník, spovedník-penitenciár Svätého Otca v jeho pápežskom dome a vo večnom meste apoštolov, sme vypočuli spoveď Jaselského Irinarcha, reholníka z Rádu sv. Bazila Veľkého, gréckokatolíckeho zjednoteného obetavého kňaza, ktorý osobne vykonal púť do sídla Apoštolskej Stolice a želal si pristúpiť k tajomstvu pokánia. Držiac sa apoštolskej vážnosti, sme ho od hriechov rozhrešili dajúc mu týmto blahodárne zadosťučinenie. Pre dôveryhodnosť, toto na jeho ponížená žiadosť spovedníci apoštolského zhromaždenia pečaťou potvrdili a vlastnoručne podpísaný dokument mu bezplatne vydali. V Ríme, u sv. Petra, 8. augusta 1756, na šestnásty rok*

pontifikátu pápeža Benedikta XIV. Pečiatka pápežského spovedníka. Koricki Károly, jezuita».[25]

Do Uhorska sa jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, vrátil po 25. auguste 1756… Na spiatočnú cestu do Uhorska dostal v Ríme ochrannú listinu znenia:

«*Albanus Sándor od sv. Márie na Via Lata menovaný diakonkardinál svätej Rímskej impérie a tak isto splnomocnený minister pri Svätej Stolici pre krajiny Uhorsko, Česko patriace pod majestát cisára J. Františka. Predkladateľ tejto listiny, vážený pán Jaselskyj Irinarch, obetavý kňaz Rádu sv. Bazila Veľkého z Uhorska zbožne navštívil apoštolské pietné miesta* (čo potvrdzujeme) *a teraz pri návrate do vlasti požiadal nás, aby sme mu vydali cestovný pas. My sme mu tento ochranný pas vystavili zároveň žiadajúc cirkevnú i ostatnú vrchnosť, aby mu umožnila nielen slobodné cestovanie, ale aj s kresťanskou láskou mu boli nápomocní. Za všetko dobro* (ktoré mu urobia) *od Boha získajú odmenu a my im to budeme pri najbližšej možnej príležitosti opätovať. Pre vieryhodnosť sme vlastnoručným označením a štátnym znakom tento dokument potvrdený, podpísaný doluuvedeným tajomníkom dali príkaz vydať. V Ríme 25. augusta 1756. Na príkaz Eminencie: Amazzini Egvovul Károly, majster, zástupca sekretára*».[26]

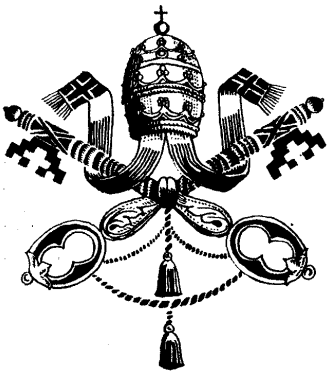

Kauza: "neposlušný" Irinarch Jaselskyj, OSBM – alebo Irinarch proti I. reforme baziliánov

Unghváry uvádza, že dôvodom hore uvedenej cesty jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM, do Ríma bola «*jeho mimoriadná zbožnosť*»…[27] Potom však ten istý Unghváry v tom istom svojom článku uverejnenom v roku 1898 píše, že nerozumie, v čom spočívala údajná neposlušnosť jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM, voči jeho mukačevským baziliánskym predstaveným… a to až taká, že musel kvôli nej opustiť územie vtedajšieho Uhorska…[28]

Hlavným dôvodom cesty jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM, do Ríma však v skutočnosti nebola «zbožnosť», ale dovolávanie sa spravodlivosti, aby tak, ako to predtým bývalo vo všetkých baziliánskych monastyroch Uhorska od cyrilometodejských čias až do roku 1733, mohol do konca svojho života zostať na Bukovej Hore a tam byť aj pochovaný, veď to okrem iného aj prisľúbil-prisahal rusínskym šoltýsom v roku 1738 (hramotu z roku 1738 Unghváry pri písaní svojho článku o Bukovskom monastyre nemal k dispozícii).

Podľa nariadenia Zamojského synodu baziliánske monastyry z Malého Berezného, Imstičeva, Krásneho Brodu a Zariča v roku 1733 oficiálne vyznali Mukačevský monastyr za svoj materský.[29] Jednalo sa o začiatok I. reformy baziliánov v severovýchodnom Uhorsku… Takto pôvodne samostatné baziliánske monastyry stratili svoju dávnovekú administratívnu samostatnosť a vytvorili «Karpatoruskú provinciu baziliánov». V neskorších rokoch sa k nim pridali i ďalšie monastyry, ako napr. Uhoľský monastyr…

Bukovský monastyr roku 1733 poslušnosť mukačevskému ihumenovi nevyznal, pretože ešte nebol baziliánmi znovuosídlený. Bol obnovený až o päť rokov neskôr – v roku 1738, a vtedy tamojší baziliáni na čele so svojim ihumenom Irinarchom Jaselským, OSBM, na základe mnohostoročnej tradície odmietli vstúpiť do tejto novovytvorenej inštitúcie-provincie. Neskôr však (r. 1740) boli k tomu okolnosťami donútení tak, že súhlasili a stali sa súčasťou tejto provincie. Problém však nastal až vtedy, keď sa mukačevský protoihumen v duchu ustanovení Zamojského synodu o niekoľko rokov neskôr rozhodol jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM, pozbaviť ihumenstva a premiestniť do iného monastyra

(cyklická každotrojročná zmena). Jeromních Irinarch, OSBM, to odmietol a keďže sa nemohol svojich práv dovolať nikde v Uhorsku, odvolal sa a odišiel v tejto kauze priamo do Ríma. Nevedel, že Zamojský synod bol medzitým schválený i pápežom, a preto jeho cesta do Ríma bola zbytočná…

Na pobyte jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM, v Ríme roku 1756 je pozoruhodné to, že dostal od pápežského spovedníka-penitenciára jezuitu Karola Korického potvrdenie o svojej spovedi v Ríme, a že toto potvrdenie bolo uložené v archíve Bukovského monastyra ešte v roku 1898 ako dôležitý dokument… Išlo totiž o uvolnenie z prísahy, ktorú zložil do rúk rusínskych šoltýsov-richtárov v roku 1738. Jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, v Ríme určite upozorňoval i nato, že roku 1738 sľúbil pred Bohom, šoltýsom Biloho (Bukoviec) a Potokov, že bude žiť na Bukovej Hore až do svojej smrti a teraz naraz po uvedení záverov Zamojského synodu do praxe ho mukačevský ihumen (protoihumen) premiestňuje do iného monastyra… a on to nemôže uposlúchnuť, lebo by porušil starú prísahu… Pápežský jezuitský penitenciár ho preto s najväčšou pravdepodobnosťou v duchu pápežom schválených noriem Zamojského synodu uvolnil z prísahy «*doživotného pobytu v Bukovskom monastyre*» – preto toto potvrdenie…

Keď sa sklamaný Irinarch vrátil z Ríma naspäť do Uhorska, veci sa už pravdepodobne nedali uviesť do normálnych koľají, takže sa radšej vrátil do Poľska. To bola skutočná príčina jeho odchodu, a síce: «*že sa nechcel podriadiť mukačevským predstaveným a biskupovi…*».[30] Nechcel sa totiž podriadiť latinizačnej norme Zamojského synodu o stálom každotrojročnom presúvaní baziliánov z monastyra do monastyra a zrušeniu doživotného úradu ihumena. Teda sa nechcel podriadiť I. reforme baziliánov v Uhorsku…

Keby nebolo Irinarcha, je veľmi pravdepodobné, že Bukovský baziliánsky monastyr by nebol nikdy znovuobnovený a definitívne by sa bol stratil v hmle dejín podobne ako Sninský (Sinajský) monastyr na Sinajskej Hore a stovky

iných na území Slovenska… A dnes by po ňom nebolo zostalo ani stopy ako po mnohých iných baziliánskych monastyroch na našom území… Ale to v roku 1756 už nikoho nezaujímalo, «keď premiestňujú každé tri roky nás» — povedali si baziliáni iných monastyrov Karpatoruskej provincie, prečo by mal byť jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, výnimkou! Boli v tom podporovaní i egerským latinským biskupom, s ktorým v tom čase veľmi dobre vychádzali…

Historickým faktom je, že 11. júna 1756 jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, vycestoval do Ríma, 8. augusta 1756 už bol v Ríme a sa vyspovedal u pápežského penitenciára, ktorý ho uvolnil z prísahy a po 25. auguste 1756 sa vrátil do Uhorska… — už 23. sep-

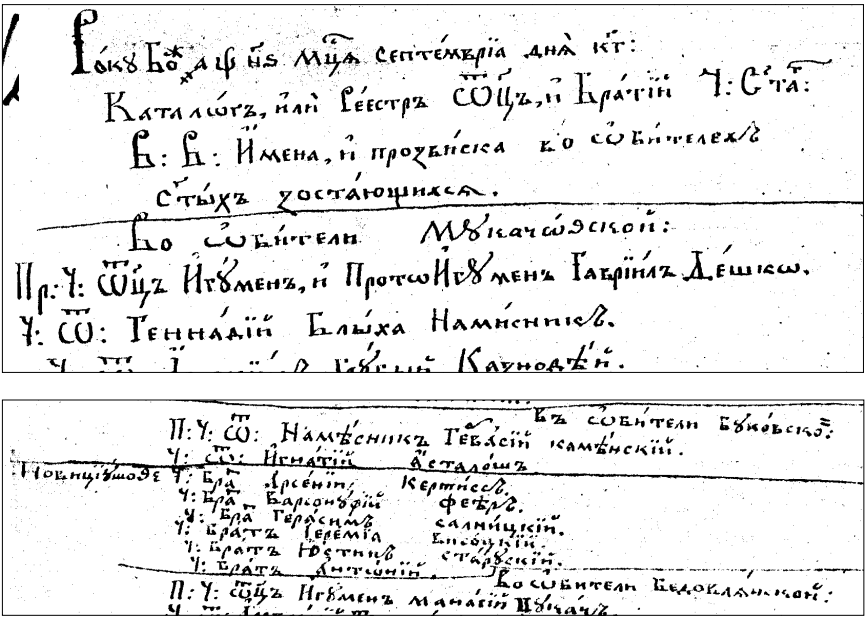

Obr. 31: *Ukážka z rukopisného Katalógu-Schematizmu baziliánov z 23. septembra roku 1756. Schematizmus nepriamo konštatuje fakt, že Bukovský monastyr nemá «ihumena», ale len «zástupcu ihumena»… Meno Irinarcha Jaselského sa už v Katalógu veľavravne nenachádza. Originál rukopisu je dnes uschovaný v archíve baziliánskeho monastyra v Mária Povč (Anarcs) v Maďarsku.*

tembra 1756 ho však v Uhorsku nebolo, odišiel-emigroval do Poľského kráľovstva.

Historický fakt, že jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, už koncom septembra 1756 nebol v Uhorsku, potvrdzuje rukou písaný baziliánsky *Schematizmus-Katalóg* z 23. septembra 1756, v ktorom už meno Irinarcha Jaselského, OSBM, medzi baziliánmi v Uhorsku nefiguruje a v Bukovskom monastyre je predstaveným «**намѣстникъ Гервасій Камѣнский**», teda «*zástupca Hervasij Kaminskyj*» (**obr. 31**). Pozoruhodné v tomto rukopisnom *Schematizme* je, že všade v iných baziliánskych monastyroch sú na čele monastyra «*ihumeni*», len v Bukovskom monastyre je predstaveným «*namistnik-zástupca*»… Ide o zjavnú opatrnosť v čase veľmi krátkom potom, čo sa Irinarch Jaselskyj, OSBM, bývalý ihumen Bukovského monastyra vrátil z Ríma…[31]

I. a II. reforma baziliánov v Uhorsku

Do roku 1733 platila v baziliánskych monastyroch severovýchodného Uhorska starodávna zásada, že do ktorého monastyra mních vstúpil, tam mal i zomrieť a byť pochovaný. Na prípade ihumena jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM, je tragické, že i napriek tejto starodávnej zásade, ktorá je základným princípom východného mníšstva dodnes a i napriek sľubu, ktorý zložil do rúk šoltýsov (richtárov) okolitých dedín roku 1738 pri preberaní monastyra, že v Bukovskom monastyre bude žiť až do smrti, musel pod poslušnosťou protoihumenovi novovytvorenej Karpatoruskej provincie odísť. Nepomohlo mu ani odvolanie sa v roku 1756 do Ríma.

Pred rokom 1733 boli totiž baziliánske monastyry samostatné a administratívne jeden od druhého nezávislé, avšak **od roku 1733**, na tlak egerského latinského biskupa (po aplikácii latinizačných záverov Zamojského synodu[32]), boli zlúčené do tzv. Karpatoruskej provincie so sídlom protoihumena na Černečej Hore pri Mukačeve. Dá sa to nazvať **I. reformou baziliánov** v Uhorsku (zrušenie doživotného ihumenstva a doživotného pobytu mníchov v monastyre, do ktorého vstúpili, zjednotenie sa monastyrov do provincie podľa latinského vzoru). Jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, sa odvolal do Ríma. Nevedel, že roku 1724 závery Zamojského synodu boli schválené i pápežom, a že preto

nemá šance na úspech ani v Ríme… Keď zistil, že na Bukovej Hore nemôže zostať, zatrpknutý na nespravodlivosť, z protestu odišiel naspäť do Poľska.

II. reforma uhorských baziliánov bola **v roku 1921**. Vtedy baziliáni definitívne stratili aj svoj kontemplatívny mníšsky charakter (ale o tom pozri až ďalej pod 20. storočím). I pri tejto druhej reforme viacerí baziliáni vystúpili na protest z monastyra a s povolením Apoštolskej Stolice sa stali svetskými kňazmi… možno i osud jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM, bol podobný.

Po roku 1733 zámerne vyvolaná a chcená neuveriteľná nestálosť po baziliánskych monastyroch v severovýchodnom Uhorsku

Od toho času až dodnes sme svedkami neuveriteľnej nestálosti, čo sa týka osídľovania baziliánskych monastyrov na historickom Podkarpatsku. Každé tri roky, tj. po každom generálnom sobore baziliánov Karpatoruskej provincie, boli baziliáni premiestňovaní-prehadzovaní z jedného monastyra do druhého… To je jeden z dôvodov, prečo je aj dnes tak ťažké napísať životopis jednotlivých z nich. «Raz bol tu, raz tam, a potom opäť tu…». Časté premiestňovanie bolo samozrejme na škodu i duchovnému životu a potom v dôsledku tohto mnohokrát nezmyselného premiestňovania baziliáni stratili pôvodnú vážnosť v očiach nielen svetských kňazov-parochov, miestnych veriacich, ale i v očiach šľachty a štátnych úradníkov… To bol vlastne aj hlavný cieľ nezmyselnej normy Zamojského synodu. Táto norma pochovala základný princíp východného baziliánskeho mníšstva – stabilitu, a tým mu podlomila nohy. Do roku 1733 na baziliánoch stála celá miestna gréckokatolícka Cirkev, a tá preto mala v tom istom roku tiež podrazené nohy.

Dnes sme svedkami, že baziliáni sú naďalej premiestňovaní z monastyra do monastyra, či dokonca z fary na faru, a to ešte častejšie ako každé tri roky… Potom je už skutočne veľkým výkonom napísať po smrti toho-ktorého baziliána jeho životopis bez položenia si otázky: Prečo toľké nezmyselné premiestňovanie? Nie je to na škodu duchovnému životu mníchov?

Starodávne normy ohľadne stability v monastyroch a kontradikčný Zamojský synod

✔ **Prepodobná Synkletika** v 5. storočí povedala:

«Rozhodol si sa žiť v monastyre? Nemeň miesto, pretože by ti to poškodilo. Ak jeden vtáčik zanechá vajíčka, vietor spôsobí, že z nich nič nebude, podobne i mníška či mních vychladne a jeho viera zhynie, keď prechádza z jedného miesta na druhé».[33]

✔ **Nemenovaný starec egyptskej púšte** v 6. storočí časté premiestňovanie mnícha prirovnal k presádzaniu stromčeka:

«Podobne ako často presadzovaný strom nemôže priniesť ovocie, tak isto i mních, ktorý sa často premiestňuje z miesta na miesto neprinesie nijakú úrodu» (7;36).[34]

✔ **Prepodobný Joan Listvičnik** (+649) o škodlivosti premiestňovania mníchov hovorí:

«Tí (mnísi)*, ktorí ľahko menia miesto pobytu, nech budú prísne napomenutí, pretože nič tak neprekáža duchovnému rastu ako časté premiestňovanie… Pretože nestabilitou znevažuješ cenu, ktorou ťa Christos kúpil, miesto kde žiješ, nech sa ti stane i miestom hrobu, a preto ži tam až dovtedy, kým tam nebudeš pochovaný. Podobne, ako sa nemôže zanechať hrob až do všeobecného vzkriesenia, tak isto i ty sa musíš držať svojho monastyra a nesťahovať sa inde».*[35]

Teda prepodobný Joan Listvičnik radí, aby mních, ak sa chce stať dokonalým a svätým, zostal v monastyre až do svojej smrti, a aby sa z monastyra nesťahoval inde, podobne ako i pochovaní mŕtvi sa nepohnú zo svojho hrobu, a to až do všeobecného vzkriesenia z mŕtvych…

Starodávne cirkevné, dokonca i ekumenické sobory (napr. II. Nicejský) ostro odsudzovali mníchov-tulákov, ktorí často svojvoľne menili monastyry.[36] Zamojský synod z roku 1720 však protirečivo, svojou nezmyselnou normou o cyklickej výmene predstavených i mníchov (ktorá zasadila prvý úder pôvodnej duchovnosti baziliánov), naopak mníchov-tulákov, i keď s požehnaním predstavených, «vychováva»… Teda Zamojský synod «požehnáva» tuláctvo mníchov, ba tuláctvo, teda stále premiestňovanie mníchov z monastyra do monastyra, dokonca prikazuje ako normu, čím ide priamo proti tradícii a základným princípom mníšstva ako takého!

Ihumen Hervasij Kaminskyj, OSBM (1755-1757, 1762-1764)

Jeromních Hervasij Kaminskyj, OSBM, vstúpil do Rádu sv. Bazila Veľkého roku 1743 v Malom Bereznom (baziliánsky monastyr nachádzajúci sa dnes pri hraničnom prechode na Slovensko pri Ubli). Ihumenom baziliánskeho monastyra v Malom Bereznom bol vtedy rodák zo Stropkova jeromních Hedeon Pazin, OSBM. Kaminskyj sa stal ihumenom Krásnobrodského monastyra o šesť

rokov neskôr, tj. roku 1749. *Za jeho ihumenstva bola krásnobrodská monastyrská kamenná cerkov dokončená* a posvätená vladykom M. M. Olšavským, OSBM. Roku 1754 bol však premiestnený do baziliánskeho monastyra v Mária Povči, kde bol určený za parocha farnosti. Už o rok nato, v roku 1755 bol opäť preložený na Bukovu Horu a ustanovený za magistra a ihumena. Ihumenom a magistrom bol v rokoch 1755-1757. Roku 1757 bol opäť premiestnený a určený za ihumena Malého Berezného. *Za jeho ihumenstva v Malom Bereznom bola postavená kamenná cerkov.* Roku 1760 bol opäť premiestnený do Mukačeva na Černeču Horu za spovedníka. Roku 1762 bol nanovo poslaný na Bukovu Horu a tu bol ihumenom Bukovského monastyra až do svojej smrti, teda do roku 1766. V Bukovskom monastyre bol aj pochovaný.[37]

Pozoruhodné na životopise jeromnícha Hervasija Kaminského, OSBM, ktorého kosti dodnes čakajú na svoje vzkriesenie na Bukovej Hore, je, že okrem vychovávateľských, mal aj mimoriadne organizačné a staviteľské schopnosti. Možno i preto dostal prímenie-prezývku-priezvisko «Kaminskyj», teda *ten, ktorý stavia z kameňa*. Za jeho ihumenstva boli totiž postavené kamenné baziliánske cerkvi v dvoch baziliánskych monastyroch: v Krásnom Brode a v Malom Bereznom. Možno i práve kvôli tejto jeho schopnosti «budovať z kameňa» bol baziliánskym soborom ustanovený za ihumena na Bukovej Hore, aby totiž dovŕšil veľkolepé staviteľské plány jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM a postavil aj tam kamennú cerkov. Nepodarilo sa to však už ani jemu… Možno bol znechutený zo stáleho premiestňovania, a preto sa už do stavby na Bukovej Hore nepúšťal.

Za ihumenstva Hervasija Kaminského, OSBM, na Bukovej Hore do monastyra v roku 1755 vstúpil Benjamín Fejér. Jeromních Hervasij Kaminskyj, OSBM, bol jeho magistrom-starcom. Fejér bol mimoriadne schopný rusínsky chlapec – mal talent najmä na jazyky: okrem rodnej rusínčiny ovládal výborne i latinčinu, maďarčinu a rumunčinu. Od svojho magistra prevzal zmysel k budovateľskému

zveľaďovaniu baziliánskych monastyrov: k budovaniu z kameňa. Za jeho neskoršieho ihumenstva v baziliánskom monastyre v Bixade (dnes v Rumunsku) tam bola v roku 1764 na mieste pôvodnej drevenej, postavená kamenná cerkov. Bola to najmä jeho zásluha.[38]

Rok 1760 – ďalší zvon pre Bukovu Horu

Bukova Hora, ako bolo už vyššie spomenuté, vlastnila až do I. svetovej vojny tri zvony. Na prostrednom bol uvedený letopočet uliatia rok 1683. Pochádzal zo starej cerkvi na Bukovej Hore. Ďalší zvon bol z roku 1746. Najväčší zvon bol uliaty roku 1760. Ulial ho dobročinec monastyra Elek Dozbity.

Na tomto najväčšom zvone bol znázornený reliéf stojacej Prečistej Divy Mariji, držiacej na ľavom ramene malého Isuska. Na opačnej strane zvona bol znázornený ukrižovaný Isus Christos na kríži. Na zvone bol staroslovansky cyrilikou odliaty nápis:

«*Tento zvon odlial Elek A. Dozbity na slávu Hospodňoho Kresta. Martyrij Kasper, toho času ihumen v roku 1760*».[39]

Všetky tri zvony boli neskôr na začiatku I. svetovej vojny skonfiškované pre potreby armády a boli roztavené na kanóny a gule… Je opäť pozoruhodné, že v kritických časoch svetových vojen padli za obeť roztavovaniu na kanóny z gréckokatolíckych cerkví či monastyrov všetky zvony. Naopak, v latinských kostoloch sa obyčajne zachoval ten najstarší zvon, aby sa nestratila kontinuita dejín… Znova tendenčnosť a nespravodlivosť na území bývalého Uhorska.

Rok 1771 – vybudovanie kamenného monastyra

Ako hovorí úradná správa pre Kráľovskú radu z roku 1783 (pozri ďalej), kamenný baziliánsky monastyr na Bukovej Hore bol vybudovaný v roku 1771. Predtým bol asi drevený. Tento kamenný monastyr existoval a bol plne funkčný až do I. svetovej vojny.

Rok 1772 – cerkov Sošestvija Sv. Ducha predaná do Vislavy

S históriou Bukovského monastyra je tesne späté ústne podanie, že gréckokatolícki veriaci rusínskej obce Vislava (dnes filiálka Vyškoviec) kúpili za cenu štyroch volov akúsi starodávnu drevenú baziliánsku cerkov z Bukovej Hory. Že vislavská drevená cerkov kedysi naozaj patrila monastyru, svedčil okrem iného i v nej vyrytý staroslovanský nápis vyhotovený ešte na Bukovej Hore (s dátumom roku 1750) a čitateľný vo vnútri tejto cerkvi ešte koncom 19. storočia.[40] Predaj starej drevenej cerkvi sa uskutočnil za ihumenstva jeromnícha Hedeona Danilčaka, OSBM (+1801). Stalo sa to pravdepodobne roku 1772.[41]

Do Vislavy roku 1772 prenesená stará drevená cerkov z Bukovej Hory slúžila na novom mieste svojmu účelu skoro 150 rokov, kým roku 1903 nezhorela. Vo Vislave si o dva roky po vyhorení starej cerkvi postavili roku 1905 novú cerkov a zasvätili ju sv. Bazilovi Veľkému.[42]

Cerkov vo Vislave bola zasvätená sv. Bazilovi Veľkému, zakladateľovi baziliánov i pred rokom 1772:

Keď v rokoch 1750-1752 robil kánonickú vizitáciu Vislavy mukačevský gréckokatolícky vladyka Kyr M. M. Olšavskyj, OSBM, vo svojich protokoloch zaznamenal: «*Cerkov drevená, minulého roku postavená i blahoslovena… Zasvätená sv. Vasilijovi Archiepiskopovi…*».[43]

Pravdepodobne teda osud gréckokatolíckej cerkvi vo Vislave bol takýto:

V polovici 18. storočia si postavili vo Vislave novú drevenú cerkov zasvätenú sv. Bazilovi Veľkému. Táto im o pár desaťročí nato zhorela. Preto sa vislavskí gréckokatolíci potešili, keď si mohli roku 1772 preniesť drevenú cerkov z Bukovského monastyra (z Bukovej Hory) a postaviť ju na mieste pôvodnej cerkvi. Táto «nová» drevená cerkov bola však pôvodne baziliánska cerkov zasvätená Sošestviju Sv. Ducha, ktorá po získaní pápežského privilégia plnomocných odpustkov bola ihumenom Irinarchom Jaselským, OSBM,

opravená, ba takmer zgruntu prestavaná, ako potvrdzujú dobové dokumenty: «*že i episkop na vizitácii by bol s ňou spokojný*». Po uplynutí dočasného desaťročného privilégia sa Jaselskyj, ktorý bol ohnivého temperamentu a nedokázal stáť so založenými rukami, rozhodol na tom istom mieste postaviť novú kamennú cerkov Sošestvija Sv. Ducha, ktorá by mala trvalé pápežské odpustky. Svoj veľkolepý plán však už nestihol zrealizovať…

Keďže jeromních Irinarch Jaselskyj, OSBM, musel roku 1756 náhle odísť-emigrovať, výstavba sa oddialila. Asi o 20 rokov neskôr, roku 1772, jeho následníci drevenú cerkov Sošestvija Svjatoho Ducha predali do Vislavy a za utŕžené peniaze (cena štyroch volov) začali roku 1774 z novokúpeného, ako aj Jaselským nahotoveného kameňa stavať novú kamennú cerkov, avšak už nie na pôvodnom mieste Sošestvija, ale o pár desiatok metrov západne a s novým zasvätením. Tou cerkvou je dnešná cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta.

Prestol, na ktorý sa viazali pôvodné odpustky si ponechali (dodnes sa nachádza v Bukovskej monastyrskej cerkvi) a samotnú opravenú drevenú cerkov Sošestvija, ako bolo už vyššie ukázané, predali. Služby Božie v čase, kým sa ukončila výstavba novej kamennej cerkvi, sa zatiaľ slúžili v cerkvi sv. Petra a Pavla, ktorá bola jeromnímchovi Irinarchovi Jaselskému, OSBM, odovzdaná šoltýsmi podľa rusínskej hramoty z roku 1738. Tak sa Bukovský monastyr Sošestvija Svjatoho Ducha nevedomky zmenil na monastyr Vozdviženija Čestnaho Kresta so zachovaním starodávneho odpustu Sošestvija.

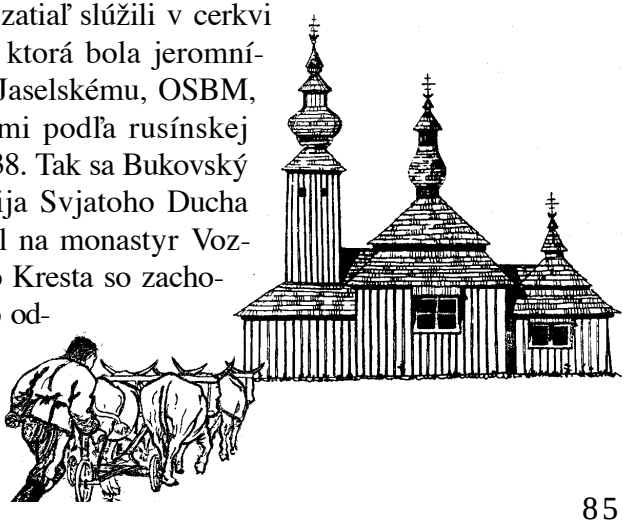

Rok 1774 – výstavba kamennej cerkvi bez veže

Baziliánsky *Schematizmus* z roku 1870 takto stručne opisuje dejiny Bukovského monastyra v 18. storočí:

«*Монастырь Воздвиженія Честнаго Креста на Горѣ Буковской. На мѣстѣ, гдѣ нынѣ монастырь Буковскій стоитъ въ старину существовала часовня, но долгое время пустою, пока непоселился при ней какой-то пустынникъ Арсеній Босакъ, названный такъ народомъ кажется потому что хаживалъ босой. Жители построили для него здѣсь здобное обиталище, послѣ же смерти его сельчане хлопотали найдти себѣ какого-то другаго монаха, котораго и обрѣли въ лицѣ О. Иринарха Ясельскаго, Галицкаго василіянина, который переселившись сюда исходатайствовалъ у графа Ѳомы Сирмая учредительную донацію 1742 года. Послѣ чего началъ воздвигати келіи для иноковъ и церковь каменную, но такъ какъ онъ, будучи человѣкъ чужой хотя очень изрядный, зависѣти нехотѣлъ ни отъ началства Чина Угорской области, ни отъ епархіальной власти, то вмѣсто него заведены угорскіе монахи изъ Мукачевскаго монастыря, которые довершили монастырь, а игуменъ О. Арсеній Коцакъ довершилъ будовлю церкви и часовни въ 1796 г.*».[44]

Je pozoruhodné, že *Schematizmus* tituluje Bukovský monastyr už ako «monastyr Vozdviženija Čestnaho Kresta», čo znamená, že hlavnou cerkvou v čase vydania *Schematizmu* už nebola starodávna a pôvodná cerkov Sošestvija Sv. Ducha, ale v poradí druhá cerkov (tentoraz už kamenná) zasvätená Vozdviženiju. Ináč sú údaje hore uvedeného *Schematizmu* dosť nepresné, čo sa týka najmä časového zaradzovania jednotlivých udalostí Bukovského monastyra. Nepresnosti tohto *Schematizmu* dokazuje i úradný záznam kráľovských úradníkov z roku 1783, ktorý je uvedený v tejto štúdii ďalej.

Ako sa z úradného popisu Bukovského monastyra z roku 1783 (pozri ďalej) dozvedáme, po vybudovaní kamennej cerkvi Vozdviženija, teda po roku 1774, bola zváľaná i tretia drevená cerkov (tá, ktorá bola zasvätená verchovným apoštolom sv. Petrovi a Pavlovi), ktorú dostal Jaselskyj pri preberaní monastyra, a v ktorej sa slúžilo v čase výstavby a na jej mieste bola postavená terajšia kamenná kaplnka.

Baziliánom Irinarchom Jaselským opravované cerkvi a monastyr na Bukovej Hore boli svojho času prevažne drevenými stavbami. Jaselskyj chcel, ako bolo už vyššie povedané, z kameňa postaviť cerkov na mieste pôvodnej drevenej zasvätenej Sošestviju, stavbu však zrealizovali jeho následníci, ale už na inom mieste a zasvätili ju Vozdviženiju. Tak cerkov Sošestvija Sv. Ducha zanikla a zostal po nej len osamelý dubový kríž v poli, označujúci miesto, kde pôvodne stála.

Dnešná kamenná cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta sa teda začala od svojich základov už z kameňa budovať, ako konštatuje úradná správa Kráľovskej rady z roku 1783 (pozri ďalej), «*pred deviatimi rokmi*», teda presne v roku 1774. Toho istého roku bola aj ukončená.[45] Bolo to za ihumenstva jeromnícha Hedeona Danilčaka, OSBM.

Nová kamenná cerkov však nemala vežu, lebo v oných pohnutých časoch neskrývanej latinizácie mohli mať vežu len latinské kostoly.[46] Vyzerala teda tak, ako dnes vyzerá kaplnka Pokrova Prečistej Divy Mariji v Krásnobrodskom monastyre.[47]

Teda drevený prestol pochádzajúci z roku 1746, ktorý sa ešte i dnes nachádza v kamennej cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta, ukončenej v roku 1774, musel byť do nej prenesený zo starej cerkvi Sošestvija Sv. Ducha a tvorí významný historický artefakt z dávnych slávnych časov Bukovej Hory. Existencia starého dreveného prestola z cerkvi Sošestvija i dnes napovedá, že pôvodná cerkov Sošestvija nezanikla požiarom (ináč by zhorel i prestol), ale jej osud bol iný, netradičný – bola predaná. Na Bukovej Hore už nežili stovky baziliánov ako kedysi, preto tri cerkvi na jednom mieste boli nevyužité… a jednu z nich preto predali.

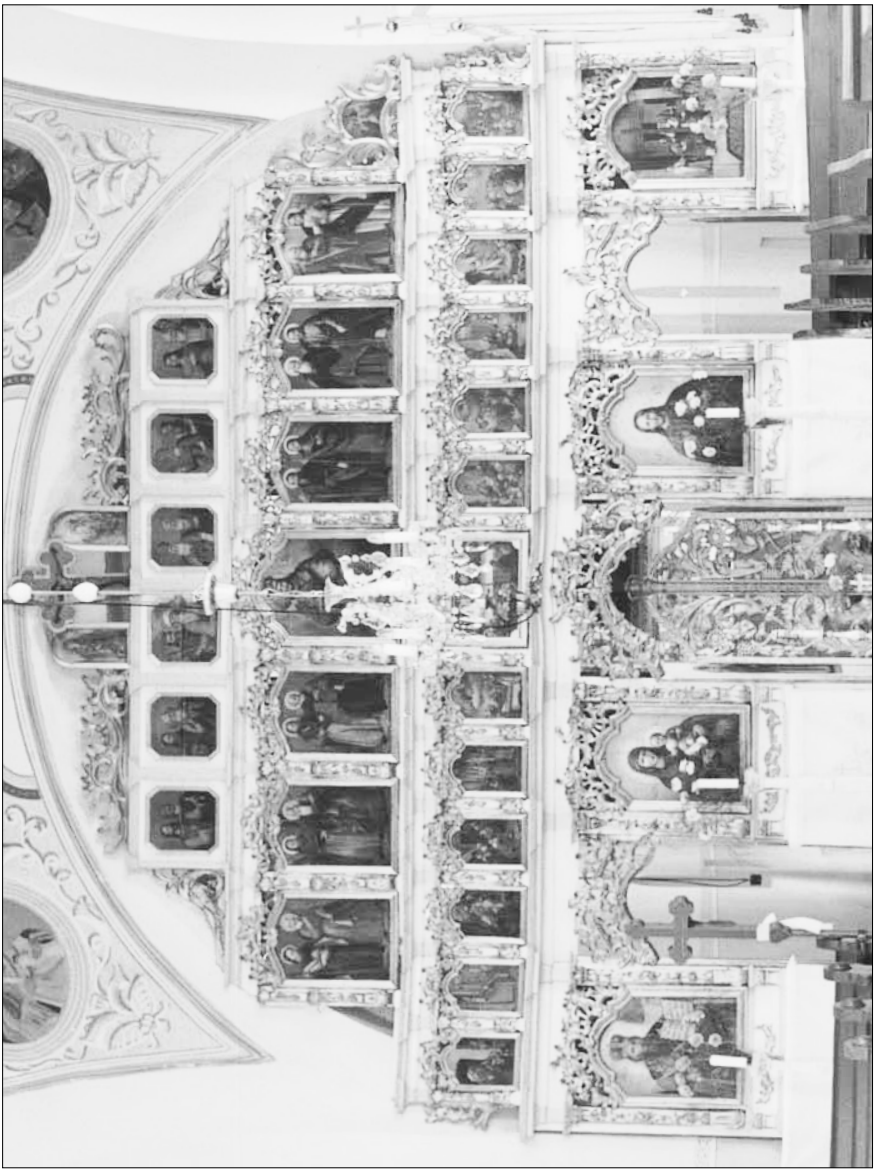

Obr. 32: *Takto vyzerá nádherný starodávny ikonostas Bukovského monastyra dnes…*

Starodávny ikonostas v cerkvi Vozdviženija na Bukovej Hore

Starodávne sú na Bukovej Hore i rezbárske práce na ikonostase (**obr. 32, 41** a **67**), z ktorých tiež väčšina pochádza zo starej cerkvi. Unghváry v roku 1898 uvádza, že sú z roku 1746.[48] Súčasný *Pamiatkový ústav v Bratislave* väčšinu z nich datuje rokom 1764 (možno sa jedná o omyl-kontamináciu 17**46** > 17**64**). Ikony na ikonostase písal mních-bazilián Joan niekedy po roku 1783.[49]

Tri veľké ikony spodného-základného radu ikonostasu: ikona Isusa Christa, Presv. Bohorodici a sv. Bazila Veľkého, sú z roku 1800. Prezrádza to zašifrovaný staroslovanský cyrilský nápis do krajky felona sv. Bazila Veľkého: «$\overrightarrow{\text{аѡ}}$». Sú od rovnakého neznámeho ikonopisca, čo prezrádza štýl i technika maľby (plátno nalepené na dreve). Štvrtá ikona dnešného spodného radu ikon v cerkvi Vozdviženija znázorňuje práve udalosť Vozdviženija Čestnaho Kresta v Jeruzaleme. Je napísaná priamo na doske a na spodku ikony je nápis: «*Fenczik 1896*», teda bola napísaná Fenczikom v roku 1896. Štýl písania tiež jasne poukazuje, že bola namaľovaná iným majstrom ako ostatné tri ikony spodného radu.

Nástenné maľby v kupolách cerkvi Vozdviženija

V svjatyliščí je na kupole namaľovaný dobový výjav znázorňujúci Presvätú Trojicu (**obr. 33**). Jednotlivé «kúty» kupoly nad svjatyliščom sú zakončené reliéfom znázorňujúcim obrovský strapec hrozna.

Kupola nachádzajúca sa v lodi, v tesnej blízkosti ikonostasu, má znázornené výjavy Bohojavlenija. V jej štyroch «kútoch» sú znázornení štyria evanjelisti.

V kupole nachádzajúcej sa v druhej časti lode (bližšie k pritvoru) je znázornený výjav Blahoviščenija (**obr. 34**). V dvoch jej «kútoch» je akýsi staroslovanský cyrilský monogram, v ďalších dvoch rozličné znázornenia srdca.

Obr. 33: *Dobové znázornenie Presv. Trojice v kupole svjatylišča cerkvi Vozdviženija Č. Kresta na Bukovej Hore.*

Rok 1774 – cisársky dekrét obmedzujúci počet gréckokatolíckych pútnikov na Bukovej Hore

Uhorská apoštolská kráľovná Mária Terézia, ktorú titulovali i cisárovnou, pod vplyvom strachu z priveľkého zhromažďovania veriacich na jednotlivých gréckokatolíckych odpustoch, ale i pod vplyvom osvieteneckých myšlienok, 8. augusta 1774 svojim dekrétom zakázala chodiť na odpusty veriacim zorganizovaným v riadnej procesii s krížmi a choruhvami zo vzdialenosti väčšej ako jeden deň chôdze. Tento zákaz sa týkal všetkých gréckokatolíckych odpustov, a teda i odpustov na Bukovej Hore.

Práve pre tento dôvod mukačevský gréckokatolícky episkop vladyka Kyr Andrij Bačinskyj vo svojom *Obežníku* z 19. mája 1775 adresovanom protojerejovi Matvejovi Gaalovi do Ujhela, prísne zakazuje odvolávajúc sa na hore

Obr. 34: *Malba Blahoviščenija v lodi cerkvi Vozdviženija na Bukovej Hore.*

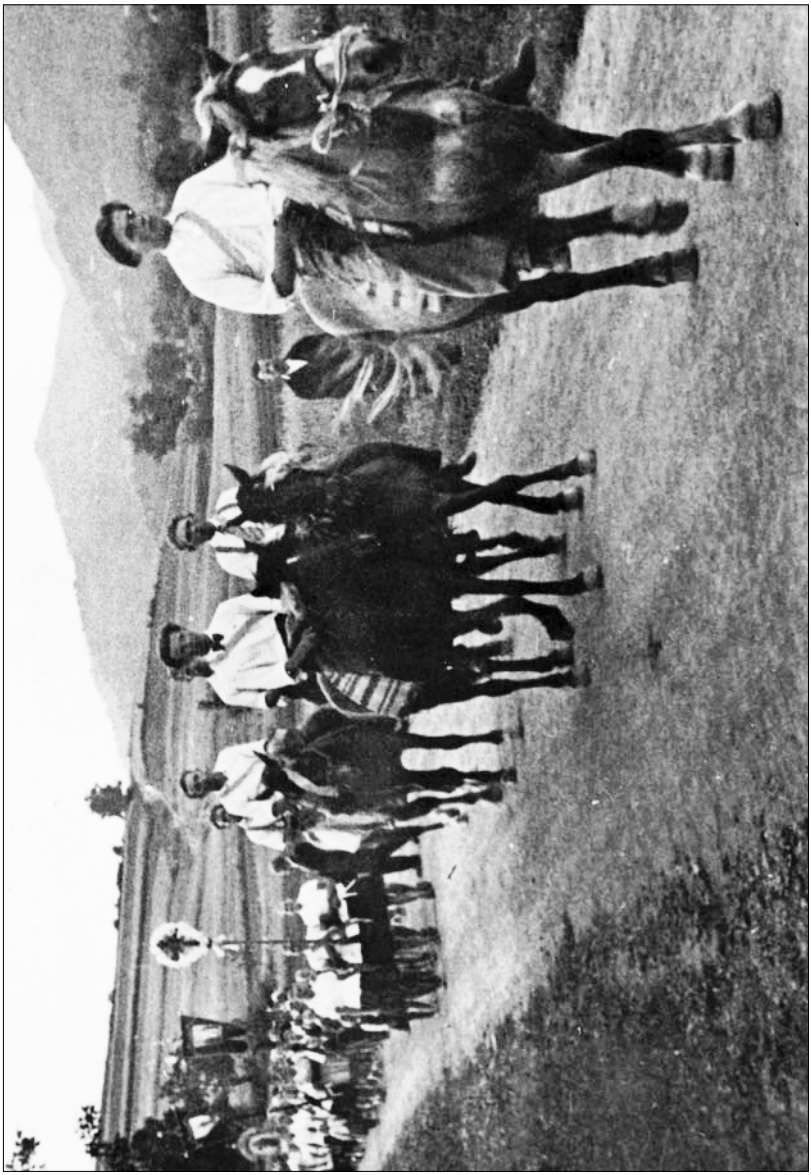

Obr. 35: *Procesia z gréckokatolíckej dedinky Zboj r. 1944. Tak vyzerali procesie na Bukovu Horu i v 18. st.*

uvedený príkaz cisárovnej, aby sa veriaci v procesii zúčastnili na krásnobrodskom odpuste Sošestvija Sv. Ducha roku 1775. Zakazuje to, ako sám priznáva i napriek tomu, že veriaci z Ujhela a jeho okolia tradične na tento odpust v procesii vždy chodievali. Ak niekto z nich tam odteraz chcel ísť, mohol, ale nie slávnostne v procesii, ale len individuálne-privátne.

Hore uvedený *Obežník* znie:

«Понеже выра(з)ны(й) кесарево-ц(а)р(с)кагѡ еꙗ величес(т)ва на(мъ) еще рокꙋ минꙋ(в)шаго днꙗ по оу҆ставꙋ римскомꙋ и҃ м(ѣсꙗ)цꙗ Ꙗвгꙋста и(з)вѣщен(н)ый ро(з)ка(зъ) есть, да бы всꙗ процессїи, или на ѿпꙋсты собо(р)нѡ бываемїи сходы на таковаꙗ мѣста, где единъ д(е)нь сходити нево(з)можно, по томꙋ ѿню(д) во(з)бране(н)ни были; Того ради абы семꙋ высоча(й)шемꙋ ра(з)положенїю нѣкое сопроти(в)ленїе несталосꙗ, во(з)любленности ваше(й) ѿце(в)скѡ врꙋчаемо ꙗ(к) во свое(й), та(к) во иныхъ собора себѣ врꙋче(н)нагѡ парохїꙗ(х) ра(з)смотривати, да бы во настꙋпꙋющїй Сошествїꙗ С(вꙗ)тагѡ Д(ꙋ)ха пра(зд)никъ на Кра(с)но-бро(д)скый манасти(рь) по да(в)номꙋ ѡбычаю бываемаꙗ проце(с)сїꙗ на се(й) ча(с) все конечнѣ ѡста(в)ле(н)на была, то е(сть) да бы ани паро(х) нѣкїй ѿпꙋста ради по(д) то(й)же ча(съ) ц(е)рко(въ) свою ѿставити; ани наро(д) со кре(с)тами, или заставами, или ꙗкимъ ко(л)ве(к) способо(м) собра(в)шисꙗ, и҆ спѣвающи, но много меньше со збройо(м) и стрилꙗющи ити не де(р)знꙋлъ, инако бо ꙗк ѿ насъ та(к) и҆ ѿ свѣцко(й) власти которо(й) такожде дѣло сїе во(з)бранꙗти повелѣ(н)но естъ, карꙋ имѣти бꙋде(тъ). Но обаче, аще кто по своемꙋ бл(а)гомꙋ намѣренїю набоже(н)ства ради ѡсобнѡ, и тихѡ во(з)хоще(тъ) ити, сїе незаприщае(тъ) сꙗ...».[50]

Teda od roku 1774 mohli na odpust na Bukovu Horu v procesiách chodiť len veriaci z okruhu «*jeden deň chôdze*», ostatní, ktorí bývali ďalej, síce prísť mohli, ale ako hovorí *Obežník* Andrija Bačinského – len individuálne, čo v daných časoch bolo veľmi nebezpečné (časté prepady pútnikov zbojníkmi), a preto sa to obyčajne nerealizovalo.

Cisársky zákaz z roku 1774 sa však úzkostlivo nedodržiaval. Dokazuje to fakt, že vyše dvadsať rokov po tomto cisárskom zákaze musel mukačevský vladyka Kyr Andrij Bačinskyj pohroziť gréckokatolíckym kňazom prichádzajúcim v procesiách na odpusty Bukovej Hory zo vzdialenosti väčšej ako jeden deň chôdze sus-

Obr. 36: *Dnešný pohľad na kaplnku Čestnaho Kresta, ktorá bola, ako to spomína dobová správa pre Kráľovskú radu, určite vybudovaná pred rokom 1783. Bola postavená na mieste nejakej inej cerkvi, ktorá bola zváľaná. Jednalo sa pravdepodobne o cerkov sv. Petra a Pavla.*

pendáciou (pozbavením kňazstva) – pozri ďalej pod rokom 1798. Tak sa obmedzovali staré gréckokatolícke obyčaje – chodiť na odpusty v procesiách, najprv obmedzením, že môžu chodiť len z okruhu menej ako jeden deň chôdze…, až k stavu, že dnes na začiatku 21. storočia procesia na nejaký odpust je skutočnou raritou ba «exotickou udalosťou»…

Rok 1783 – úradný popis Bukovského monastyra

Ako bolo už vyššie niekoľkokrát naznačené, v roku 1783 boli na príkaz Kráľovskej rady úradne spísané všetky baziliánske monastyry existujúce na teritóriu Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie. Ide, ako podotýka aj sám Hadžega na prvej strane svojho rukopisu, o vieryhodný úradne spísaný dokument obsahujúci všeobecné a verejne známe údaje o monastyroch. V tomto spise sa baziliánsky monastyr na Bukovej Hore opisuje takto:

«Tento monastyr je postavený na jednej vyššej a studeným vetrom šľahanej hore. Nachádza sa neďaleko susedných dedín.

Budova monastyra je kamenná, prízemná, roku 1771 od základov z milodarov veriacich postavená. Má päť izieb (kelii) pre mníchov, refektár a kuchyňu. Hospodárske budovy monastyra sú drevené a staré s pivnicou pod nimi, ktorá nie je dobrá, lebo sa pri každom daždi napĺňa vodou. Majer je tiež drevený a nachádzajú sa v ňom dve izby a dve komory s troma chlievami, dvoma plevňami, jednou voziarňou a ešte jedna izba z dreva, nie dávno dobudovaná. Monastyr má i nejaké zeme s kríkmi a dve polia podarované Jeho Excelenciou grófom Tomášom Szirmayom, županom Šarišskej župy, ako to dokazuje i priložená autentická hramota. Okrem toho z pozdejších donácií, ani právom prenajatia, ani kúpy nič iné nemá. Preto dôchodky monastyra sú rozličné… Celkovo vyrobia 639 florénov, z čoho 525 florénov pochádza z milosrdných darov veriacich.

Cerkov monastyra je kamenná a bola postavená od základov pred deviatimi rokmi (teda v roku 1774)*, ale vežu ešte dodnes nemá. Veľká je 20 štvorcových siah. Deň posvätenia cerkvi je sviatok Vozdviženia Čestnaho Kresta. Liturgický prestol má jeden veľký a okrem neho ešte dva malé.*[51] *Taktiež na mieste starej cerkvi* (pravdepodobne sv. Petra a Pavla)*, ktorá bola zváľaná, stojí kaplnka s jedným prestolom. Ikonostas má, ale len spodné ikony sú dobré, horné nemá. Má rizy i ostatné liturgické náčinie ako sa vymenuvávajú. Má aj odpust raz do roka na sviatok Vozdviženia Čestnaho Kresta*».[52]

Hore uvedený opis z roku 1783 poukazuje, že akási iná «stará» cerkov na Bukovej Hore stála na mieste dnes stojacej kaplnky Čestného Kríža (**obr. 36**). S najväčšou pravdepodobnosťou to bola historicky najmladšia a najnižšie postavená cerkov verchovných apoštolov sv. Petra a Pavla. Údaje novších baziliánskych *Schematizmov* (napr. z roku 1844)[53] či eparchiálnych *Schematizmov* (napr. z roku 1848) o zasvätení kaplnky Čestnému Krížu sú pomýlené, pretože po zváľaní, alebo vyhorení cerkvi sa na tom istom mieste novovybudované svätyne zasväcovali stále tomu istému svätému. Ak bola cerkov rozobratá a premiestnená na iné miesto, mohla byť zasvätená inému patrónovi, lebo zasvätenie sa neviaže na stavbu, ale na miesto a prestol.

V údaji *Schematizmu* mohla nastať «kontaminácia» v zasvätení s neďalekou kamennou cerkvou Vozdviženija Čestnaho Kresta, a to i vďaka nejasnej štylizácii vyššie citovaného úradného popisu z roku 1783, kde do popisu cerkvi monastyra (= Vozdviženija) bola vsunutá zmienka «*o starej cerkvi ktorá bola zváľaná*» a na mieste ktorej «*stojí kaplnka s jedným prestolom*» a potom sa pokračuje v opise cerkvi Vozdviženija, že má ikonostas… a odpust raz do roka na sviatok Vozdviženija (viď citát). Tým vznikol mylný dojem, že i ka-

plnka postavená na mieste starej zváľanej drevenej cerkvi (Petra i Pavla) má odpust na Vozdviženije, a teda aj ona je zasvätená tomu istému sviatku, čo je však nezmysel (aby dva vedľa seba stojace sakrálne objekty boli zasvätené tomu istému svätému!).

V roku 1783, v čase keď bol zhotovovaný úradný popis, bola teda na Bukovej Hore už len jedna jediná kamenná cerkov Vozdviženija a kamenná kaplnka zasvätená pravdepodobne naďalej sv. Petrovi a Pavlovi, teda stav na Bukovej Hore bol taký, ako je aj v súčasnosti s tým rozdielom, že tam vtedy medzi cerkvou a kaplnkou stál i monastyr postavený z kameňa v roku 1771, ktorý už dnes neexistuje, ale ešte počas II. svetovej vojny bolo vidieť jeho rozvaliny…

Rok 1784 – správa o mimoriadnej chudobe monastyra

Z roku 1784 je zachovaná správa mukačevského episkopa Andrija Bačinského ohľadom ôsmych baziliánskych monastyrov.[54] Vladyka Andrij Bačinskyj v nej konštatuje, že ekonomické zabezpečenie Bukovského monastyra v roku 1784 bolo tak biedne, že ledva stačilo uživiť 1-2 mníchov.[55]

Teda opäť potvrdenie, že Szirmayov majetkový dar potvrdený listinou z 5. júna 1744 zabezpečoval živobytie len pre dvoch mníchov, a ak malo v tom čase v Bukovskom monastyre prežiť viacej mníchov, museli k ich udržaniu dopomôcť dobrovoľné milodary gréckokatolíckych veriacich navštevujúcich tento monastyr.

V priebehu 18. storočia, ako to dokazujú rukou písané baziliánske *Schematizmy* z daného obdobia, však na Bukovej Hore žilo od 6 do 8 baziliánov. Tento mimoriadne vysoký počet mníchov, počet, ktorý prevyšoval až štyrinásobne ekonomické kapacity monastyra, dokazuje, že monastyr po duchovnej stránke prekvital, a teda návštevnosť pútnikov prichádzajúcich po duchovnú stravu bola tak veľká, že mnísi vďaka dobročinnosti povďačných gréckokatolíkov prežili.

Ekonomická chudoba, avšak mimoriadné duchovné bohatstvo

baziliánskych mníchov na Bukovej Hore z onoho času je pre nás povzbudením, pretože baziliánski mnísi onoho času sa po ekonomickej stránke ničím nelíšili od svojho okolia a mohli nerušene slúžiť chudobnému poddanskému ľudu z okolitých dedín. Nebola medzi nimi a ich veriacimi taká neprekonateľná priepasť, ako medzi latinským kňazstvom (prípadne mníšstvom) vtedajšieho času a im zverenými veriacimi.

Rok 1787 – hrozba likvidácie monastyra zo strany Jozefa II.

Rakúsky cisár Jozef II. počas svojej vlády (1780-1790) preveroval všetky monastyry v Uhorsku a zhodnocoval ich «potrebnosť» alebo «nepotrebnosť» pre spoločnosť. Ak ich neuznal za dostatočne činné a užitočné, jednoducho ich zrušil a ich majetky pripadli monarchii (na tzv. náboženský fond z ktorého sa zriadzovali nové farnosti a vyplácali platy farárom[56]). Jozef II. len počas ôsmych rokov zrušil 700 kláštorov a zmenšil počet rehoľníkov (predovšetkým latinských) z 63.000 na 27.000.[57] Hrozba likvidácie v čase previerky visela nad každým monastyrom v Uhorsku bez rozdielu.

Na prehodnotenie prišiel i Bukovský baziliánsky monastyr. Pod hrozbou vidiny likvidácie tohto starodávneho baziliánskeho monastyra gróf Szirmay de Szirma (potomok Tomáša Szirmaya de Szirma) vyhotovil prehlásenie a všetci bukovskí jeromnísi na čele so svojim ihumenom Alexandrom Staurovským, OSBM (+1806),[58] ho 15. augusta 1787 podpísali. V prehlásení bolo uvedené, že ak by mal monastyr zaniknúť, jeho majetky opäť pripadnú jeho dobrodincovi grófovi Szirmayovi de Szirma. Tento dokument v latinskom origináli bol uschovaný v Szirmay-Bessenyovskom archíve.[59]

Gróf takýmto spôsobom chcel zabezpečiť, aby majetky nezkonfiškoval cisár, ale aby pripadli jeho rodu.

Bukovský baziliánsky monastyr však zlikvidovaný nebol, a to nielen pre svoju mimoriadnu aktivitu (bola v ňom monastyrská škola

pre ďakoučiteľov) a obľúbenosť, ale i preto, že okrem iného, bol užitočný i pre samotného cisára – slúžil totiž ako zastávka pre cisársku poštu a cestujúcich po medzinárodnej trase nazvanej podľa cisára Jozefa II. – po tzv. Jozefínke.

Rok 1796 – dobudovanie majestátnej veže k cerkvi Vozdviženija

Vežu ku cerkvi Vozdviženija na Bukovej Hore dobudovali baziliáni pod vedením svojho ihumena Arsenija Kocaka, OSBM, až po získaní dodatočného dovolenia v roku 1796,[60] keď latinská intolerancia po Jozefínskych reformách poľavila na svojej intenzite.

Ako dodnes prezrádza architektúra, veža bola vybudovaná celkom od základu, a to tak, že bola pribudovaná zo západnej strany k pôvodnej kamennej cerkvi. Pôvodná kamenná cerkov bez veže na Bukovej Hore oproti latinským kostolom vtedajšej doby vyzerala skutočne veľmi chudobne… A bez veže bola až 22 rokov!

Pri vstupe do cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta naľavo, hneď ako končí pritvor cerkvi, teda ako končí priestor veže, sa nachádza ešte i dnes v múre štvorcová diera. Táto diera je dôkazom, že v čase, kým ešte nebola dobudovaná veža, tam bol hlavný vchod do cerkvi. Diera je viac ako tri metre hlboká… Je pamiatkou na časy, keď slúžila na zasúvanie drevenej hrady, ktorá mala funkciu zvnútra zablokovať vstupné dvere do cerkvi proti vyvaleniu. Robilo sa to v okamihoch, keď sa cerkov mala stať posledným útočišťom pred nepriateľom… Okná kamennej cerkvi Vozdviženija boli chránené ešte dodnes dobre zachovanými hrubými mrežami… Bočné dvere do cerkvi sú pozdejšieho dáta.

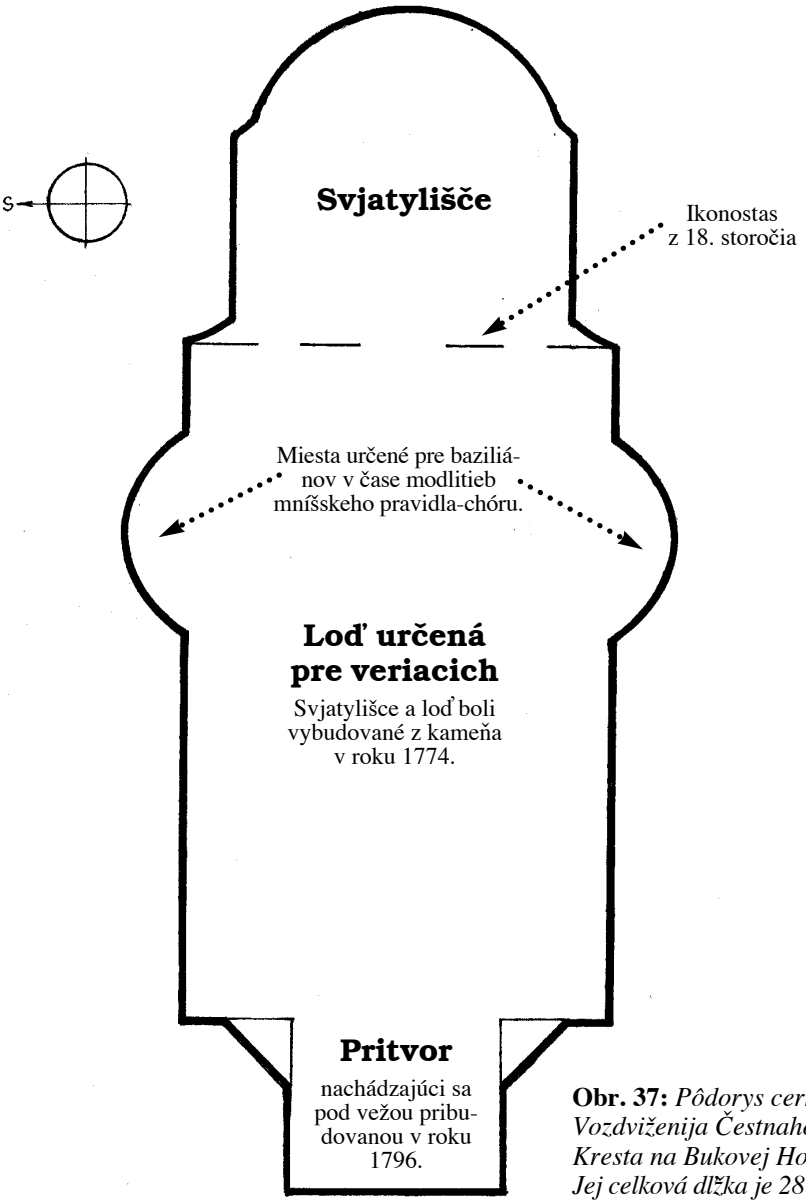

Obr. 37: *Pôdorys cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta na Bukovej Hore. Jej celková dĺžka je 28 m.*

Rok 1798 – Bukovský monastyr – slávne pútnické miesto

O neobyčajnej popularite a sláve tohto Bukovohorského baziliánskeho monastyra svedčí i mimoriadna návštevnosť tohto sakrálneho centra. V *Obežníku* mukačevského gréckokatolíckeho episkopa Kyr Andrija Bačinského z roku 1799 sa napríklad zachovala zmienka o tom, že na odpust Vozdviženija Čestnaho Kresta na Bukovu Horu dva roky po dobudovaní veže, tj. roku 1798 prišlo až 65 (!) kňazov spolu so svojimi veriacimi, to znamená, že prišlo 65 procesií!

Episkop vladyka Kyr Andrij Bačinskyj pri tejto príležitosti vyčítal mnohým z oných kňazov, že zanechali svoje farnosti bez bohoslužieb a s časťou veriacich išli pešo na odpust…, pre tých vzdialenejších cesta tam a späť, s pobytom na odpuste, trvala totiž až niekoľko dní…

Už v roku 1774 bolo cisárskym dekrétom zakázané, aby sa na odpustoch zúčastňovali veriaci prichádzajúci v procesiách zo vzdialenosti väčšej ako jeden deň chôdze… (pozri pod rokom 1774). Vladyka Kyr Andrij Bačinskyj, obávajúci sa represálií zo strany cisárskeho dvora, len čo sa dozvedel, že gréckokatolícki kňazi s procesiami svojich veriacich nedodržali tento cisársky dekrét roku 1798 na Vozdviženskom odpuste Bukovej Hory, od roku 1799 obmedzil ich účasť na monastyrských bukovských odpustoch pod hrozbou suspendácie (pozbavenia kňazstva). Na bukovských odpustoch dovolil sa zúčastňovať len tým, ktorí žili bližšie ako jeden deň cesty pešo od tohto odpustového miesta.

V *Obežníku* mukačevského episkopa A. Bačinského z 24. marca roku 1799 sa ohľadom Bukovej Hory doslovne píše toto:

«… д: Аще кто из' пароховъ посему до монастыря под' часъ о(т)пустовъ о(т)идеть, оставлше свою парохіялну ц(е)рковъ, и народъ без' набоженства (:якоже прешлаго року на Восдвиженіє Г(оспод)наго Кр(е)ста шест'десятъ, и пять пароховъ

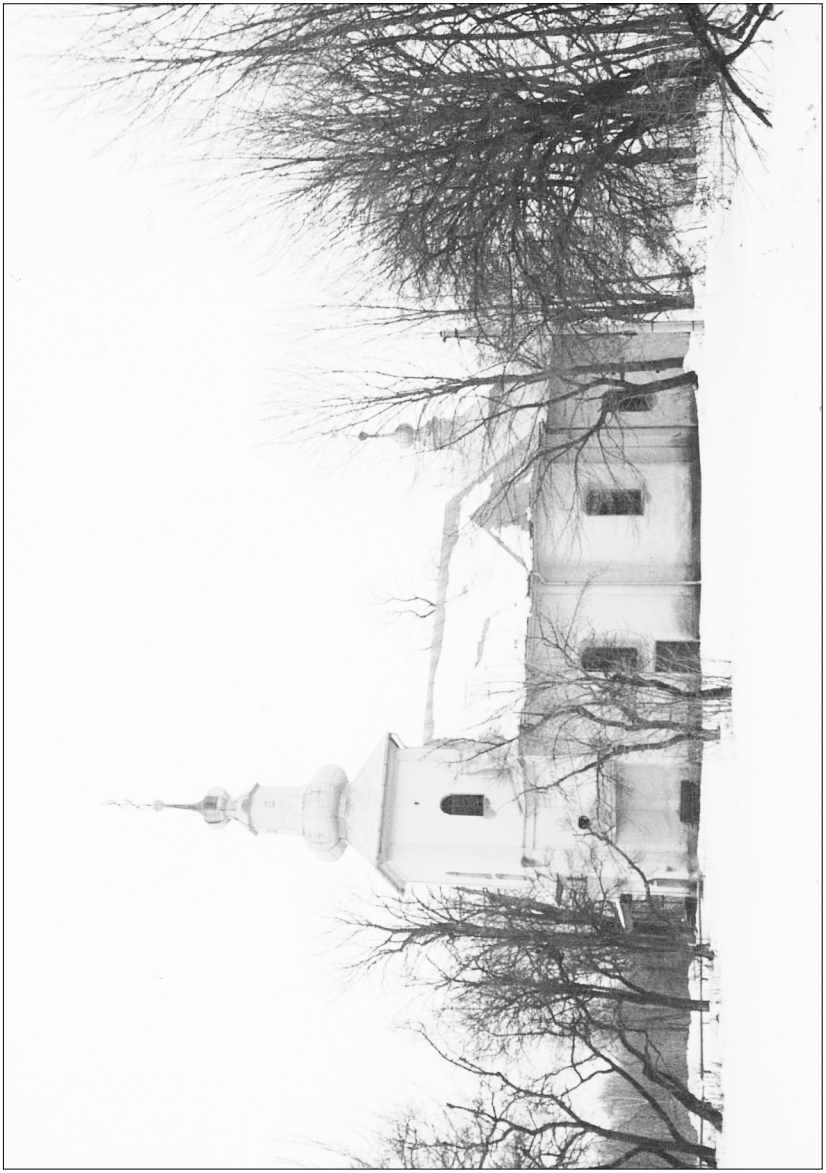

Obr. 38: *Súčasný pohľad na cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta na Bukovej Hore z južnej strany. Loď a svätyňe boli vybudované z kameňa roku 1774. Veža bola dobudovaná v roku 1796.*

до монастыря Буковскыя горы избѣглося:) таковый парохъ не токмо въ самомъ монастырѣ, но и въ своєй парохїи на кару о(т) всякаго с(вя)щеннодѣйствїя запрѣщаєт'ся; развѣ тыхъ поближныхъ нѣкоторыхъ пароховъ, котрїи близко на пришломъ соборѣ соборнымъ опредѣлят'ся, и съ своимъ народомъ купно ради помощи, и набоженства прїити возмогутъ…».[61]

Rok 1799 – popis Bukovského monastyra

Stručný, ale o to cennejší opis baziliánskeho monastyra a cerkvi Vozdvižeňa Čestnaho Kresta z roku 1799 nám zachoval baziliánsky historik-jeromních Joannikij Bazilovič. V jeho časoch monastyr na Bukovej Hore bol z kameňa a mal tieto miestnosti: veľký refektár (jedáleň), rozsiahlu chodbu, päť kelií (izbičiek) pre mníchov, jednu keliu pre ihumena a ešte jednu hosťovskú izbu.[62]

Významný bazilián Arsenij Kocak, rodák z blízkych Bukoviec

Arsenij Aleksij Kocak, OSBM (**obr. 39**), sa narodil 14. marca roku 1737 v neďalekej dedine Bukovce, v rodine miestneho rusínskeho kňaza o. Fedora (Teodora). Matka sa volala Anastázia. Pri sv. krste dostal meno Aleksij. Študoval v Prešove, Sáros-Pataku, Užhorode a v Košiciach. Potom spolu so svojim bratom Andrejom vstúpil do baziliánskeho monastyra v Krásnom Brode. Pri vstupe do monastyra Aleksij prijal mníšske meno Arsenij a jeho brat Andrej, meno Anton…

Pri vstupe do monastyra u baziliánov bol a dodnes je totiž obyčaj, že keďže mníšske sľuby sa pokladajú za akoby druhý krst (starý svetský človek umiera a rodí sa nový duchovný), volí sa nové meno, a to tak, aby zo starého krstného mena zostalo prvé začiatočné písmeno. Preto Aleksij-Arsenij a Andrej-Anton… Podobne už v cyrilometodejských časoch Konštantín (Constantin) prijal mníšske meno Kyril (Cyril). Podobne bl. Peter Gojdič po vstupe do baziliánskeho monastyra prijal meno Pavel…

Obr. 39: *Arsenij Kocak, OSBM, veľmi učený a zbožný jeromních. Bol ihumenom Bukovského monastyra v rokoch 1781-1784 a 1795-1798.*
Na tomto mieste autor vyjadruje poďakovanie p. L. Filipovi z Užhorodu, za umožnenie odfotografovať tento cenný dobový portrét v Užhorodskom chudožestvennom muzeju.

Pozoruhodné je to, že práve otec oboch slávnych baziliánov Kocákovcov, Teodor, bol parochom Bukovca i v roku 1738, keď šoltýsi-richtári okolitých dedín odovzdali Bukovský monastyr jeromníchovi Irinarchovi Jaselskému, OSBM, aby tam obnovil mníšsky život. Podpis tohto jereja Teodora (Fedora) Kocaka sa nachádza na latinskej verzii odovzdávacej hramoty zo 16. januára 1738… Teda tento svetský kňaz stál nielen pri znovuobnovení baziliánskeho monastyra na Bukovej Hore v roku 1738, ale o pár desatročí nato dvaja jeho synovia posilnili rady baziliánov a získali na svoju dobu prvotriedne vzdelanie: doktoráty z teológie.

Roku 1759 bol Arsenij Kocak, OSBM, vysvätený za diakona a o štyri roky nato, v roku 1763 rukopoložený na svjaščenika… Roku 1781 bol jeromních Arsenij vybraný na generálnom sobore všetkých baziliánov Uhorska za ihumena monastyra na Bukovej Hore. Arsenij je jedným z tých rodákov Bukovca (Biloho), na ktorých je táto obec, a nielen ona, ale všetci Rusíni a gréckokatolíci Uhorska právom hrdí. Je to práve on, ktorý napísal prvú modernú rusínsku gramatiku.[63] Ihumenom bol až do roku 1784, keď sa kvôli chorobe premiestnil do Mukačeva do baziliánskeho soborného monastyra na Černeču Horu (liečil sa tam celý rok 1785).

Bukova Hora – centrum súdobej rusínskej literárnej činnosti

Nadanie a mimoriadné vôľové a povahové vlastnosti jeromnícha Arsenija Kocaka, OSBM, spôsobili, že roku 1795 sa opäť vrátil a stal sa znova ihumenom Bukovského baziliánskeho monastyra. Ako píše Kralickyj, ihumenom bol tentoraz do roku 1798. V druhom roku svojho ihumenstva (r. 1796) ukončil výstavbu cerkvi – dobudoval jej vežu.

Roku 1797, počas svojho pobytu na Bukovej Hore, napísal nezvyčajne dôležitý 256 stranový traktát asketického charakteru písaný azbukou (uvádzame ho v prepise latinkou):

«*Proloh duchovnoj askitičeskij sirič zakonničeskij i monašeskij na ves hod, načinajuščijsja ot pervoho septemvrija i končaščijsja poslidňaho avhusta ili poučenija Studitova duchovnaja askitičeskaja i nastojateľskaja ko bratijam sebi ot Boha do upravlenija dušespasitelnoho vručennym. Spisannaja vo sv. obiteli hory Bukovskoj nedostojnym jeromonachom Arsenijem Kocak čina sv. Vasilija Velikoho, professorom hory Bukovskoj ihumenom, lita Hospodňa 1797*».[64]

S podlomeným zdravím sa Arsenij Aleksij Kocak, OSBM, potom znova premiestnil do Mukačeva do gréckokatolíckeho baziliánskeho monastyra na Černečej Hore a tu o dva roky nato, roku 1799 usnul očakávajúc vzkriesenie na konci sveta.

Anatolij Kralickyj, OSBM roku 1866 uverejnil podrobný životopis jeromnícha Arsenija Kocaka, OSBM. Uvádzame ho v originálnom rusínskom znení:

«*Имя сіе на Угорской Руси, въ области чина св. Василія, увѣнчано высокими заслугами около воспитанія иночествующего духовенства за минувшихъ временъ; - но и нынѣ еще общеизвѣстно и почитаемо. - Желая протое память заслуженыхъ людей русского нашего народа въ живой памяти поддержати, даемъ здѣсь вь короткомъ очерку жизнеописаніе знаменитого сего мужа.*

Арсеній Коцакъ (въ крещеніи Алексій) родился 1737 года, дня 14 Марта, въ селѣ Буковцу (Шаришской жупы) отъ мѣстного приходника О. Федора и матери Анастазіи. Первоначальное воспитаніе, вмѣстѣ съ братом Андреемъ, - который вступивши тоже въ иночество подъ именемъ Антонія, – получилъ онъ въ домѣ родительскомъ и у сельского дяка. На 13 году возраста отправленъ былъ родителемъ своимъ до Пряшева, оттуду, до Блатного-потока (Sáros-patak), Ужгорода, и опять до Пряшева, где и укончилъ курсъ гимназіальный.

1757 года отишелъ до Кошицъ (Kaschau) на любомудріе; но неодолго занедужавши возвратился домовъ, и тогоже года 30 Ноембрія постригся въ иноки въ Краснобродскомъ монастырѣ. Тутъ и окончилъ 1758 года новиціятъ. Изъ Красноброду 1759 года въ Январѣ переселенъ былъ до обители Горы Чернецкія, где 14 Марта изложивши обѣты монашескія дне 7

Мая пріялъ чинъ діаконскій отъ епископа Мануила Олшавского. Яко діаконъ прожилъ тутъ 3 годы. - Послѣ въ 1762 году опять переселенъ былъ до Красноброду для слушанія наукъ философскихъ, которыи преподавалъ питомцамъ нѣкій францисканскій монахъ по имени: Pater Primus Papp, призванъ для сей цѣли протоигуменомъ Макаріемъ Шугайда.

Совершивши науки философическіи разомъ съ братомъ Антоніемъ, якъ еще новиціемъ, Арсеній нашъ произведенъ въ пресвитерство года 1763 въ недѣлю предъ Покровомъ пр. Богородицы. Послѣ съ братомъ Антоніемъ и Саввою Андрейковичемъ посланы были до Кошицъ для слушанія св. Богословія, которое 1767 года на тутешной академіи укончивши, оба братья осягнули вѣнецъ докторскій изъ Богословія.

Возвратившися домовъ Арсеній поставленъ наставникомъ новиціевъ въ Краснобродѣ 1768 года, въ которой должности позоставалъ одинъ годъ только, ибо на слѣдующемъ в 1769 собраніи чина, держаномъ на Горѣ Чернецкой, назначенъ былъ духовникомъ до монастыря мало-Березницкого, где прожилъ три лѣта.

На держанном опять 1772 г. генеральномъ соборѣ поставленъ вторымъ профессоромъ св. богословія въ домашнемъ сѣменіщѣ, состоящемъ въ Марія-Повчи, где разом дѣйствовалъ съ нимъ въ томже чинѣ и братъ его Антоній. Года 1775 осталъ намѣстникомъ монастыря М. Повчанского, но вмѣстѣ преподавалъ и богословіе. А когда въ 1778 году, подъ протоигуменомъ Мартиріемъ Кашперъ, богословіе изъ М. Повчи переселено до монастыря на Горѣ Чернецкой, тогда и нашъ Арсеній перенесся съ своими учениками сюдаже.

Чинъ, полно оцѣняя заслуги Арсенія, оказанныя около воспитанія иночествующего юношества чрезъ больше годовъ, на держанномъ 1781 года соборѣ избралъ его игуменомъ для монастыря на Буковской Горѣ, въ которомъ достоинствѣ оставалъ три годы, а 1784 года переселился до Мукачева, где чрезъ весь 1785 годъ оставалъ недугующимъ. Года 1789 перешолъ до Красноброду за духовника, где былъ разомъ и наставникомъ новиціевъ даже до 1795 года, когда опятъ посланъ за игумена на Буковску Гору, и тамъ довершилъ будовлю церкви. Наконецъ 1798 г. возвратился онъ недужнымъ снова до Мукачева, и тутже въ наступившемъ году преставился о Господѣ.

Былъ человѣкъ весьма трудолюбивый, глубокой побожности и смиренія. По немъ осталося въ монастырскихъ библіотекахъ большего объема рукописей, преимущественно богословского и аскетического содержанія на русскомъ и латинскомъ языцѣ».[65]

Výchova baziliánskeho dorastu na Bukovej Hore v 18. storočí

Dokumenty z polovice 18. storočia svedčia, že v čase, keď sa prevádzala veľká rekonštrukcia neďalekého Krásnobrodského soborného monastyra, bol na Bukovej Hore dočasne umiestnený noviciát krásnobrodských baziliánov. Baziliánsky historik Bazilovič zaznamenáva konkrétnu správu, že od roku 1755 bol magistrom noviciátu a zároveň ihumenom monastyra na Bukovej Hore už vyššie spomínaný jeromních Hervasij Kaminskyj, OSBM.[66] Rukou písaný *Schematizmus* baziliánov z roku 1756 upozorňuje, že na Bukovej Hore sa v tomto roku učilo mníšskemu životu najmenej šesť novicov, o ktorých sa duchovne starali dvaja jeromnísi. Teda v roku 1756 na Bukovej Hore žilo dokopy najmenej osem baziliánov.

Monastyrská škola na Bukovej Hore

Do konca 18. storočia bola podobne ako v iných baziliánskych monastyroch na historickom Podkarpatsku i na Bukovej Hore monastyrská škola, kde sa učili nielen baziliáni, ale i veriaci na funkciu ďakov (kantorov), či presnejšie povedané «*pivcoučiteliv (ďakoučiteliv)*». Pivcoučiteli plnili po dedinách funkciu nielen ďakov po cerkvách, kde viedli cirkevný spev, ale i učiteľov základných škôl vtedajšej doby, kde sa deti učili čítať a písať a tiež spievať cirkevné obrady v cerkvi.[67] Vyučovacím jazykom bola rusínština.

Výsledkom takejto výchovy bolo to, že po gréckokatolíckych cerkvách historického Podkarpatska, a teda i dnešného Slovenska, všetok prítomný ľud v cerkvách sa aktívne zapájal do bohoslužieb a spontánne sa vedel dobre orientovať vo veľkých *Zborníkoch*, a to tak, že vedel naspamäť dokonca i *Typik* (teda vedel, kedy, na ktorý sviatok, či jeho poprazdenstvo sa čo berie).

Jeromních Polykarp Bulyk, OSBM, ktorý v dvadsiatych rokoch 20. storočia prišiel z ukrajinskej Haličiny na Podkarpatskú Rus, aby previedol jezuitskú reformu u baziliánov (tzv. II. reforma), bol šokovaný rusínskymi veriacimi,

ako sa títo vedeli modliť a aktívne do bohoslužieb zapájať… Vo svojich *Spomienkach* napísal o dvadsiatych rokoch 20. storočia toto:

«*… ten* (rusínsky) *národ bol hlboko veriaci. Na prvý pohľad sa zdalo, že tu všetok ľud žije v mystike. Nikdy nezabudnem na moje prvé stretnutie s podkarpatskými ľuďmi. Bol som tesne po mojej vysviacke. O Podkarpatí som nič nevedel. Moji predstavení ma poslali do Hoševa na odpust, aby som tam pomáhal spovedať… V Hoševskom monastyre bol okrem monastyra malý domček pre pútnikov… V tom domčeku boli hore izbičky pre kňazov, ktorí pomáhali spovedať a dolu, na slame mohli odpočívať pútnici. Vtedy neustále padal dážď. Naokolo cerkvi bolo samé blato. Po večeri som ešte spovedal asi do desiatej hodiny v noci. Potom som odložil epitrachiľ a išiel si trochu odpočinúť, lebo o tretej ráno som mal zase spovedať.*

Keď som vyšiel z cerkvi, nechcel som veriť vlastným očiam: Skupina asi dvadsiatich ľudí, v tradičných podkarpatských odevoch si práve ľahala rovno do blata pri cerkvi na nočný odpočinok.

— Ľudia dobrí, – prehovoril som, – poďte so mnou, a ja vás zavediem do domu pre pútnikov, kde si môžete v suchu odpočinúť…

— Pan prevelebnyj, keď by sme hľadali výhodu, boli by sme zostali doma a neišli by sme na odpust.

I poľahali si do blata.

— Ta…, – pomyslel som si, – viera tvoja ťa spasí…

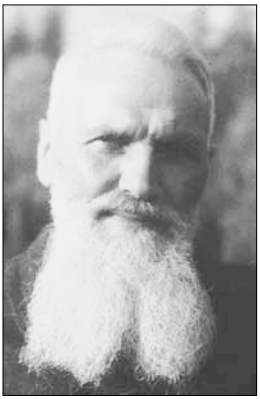

Obr. 40: *o. P. Bulyk, OSBM*

Neskôr na odpuste na Černečej Hore pri Mukačeve som videl ako tí Rusíni na holých kolenách chodili naokolo cerkvi po kameňoch… často i v daždi…

Keď sme (v roku 1924) *robili sväté misie vo Veľkom Lipníku* (okr. Stará Ľubovňa)[68]*… V prvý deň misií o. Pavel Gojdič, OSBM* (neskorší prešovský episkop)*, vzal na seba epitrachiľ, postavil sa pred Cárske dvere ikonostasu, prežehnal sa a začal sa ľuďom predmodlievať obyčajné denné modlitby, Načalo obyčnoje a ďalšie… Hneď po jeho slovách Slava tebi Bože naš… celá cerkov pochytila jeho takt a všetky modlitby sa zborovo pomodlila sama… Recitovali tak, ako sa to má, raz zvyšujúc hlas a raz znižujúc…*

Po modlitbách sa o. Pavel Gojdič, OSBM, vrátil za prestol a berúc si zo svojej šije dolu epitrachiľ pove-

dal potichy:

— My sme vyštudovali teológiu, a nevieme sa tak krásne a naspamäť modliť, ako tento jednoduchý ľud.

Tu sme mali možnosť uvidieť, akú vážnu úlohu zohrali v živote našich podkarpatských veriacich starí ďakoučiteli (kantori a učitelia v jednej osobe). *Práve im treba na prvom mieste poďakovať, že tu (na Podkarpatsku) skoro všetok ľud bez rozdielu ovláda cerkovný spev a berie živú účasť na všetkých bohoslužbách. Aké radostné je tu v nedele a sviatky počúvať po cerkvách Utrene a Večirne, keď celá cerkov, ženy i muži, chlapci i dievčatá, spievajú jednými ústami a jedným srdcom všetky stichiry a irmosy. Každý piaty až desiaty má z nich Zborník, a čo a ako spievať vie každý i bez Typika…».*[69]

Keď prišla reč na Podkarpatsko, protoarchimandrit Izidor Patrylo, OSBM, ktorý po II. svetovej vojne utekal cez územie Československa z ukrajinskej Haličiny obsadenej Sovietskym zväzom na Západ, tiež s netajeným obdivom spomínal, že pre neho bolo šokujúce, keď po cerkvách Prešovskej eparchie videl na laviciach veľké *Zborníky* a najmä vtedy, keď videl, že všetci ľudia v cerkvi z nich spievali a vedeli sa v nich orientovať. Také niečo na Ukrajine nepoznali…

A práve títo *ďakoučiteli*, ktorí učili ľud nielen čítať a písať, ale i spievať a orientovať sa v bohoslužobných knihách, boli do konca 18. storočia, či dokonca i počas 19. storočia vychovávaní po baziliánskych monastyroch…, a to i na Bukovej Hore.

---

1 Porov. J.V. Timkovič, *Letopis Krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku*, Prešov, 1995, str. 43.

2 Petrov tento marginálny zápis tiež uverejnil, avšak s menšími interpunkčnými a ortografickými nepresnosťami (porov. А. Петровъ, *Первый печатаный памятникъ угрорусскаго нарѣчія, Урбаръ и иные связанные съ крестьянской Маріи Терезы реформой документы*, С.-Петербургъ, 1908, стр. 106).

3 Porov. J.V. Timkovič, *Letopis Krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku*, Prešov, 1995, str. 43.

4 Porov. originálny grécky text kánona uverejnený v *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna, 1991, str. 152.

5 Porov. *tamtiež*, str. 98.

6 Porov. *tamtiež*, str. 148-149.

[7] 76. kánon, Trulského sobora, porov. D. Salachas, *Il Diritto Canonico delle Chiese orientali nel primo millenio*, Roma, 1997, str. 289.

[8] Rukopis: В. Гаджега, *Буковский Монастырь*, Ужгород, 1935, Appendix II.

[9] Latinská verzia znie takto: «Omnibus lect. sal. in duo. Notum facimus, cui de hoc erit necesse scire, quod nostrum monasterium Bukocziense a multis annis propter insuficientiam religiosorum desolatum permansit, nunc vero benevoluit deus inspicere nos. Misericordia sua produxit dominus laboratorem promessi sua idest religiosum in monasterium nostrum. Eapropter facimus notum per jus istud vel libentius testamentum perpetuum et irrevocabile, quod in pago nostro Bukocziensi possessores idest benefactores monasterii nostri sunt sotesci fundatores monasterii Bukocziensis ab antiquissimis temporibus, quod monasterium invenitur in mente nostra in loco latiori pulcherrimo, et damus illud jus pro 2 vel libentius pro 3 religiosis, inprimis kontruo ac religoso p. presbytero monacho nomine Irinarcho Jasselsky concionatori Szkitensi, qui promissionem fecit coram deo et hominibus, quod velit permanere in monasterio nostro usque emissionem spiritus sui in fatigiis religiosae vitae laborare deo in saeculum et omnia perficere ad amussim pro necessitate monasteriali. Cui pro juramine erunt 3 poones: 1º nos Bukocziense, 2º Olsavkensis, 3º Postoky. Ex annis populus circumsitus promittit obedientissimus monasterio esse in omnibus utut ligna ex silvis pro necessitate monasteriali aduchere, bene monasterio facere et monasterium jurare et omnia juxta voluntatem dei benefacere, nec non religiosis in omnibus obsequi fine salutis animarum et scopo consequendae gloriae coelestis. Penes fundus circa monasterium cum silvis et horto liber ceditur. – 2º Noticiae facimus nos jurati Bukoczenses et vadiaconi contmi pp. totius v. congregationis icottus Saaros et Sztropkoviensis jure confirmamus, ut religiosi pie viverent, absque necessitate ex monasterio non escirent et si quis religiosus perverse viveret, nequi de salute animae suae cogitavet, talesmmodi licebit nostro vadiacono aut fundatoribus Agriam ad capitulum archeppale (!) vel ad capitulum (!) Munkaus deferre, ut ibidem juxta regulam religiosam pro peccatis poenum subeat ac tandem post expiationem peccatorum iterum ad idem monasterium pro obedientia religiosa restituatur. – 3º Natum facimus jure irrevocabili religiosis, ne in circumseptione seu clausura monasteriali texus faemineus in cubilibus noctavet exceptis indulgentiis necessitate urgentissima idest infirmitate gravi. – 4º Noticiae damus jure irrevocabili religioso presbytero Irinarcho Jaszelszki, ne tempore indulgentiarum, festorum solemnium potus epocilletur in monasterio aut nundinae hoc est venditiones, emptiones, sed post septionem monasterialem

aguntur, ut in monasterio nulli sint clamores, nulla certamina, nulla vixae, sed juxta religiosam innocentiae vitam vivere (debeat ac possit) in orationibus perpetuis diu et noctu et indefesse orationibus deum diligentem suam gentem Ihum Chrtum deum omnipotentem placare pro totius mundi et nostris peccatis, ut misericordiam inveniamus apud deum nostrum Ihum Chrtum omnipotentem ante tremendum tribunal extremi judicii et regni coelestis haeredes fiamus per orationes ssmae genitricis et omnium sanctorum amen. Fidedigni et honestate digni fundatores et benefactores s. monasterii in monte Bukócz imprimis soltiszii Bukoczenses Biloho Michael et Alexius cum filiis, secundo presbyter seu parochus Bukoczensis p. Theodorus cum fratre suo Paulo possimus crucem Ihm Chrti x. In poone Bukócz die 16 Jan. 1738 Alexius Demianovics archipresbyter Zamagurski mpr.», (porov. rukopis: «Макет збірника 'Матеріали до історії василіянських монастирів на Закарпатській Україні'», том IV (1730-1739) стр. 89-91, Центральний державний історичний архів у м. Львові).

[10] Porov. G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, III/1-2 (1998) str. 38.

[11] «Dum haec agerentur, Clemens XII. plenarias Indulgentias elargitur Ecclesiae S. Spiritus Ordinis S. Basilii M. Loci Bukowska Hora, Bukowa-horka, ad annos 10. valituras. 17-a May, 1738», (M. Lutskay, «Historia Carpato-Ruthenorum, III», Budae 1843 (v rukopise), tlačou vyšlo v *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, 16, Prešov, 1990, str. 238).

[12] Už v roku 1898 sa nevedelo, kde sa nachádza originál tejto listiny, (porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 288).

[13] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperjessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXXXVIII*, Posonii, 1848, str. 144; V *Schematizme* je Bukova Hora označená ako «Monte Bukócz» (čo v preklade znamená nie «Bukova Horka», ale «Bukova Hora»), avšak paralelne v *Schematizme* sa objavuje aj výraz: «Bukova Horka».

[14] Porov. А. Кралицкій, «Список монастырей чина святого Василія Великого существовавшихъ иногда въ Мараморошы (въ Угорщинѣ) и истертыхъ императоромъ Іосифомъ II. 1788. г. - Примѣчаніе», *Науковый Сборникъ издаваемый Лит. Обществомъ Галицко-русской Матицы*, Львовъ, 1865, стр. 53. Kompletný rukopis z konca 17. st. (po r. 1684) a pochádzajúci zo S.-Peterburgu a opisujúci Uhoľský baziliánsky monastyr uverejnil A. Petrov: А. Петровъ, *"Старая вѣра" и Унія въ XVII-XVIII вв.*, II, С.-Петербургъ, 1906, стр. 86-87.

15 Porov. S. Tóth, *Sáros vármegye monografiája*, II, Budapest, 1910, str. 181.

16 Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 356.

17 Rukopis: В. Гаджега, *Буковский Монастырь*, Ужгород, 1935, Appendix I.; Text hramoty z 5. júna 1744 aj s potvrdením od grófa Tomáša Szirmaya de Szirma z 5. septembra 1745 z oficiálne potvrdeného lelešského prepisu z roku 1768, ktorý uvádza Hadžega sa dnes nachádza vo svojom prepise i v rukopise v Ľvove: «Макет збірника 'Матеріали до історії василіянських монастирів на Закарпатській Україні'», том V (1740-1746) стр. 51-54, Центральний державний історичний архів у м. Львові.

18 Listinu z latinčiny preložil o. Pankratij P. Hučko, OSBM (1913-2002), začo mu autor vyjadruje hlboké poďakovanie. K svojmu prekladu dopísal túto poznámku: «Dokument písaný 'ad captandam benevolentiam' – slohom veľmi slávnostným a ťažko pochopiteľným. Dúfam však, že sa mi podarilo rozlúštiť komplikovane vloženú myšienku a zjednodušene podať základnú myšlienku autora»; Originál listiny poskytol o. Bertalan Dudas, OSBM, (z Maďarska) zo svojho súkromného archíva, opäť srdečná vďaka.

Listina je adresovaná: «Illustrissimum Dominum Comitem, Dominum Thomam Szyrmay de Szyrma Bessenyő, & Csernek Sacratissimae Caesareo Regiae & Apostolicae Mattis Camerariu… Dominum Patronum, & Fundatorem Praetiosissimum».

Listina v latinskom origináli znie takto:

«Illustrissime Domine Dne Comes Domine Fundator & Patrone noster Gratiosissime! Divo zelo in providenda Gloria Divina ipsi etiam gloriosissima reminiscentia condam vivi, jam vere Divi Illustrissimae Dominationis Vestrae Antenati arserint sat superq(uem) testantur id tot piae et sacrae Fundationes testatur item industriam eorund(em) in Monticulo Bukocz neoinstituta per Nos indignissimos noctu diuque in caelitesejaculari solita Psalmodia, quorum Gloriosam in Superos Pietatem haereditarie in Illustrissima Dominatione expressam maturius, quam per se etiam erupturam plenarie confiderem, violentare devote fateor, abhorreo; sed quia instans penuria nos undiquaq(ue) adeo premere, ut copiosiores redditi numero vix vitam nostram sustentare valeamus, etsi enim (nisi?) insterili alioquim plaga nostra pro pane quid piam corradere cegerrime possimus, idem (?) et difficultatem commolitionis hinc inde circumferendo potiori ex parte deperdamus. Quapropter instamus humillime Illustrissimum Dominum Comitem dignetur pro augmento Gloriae Divinae Molam Buko-

cziensem misero Monasterio nostro Bukocziensi annectare, quia gratiosa Munificentia sua nobis quidem ad currendum in via Domini alas, suae vero jam paratae in coelis Coronae pretiosam Margaritam atteret Illustrissima Dominatio Vestra, quam ut DEUS ter optimus Maximus ad incrementum Gloriae suae, et solarium miserae etiam Religionis nostrae prospero vitae cursu diu salvam, et incolumem conservet, ac post resurectam mortalitatem in loco Beatorum collocet, dum unanimiter comprecaremur ad pedes gratiosas provoluti emorimur. Indignissimi Cliente PP. ac in Xto Fratres Religiosi Bukoczienses Ord. D. Basili Mag.».

[19] J.V. Timkovič, «Preobraženije Hospodne a 'hora Tábor' Prešovskej eparchie», *Blahovistnik*, Prešov, 7-8 (1996) str. 175; Text tohto nápisu bol uverejnený v maďarskom preklade v roku 1898: «Ez a szt oltár emeltetett a szent Háromság tiszteletére és dicsőségére és a legszentebb Istenszülő örök dicsőitésére, valamint az emberiség összes büneinek bocsánatára. Irinarch szerzetesnek, Jézus Krisztus, Mária szolgájának és a bukóczi klastrom gazdasági fefügyelőjének gondosságából. A világ teremtésétől 7254-ben. Krisztus születésétől 1746-ban», (E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 322).

[20] Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 362.

[21] Rukopis: «Макет збірника 'Матеріали до історії василіянських монастирів на Закарпатській Україні'», том VI (1747-1749) стр. 134-135, Центральний державний історичний архів у м. Львові.

[22] *Tamtiež,* том VIII (1751) стр. 183-184, Центральний державний історичний архів у м. Львові.

[23] *Tamtiež,* том X (1754-1759) стр. 30-34, Центральний державний історичний архів у м. Львові.

[24] Text listiny bol uverejnený v maďarskom preklade v E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 322; Maďarský text tohto i nasledujúcich dvoch dokumentov do slovenčiny preložila pani Monika Krajňáková z Prešova. Srdečná vďaka.

[25] Text listiny bol uverejnený v maďarskom preklade *tamtiež*, str. 323.

[26] Text listiny bol uverejnený v maďarskom preklade *tamtiež*, str. 323.

[27] Porov. *tamtiež*, str. 322.

[28] Porov. *tamtiež,* str. 324.

[29] Porov. J.V. Timkovič, *Letopis Krásnobrodského monastiera alebo kúsok*

zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku, Prešov, 1995, str. 47.

[30] Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 324.

[31] Porov. originál staroslovansky písaného *Katalógu* v archíve baziliánskeho monastyra Mária Povč v Anarcs (Maďarsko), jeho opis v Archíve otcov baziliánov v Ríme.

[32] Zamojský synod sa uskutočnil v Poľsku roku 1720. Tento synod v jednom zo svojich dekrétov nariadil: «*Svätý Synod… stanovil, aby* (baziliánske) *Monastyry… do roka po zverejnení týchto záverov a po obdržaní vyzývacieho listu od Preosvjaščenoho a Vsečestného Metropolitu boli zjednotené do Kongregácie, a potom, aby si každé štyri roky vyberali Generálneho predstaveného, Provinciála* (Protoihumena), *mníšskych Vizitátorov a ostatných, ktorí budú rozhodovať, ustanovovať o tom, čo budú pokladať za nevyhnutné pri riadení celou provinciou a nápravou mníšskeho života*» — «Sancta Synodus eorumdem Sacrorum Canonum vestigiis inhaerens, statuit ut Monasteria… post annum a publicatione praesentis decreti, et acceptas literas convocatorias Illustrissimi, et Reverendissimi Metropolitae, in Congregationem redigantur, ac deinde quolibet quadrienio Generalem, Provincialem, ac regulares Visitatores eligant, ac de caeteris, quae ad rectam administrationem totius provinciae, ac disciplinae Monasticae instaurationem necessaria videri poterunt, statuant, ac decernant» (*Synodus provincialis Ruthenorum habita in civitate Zamosciæ anno MDCCXX*, Titulus XI., De monasteriis, et statu monachorum); Zamojský synod bol schválený pápežom Benediktom XIII. 19. júla roku 1724: «Benedictus PP. XIII. Ad futuram rei memoriam. … Synodum Provincialem Ruthenam in Civitate Zamosciae Anno MDCCXX celebravit, multaque in illa statuta, decreta et ordinationes edidit… **qui Synodum Ruthenam** praedictam praevio maturo examine plenissime approbarunt, consilio, Synodum huiusmodi a dicto moderno Metropolita celebratam (ut praetenditur) omniaque, et singula **in ea edita statuta, ordinationes, et decreta, authoritate Apostolica tenore praesentium confirmamus, et approbamus, illisque inviolabilis Apostolicae firmitatis robur adiicimus**, ita tamen quod per nostram praedictae Synodi confirmationem nihil derogatum esse censeatur Constitutionibus Romanorum Pontificium, Praedecessorum nostrorum, et Decretis Conciliorum Generalium emanatis super Ritibus Graecorum, quae non obstante huiusmodi confirmatione semper in suo robore permanere debeant… Decernentes easdem praesentes literas, ac Synodum, in eaque edita Statuta, Ordinationes, et Decreta huiusmodi semper firma, valida, et efficacia existere, et

fore, suosque plenarios, et integros effectus sortiri, et obtineri, ac ab omnibus, et singulis, ad quos spectat, et pro tempore quandocumque spectabit in omnibus, et per omnia inviolabiliter, et inconcusse observari… Datum Romae apud Sanctam Mariam Maiorem, sub Annulo Piscatoris, dei XIX Julii MDCCXXIV, Pontificatus Nostri Anno primo», (A. Welykyj, *Documenta Pontificium Romanorum historiam Ucrainae illustrantia*, II, Roma, 1954, 49-50); Po schválení pápežom závery tohto synodu boli prijaté i na Podkarpatí v Mukačevskej eparchii, a to roku 1727, (porov. A. Baran, «Obligatio Synodi Zamostianae in Ucraina Carpatica sec. XVIII», *Analecta OSBM*, Roma, II (VIII), Fasc. 3-4 (1956) str. 525-530); Do praxe v piatich baziliánskych monastyroch boli uvedené až po smrti mukačevského episkopa H. Bizancija (+1733) roku 1733…

[33] *Život a skutky*, č. 94.

[34] Porov. *Le parole dei padri del deserto* a cura di Giovanni Vannucci, Firenze, 1991, str. 66.

[35] Porov. Joan Listvičnik, *Nebeský rebrík (listvica)*, 4. rozhovor O svätej poslušnosti, 37.

[36] Porov. 21. kánon II. Nicejského ekumenického koncilu z roku 787, či 4. kánon Konštantinopolského synodu z roku 861, (porov. *Conciliorum Oecumenicorum Decreta,* Bologna, 1991, str. 154; porov. D. Salachas, *Il Diritto Canonico delle Chiese orientali nel primo millenio,* Roma, 1997, str. 173-174).

[37] Porov. J. Basilovits, *Brevis notitia fundationis Th. Koriathovits*, III, Cassoviae (Košice), 1799, str. 97.

[38] Neskôr, roku 1766 sa Fejér stal ihumenom Krásnobrodu. V Krásnobrode bol aj magistrom novikov a v Krásnom Brode aj zomrel 3. februára 1779 a je tam i pochovaný, (porov. J. Basilovits, *Brevis notitia fundationis Th. Koriathovits*, VI, Cassoviae (Košice), 1805, str. 15; tiež «Русскіи монастыри на Угорской Руси», *Временникъ Института Ставропигійского на г. 1872*, Львовъ, 1872, стр. 120).

[39] «Ezt a harangot öntötte Dosbity A. Elek az Ur keresztjének dicsőitésére. Gaspár Martyrius ez idő szerint való tartományi kormányzó alatt 1760-ik évben», (porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 323-324).

[40] Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, IV, Sátoralja-Ujhely, 1899, str. 116.

[41] Napr. *Schematizmus* Prešovskej gréckokatolíckej eparchie z roku 1870 o Vislave píše: «Viszlava cum. Eccl. lig. ad S. Basilium Magnum», (*Schematis-*

mus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini 1870, Cassoviae, 1870, str. 31); *Schematizmus* Prešovskej gréckokatolíckej eparchie z roku 1903 o Vislave píše: «Viszlava, cum. Eccl. lign. an. 1772. aedificata ad S. Basilium M.», (*Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini 1903*, Eperjesini, 1903, str. 77) a *Schematizmus* z roku 1944 veľavýznamne poznamenáva: «Vislava, Eccl. nova mur. a. 1905. aed. ad S. Basilium M. bened., a. 1906. Icon. provisa. (Eccl. ant. lign. a. 1772. aed. a. 1903. combusta est)», (*Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioeceseos Prešoviensis (Fragopolitanae) et Administraturae Apostolicae Dioec. Munkačensis In Slovacchia Pro Anno Domini 1944*, Prešov, 1944, str. 57).

42 Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioeceseos Prešoviensis (Fragopolitanae) et Administraturae Apostolicae Dioec. Munkačensis In Slovacchia Pro Anno Domini 1944*, Prešov, 1944, str. 57.

43 Porov. В. Гаджеґа, «Додатки к исторіѣ Русинов и руських церквей в був. жупѣ Земплинской», *Науковый зборник Товариства 'Просвѣта' в Ужгородѣ*, Ужгород, XI (1935) стр. 120.

44 *Шематизмъ иноковъ Чина св. Василія Великаго, Угорскія области на годъ 1870. (Съ короткимъ историческимъ очеркомъ монастырей тойже области; – составленъ по отбывшемся въ Краснобродскомъ монастырѣ, 13 (25) Іюня, 1869 года, всеобщемъ Соборѣ)*, Унгваръ, 1869, стр. 14.

45 Porov. rukopis: В. Гаджега, *Буковский Монастырь*, Ужгород, 1935, стр. 4-5.

46 Dokonca ešte i tesne po vyhlásení Tolerančného patentu roku 1781, nerímskokatolícke chrámy nesmeli mať «žádné zvony, věže a vchod, který vyznačuje kostel», (porov. E. Winter, *Josefinismus a jeho dějiny*, Praha, 1945, str. 178). V tom čase jedine rímskokatolíci smeli budovať kostoly s vežami…

47 Na Bukovej Hore bola k cerkvi dobudovaná veža r. 1796, teda v čase, keď latinizácia a latinská intolerancia strácala na svojej intenzite. V Krásnobrodskom monastyre baziliáni už nemali dostatok síl, aby vežu dobudovali i k malej kaplnke…, preto zostala tak, ako vyzerala v polovici 18. storočia až do dnešných čias.

48 Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 322.

49 Porov. *Odovzdávací a preberací protokol* z 30. 11. 1995, vypracovaný Pamiatkovým ústavom Bratislava, Regionálne stredisko Prešov, Pracovisko

Bardejov v Archíve otcov baziliánov v Prešove.

[50] I. Udvari, *Bacsinszky András munkácsi megyéspüspök cirillbetűs körlevelei*, Nyíregyháza, 2002, str. 52-53.

[51] Tieto dva malé prestoly sú dodnes zachované a nachádzajú sa pred ikonostasom tesne «nalepené» k ikonám sv. Bazila Veľkého a Vozdviženija Čestnaho Kresta. Slúžili v časoch, keď v cerkvách platila zásada, že na jednom prestole sa smie za jeden deň odslúžiť len jedna jediná Služba Božia. Tieto malé «prestoly» pred ikonami ikonostasu umožňovali alternatívne Služby Božie v ten istý deň.

[52] Porov. В. Гаджега, *Буковский Монастырь*, Ужгород, 1935, rukopis str. 1-2, Hadžega uvádza font opisu Bukovského monastyra z roku 1783: *Archivum Diaecesanum, Monastica, Bukoczense Monasterium continens Acta Monastica…, Copiae, Statum, et Conscriptionem Monasterii Ord. S. Basilii M. Bukoczensis concernentes de Anno 1783.*

[53] V tomto *Schematizme* je zápis o Bukovskom monastyre: «Monasterium Bukóczense cum Ecclesia ad Exaltationem S. Crucis. In diœcesi Eperjessiensi, Com. Sárosiensi… Habet distinctam Capellam pariter S. Crucis…», (*Schematismus almi Protohegumenatus seu Provinciæ Religiosorum Gr. Catholicorum Ordinis S. Basilii Magni per incl. Regnum Hungariæ partesque eidem adnexas pro anno 1844,* Magno-Karolini, str. 20-21).

[54] Porov. Protocollum Anni 1784 (in Archivo Dioecesano) 25. Augusti 1784 (Archivum Diaecesanum): «Excelsum Consilium Lttle Regium!… Fassiones hic in 8.-to totidem nimirum, quot mihi missa fuerunt exemplaribus, et quidem sub numeris 1.-o Monasterii Munkacsinensis, 2.-o Pocsensis, 3.-o Kraszno Brodensis, 4.-o Bereznensis, 5.-o Miszticzensis, 6.-o Bukoczensis, 7.-o Uglyensis, 8.-o Bikszadiensis, demisse praesento…», (porov. rukopis: В. Гаджега, *Буковский Монастырь*, Ужгород, 1935, стр. 4).

[55] Porov. Protocollum Anni 1784 (in Archivio Dioecesano) 25. Augusti 1784 (Archivum Diaecesanum): «… 4.-to Alia prouti Bikszadiensis et Bukoczense, esto aliquam nec in ipso tamen sui exordio competentem fundationem habuerunt, nec subseque ad aliquid eluotari poruerunt. Unde perseverant hodiedum, seu habitationis, seu aliud provisionis genus respectetur eremi potius quam Monasteria, in quibus, imo et in reliquis, excepto Munkacsinensi, et Pocsensi sublata mendicatione vix unus alterve subsistere potest, nisi personaliter rusticationi vacaret…», (porov. В. Гаджега, *Буковский Монастырь*, Ужгород, 1935, стр. 4).

[56] Porov. E. Winter, *Josefinismus a jeho dějiny*, Praha, 1945, str. 98-210.

[57] Porov. F.L. Rieger, *Slovník naučný*, IV, Praha, 1865, str. 437; Jozef II. rušil len čisto kontemplatívne kláštory, či kláštory v ktorých bol úpadok mníšskeho života a zosvetštený život, alebo kláštory ktoré boli zle vedené hospodársky. Po roku 1784 zrušil i mnohé kláštory len z toho dôvodu, že boli veľmi bohaté a takýmto spôsobom chcel doplniť svoj «náboženský fond» určený na obnovu katolíckej Cirkvi, (porov. E. Winter, *Josefinismus a jeho dějiny*, Praha, 1945, str. 120).

[58] Prímenie «Staurovskyj» pochádza z gréckeho «σταῦρος» *kríž*.

[59] Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, IV, Sátoralja-Ujhely, 1899, str. 23.

[60] Porov. J. Basilovits, *Brevis notitia fundationis Th. Koriathovits*, III, Cassoviae (Košice), 1799, str. 101-103.

[61] А. Шлепецький, «Мукачівський єпіскоп Андрій Федорович Бачинський та його послання», *Науковий збірник Музею української культури у Свидніку*, 3, Prešov, 1967, str. 227; porov. І. Удварі, *Образчикы з історіі пудкарпатськых Русинув*, Ужгород, 2000, стр. 84.

[62] «Postea successive ad statum hunc, in quo nunc existit Monasterium illud studio, & industria Religiosae Communitatis perductum est Ecclesia lapidea commoda, rebus necessariis & suppellectili interna sufficienter instructa, Monasterii unus tractus lapideus, ex Refectorio uno satis amplo, Cellis item quinque, & una ad latus Cellae superioris, Camera constans», (J. Basilovits, *Brevis notitia fundationis Th. Koriathovits*, III, Cassoviae (Košice), 1799, str. 103).

[63] Porov. Й. Дзендзелівський, «Граматика Арсенія Коцака», *Науковий збірник Музею української культури у Свидніку*, 15/2, Prešov, 1990, str. 5-330.

[64] Rukopis sa pôvodne nachádzal v baziliánskej knižnici na Černečej hore pri Mukačeve, dnes v knižnici Užhorodskej štátnej univerzity. Viď opis a stručný obsah rukopisu v knihe: В. Л. Микитась, *Давні рукописи і стародруки*, II, Львів, 1964, стр. 39.

[65] А. Кралицкій, «Арсеній Коцакъ - Докторъ святого Богословія», *Науковый Сборникъ издаваемый Литературнымъ Обществомъ Галицко-русской Матицы*, Львовъ, 1866, стр. 66-67.

[66] Porov. J. Basilovits, *Brevis notitia fundationis Th. Koriathovits*, III, Cassoviae (Košice), 1799, str. 97.

[67] Porov. М. Алмаший, «Монастырские школы» v И. Поп, *Энциклопедия Подкарпатской Руси*, Ужгород, 2001, стр. 256.

[68] Misije vo Veľkom Lipníku dávali o. P. Bulyk, OSBM, o. S. Rešetilo, OSBM

a o. P. Gojdič, OSBM v dňoch 29. III. – 4. IV. 1924, (porov. *Щоденник о. Гліба Кінаха, ЧСВВ*, I. diel, str. 108-110, Archív otcov baziliánov v Ríme (rukopis)).

[69] Porov. П. Булик, «Мої спомини», *Василіянський вісник*, X, Рим, 1971-72, стр. 94-96.

Obr. 41: *Cárske dvere na ikonostase baziliánskej cerkvi Vozdviženija na Bukovej Hore – majstrovsky prevedené rezbárske práce z roku 1746…*

7. Dejiny 19. storočia

Náboženská situácia v okolí Bukovej Hory na zač. 19. storočia
V roku 1816

v Bukovciach žilo 409 gréckokatolíkov a 4 rímskokatolíci;
v Gribove 227 gréckokatolíkov a 0 rímskokatolíkov;
v Kožuchovciach 134 gréckokatolíkov a 0 rímskokatolíkov;
v Šemetkovciach 219 gréckokatolíkov, 0 rímskokatolíkov
a **v Olšavke** 369 gréckokatolíkov, 0 rímskokatolíkov.[1]

Pastoračná pomoc prešovskému episkopovi v núdzi

V roku 1820 sa monastyr na Bukovej Hore stal teritoriálnou súčasťou Prešovskej gréckokatolíckej eparchie (predtým územne patril do Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie).[2] V baziliánskom Bukovskom monastyre v 19. storočí žilo v priemere okolo 5 až 7 mníchov. Žili tu kontemplatívnym životom v modlitbe a práci.

V časoch, keď osamostatnená Prešovská gréckokatolícka eparchia mala nedostatok kňazov, baziliáni z Bukovského monastyra boli ustanovovaní za priamych duchovných správcov okolitých farností:

- V rokoch 1831-1835 jeden z bukovských baziliánov jeromních Jakov Chanas, OSBM, vysluhoval **farnosť** v blízkych **Bukovciach**.[3]

Blízku rusínsku **farnosť Šemetkovce s filiálkou Olšavka** vysluhovali ako správcovia farností otcovia baziliáni z Bukovského monastyra:

- v roku 1843 – jeromních Vitalij Dumnickyj, OSBM;
- v roku 1858 – jeromních Silvester Ružickyj, OSBM;
- v roku 1869 – jeromních Nikolaj Čisarik, OSBM;

Obr. 42: *Starodávny cintorín na Bukovej Hore s pohľadom na najzachovalejší hrob.*

- v roku 1877 – jeromních Kyril Gulovič, OSBM;
- v roku 1905 – jeromních Metodij Kralickyj, OSBM.[4]

Jedným z významných mníchov 19. storočia a hybnou silou monastyra bol ihumen Vitalij Dumnickyj, OSBM:

Ihumen Vitalij Dumnickyj (1841-1848)

Za ihumenstva Vitalija Dumnického, OSBM (+1850), sa Bukovský monastyr veľmi dobre pozbieral ekonomicky, pretože Dumnickyj používal nové metódy v pestovaní zemiakov a ovocia, najmä sliviek. Napríklad roku 1846 baziliáni vypestovali zemiaky za 120 forintov a nasledujúcu jeseň slivky za 68 forintov… Dejiny o tomto ihumenovi zaznamenali, že bol mimoriadne dobrého a láskavého srdca a pri monastyre v špeciálne na to určenom domčeku prichyľoval pocestných, ba dokonca i tulákov. Nikoho nenechal bez povšimnutia, bez milého slova, a keď to bolo potrebné, ani bez pohostenia.[5] Pocestných bolo veľa, lebo, ako bolo vyššie spomenuté, medzinárodná cesta Jozefínka bola mimoriadne rušná.

Monastyrský cintorín na Bukovej Hore

Od najstarších čias v gréckokatolíckej Cirkvi sa podľa cyrilometodejskej tradície pochovávalo naokolo cerkvi.

Baziliánski mnísi, ktorí zomreli počas svojho pôsobenia v Bukovskom monastyre, boli pochovaní na miestnom monastyrskom cintoríne pri cerkvi. Mená baziliánov pochovaných na Bukovej Hore pred rokom 1758 nepoznáme. V priebehu sto rokov, ktoré máme písomne zdokumentované, teda od roku 1758 do roku 1858, na Bukovej Hore bolo pochovaných 26 baziliánov…

Dnes na monastyrskom cintoríne sú viditeľné kamenné zbytky z pomníkov len troch hrobov. Na dvoch z nich nie je identifikovateľný nijaký nápis, na jednom – najzachovalejšom (**obr. 42**), je do kameňa vyrytý dnes už ťažko čitateľný nápis. Je čitateľný už len vte-

dy, keď naň slnko hodí ten správny tieň. Nápis znie:

КАРОЛИНА ЧИСАРИКЪ
рожд. ПАНКОВИЧЪ
вдова свящ. Питровскаго
*1815 +1872
ВѢЧНАЯ ПАМЯТЬ

V rokoch 1872-1873 bol totiž ihumenom Bukovského monastyra jeromních Nikolaj Čisarik, OSBM (1839-1887). Pochádzal z kňazskej rodiny. Karolina Čisarik bola manželkou jedného z jeho blízkych príbuzných, a to o. Michaila Čisarika, ktorý bol v rokoch 1831-1866 parochom gréckokatolíckej farnosti Pitrová (dnes Petrová). Vdova Karolína Čisariková často navštevovala Bukovu Horu, ako i svojich blízkych príbuzných jeromníchov Nikolaja Čisarika, OSBM, a Jeroteja Čisarika, OSBM. Monastyr podporovala i finančne, preto ju, ako svoju benefaktorku, po jej smrti roku 1872 pochovali na monastyrskom cintoríne a príbuzní sa jej postarali o vznešený kamenný pamätník s hore uvedeným nápisom. Rusínsky nápis na hrobe prezrádza, že Bukovský monastyr sa nachádza v kraji, ktorý vždy bol a je rusínsky. S tým rozdielom, že kedysi sa tu žijúci Rusíni nehanbili za svoju materinskú reč, ktorou medzi sebou hovorili (a hovoria dodnes) a tou rečou so samozrejmosťou dali napísať-vyryť nápis do kameňa… Dnes tomu už tak nie je, a ak je, tak veľmi zriedkavo.

Ostatné hroby baziliánskych mníchov pochovaných na Bukovej Hore zarovnala príroda (alebo komunisti za svojej éry vládnutia) a jednoduché drevené kríže nad ich hlavami tak isto pohltil zub času… Ich telá tu odpočívajú v tôni stromov a pod ochranou ich koreňov čakajú svoje vzkriesenie na konci sveta… Opäť ďalšie potvrdenie, že gréckokatolícki baziliánski mnísi boli vo všetkom veľmi blízki miestnemu gréckokatolíckemu ľudu, ktorému slúžili… A boli mu blízki i v dobrovoľnej chudobe pre Christa. Žiadne honosné krypty, žiadne kamenné či mramorové sarkofágy…, aké vidíme

po mnohých latinských kláštoroch, kostoloch či katedrálach… Prach si a v prach sa obrátiš… Odmena bude až po smrti a vo svojej i materiálnej plnosti až po konci sveta… Preto na Bukovej Hore neostali po ich hroboch ani stopy.

Baziliánski mnísi pochovaní v monastyre na Bukovej Hore

Mená baziliánov, ktorí zomreli v Bukovskom monastyre pred rokom 1758 nepoznáme. Ešte šťastie, že sa zachoval *Pomjanyk usopšych* z Máriapovčianskeho baziliánskeho monastyra v Anarcs (Maďarsko), v ktorom sa nachádzajú aj záznamy o usopšych baziliánskych mníchoch Bukovského gréckokatolíckeho monastyra na Bukovej Hore od roku 1758 do roku 1858 (vždy je uvedený aj rok, deň a mesiac smrti):

✚ 1758 – іеромонахъ Софронїй Микуланїчь (9.6.)
✚ 1766 – іеромонахъ Тарасїй Клочко (1.4.)
✚ 1766 – іеромонахъ Гервасїй Камїнскїй (3.12.)
✚ 1768 – іеромонахъ Лаврентїй Малайтакъ (іюнь)
✚ 1769 – монахъ Юстинъ Лабанцъ (1.1.)
✚ 1780 або 1781 – іеромонахъ Мартинъ Поповнакъ (16.6.)
✚ 1783 – іеромонахъ Іллаpїонъ Плеша (27.6.)
✚ 1783 – іеромонахъ Герасимъ Сланицкїй (6.11.)
✚ 1789 – іеромонахъ Самуилъ Молїторисъ (10.6.)
✚ 1791 або 1792 – монахъ Тарасїй Гачникъ
✚ 1794 – іеродїаконъ Юлїанъ Прагїй (1.1.)
✚ 1796 – іеродїаконъ Варсонофїй Лавчакъ (7.8.)
✚ 1796 – іеромонахъ Ѳеодосїй Алмаши (8.10.)
✚ 1802 – іеромонахъ Несторъ Марковїчь (19.11.)
✚ 1810 – іеромонахъ Іринархъ Котрадїй (16.8.)
✚ 1812 – іеромонахъ Парѳеній Колесарь
✚ 1815 – монахъ Іеремїя Гавура

Obr. 43: *Cerkov Vozdviženija na Bukovej Hore. Pohľad zo severovýchodu. December r. 1997.*

✚ 1815 – іеромонахъ Анатолїй Даниловїчь
✚ 1818 – іеромонахъ Нилъ Константинъ (20.1.)
✚ 1818 – іеромонахъ Арсенїй Баранковїчь (8.2.)
✚ 1818 – іеромонахъ Іоанникїй Билецкїй (23.3.)
✚ 1830 – іеромонахъ Варсонофїй Поштакъ (14.7.)
✚ 1830 – іеромонахъ Мартирій Буковски (14.8.)
✚ 1831 – іеромонахъ Іонъ Лендель (17.7.)
✚ 1843 – монахъ Григорій Врабель (6.4.)
✚ 1858 – іеромонахъ Антонїй Иванѣй (26.3.)[6]

Všetci títo hore uvedení baziliánski mnísi ležia kdesi v areáli monastyra, naokolo niektorej z troch pôvodných cerkví na Bukovej Hore…

Bohoslužby v Bukovskom monastyre v rokoch 1858-1915

Baziliáni na Bukovej Hore žili od roku 1858 do roku 1915 podľa *Pravidiel* vydaných tlačou v rusínštine roku 1858. Modlili sa kompletný mníšsky chór, teda: Polnočnicu, Utreňu, Prvý, Tretí, Šiesty, Deviaty Čas, Večirňu, Povečerie a samozrejme, že každý deň slúžili aj Službu Božiu.[7]

Tieto *Pravidlá* nariaďovali:

Polnočnica spojená s Utreňou a Prvým Časom sa slúžila v nedele a sviatky, keď nebolo vsenočné bdenie o pol štvrtej ráno (teda o 3.30 ráno). Vo všedné dni sa slúžila o 4.00 ráno (***Правила***, ot. II., hl. II., §1). V Navečeria Rožd̆estva Christova a Voskresenija, ako aj Sošestvija Sv. Ducha sa tieto bohoslužby začínali už o polnoci, v iné sviatočné dni so vsenočným bdením o 2.00 ráno (***Правила***, ot. II., hl. II., §2).

Božia Liturgia, ktorú slúžili všetci jeromnísi spolu (soborne) sa slúžila o 9.00. Pred Službou Božou sa spieval *Tretí a Šiesty Čas* (***Правила***, ot. II., hl. II., §3).

Večirňa, pred ktorou bol vždy *Deviaty Čas* sa v zimnom období (od 1. októbra až do začiatku sv. Štyridsiatnice) slúžila o 15.00 poobede. V ostatných mesiacoch o 16.00 (***Правила***, ot. II., hl. II., §5).

Hneď po Večirni bolo *Malé Povečerie* (***Правила***, ot. II., hl. II., §7).

V čase Veľkého Pôstu (sv. Štyridsiatnice), keďže sa Večirňa spájala s Časmi a slúžila sa *Liturgia Preždeosvjaščenych Darov*, táto Večirňa sa začínala vždy už o 11.00 (***Правила***, ot. II., hl. II., §6). *Veľké Povečerie*, ktoré sa slúžilo počas Veľkého Pôstu sa začínalo vždy o 16.00 (***Правила***, ot. II., hl. II., §7)…

Bohoslužobný program vo všedný deň

Bohoslužobný program v bežný deň na Bukovej Hore bol teda v rokoch 1858-1915 takýto:

— 4.00 Polnočnica, Utreňa a Prvý Čas;
— 9.00 Tretí a Šiesty Čas a soborná Služba Božia;
— 16.00 Deviaty Čas, Večirňa a Malé Povečerie.

V tom čase elektriky nebolo (na Bukovej Hore bola zavedená až v roku 1996!), preto sa baziliáni modlili pri sviecach z včelieho vosku, alebo pri petrolejových lampách… Pre tento dôvod večerné bohoslužby boli skôr (v letnom období o 16.00, v zimnom už o 15.00) — teda ešte pred zotmením. V extrémnom že prípade, ak v monastyre žil len jeden mních (ako tomu bolo na Bukovej Hore tesne

Obr. 44: *Zľava: kaplnka Č. Kresta, budova monastyra a cerkov Vozdviženija.*
fotografia z roku 1899 z archíva o. M. Potaša, OSBM

pred I. svetovou vojnou), i tento dodržiaval hore uvedený bohoslužobný program s tým, že mu kantoril ďak z blízkej dediny. Ináč bolo úplne bežné, že na mníšskych chórových modlitbách sa zúčastňovali i veriaci z blízkych dedín, ktorí sa do spevu aktívne zapájali. Bolo to najmä na sviatky.

Hore uvedený bohoslužobný program bol všade v severovýchodnom Uhorsku po baziliánskych monastyroch rovnaký, lebo *Pravidlá* z roku 1858 vtedy už platili pre všetkých rovnako. Raz do roka, obyčajne v čase blízkom k sviatku Sošestvija Sv. Ducha, navštívil každý z monastyrov protoihumen na tzv. «vizitácii». Protoihumen prichádzal z Mukačevského monastyra z Černečej Hory a kontroloval, či lepšie povedané povzbudzoval mníchov k dodržiavaniu i tohto chórového-modlitbového programu (***Правила***, ot. III., hl. IV.).[8]

Na všetkých hore uvedených bohoslužbách sa zúčastňovali všetci mnísi prítomní v monastyre. Výnimku dostávali len chorí (***Правила***, ot. II., hl. I.).[9] V čase mimo hore uvedených spoločných chórových modlitieb sa mnísi venovali ručnej práci, a to každý podľa svojich schopností a talentov…

V čase, keď sa neslúžili bohoslužby a mnísi pracovali, neprestajne (i počas ručnej práce) sa modlili v duchu modlitbu Isusovu: «*Hospody Isuse Christe, Syne Božij, pomiluj mja hrišnoho*» či recitovali Žalmy-Psaltyr. Na tzv. Isusovu modlitbu dostávali od svojich ihumenov už v čase malého anjelského obrazu čotky z čiernej vlny so slovami, aby sa na týchto čotkách neustále modlili hore uvedenú modlitbu.

Túto modlitbu v modifikovanej forme tentoraz už nahlas, opakovali i pred dverami kelie spolubrata (v tom istom monastyre), keď ho chceli navštíviť… Na dvere sa totiž neklopkalo, mních za-

stal pod dverami spolubrata a nahlas povedal:
— *Molitvami svjatych otec našich Hospody Isuse Christe pomiluj nas*.

Do kelie spolubrata smel vstúpiť len vtedy, keď z jej vnútra začul odpoveď:
— *Amiň* (porov. ***Правила***, ot. I., hl. IX., §9).[10]

Výmena šindľovej strechy na cerkvi a jej veži v roku 1856-1857 a v roku 1895…

V rokoch 1856-1857, za ihumenstva jeromnícha Silvestra Ružického, OSBM (1823-1880), bola vymenená šindľová strecha na veži i na samotnej cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta.[11]

V roku 1895 bola strecha na cerkvi opäť opravovaná, a vtedy bola daná nová strecha i na monastyre. Bolo to už za ihumena Vasilija Szegedyho, OSBM. Za ihumena jeromnícha Vasilija Szegedyho, OSBM, bol tiež opravený starý ikonostas. Ikona Vozdviženija Čestnaho Kresta dnes nachádzajúca sa celkom napravo v spodnom rade ikonostasu v cerkvi na Bukovej Hore pochádza práve z tohto obdobia. Obnovená cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta bola znova posvätená na sviatok Preobraženija Hospoda našeho Isusa Christa podľa juliánskeho kalendára 18. augusta 1896 (možno práve v tomto dátume má svoj pôvod tradícia mať na Bukovej Hore odpust i na Preobraženije?). Jeromních Vasilij Szegedy, OSBM, na Bukovej Hore celkovo investoval 3500 forintov. Na opravu Bukovského monastyra vtedy prispel i sám cisár František Jozef (1867-1916) sumou 200 forintov,[12] takže i tento cisár patrí medzi dobročincov Bukovského monastyra, za ktorého sa baziliáni budú stále modliť v každodennej modlitbe…

Za ihumenstva Vasiľa Szegedyho, OSBM, dal gróf Alfréd Szirmay de Szirma pozlátiť starodávnu monastyrskú čašu (bol na nej monogram «P.Z.») a kivot v cerkvi. Okrem toho zakúpil pre mo-

nastyr nový staroslovanský Evanjeliár v hodnote 120 forintov. Starý Evanjeliár, ktorý vtedy každý deň v cerkvi Vozdviženija čítali, bol z roku 1794 a dali ho do archíva knižnice.[13]

Ihumen Vasilij Szegedy, OSBM (1894-1903)

Narodil sa v Hajdudorogu 1. júna 1859. Školy ukončil vo Veľkom Varadíne a v Šárošpotoku. Do Rádu sv. Bazila Veľkého vstúpil v roku 1880. Na kňaza bol vysvätený v Užhorode 27. augusta 1888. Bol výborným organizátorom. Rád hral tenis.

Obr. 45: *Jeromních Vasilij Szegedy, OSBM, bol ihumenom Bukovského monastyra v rokoch 1894-1903. Fotografia z roku 1909.*

Keď bol Vasilij Szegedy, OSBM, ihumenom Bukovského monastyra, roku 1897 s nasadením vlastného života zachránil život dvom topiacim sa ľuďom. Za tento čin i za zásluhy pri rozvoji sv. Cirkvi v Uhorsku bol vládou poctený zlatým krížom.[14]

Z Bukovej Hory sa neskôr presťahoval do baziliánskeho monastyra v Krásnobrode, kde bol ihumenom v rokoch 1903-1911. Zomrel roku 1918.

Rok 1899 – knižnica monastyra

V roku 1899 vlastnil monastyr vo svojej malej, avšak vkusne upravenej knižnici 180 starodávnych kníh písaných po rusínsky a latinsky. Na stenách monastyra, ako i na stenách chrámu boli vzácne obrazy a maľby. Monastyr mal vtedy ešte stále 6 obývateľných izieb-kelií. Na južnej strane priestrannú jedáleň-refektár…[15]

Monastyrské pečate

V roku 1899 monastyr vlastnil staré pečate. Na veľkej pečati bol latinský text: «ORD. S. BASILI MAG. SIGIL. MONAST. DE MONTE BUKOCS» (Pečať monastyra Rádu sv. Bazila Veľkého na Bukovej Hore) a na malej latinský nápis: «SIGNVM B. O. S. B. M.».[16]

Skratka: «O.S.B.M.» na malej monastyrskej pečati znamená, že pečať patrila Rádu sv. Bazila Veľkého.

Skratky príslušnosti k tomu či onému Rádu si začali písať ako prví mnísi na Západe, kde začiatkom druhého tisícročia vzniklo veľké množstvo odlišných Rádov-Reholí. Ako prví si začali za meno písať latinskú skratku označujúcu ich príslušnosť k Rádu benediktíni («OSB») a františkáni («OFM») v 14. storočí.[17]

«OSBM» je skratkou z latinského «Ordo Sancti Basilii Magni», v preklade «Rád sv. Bazila Veľkého». Na historickom Podkarpatsku si baziliáni začali písať za meno v latinčine túto skratku až v druhej polovici 17. storočia. Predtým sa volali jednoducho «mníchmi». V staroslovančine či rusínčine sa adekvátny zápis «OSBM» vyjadruje slovami: «**Чинъ Сватáго Васíлиѧ Велúкаго**», v skratke «**ЧСВВ**».

---

[1] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, Ad Annum M.D.CCC.XVI*, Cassoviae, 1816, str. 77, 79; porov. *Catalogus Venerabilis Cleri Dioecesis Cassoviensis Ad Annum Jesu Christi M.DCCCXVI.*, Agriae, 1816, str. 134.

[2] Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, IV, Sátoralja-Ujhely, 1899, str. 56.

[3] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioeceseos Prešoviensis (Fragopolitanae) et Administraturae Apostolicae Dioec. Munkačensis In Slovacchia Pro Anno Domini 1944*, Prešov, 1944, str. 52.

[4] Porov. *tamtiež*, str. 56.

[5] Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, IV, Sátoralja-Ujhely, 1899, str. 57.

[6] Porov. I. Udvari, *Ruszinok a XVIII. században*, Nyiregyháza, 1994, str. 154-163; J.V. Timkovič, «Zosnulí baziliánski mnísi pochovaní v monastyre Bukova

Horka (okr. Stropkov)», *Blahovistnik*, Prešov, 7 (1998) str. 187.

[7] Porov. ***Правила Чина Са҃го Васїлїѧ Великаго, во ꙋгорщинѣ…***, **Львовъ**, 1858, str. 82-83.

[8] Porov. *tamtiež*, str. 95-97.

[9] Porov. *tamtiež*, str. 79-81.

[10] «**Не вольно инокамъ безъ нꙋжды въ чꙋжїи келлїи, найпаче во времѧ безмолвїѧ входити; когдаже нꙋжно бꙋдетъ нѣкомꙋ войти, нꙋжно въ передъ позволенїе просити обычайною формою. Молитвами сс. ОО. нашихъ Господи Їисꙋсе Хрїсте помилꙋй насъ, или иною обычною формою; и полꙋчивъ позволенїе отвѣтомъ: Аминь, въ келлїю встꙋпити можетъ**», (***Правила Чина Са҃го Васїлїѧ Великаго, во ꙋгорщинѣ…***, **Львовъ**, 1858, str. 45).

[11] Porov. E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, IV, Sátoralja-Ujhely, 1899, str. 58.

[12] Porov. *tamtiež*, str. 89.

[13] Porov. *tamtiež*, str. 116.

[14] Porov. *tamtiež*, str. 89.

[15] Porov. *tamtiež*, str. 116.

[16] Porov. *tamtiež*, str. 116.

[17] Porov. *Dizionario degli Istituti di Perfezione*, VIII, Roma, 1988, stľ. 1487.

Obr. 46: *Na starodávnom prestole z roku 1746 sa na Bukovej Hore nachádza i tento dobový anjelik. Naštastie ho zatiaľ nikto nešetrne nezatrel olejovou farbou…*

Obr. 47: *Detail z ikonostasa cerkvi Vozdviženija: Isus Christos – Pantokrator.*

8. Dejiny 20. storočia

Nábožensk á situácia v okolí Bukovej Hory na zač. 20. storočia
V roku 1903

v Bukovciach žilo 328 gréckokatolíkov, 0 rímskokatolíkov, 9 židov;
v Gribove 188 gréckokatolíkov, 0 rímskokatolíkov, 8 židov;
v Kožuchovciach 111 gréckokatolíkov, 1 rímskokatolík, 5 židov;
v Šemetkovciach 190 gréckokatolíkov, 0 rímskokatolíkov, 8 židov
a **v Olšavke** 260 gréckokatolíkov, 0 rímskokatolíkov, 4 židia.[1]

Pozoruhodné je rozptýlenie židov po jednotlivých rusínskych dedinách. Židia sa nedávali dokopy, aby mohli spolu žiť a spoločne sa modliť po synagógach, ale sa rovnomerne rozsídľovali pomedzi kresťanov (v ich reči: gojov)… Je len samozrejmé, že v každej hore menovanej dedine obchod či krčmu vlastnil žid.

Je preto pravdivá myšlienka rusínskeho baziliánskeho folkloristu a historika Anatolija Kralického, OSBM (rodáka z Čabín, okr. Medzilaborce), ktorý v jednej zo svojich štúdií v roku 1865 napísal:

«*… общій недугъ русского селянства, наклонность къ горѣлцѣ; но се при взмагающемся образованію посредствомъ заводимыхъ школъ помалу искореняется. Даже и сей послѣдній недостатокъ по нѣкоей части дасть оправдатися тѣмъ, коли розважимъ, якими лестными махинаціями умѣютъ сынове Израиля заманяти нашъ сельскій народъ въ свои сѣти. — Где пять-шесть Русиновъ поселится, тамъ конечно семый долженъ быти жидъ!*» — «*… kde sa usídli päť-šesť Rusínov, tam nevyhnutne siedmym musí byť Žid…*», aby ich mohol zdierať a z nich žiť.[2]

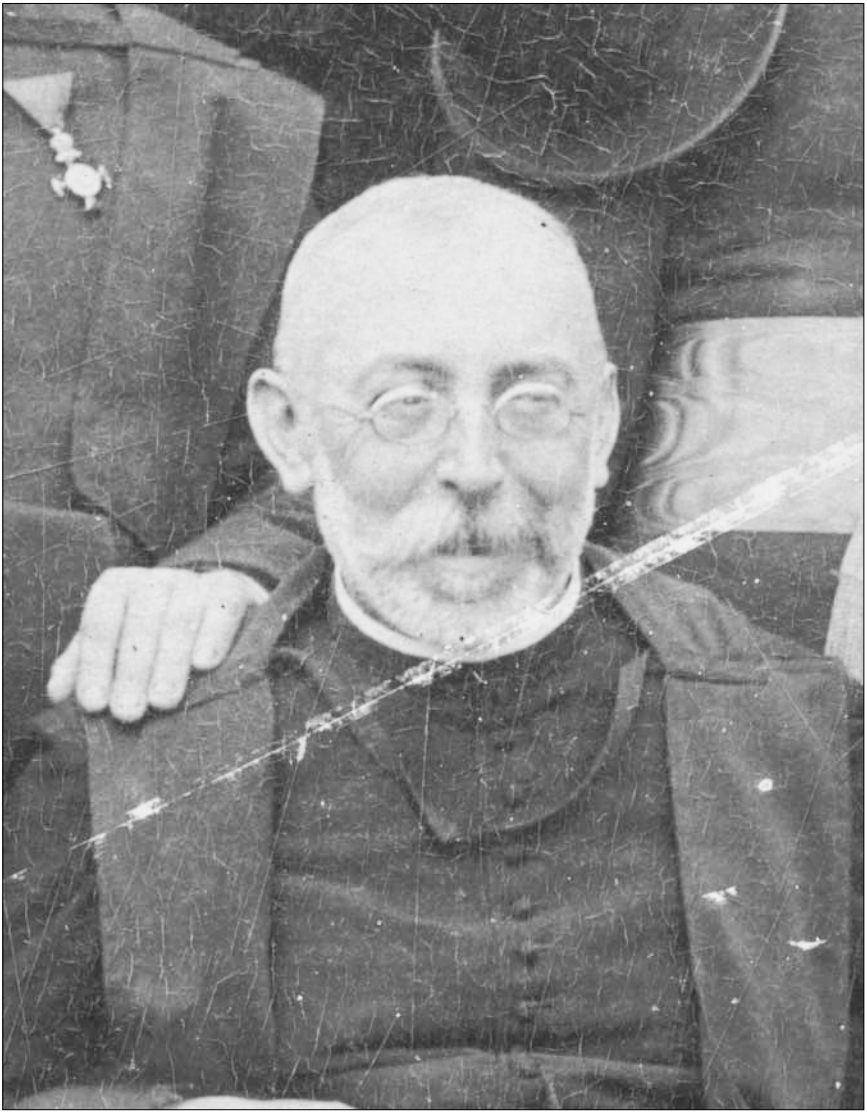

Obr. 48: *Jeromních Metodij Kralickyj, OSBM, bol ihumenom Bukovského monastyra v rokoch 1905-1915. Fotografia z roku 1909.*

Rok 1909 – Krasnobrodskyj sobor baziliánov

Na sobore všetkých baziliánov Karpatoruskej provincie v Krásnobrodskom monastyre roku 1909 Bukovský monastyr zastupoval ihumen-jeromních Metodij Kralickyj, OSBM (1863-1945), o čom informovali aj prešovské noviny *Eperjesi lapok*.[3]

Ťažké poškodenie Bukovského monastyra počas I. svetovej vojny

Počas I. svetovej vojny (1914-1918) bol veľmi poškodený i Bukovský monastyr na Bukovej Hore. Časť z neho však bola plne obnovená a prikrytá novou strechou. Býval v nej už len jeden-jediný bazilián jeromních Metodij Kralickyj, OSBM (**obr. 48** a **49**).

V správe do Ríma z 3. septembra 1920 sa uvádza, že Bukovský monastyr «*Derelictum ratione egestatis et situs nocivi valetudini*» (Opustený pre dôvody poškodenia a škodlivosti pre zdravie). O Krásnobrodskom monastyre, ktorý bol úplne rozváľaný počas I. svetovej vojny je v tej istej správe napísané: «*Totaliter dirutum tempore belli*» (Úplne rozváľaný počas vojny).[4]

Jeromních Metodij M. Kralickyj, OSBM, na Bukovej Hore

Je isté, že baziliáni žili a pôsobili na Bukovej Hore až do roku 1915. Jedným z posledných baziliánov, ktorí tu trvalo prebývali, a ktorých meno s istotou poznáme, bol jeromních Metodij Michail Kralickyj, OSBM (1863-1945), ktorý bol blízkym príbuzným slávneho spisovateľa 19. storočia Anatolija A. Kralického, OSBM (1834-1894).[5]

Monastyr bez dostatočného počtu mníchov a najmä po roku 1920, čo mu zhorela šindľová strecha, postupne chátral stále viac a viac.[6]

Rok 1921 – II. reforma podkarpatských baziliánov

Baziliáni na území bývalej veľmi rozsiahlej Mukačevskej gréckokatolíckej eparchie, ktorá zahŕňala okrem iného i dnešnú Prešovskú gréckokatolícku epar-

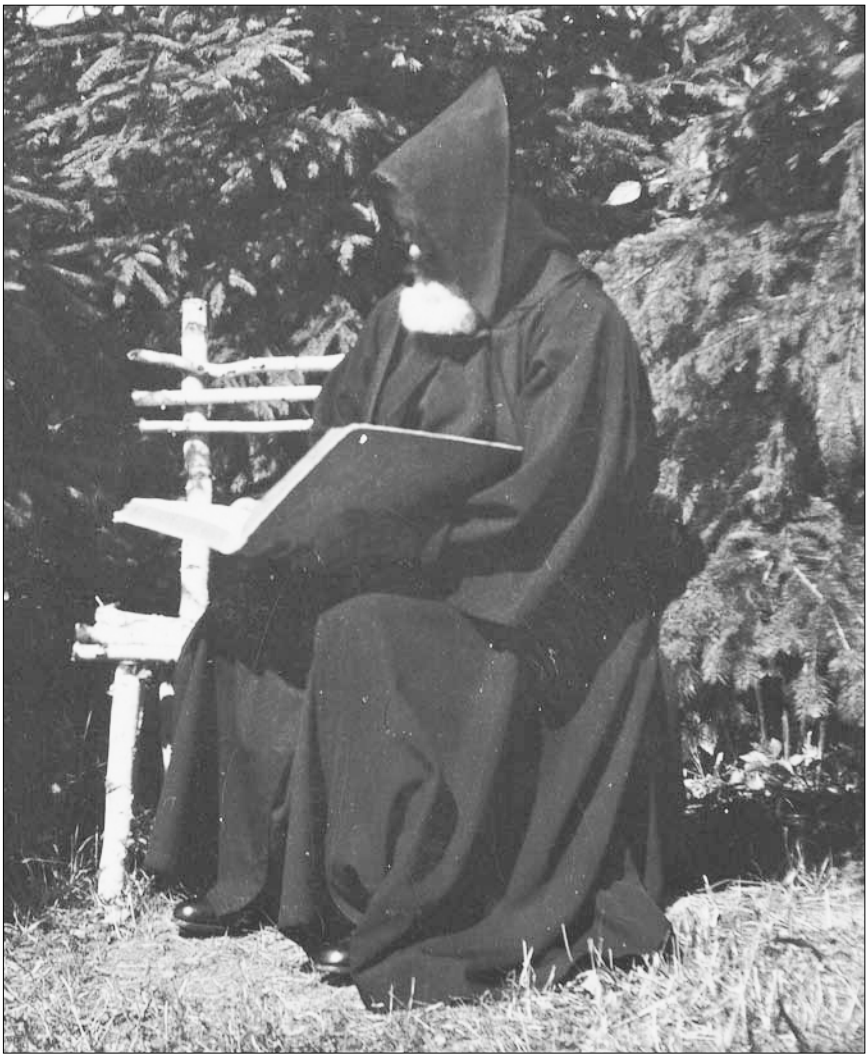

Obr. 49: *Jeromních Metodij M. Kralickyj, OSBM, bol posledným kontemplatívnym baziliánskym mníchom, ktorý žil v Bukovskom monastyre. Na autentickej fotografii ho vidíme pri modlitbe v prírode v posledných rokoch jeho života okolo r. 1940.*
z archíva o. M. Potaša, OSBM

chiu (osamostatnenú roku 1818) a dnešný Košický exarchát (osamostatnený roku 1997), tvorili samostatný, od haličských baziliánov nezávislý, karpatoruský baziliánsky Rád, a to až do 6. apríla roku 1921 – teda do tzv. II. reformy[7] (I. reforma bola v Uhorsku už v roku 1733, pozri kapitolu 6.).

Všetci baziliáni tejto Karpatoruskej provincie bez rozdielu boli vždy bradatí, ako to predpisovali staré monastyrské normy. Bradu si nesmeli ani skracovať a ani nijako ináč upravovať.[8] Po jezuitmi prevedenej II. reforme (na Podkarpatsku po r. 1921), baziliáni, podobne ako aj jezuiti v danej dobe, už brady nemali.

Obr. 50: *Náhrobný kameň jeromnícha Metodija Kralického, OSBM – dožíval svoju starobu v baziliánskom monastyre na Černečej Hore pri Mukačeve, kde roku 1945 zomrel a bol aj pochovaný.*

Monastyry novoosamostatnenej Prešovskej eparchie (Krásnobrodský a Bukovský), i napriek tomu, že Prešovská eparchia bola roku 1818 oddelená od Mukačevskej, naďalej zostávali súčasťou «karpatoruského» baziliánskeho Rádu, ktorý mal jedinú provinciu zahŕňajúcu celé severovýchodné Uhorské kráľovstvo (po ukončení jezuitskej «reformy», od roku 1932 bola táto Karpatoruská provincia oficiálne premenovaná na «Provinciu sv. Nikolaja Čudotvorcu»[9]).

K zlúčeniu haličských a podkarpatských baziliánov (tj. ukrajinských a rusínskych v dnešnom význame slova) došlo teda prvýkrát v histórii, až po roku 1921, keď baziliáni bývalej Mukačevskej eparchie začali prijímať jezuitskú reformu zo strany haličského ramena baziliánov (u haličských sa reforma začala roku 1882). Túto reformu na Podkarpatskej Rusi potvrdil 6. apríla roku 1921 aj Rím[10] s tým, že «starí jezuitmi

Obr. 51: *Pohľad na zvyšky kamenného baziliánskeho monastyra na Bukovej Hore z roku 1771 (foto z roku 1942). Dnes však na jeho mieste rastie už len tráva – zostali po ňom len základy a zasypané pivničné priestory. z archíva o. M. Potaša, OSBM*

nereformovaní baziliáni» v severovýchodnom Uhorsku nesmú mať viac svoj vlastný noviciát, ani prijímať nových kandidátov na mníšstvo (aby vymreli). Po tejto II. reforme baziliáni na území severovýchodného Uhorska prestali mať svoj originálny kontemplatívny mníšsky charakter a na svojich východných habitoch začali nosiť biely golier z umelej hmoty.

Baziliáni v severovýchodnom Uhorsku od roku 1921 prestali byť výlučne kontemplatívni a pretransformovali sa na kontemplatívno-aktívnych – teda k pôvodnej charizme baziliánov, ktorou bola **kontemplácia-modlitba spojená s ručnou či intelektuálnou prácou po monastyroch**, pribudli i **aktívne** zložky pastorácie medzi veriacimi: **misie, školy a tlač**.

Baziliáni starej Karpatoruskej provincie reagovali na túto II. reformu (I. reforma bola už v roku 1733) rôzne. V čase «reformy» ich bolo spolu 21 jeromníchov:
— jeden z nich náhle zomrel (o. Avhustin Maxim, OSBM (+1921));
— štyria reformu neprijali (o. Konstantin Holiš, OSBM (1894-1944), o. Klimentij Havryš, OSBM, o. Metodij Kralickyj, OSBM (1863-1945) a o. Vartolo-

Obr. 52: *Bočný pohľad na rozvaliny monastyra na Bukovej Hore v roku 1939.*
z archíva o. M. Potaša, OSBM

Obr. 53: *Rozličné zábery (pohľad od cerkvi Vozdviženija) z roku 1943, na ktorých sú viditeľné rozvaliny monastyra na Bukovej Hore a v ich pozadí vežička kaplnky Čestnaho Kresta.* *z archíva o. M. Potaša, OSBM*

mej Motrinec, OSBM (1884-1957)), a preto dožívali v niektorých menej významných monastyroch (medzi nich patril i jeromních Metodij Kralickyj, OSBM, ktorý dožíval v monastyre v Imstičeve a neskôr od roku 1932 v Mukačeve);
— a šiesti z nich: Pavel Biharij, Nikolaj Brinskyj, Silvester Lupiš, Stefan Poratunskyj, Myron Semerskyj a Varnava Šestak s dovolením Ríma na protest vystúpili z monastyra a stali sa svetskými kňazmi (viacerí z nich emigrovali do USA a tam slúžili rusínskym gréckokatolíkom ako kňazi);
— desiati z nich reformu prijali. Z tých desiatich jeden, protoihumen jeromních Joakim Choma, OSBM (1870-1931), «za zásluhy o reformu» nerobil ešte raz noviciát. Deviati jeromnísi: Sevastijan Bojčik, OSBM (1890-1939), Dionisij Žatkovič, OSBM (1891-1972), Teofan Skyba, OSBM (1883-1949), Atanazij Maxim, OSBM (1878-1955), Avhustin Pop, OSBM (1888-1952), Teodor Legeza, OSBM (1890-1973), Leontij Dolhyj, OSBM (1883-1942), Lev Manu, OSBM (1883-?), Emilijan Ajaki, OSBM (1890-1954), museli nastúpiť ešte raz na noviciát a takto sa včlenili medzi zreformovaných baziliánov.[11]

Teda z 21 pôvodných jeromníchov-baziliánov Karpatoruskej provincie jezuitskú reformu 11 mníchov neprijalo a 10 ju prijalo.

Dnešná samostatná «Československá provincia baziliánov sv. Cyrila a sv. Metoda» sa začala z už reformovaných baziliánov kánonicky tvoriť osamostatnením po roku 1939, keď Podkarpatskú Rus obsadilo Maďarsko a všetci baziliáni, ktorí sa tam nenarodili, boli deportovaní na hranice Slovenska.[12] Dnešná provincia sv. Cyrila a sv. Metoda na Slovensku a v Čechách bola definitívne osamostatnená-vytvorená s titulom «Provincia» 16. marca roku 1948. Medzičasom sa z tejto provincie v roku 1999 vyčlenením osamostatnila Delegatúra v Českej republike.

Rok 1922 – Bukovský monastyr chceli kúpiť latinskí redemptoristi

Roku 1922 chceli Bukovu Horu a jej monastyr od baziliánov kúpiť redemptoristi. V prípade, žeby baziliáni nechceli už 7 rokov opustenú Bukovu Horu predať, redemptoristi prostredníctvom gréckokatolíckeho episkopa Njaradyho žiadali od mukačevských baziliánov Bukovu Horu aspoň prenajať, s tým, žeby platili každoročný nájom…[13] Jednalo sa o českých redemptoristov práve vytvorenej tzv.

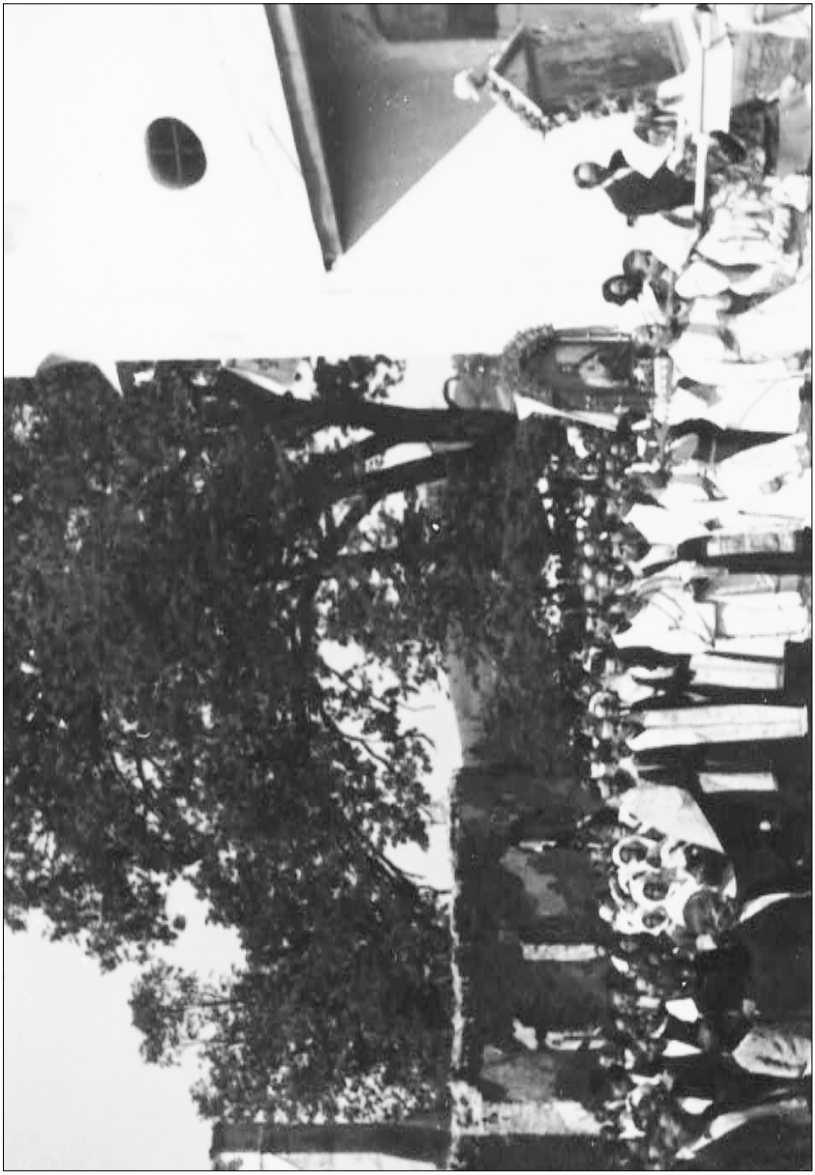

Obr. 54: *Preobraženský odpust na Bukovej Hore v roku 1943 – obchod okolo cerkvi v procesii. V pozadí vľavo je vidieť rozvaliny monastyra, vpravo cerkov Vozdviženija Č. Kresta. z archíva o. M. Potaša, OSBM*

Obr. 55: *Jeromních Joakim Choma, OSBM, bol protoihumenom baziliánov v rokoch 1906-1931. Fotografia z roku 1909.*

východnej vetvy, ktorí sa nasťahovali na Slovensko… Baziliánsky protoihumen Joakim Choma tento návrh redemptoristov odmietol.

Českí redemptoristi, ktorý uskutočňovali tento «misijný cieľ» medzi gréckokatolíkmi, si totiž jasne uvedomovali, že sú bez akejkoľvek východnej tradície, a preto si chceli túto «tradíciu» i «dejiny» kúpiť spolu so starodávnou baziliánskou Bukovou Horou. Všetko však našťastie ostalo len pri návrhu, pretože baziliáni nepredali «svoju tradíciu».

Tú istú ponuku dostal protoihumen Československej provincie otcov baziliánov, o. Marián Potaš, OSBM, znova v deväťdesiatych rokoch 20. storočia od vtedajšieho viceprovinciála redemptoristov na Slovensku. Protoihumen o. M. Potaš, OSBM, podobne ako v roku 1922 protoihumen o. Joakim Choma, OSBM, tentoraz však už na konci 20. storočia, rázne zamietol tento návrh redemtoristov…

Rok 1931 – nový zvon na Bukovej Hore

Keďže všetky staré zvony Bukovského monastyra boli počas I. svetovej vojny zrekvírované na kanóny, do roku 1931 bol Bukovský monastyr bez zvonov. Celková zlá ekonomická situácia po strašnej svetovej vojne nedovoľovala zakúpiť nový zvon. Konečne roku 1931 baziliáni dali odliať malý zvon, na ktorom je nápis: «✝ ГОСПОДИ ОУСЛЫШИ ГЛАСЪ МОЙ 1931», «ULIALA ZVONOLEJARNA

Obr. 56: *Výstavba malého monastyrca na Bukovej Hore s kamennou pivnicou, avšak so stenami z valkov v roku 1942 (dole). Sušenie valkov (hore).*

z archíva o. M. Potaša, OSBM

Obr. 57: *Zvon z roku 1931 dnes.*

JAN GEDEON PRESOV».

Tento zvon je dodnes jediným zvonom na celej Bukovej Hore a nachádza sa vo veži dnešnej murovanej cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta. Spodný priemer má 44 cm (**obr. 57**). Tento zvon dodnes víta prichádzajúce procesie veriacich na odpusty Bukovej Hory… Ale tie už vôbec nie sú tak početné, ako boli v roku 1798… Dnes pútnici prichádzajú nie na pešo v procesiách, ale už na autách či autobusoch… Dnes totiž na Bukovej Hore zatiaľ nežijú baziliáni, ktorí by pútnikov priťahovali svojim zbožným životom…

Rok 1942-1943 – vybudovanie malého monastyra

Stará kamenná budova Bukovského monastyra (z roku 1771) schátrala natoľko, že keď tento monastyr chceli baziliáni počas II. svetovej vojny obnoviť, bolo to už nemožné, lebo finančných príjmov nebolo nazvyš, a preto sa rozhodli vybudovať malý dočasný monastyrik na Bukovej Hore na inom mieste…

Podľa spomienok jeromnícha Sevastijana Sabola, OSBM, ktorý bol v danom čase predstaveným Delegatúry, začali baziliáni na Bukovej Hore neďaleko starej schátralej budovy už na jar roku 1942 stavať novú budovu monastyra (**obr. 56**).[14] Nachádzala sa na sever od pôvodného z kameňa murovaného monastyra. Stará kamenná budova monastyra bola už totiž v rozvalinách. Dlhý čas bez strechy urobil svoje… Baziliáni si na budovanie museli od Eparchiálneho riadenia z Prešova požičať 25 tisíc korún[15] a zvyšok dodali otcovia baziliáni žijúci v Medzilaborciach na fare.[16]

Obr. 58: *Unikátna fotografia z roku 1943. Pohľad na novovybudovaný monastyrec na Bukovej Hore (v smere od cerkvi Vozdviženija). Za monastyrcom je hospodárska budova.* *z archíva o. M. Potaša, OSBM*

Z Medzilaboriec si baziliáni priviedli na Bukovu Horu aj kobylu, ktorá im mala pomáhať pri stavbe nového monastyra.

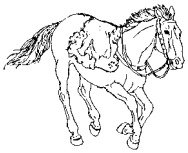

Pozoruhodná udalosť sa stala v stredu, 22. júla 1942, keď táto stará kobyla preťažovaná prácou, z Bukovej Hory zmizla a prekvapení medzilaborskí baziliáni ju našli v stajni v Medzilaborciach, kde sa táto kobyla sama vrátila[17] (z Bukovej Hory do Medzilaboriec je asi 20 kilometrov). Keď sa o tejto udalosti dopočul rodný otec jeromnícha M. Sučka, Ondrej Sučkov (pozri jeho fotografiu vedľa), ktorý sa na Slovensko prisťahoval z Bieloruska a bol dobrým gazdom v Chmeľove pri Prešove (kde aj vybudoval na svojom pozemku gréckokatolícku cerkov), 17. augusta 1942 daroval baziliánskemu monastyru na Bukovej Hore dvoch mladých a do práce veľmi šikovných dvojročných žrebcov.[18]

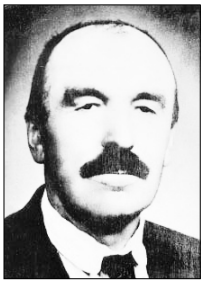

Teda v rokoch 1942-43 na Bukovej Hore bol vybudovaný menší objekt z valkov (s kamenným základom a pivnicou), v ktorom mnísi mohli prebývať už celý rok (**obr. 58**) – konali tu i duchovné cvičenia. Prvé duchovné cvičenia tu boli už v decembri 1942. Tak, ako to v monastyroch má byť, boli izolovaní od sveta, v letných mesiacoch pracovali na poliach pri sene…, nečítali sa žiadne noviny, nebolo tu rádio…, popoludní hodinový chór v cerkvi.[19]

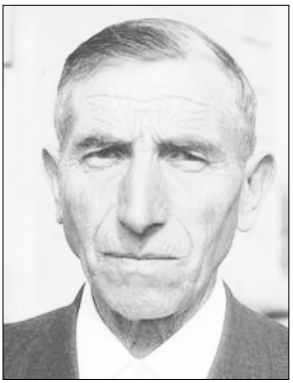

Obr. 59: *Brat M. Švajka, OSBM. Foto z r. 1974.*

Z baziliánov, ktorí tam žili trvalo, to bol jeromních Marián Sučko (1909-1967), s mníchom-bratom Metodijom Švajkom (1902-1979). Tento malý monastyr z valkov mal jednu veľkú izbu, kuchyňu, komoru na potraviny a pivnicu. Vo veľkej izbe sa konávali aj obedy po odpustoch…

V pondelok 7. júna 1943 baziliánom žijúcim na Bukovej Hore zdochla krava. Bola to pre nich v tak ťažkých vojnových časoch veľmi veľká strata, že ju až zaznamenali do kro-

niky. Jej mlieko totiž patrilo k ich hlavnej strave… Na príčine bolo nedostatočné ustajňovanie dobytka, preto v auguste 1943 začali baziliáni na Bukovej Hore budovať stajne pre dobytok…[20]

Posledný ihumen Bukovského monastyra:
o. Marián Sučko, OSBM (1942-1945)

Ihumen Bukovského monastyra, o. Marián Sučko, OSBM (+1967), bol celý svoj život človekom veľmi dobrožičlivého srdca. Jeho súčasník, o. Marián Potaš, OSBM, spomína dve pozoruhodné udalosti zo života tohto posledného ihumena Bukovského monastyra (ihumenom bol v rokoch 1942-1945), ktoré sa udiali na Bukovej Hore práve počas jeho ihumenstva:

V roku 1943 chovali na Bukovej Hore i dve mladé svine. Keď už každá z nich mala okolo 80 kilogramov, naraz sa na Bukovej Hore objavili Rómovia (Cigáni) a títo ihumena Sučka prosili o stravu, ktorej bolo počas II. svetovej vojny všade nedostatok. Otec M. Sučko, sa s nimi chcel podeliť s tou trochou múky,

Obr. 60: *Ihumen o. Marian Sučko, OSBM, v zime roku 1943 na priedomí monastyrca na Bukovej Hore. Na strane 151 – tvár o. M. Sučka, OSBM v roku 1956.*

ktorú práve v monastyre mali… Rómovia ho úpenlivo, tak ako to len oni vedia, prosili, že majú veľa detí, a že to je málo. Upozorňovali ho nato, že v chlieviku má dve svine… Vtedy im dovolil jednu z nich zaklať. Nechali mu z nej len prednú nohu, všetko ostatné si odniesli…

Často na Bukovej Hore počas II. svetovej vojny pomáhal o. Marianovi Sučkovi pri oraní zeme mládenec menom Kocák z blízkej Olšavky («Vilšavky» ako hovoria tunajší ľudia). Kocákovci boli veľmi chudobní, a preto tento mládenec chodil na boso… Práve orali bodľavé strniská. Kocák poháňal koňa a o. Marián Sučko oral. Vtedy si ihumen o. Sučko všimol, že chlapec poskakuje po strnisku – spýtal sa ho – či mu strniská nezraňujú nohy… Chlapec prikývol. Vtedy sa ihumen zobul a požičal mu svoje vlastné topánky a on sám, bosými nohami kráčal po čerstvo pooranej kamenistej pôde…

Obr. 61: *Pohľad na cerkov Vozdviženija a časť rozvalín starého kamenného monastyra (vpravo) od dverí novovybudovaného monastyrca v roku 1943.*

z archíva o. M. Potaša, OSBM

Obr. 62: *Vladyka Kyr Pavel Gojdič, OSBM, na Bukovej Hore roku 1946 počas svojej propovidi.*
z archíva o. M. Potaša, OSBM

Spomienky jeromnícha Jeronyma Fedoroňka, OSBM

Ako spomína o. Jeronym Fedoroňko, OSBM (nar. 1918), vtedajší najvyšší predstavený baziliánov na Slovensku o. Sevastijan Sabol, OSBM, dal vyrúbať starodávne lipy, ktoré rástli naokolo cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta a ich drevo predal za 40.000 korún. Peniaze boli použité na vyrovnanie dlžôb medzilaboreckej gréckokatolíckej farnosti,[21] ktorú zadlžil predchádzajúci paroch Heorhij Nevickyj a ktorú s dlžobami dostali otcovia baziliáni od vladyku Kyr Pavla Gojdiča, OSBM.

Ten istý o. Sevastijan Sabol, OSBM, dal na Bukovej Hore vysadiť sedemdesiat slivkových stromov. Na poliach, ktoré patrili Bukovskému monastyru, sa v tom čase pestoval najmä ovos. Brat Metodij Švajka, OSBM (+1979), sa staral o hospodárstvo. V malej stajni mali dve-tri kravy, ktoré ich v ťažkých časoch vojny živili. V tom čase vymenili i starú podlahu cerkvi Vozdviženija a staré kamene nahradili i dnes viditeľným betónovým poterom. Vnútrajšok cerkvi bol tiež obnovený a vymaľovaný.

Obr. 63: *Protoihumen baziliánov o. Sevastijan Š. Sabol, OSBM. Vďaka nemu – na jeho príkaz bol Bukovský monastyr v rokoch 1942-1943 znovuvybudovaný.* foto z r. 1942 *z archíva o. M. Potaša, OSBM*

Na odpusty Bukovského baziliánskeho monastyra veľmi rád chodieval vladyka Kyr Pavel Gojdič, OSBM – tiež bazilián, veď prichádzal vlastne do svojho monastyra. Odpustové bohoslužby sa konali v cerkvi Voz-

Obr. 64: *Obchod okolo cerkvi po ukončení odpustu na Bukovej Hore v roku 1945. Vpravo cerkov Vozdviženija, vľavo rozvaliny starého kamenného monastyra.* *z archíva o. M. Potaša, OSBM*

dviženija Čestnaho Kresta. Pútnici stáli i vonku pred cerkvou, lebo sa do nej nepomestili. Po Službe Božej vladyka Kyr Pavel Gojdič, OSBM, hovorieval po rusínsky kázeň k prítomnému rusínskemu gréckokatolíckemu ľudu z okolitých dedín a to tak, že vyšiel na balkón, ktorý sa dodnes nachádza nad vchodom do cerkvi a odtiaľ hlásal Slovo Božie (**obr. 62**). Potom bolo myrovanie a obchod okolo cerkvi…

K spomienkam o. Jeronyma Fedoroňka, OSBM, je potrebné dodať, že dodnes na Bukovej Hore je ešte asi desať prestárlych slivkových stromov, ktoré rodia veľké množstvo sliviek: «*až sa pod slivkami skoro každý rok konáre lámu*». Tieto slivky s tichým súhlasom baziliánov oberajú bukovskí kurátori «*za zásluhy o Bukovu Horu pri materiálnej príprave jej odpustov (kosenie trávy a pod.)*».

Blížiaci sa front II. svetovej vojny

V októbri 1944 došiel front II. svetovej vojny až k Medzilaborciam, v dôsledku čoho baziliáni z Medzilaboriec prešli cez lesy do monastyra na Bukovej Hore. Monastyr na Bukovej Hore sa opäť zaľudnil, ba vzhľadom na svoje momentálne kapacity až preľudnil…[22] Na príčine tohto «preľudnenia» bolo nebezpečenstvo smrti, ktoré hrozilo každému, kto by sa v čase útoku zdržiaval na frontovej línii. Bola to povinná evakuácia.

Keď sa frontová línia priblížila i k Bukovej Hore, baziliáni sa mali odsťahovať do Trebišova… Podľa svedectva Mariána Potaša, OSBM, tesne predtým im však nemeckí žoldnieri, ktorí pochádzali z odniekadiaľ z Kirgizska a prebehli do nemeckej armády, ukradli obidva vyššie spomínané kone.

Bukovskí baziliáni oznámili krádež na žandárskej stanici v blízkych Bukovciach: že keďže im v noci ktosi kone ukradol, nemôžu splniť príkaz povinnej evakuácie…, lebo sa do Trebišova nemajú ako dostať. Nemci vtedy poskytli terénnu motorku-trojkolku, do ktorej nasadol i 26-ročný o. Marián Potaš, OSBM, ktorý kone poznal

a vydali sa na hľadanie koní po lúkach a pastviskách v okolí Bukovej Hory. Cesta bola veľmi nebezpečná, lebo šofér jazdil priveľmi rýchlo — raz sa trojkolka dokonca vyvalila i do potoka…

Nakoniec objavili jedného z koní a pri ňom i páchateľov… Vtedy jeden z nemeckej policajnej posádky zhabal ukradnutého koňa a zlodejov, ktorých osobne poznal (veď i keď boli cudzinci, patrili do nemeckej armády), chcel zastreliť. Na príhovor prítomného otca duchovného však trest zmiernil: že ak do zajtra večera druhého koňa neprivedú, budú zastrelení. Na druhý deň bol na žandárskej stanici i druhý kôň, ktorý stihol byť už aj predaný a priviedli vrátili ho až z kdesi od Vranova… Baziliáni s dvoma mladými koníkmi, ktoré im v roku 1942 podaroval dobrodinec z Chmeľova, takto mohli vziať všetko najpotrebnejšie a dočasne sa z Bukovej Hory odsťahovať do Trebišova.

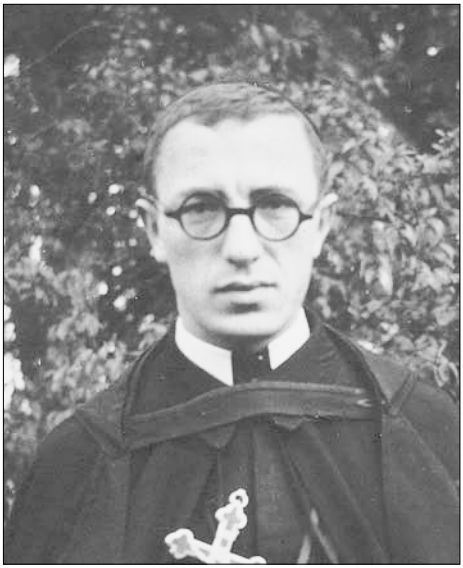

Obr. 65: *o. Marian J. Potaš, OSBM v roku 1940.*

Keď sa po fronte na Bukovu Horu vrátili, monastyr bol totálne vykradnutý, okná i dvere poodnášané… Opäť bolo potrebné zariaďovať najprv to najnevyhnutnejšie na prežitie. Taká je každá vojna…

Dispozícia o. S. Sabola, OSBM (predstaveného Delegatúry vtedajších baziliánov na Slovensku) z roku 1946 potvrdzuje, že baziliáni po vojne už Bukovu Horu neosídlili a sústredili svoje pôsobenie vo vtedajšom Československu len na štyroch miestach: v Trebišove, Medzilaborciach, Prešove a Prahe.[23] Bu-

kovu Horu baziliáni po II. svetovej vojne navštevovali už len počas odpustov…, kým neprišiel rok 1950 a násilná likvidácia mníšstva v Československu.

Rok 1950 – likvidácia baziliánov komunistickým režimom

Otcovia baziliáni, ich bratia, novici i študenti boli v apríli 1950 rozohnaní komunistickým režimom, ktorý mníšstvo pokladal za svojho najväčšieho konkrétneho ideologického nepriateľa…

Boli rozdelení do troch skupín:

a) najstarší boli najprv uväznení a potom daní do strážených starobincov,

b) stredná generácia bola uväznená a neskôr zaradená na prácu v továrňach v zdraviu škodlivom prostredí

c) a najmladšia generácia bola zaradená do trestaneckých jednotiek armády do tzv. PTP táborov (Pomocný Technický Prápor), kde museli tažko pracovať, cvičiť na cvičiskách (ale bez zbrane, lebo sa im nedôverovalo) a vo voľnom čase počúvať politické školenia…

Tento stav trval niekoľko rokov. Baziliánom v Československu bolo znovuuznané právo existovať a normálne sa rozvíjať až v roku 1990!

Súčasný stav

Dnes ani po vyššie spomenutej novopostavenej malej budove dočasného monastyra na Bukovej Hore nenájdeme veľa. Komunisti totiž podpálili strechu tohto nového z valkov vybudovaného monastyrca, a tak ostala po ňom len kopa hliny týčiaca sa do výšky človeka (z ktorej trčia betónové trámy zponad okien a dverí). Príroda sa krátko nato sama postarala o zelenú clonu stromov, ktoré všetko zarástli.

Je zaujímavé, že podobne ako i v Krásnom Brode, tak aj na Bukovej Hore všetok kameň z pôvodného kamenného monastyra z 18. sto-

ročia zmizol – miestni ľudia si ho totiž rozobrali na stavbu svojich vlastných rodinných domov. Boli k tomu povzbudzovaní i komunistickým režimom, ktorý v snahe zahladiť i najmenšie stopy po monastyre a po gréckokatolíckych mníchoch, poslal buldozér a zvyšky starého kamenného monastyra z roku 1771 zrovnal so zemou, vraj «*aby sa tak vytvorili pasienkové plochy pre dobytok*»… Na Bukovej Hore sa takto udiala kultúrna genocída, aká v civilizovanom svete na Západe nemá obdoby. A potom sa ešte na Slovensku čudujeme, že nemáme dejiny…

Pozoruhodné je, že v lesnom poraste na severozápad od súčasnej kamennej cerkvi Vozdviženija sa na dĺžke viac ako 70 metrov rozprestierajú súvislé, asi jeden meter hrubé kamenné základy akejsi stavby s minimálne dvoma miestnosťami cca 6x5 metrov, medzi ktorými sa nachádzalo niekoľko menších kamenných miestností o rozmeroch 5x2,5 metra… Tieto základy určite pochádzajú zo staršej doby a už v čase komunizmu boli zabudnuté, zapadnuté hrubou vrstvou lístia a zarastené machom a súvislým lesným porastom… Žeby zbytky

Obr. 66: *Z monastyrca vybudovaného v rokoch 1942/43 a zničeného komunistickým režimom na Bukovej Hore ostala po roku 1950 len kopa hliny…, s betónovými trámami zponad okien… – mierna vyvýšenina uprostred fotografie.*

niektorej budovy zo starej laury spred doby jeromnícha Irinarcha Jaselského, OSBM, teda spred Rákoczyovho povstania?

Cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta i kaplnka Čestnaho Kresta dodnes stoja a pripomínajú všetkým pútnikom, že prišli na posvätné miesto starodávneho baziliánskeho gréckokatolíckeho monastyra. Obidve stavby sa zmenili na osamelé cerkvi v zelenom okolí, ktoré ožívajú trikrát do roka, a to v čase odpustov.

---

1 Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini 1903*, Eperjesini, 1903, 72, 76.

2 Porov. А. Кралицкій, «Русины Лаборскіи въ Угорщині», *Науковый Сборникъ издаваемый Лит. Обществомъ Галицко-русской Матицы*, Ľvov, 1865, str. 106.

3 Porov. «A szent Bazil-rend tartományi gyűlése», *Eperjesi lapok*, Prešov, 26 (1909) str. 1-2.

4 Porov. A.B. Pekar, «Basilian reform in Transcarpathia», *Analecta OSBM*, Roma, VII (XIII) (1971) str. 218.

5 Porov. *Щоденник о. Гліба Кінаха, ЧСВВ*, Archív otcov baziliánov v Ríme, opis udalostí z 19. septembra 1945.

6 «Під цю пору монастир цей, – хоч цілий і ненарушений, – стоїть пусткою ізза малого числа монашого перзоналу у Карпаторуський Провінції. Дасть Бог, що віджиє наново і цей монастир, якщо підховається молоде покоління з реформованих Василіян», (С. Решетило, «Василіянські монастирі на Підкарпатській Руси», *Календар Місіонаря на 1926 рік*, Жовква, 1925, стр. 124); «Тепер стоить онъ пусто, изза малого числа монаховъ въ карпаторуской провинціѣ, але есть надія, что монастыръ одживе и буде обсадженый молодимъ поколѣнямъ реформованыхъ монаховъ» («Василіянскѣ монастырѣ на Подкарпатской Руси», *Календаръ Благовѣстника на переступный рокъ 1928*, Ужгородъ, 1927, стр. 109); porov. М. Ваврик, *По василіянських манастирях*, Торонто, 1958, стр. 253.

7 Porov. *Catalogus Ordinis S. Basilii Magni, Congregationis Ruthenae SS. Salvatoris in annum MCMXXI*, Žovkva, 1921, str. 20.

8 Porov. П. Булик, «Мої спомини», *Василіянський вісник*, Рим, 9 (1970)

стр. 63; porov. G.A. Timkovič, «Postriženie», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/1 (1997) str. 25-31; V baziliánskych *Pravidlách* z roku 1858 (ot. I., hl. IV. §5), podľa ktorých karpatoruskí baziliáni žili až do roku 1921 sa doslova o nestrihaní brady u mníchov píše toto: «**Сице постриженный Инокъ подверженъ есть правиламъ чина, которымъ приспособлятися по силѣ нисложеннаго торжественнаго обреченїя одолжается, запѕстивъ бородѕ, никогда коснется єй бритвою**», (***Правила Чина Сѵ̑го Васїлїя Великаго, во ѕгорщинѣ…***, **Львовъ**, 1858, str. 26).

9 Porov. A.B. Pekar, «Basilian reform in Transcarpathia», *Analecta OSBM*, Roma, VII (XIII) (1971) str. 173.

10 Porov. *tamtiež*, str. 164.

11 Porov. *tamtiež*, str. 171.

12 Porov. *tamtiež*, str. 174-175; Deportovaní boli 21. a 22. mája 1939, (porov. *Щоденник о. Гліба Кінаха, ЧСВВ*, Archív otcov baziliánov v Ríme, opis udalostí z 21.-24. mája 1939).

13 Porov. *Щоденник о. Гліба Кінаха, ЧСВВ*, Archív otcov baziliánov v Ríme, opis udalostí z 28. decembra 1922.

14 Porov. С. Сабол, «Причинки до історії Провінції св. Кирила і Методія в Чехословаччині», *Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата*, Rím, 1992, str. 485.

15 Porov. *Щоденник о. Гліба Кінаха, ЧСВВ*, Archív otcov baziliánov v Ríme, opis udalostí z 22. júna 1942; Už dňa 19. mája 1943 o. Sebastián Sabol, OSBM (delegát Delegatúry otcov baziliánov na Slovensku) vrátil Prešovskému episkopstvu 15.000,- korún, (porov *tamtiež*, opis z 19. mája 1943).

16 Porov. С. Сабол, «Причинки до історії Провінції св. Кирила і Методія в Чехословаччині», *Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата*, Rím, 1992, str. 485.

17 Porov. *Щоденник о. Гліба Кінаха, ЧСВВ*, Archív otcov baziliánov v Ríme, opis udalostí z 22. júla 1942.

18 Porov. *tamtiež*, opis udalostí z 17. augusta 1942.

19 Porov. *tamtiež*, opis udalostí z 5. decembra 1942 a z 21. júna 1943; U jezuitov nieto žiadnej povinnej chórovej modlitby, preto po jezuitskej reforme bol i u baziliánov skrátený povinný chór len na jednu hodinu denne, po II. Vatikánskom koncile (šesťdesiate roky 20. storočia) – len na pol hodiny denne. Pod «chórom» sa rozumie: Polnočnica, Utreňa, 1., 3., 6. a 9. Čas, Večiereň, Povečerie.

20 Porov. *tamtiež*, opis udalostí zo 7. júna, 14. a 25. augusta 1943.

[21] Medzilaboreckú gréckokatolícku farnosť dostali baziliáni od vladyku Kyr Pavla Gojdiča, OSBM, v júni 1939. V piatok, 23. februára 1940, ten istý vladyka dal baziliánom medzilaboreckú farnosť navždy (definitívne), (porov. *tamtiež*, opis udalostí z 20. júna 1939 a z 23. februára 1940).

[22] Porov. С. Сабол, «Причинки до історії Провінції св. Кирила і Методія в Чехословаччині», *Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата*, Rím, 1992, str. 480-486.

[23] Porov. dokument z 12. januára 1946: *Dispositio monachorum eorumque officiorum in Delegatura Superioris Generalis Ordinis S. Basilii Magni in Slovachia in annum 1946*, Archív otcov baziliánov v Prešove.

Obr. 67: *Detail rezbárskych prác nad diakonskými dverami na ikonostase Bukovského baziliánskeho monastyra na Bukovej Hore (18. storočie).*

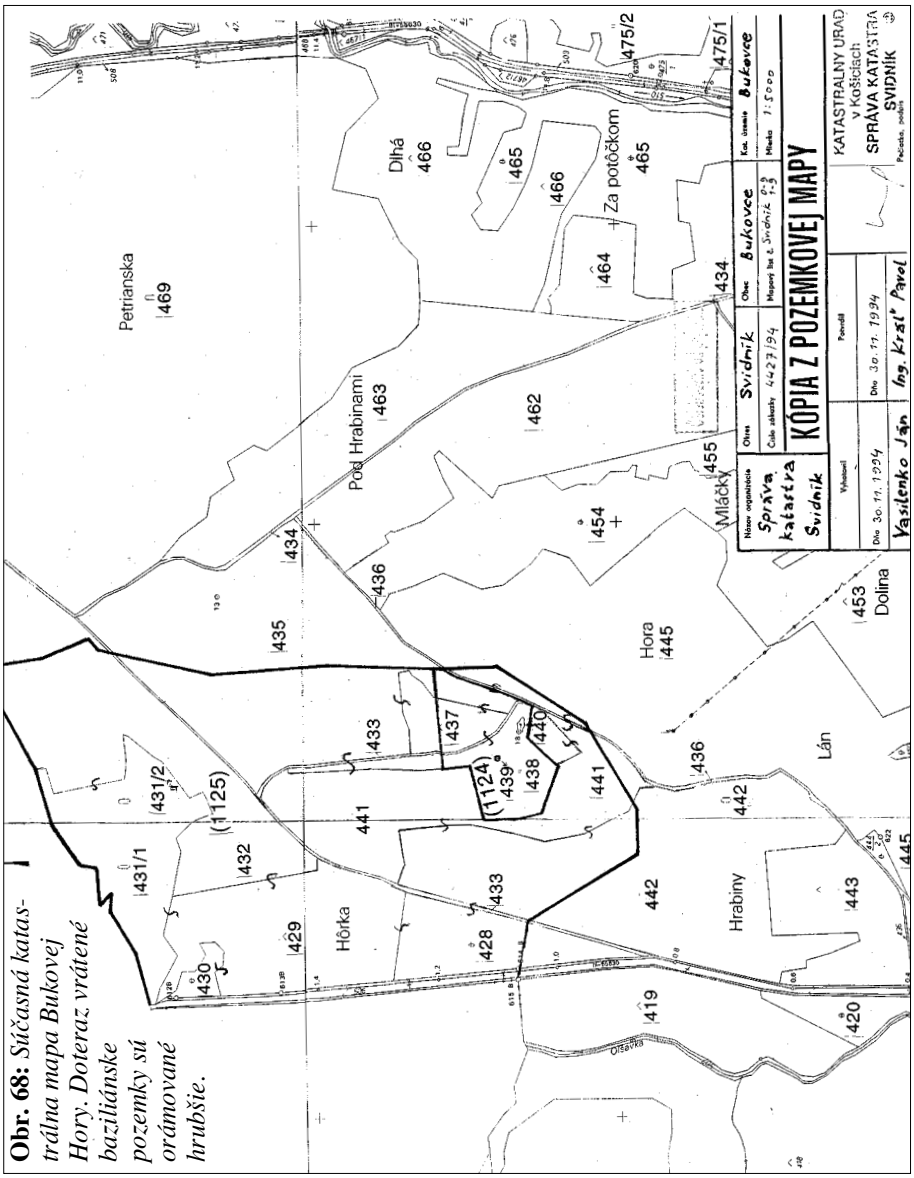

Obr. 68: *Súčasná katastrálna mapa Bukovej Hory. Doteraz vrátené baziliánske pozemky sú orámované hrubšie.*

8.1. Odpusty na Bukovej Hore v 20. storočí

Na Bukovej Hore sa od nepamäti poriadali odpusty, a to v prvú nedeľu po Zoslaní Svätého Ducha, ďalej na sviatok Preobraženija a na sviatok Vozdviženija Čestnoho Kresta podľa starého kalendára.[1]

Na **Sošestvije Sv. Ducha** sa konali preto, lebo jedna a najstaršia z pôvodných cerkví monastyrského komplexu bola už od nepamätných dôb zasvätená Sošestviju Sv. Ducha a tiež, že práve na túto cerkov a na tento sviatok bola Bukova Hora potvrdená plnomocnými odpustkami od pápeža napr. v roku **1738**;

na sviatok **Vozdviženija Čestnaho Kresta** sa konajú odpusty, lebo tomuto sviatku je posvätená súčasná kamenná cerkov z roku **1774**;

a tiež na **Preobraženije Hospodne** pravdepodobne preto (?), že v tento deň roku **1896** bola posvätená z vnútra i zvonku obnovená cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta.

Kedysi sa sviatok Preobraženija Hospodňoho sviatkoval vo februári. Podľa svedectva cirkevného historika Eusébia, ktorý žil v 4. storočí, Preobraženije Hospodne opisované v Evanjeliách sa skutočne stalo 40 dní pred ukrižovaním Spasiteľa. Malo totiž posilniť učeníkov vo vytrvalosti a viere vtedy, keď uvidia svojho Učiteľa zomierať na kríži. Radostný sviatok Preobraženija však takto v cirkevnom roku pripadal vždy počas smutného obdobia Veľkého pôstu… Keďže v 4. storočí už sv. Cirkev slávila sviatok Vozdviženija Čestnaho Kresta každý rok 14. septembra, sviatok Preobraženija bol preto ustanovený na 6. august, teda presne 40 dní pred Vozdvižením Čestnaho Kresta.[2]

Táto súvislosť sviatkov (Preobraženije-Vozdviženije) určite ovplyvnila i baziliánsku Bukovu Horu. V Bukovej Hore pútnici videli analógiu hory Tábor v Palestíne, na ktorej sa uskutočnilo Preobraženije. Keďže na Bukovej Hore bola kamenná cerkov v roku 1774 zasvätená sviatku Vozdviženija Čestnaho Kresta, odpustový sviatok Preobraženija (40 dní pred Vozdvižením) nedal na seba dlho čakať a na Bukovej Hore vznikol pravdepodobne takto i tento odpust.

Archívne dokumenty o bl. vladykovi Kyr Pavlovi Gojdičovi, OSBM a ep. Kyr Vasilijovi Hopkovi na Bukovej Hore

Z archívnych záznamov vieme, že na Preobraženskom odpuste, ktorý sa uskutočnil v stredu 19. augusta roku 1942, presne v deň Preobraženija, slúžil na Bukovej Hore archijerejskú Službu Božiu vladyka Kyr Pavel P. Gojdič, OSBM. Spolu s ním koncelebrovalo 27 gréckokatolíckych kňazov.[3]

V roku 1943 sa Preobraženský odpust uskutočnil vo štvrtok 19. augusta. Bolo veľmi pekné počasie. Na odpuste sa okrem stálej «osádky» Bukovského monastyra zúčastnili o. Hlib Kinach, OSBM

Obr. 69: *Odpust Preobraženija Hospodňoho na Bukovej Hore v roku 1991. Provizórne pódium (prikryté igelitom) slúžilo svojmu účelu od roku 1990 do roku 1998. Dnes sa jeho konštrukcia nachádza pri kaplnke Čestnaho Kresta a ťahá sa po nej hrozno… Na zadnej strane vo vnútri igelitového prístreška je na fotografii vidno obraz Preobraženija (z roku 1880), ktorý bol roku 1993 ukradnutý, neskôr vrátený, avšak nenapraviteľne poškodený.*

(1888-1980), o. Sevastijan Sabol, OSBM (1909-2003), o. Pankratij Hučko, OSBM (1913-2002) a bratia Fedoroňkovci (Inokentij a Jeronym) a desať svetských gréckokatolíckych kňazov. Ľudí bolo veľmi mnoho, na sv. príčastie bolo 900 veriacich.[4]

V roku 1946 sa na odpuste Vozdviženija Čestnaho Kresta na Bukovej Hore opäť zúčastnil vladyka Kyr Pavel Gojdič, OSBM a odslúžil tu archijerejskú Službu Božiu (**obr. 62**).[5]

V roku 1947 sa na odpuste Sošestvija Sv. Ducha na Bukovej Hore zúčastnil pomocný rusínsky episkop Kyr Vasilij Hopko.[6]

V roku 1948 ukončili baziliáni opravu cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta. Posvätil ju na sviatok Vozdviženija opäť vladyka Kyr Pa-

Obr. 70: *Odpust Sošestvija na Bukovej Hore v roku 1993 - záver bohoslužieb - myrovanie. Pohľad z provizórneho pódia-tribúny. V pozadí kaplnka Čestného Kríža a vpravo hore slávobrána, ktorá sa od roku 1990 stavia pod taktovkov bukovských kurátorov pri príležitosti každého odpustu.*

vel P. Gojdič, OSBM. Bolo veľmi pekné jesenné počasie, prišlo okolo 7 tisíc pútnikov – mnohé procesie pešo. Vladyka posvätil opravenú cerkov… Hlavnú propoviď v prítomnosti vladyku povedal o. Dr. Myron Podhajeckyj. Po Božej Liturgii sa uskutočnil obchod okolo cerkvi.[7]

Po likvidácii baziliánov komunistickým režimom v roku 1950 sa baziliánska Bukova Hora na najbližšie desaťročia odmlčala…

Rok 1968 – obnovenie gréckokatolíckych odpustov

V čase po znovuobnovení gréckokatolíckej Cirkvi v Československej socialistickej republike v rokoch 1969-1990 sa o cirkevné objekty na Bukovej Hore staral miestny bukovský gréckokatolícky paroch a najmä gréckokatolícki bukovskí cerkovní kurátori. Títo aj organizovali bukovské odpusty, ktoré však mali len miestny charakter. Gréckokatolíckymi parochmi dediny Bukovce boli v rokoch 1968-1991 neprerušene redemptoristi: o. J. Cverčko (1968-1970), o. B. Čelustka, (1970-1977), o. M. Majovský, (1977-1980) a opäť o. B. Čelustka, (1980-1991).[8]

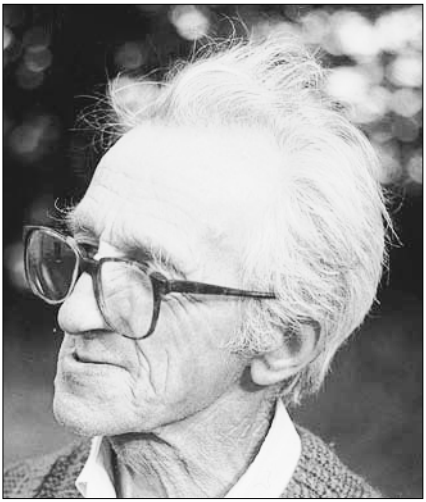

Obr. 71: *Štefan Maskalik z blízkeho Bukovca je hlavným kurátorom Bukovského monastyra už vyše 30 rokov. Podobne ako šoltýsi 18. storočia, aj on sa stará o Bukovu Horu a v modlitbách čaká nového baziliána «Irinarcha Jaselského», ktorý by natrvalo obnovil na tomto mieste mníšsky život. Foto z r. 1998.*

Zoštátnené majetky bukovských baziliánov od roku 1950 do deväťdesiatych rokov 20. storočia bezplatne užívalo miestne socialistické poľnohospodárske družstvo.

V čase od roku 1969 (keď bola obnovená gréckokatolícka Cir-

kev a následne i gréckokatolícke odpusty na Bukovej Hore) až do roku 1990 sa počas odpustov na Bukovej Hore od ľudí-pútnikov nazbieralo 106.000 slovenských korún. Pokladníkom bol horlivý gréckokatolík Ján Mačoško z blízkeho Bukovca (Bileho). Z týchto peňazí bolo pre potreby Bukovej Hory do roku 1990 investovaných 56.000 Sk a zvyšok (50.000 Sk) bol roku 1993 odovzdaný protoihumenovi o. M. Potašovi, OSBM.[9]

Rok 1990 – obnovenie baziliánskych odpustov

Od roku 1990 sa po takmer štyridsaťročnom odmlčaní na Bukovej Hore opäť začali usporadúvať nielen gréckokatolícke, ale tentoraz v plnom slova zmysle baziliánske odpusty trikrát do roka (Sošestvije Sv. Ducha, Preobraženije a Vozdviženije), a to pod taktovkou baziliánov po páde komunizmu znovuobnovenej Provincie sv. Cyrila a Metoda. Prešovským gréckokatolíckym episkopom Jánom Hirkom je dnes akceptovaný len odpust na Preobraženije, a preto sa tento vladyka občas zúčastňuje len na tomto odpuste.

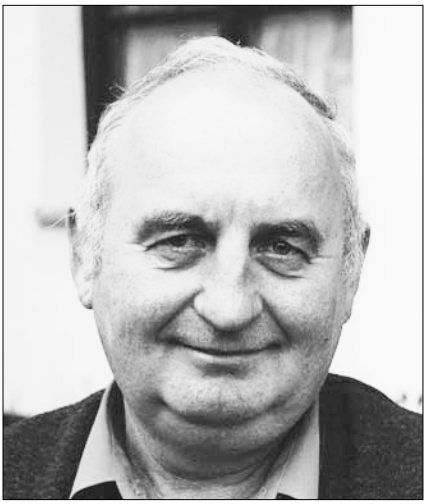

Obr. 72: *Ján Mačoško z blízkeho Bukovca je tiež hlavným kurátorom Bukovského monastyra a chrbticou organizácie baziliánskych odpustov na Bukovej Hore. Foto z r. 2002.*

Do roku 1997 sa väčšina bukovských odpustov konala podľa juliánskeho kalendára, avšak odpust Preobraženija sa koná na Bukovej Hore už od roku 1990 podľa gregoriánskeho kalendára. To preto, lebo tento dátum stanovil biskupský úrad v Prešove s tým, že v inom dátume sa vladyka Ján

Hirka nebude môcť zúčastniť na tomto odpuste. Odpust Sošestvija Sv. Ducha i Vozdviženija sa naďalej slávili podľa juliánskeho kalendára. Od roku 1997, na žiadosť bukovských kurátorov sa i tieto dva odpusty slávia len podľa gregoriánskeho, teda nového kalendára. Bukovské odpusty sú však už iba nostalgickou spomienkou na dávne časy a na dávnych baziliánskych mníchov, ktorí sa tu kedysi deň a noc modlievali a pracovali na slávu Božiu…

Na odpusty Sošestvija a Vozdviženija prichádza dnes v priemere okolo 500 až 800 veriacich. Na odpust Preobraženija (pretože vtedy na Bukovu Horu občas zavíta i prešovský episkop, a preto tento odpust okolití gréckokatolícki kňazi vyhlásia v oznamoch

Obr. 73: *Slávobrána vítajúca pútnikov na odpuste Preobraženija 1996 na Bukovej Hore. Mladá rodina práve odchádza po ukončení bohoslužieb domov…*

medzi svojimi veriacimi týždeň pred odpustom) prichádza okolo 2000 až 2500 pútnikov.

Menej veriacich na odpustoch na Bukovej Hore v porovnaní s časmi pred nástupom komunizmu je možné zdôvodniť faktom, že dodnes (už vyše 50 rokov) na Bukovej Hore nežijú baziliáni a nie je tam postavený ani baziliánsky monastyr. Okrem toho pútnici nie sú z rozličných dôvodov informovaní, kedy vlastne tenktorý odpust na Bukovej Hore bude a keď nevedia, kedy odpust bude, ani pri najlepšej vôli sa na ňom nemôžu zúčastniť.

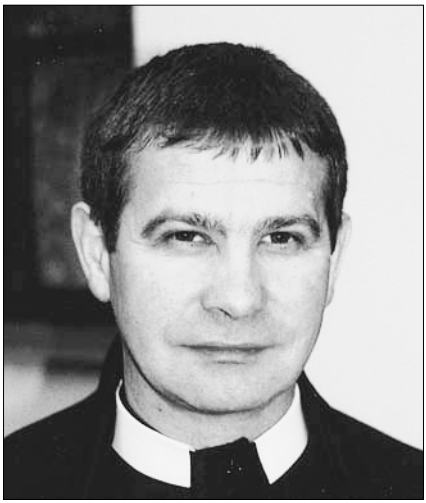

Obr. 74: *Hlavným organizátorom baziliánskych odpustov na Bukovej Hore je od roku 1995 o. Volodimir J. Sedlaček, OSBM. Foto z r. 2002.*

Na Bukovej Hore sa vždy, a to už prakticky od cyrilometodejských časov, slúžilo a stále slúži po staroslovansky. Evanjelium i Apoštol sa do roku 1997 spievali po staroslovansky, a od roku 1997 včítane, sa pravidelne spievajú v ľuďom zrozumiteľnej materinskej reči, tj. v kodifikovanej rusínčine. Kázne sa na Bukovej Hore od nepamäti vyhlasujú v rusínčine.

Dušou organizácie odpustov na Bukovej Hore bol v rokoch 1990-1994 protoihumen baziliánov o. Marián Potaš, OSBM a neskôr, od roku 1995 o. Volodimir Sedlaček, OSBM.

---

[1] Porov. «Основание монастыря на Буковой Горке», *Благовестник*, Prešov, 20 (1948) 159.

[2] Porov. J.V. Timkovič, «Preobraženije Hospodne a 'hora Tábor' Prešovskej

eparchie», *Blahovistnik*, Prešov, 7-8 (1996) str. 174.

[3] Porov. *Щоденник о. Гліба Кінаха, ЧСВВ*, Archív otcov baziliánov v Ríme, opis udalostí z 19. augusta 1942.

[4] Porov. *tamtiež*, opis udalostí z 19. augusta 1943.

[5] Porov. «Velikij Otpust na Bukovoj Horki», *Благовестник*, Пряшев, 14 (1946) стр. 7.

[6] Porov. «Velikij otpust na Bukovoj Horki», *Благовестник*, Пряшев, 10 (1947) стр. 8.

[7] Porov. «Отпуст на Буковой Горке», *Благовестник*, Prešov, 17 (1948) 139-140.

[8] Porov. J. Karas, J. Timkovič, «Predstavujeme Vam: hrekokatolicku parochiju Bukivci (dekanat Svidnik)», *Blahovistnik*, Prešov, 11 (1996) str. 297.

[9] Porov. originál potvrdenia pri preberaní pokladne od bukovských kurátorov protoihumenom M. Potašom, OSBM z 12. X. 1993 nachádzajúci sa v Archíve otcov baziliánov v Prešove.

8.2. Materiálna obnova po roku 1990

Do roku 1990 boli otcovia baziliáni na území vtedajšieho socialistického Československa zakázaní. Nesmeli sa preto ani oficiálne na Bukovej Hore ukazovať. Po roku 1990, keď baziliánom bolo štátom znovuuznané právo existovať, začali i na Bukovej Hore organizovať odpusty a Bukovu Horu materiálne obnovovať. Po dlhých súdnych ťahaniciach s teraz už «demokratickým» štátom im boli na Bukovej Hore znovuvrátené cirkevné objekty (cerkov i kaplnka) a časť pozemkov (**obr. 68**).

Roku 1991-1992 baziliáni dali urobiť generálnu opravu strechy cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta i kaplnky Čestnaho Kresta, urobili odvodnenie cerkvi a dali obnoviť i ikonostas v cerkvi.[1] Ikonostas opravovali majstri z Ukrajiny. Cerkov bola tiež z vnútra vybielená.[2] Celková preinvestovaná suma činila 400.000 Sk (tj. asi 130 priemerných mesačných platov), z ktorej sa 25.000 zaplatilo za opravu-obnovu ikonostasa (rámov ikon a konštrukcie) a 25.000 za maľovanie-bielenie cerkvi. Tieto opravy z rokov 1991-1992 sa uskutočnili vďaka vtedajšiemu protoihumenovi baziliánov o. Kyr Mariánovi Potašovi, OSBM.

Znovuvynovená cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta bola posvätená prešovským sídelným episkopom vladykom Kyr Jánom Hirkom na preobraženskom odpuste roku 1992. Na tomto odpuste sa i napriek daždivému počasiu zúčastnilo okolo 5000 pútnikov.[3]

Rok 1993 – vykradnutie cerkvi Bukovského monastyra

V dobe od 6. apríla do 12. apríla 1993 sa v nočných hodinách cez bočné latkové dvere vlámal do cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta nezamestnaný 18-ročný Vlastimil B. (rómskeho pôvodu), kde z priestoru spoza ikonostasa z rámu vyrezal obraz maľovaný

Obr. 75: *Zničený obraz Preobraženija Hospodneho, ktorý ukradli svätokrádežnici z Bukovej Hory a neskôr ho zničený vrátili…*

na plátne: «*Prečista Diva Mária a sv. Ján pod krížom*» v barokovom slohu (z roku 1810) rozmerov 111x202 cm, v hodnote 160.000 Sk a «*Preobraženije Hospodne*», tiež olejomaľbu na plátne (z roku 1880) rozmerov 89x125 cm, v hodnote 55.000 Sk, zkrútil ich a odniesol preč, aby ich mohol predať…

Ak niekto ukradne niečo z cerkvi, ktorá patrí Bohu, a to urobí vedome a dobrovoľne, vždy sa jedná o ťažký hriech svätokrádeže. Tak tomu bolo i v tomto prípade. Všetkým ľuďom poznajúcim starodávne odpustové miesto na Bukovej Hore vyrazila táto bohorúhavá krádež dych…

Všeobecný úpadok morálky na Slovensku je výsledkom štyridsiatich rokov komunistickým systémom vnucovaného ateizmu. Za štyridsať rokov vyrástla totiž na Slovensku ateistická či pohanská generácia, ktorá nemala možnosť slobodne počuť o Bohu a uveriť v neho…

Odcudzené obrazy sa na Bukovej Hore po skončení odpustu Vozdviženija Čestnaho Kresta (26. 9. 1993), teda šesť mesiacov po svätokrádeži, opäť našli. Boli skrútené a pohodené pri cerkvi pod fóliovým pódiom, na ktorom sa vtedy slúžili odpustové bohoslužby. Skrútením však, stará farba opukala, a preto boli úplne zničené, a to do takej miery, že je už prakticky nemožné ich dať do pôvodného stavu.

Spolupáchatelia zlodeja Vlastimila B. vrátili olejomaľby hneď potom, ako páchateľ bol usvedčený z krádeže a daný do vyšetrovacej väzby. Páchateľa-zlodeja Vlastimila B. vinného za tento čin Krajský súd v Košiciach, pretože podobného zločinu sa dopustil už aj v minulosti, odsúdil na 20 mesiacov väzby.[4]

Rok 1996 – elektrifikácia Bukovej Hory

Roku 1996 bola vďaka neúnavnej pomoci bukovčanov (najmä kurátora p. Jána Komišáka) cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta na Bukovej Hore prvýkrát v histórii elektrifikovaná. V tom čase bol protoihumenom o. Metodij Bilančík, OSBM.

Obr. 76: *Nová ikona Preobraženija napísaná pre Bukovu Horu roku 1998.*

Neúnavným pomocníkom baziliánov a dušou Bukovej Hory je, čo sa týka jej udržiavania, už niekoľko desaťročí Štefan Maskalik (⁎1928) a Ján Mačoško (⁎1951), ako i mnohí rusínski bukovskí a olšavskí gréckokatolícki kurátori.

Rok 1998 – nová ikona Preobraženija pre Bukovu Horu

Keďže odcudzený a znovunájdený obraz Preobraženija bol v dezolátnom-neopraviteľnom stave, v sobotu 1. augusta 1998 bola v cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta na Bukovej Hore posvätená nová ikona Preobraženija s rozmermi 90x120 cm, ktorá bola napísaná na dreve a zlate originálnym ikonopiseckým štýlom. Bola namaľovaná-napí-

Obr. 77: *Detail z novej ikony Preobraženija, na ktorej je znázornený i baziliánsky mních, klaňajúci sa pred preobrazeným Isusom Christom…*

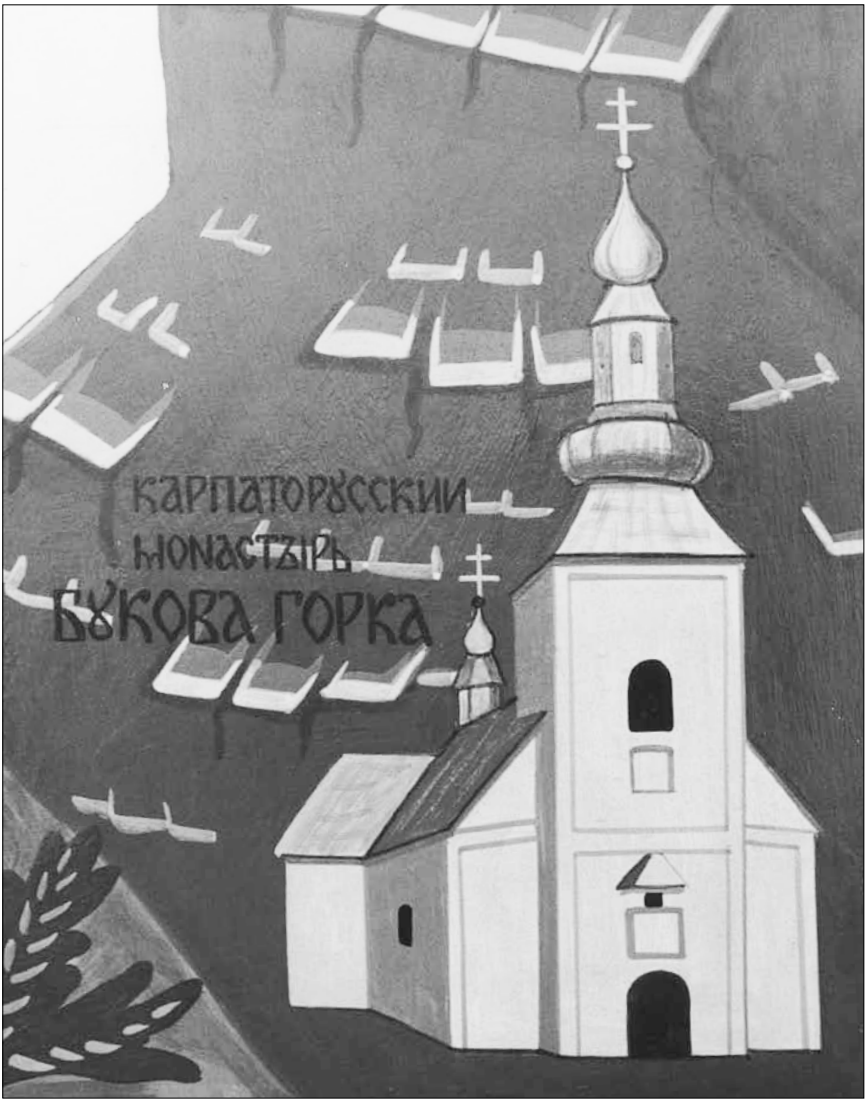

Obr. 78: *Detail z novej ikony Preobraženija, na ktorej je znázornená bazilián-ska cerkov Vozdviženija Bukovského monastyra…*

saná z iniciatívy vtedajších trebišovských baziliánov. Napísal ju Rastislav Bujna z Bratislavy, ktorý v danom čase písal ikony i pre ikonostas Trebišovského baziliánskeho monastyra Položenija čestnej rizy Prečistej Divy Mariji vo Vlacherne.

Na ikone je znázornená, okrem tradičných postáv Preobraženija, i samotná monastyrská cerkov Vozdviženija s nápisom: «**карпаторѳсскии монастырь бѳкова горка**» (**obr. 78**) a maličká postava mnícha baziliána s nápisom «**монахъ васїлїѧнинъ**» (**obr. 77**). To na pripomenutie skutočnosti, že každý, kto sa vydá na mníšsky život, musí prežiť preobraženije vo svojom živote, musí jasne vidieť svoj cieľ – osláveného Christa a tento pohľad ho má podržať i v skúškach života, a to až dovtedy, kým ho nebude vidieť skutočne a v plnej kráse tvárou v tvár v nebi.

Na zadnú stranu ikony bol napísaný mnohojazyčný text – po rusínsky, anglicky, taliansky, cigánsky a slovensky – že, ak niekto túto ikonu v budúcnosti z Bukovej Hory ukradne, či odnesie, nech je prekliaty. Nápis doslovne znie:

«ХТО ОДНЕСЕТ ТОТУ СВЯТУ ИКОНУ ГЕТ ИЗ БУКОВОЙ ГОРКИ, Є ПРОКЛЯТ!

WHO WILL TAKE OFF THIS SACRED ICONE FROM BUKOVA HORKA, ANATHEMA SIT!

CHI PRENDERÀ VIA QUESTA SACRA ICONA DALLA BUKOVA HORKA, ANATHEMA SIT!

KO ČOREL KADO DÉVUTNO, DEVLESKERO, SVUNTO KIPO ADNAL BUKOVA HORKA, AKANAKES MEREL!

KTO ODNESIE TÚTO PRESVÄTÚ IKONU PREČ Z BUKOVEJ HORKY, JE PREKLIATY!

KTO ODSTRÁNI TENTO NÁPIS, ALEBO POŠKODÍ IKONU JE PREKLIATY!».

Hore uvedená anathema-prekliatie boli uvalené, aby sa v budúcnosti neopakovala svätokrádež, aká sa stala roku 1993.

Obr. 79: *Cerkov Vozdviženija Č. Kresta. Súčasný pohľad zo západu. Nad starodávnou kazateľnicou nad hlavným vchodom do cerkvi je upevnená ikona Christa-Pantokratora. Vľavo je nové pódium postavené pre potreby odpustov.*

Obr. 80: *Upevňovanie ikony Pantokratora na cerkvi.*

Rok 1999 – ikona Pantokratora na priečelí cerkvi

Nad starodávnou kazateľnicou bukovskej cerkvi vo výške asi 10-12 metrov nad zemou, v originálne na to určenom výklenku v murive bola opäť umiestnená ikona Isusa Christa Pantokratora (136x96 cm), ktorú napísal istý jeromních bazilián, ktorý toho času žil v Trebišovskom monastyre Položenija rizy Prečistej Divy Mariji vo Vlacherne.

Rok 1998 – nový pevný prístrešok na odpustové slávnosti

V roku 1998 vďaka iniciatíve protoihumena o. Metoda Bilančíka, OSBM, a o. Vladimíra Sedláčka, OSBM, bol na Bukovej Hore vybudovaný stály prístrešok (pódium) umiestnený vedľa severnej strany cerkvi, pod ktorým sa na voľnom priestranstve počas odpustových slávností dnes slúžia bohoslužby. Do cerkvi sa ľudia nevmestia, preto sa hlavné bohoslužby slúžia pod prístreškom pri cerkvi.

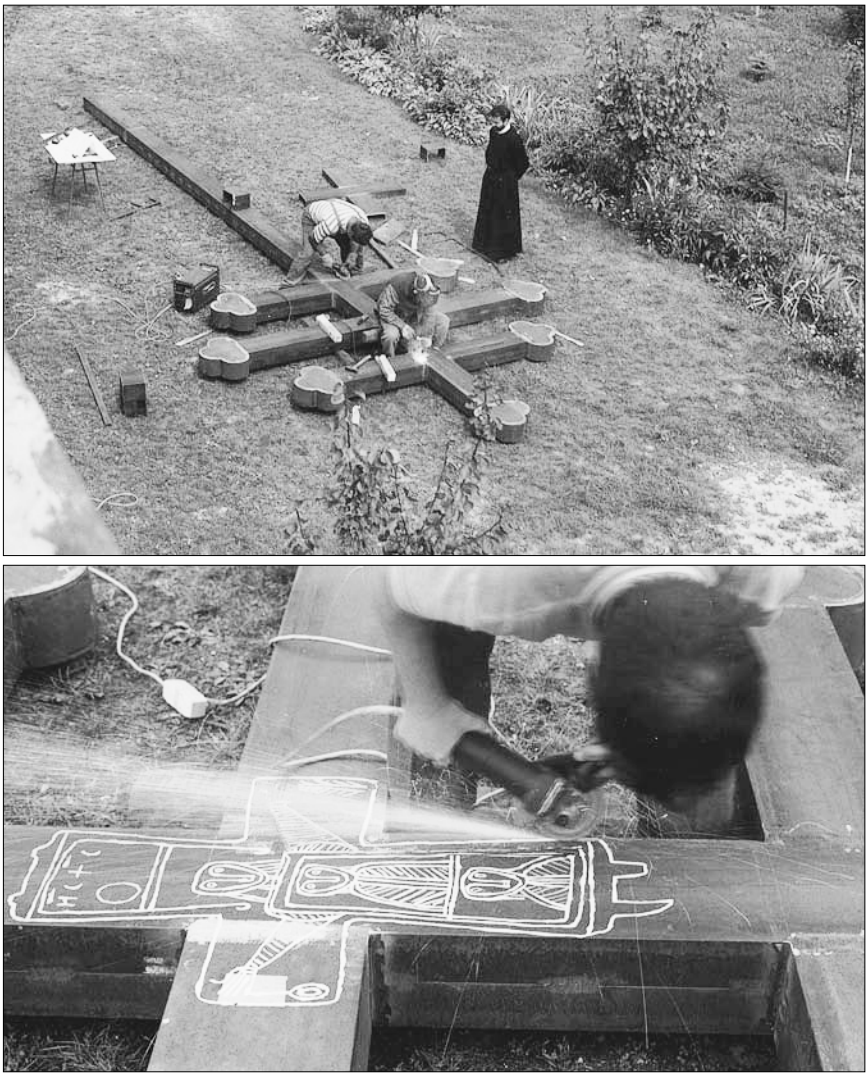

Obr. 81: *Zváranie najväčšieho trojramenného kríža na svete na nádvorí Trebišovského monastyra. Tento kríž naprojektoval o. Gorazd Timkovič, OSBM (hore). Vybrusovanie kaptorgy do toho istého kríža (dole)…*

Rok 1999 – vozdviženije najväčšieho trojramenného kríža na svete

Vďaka mimoriadnej vynaliezavosti a aktivite vtedajších trebišovských baziliánov bol pri príležitosti blížiaceho sa jubilejného roku 2000 postavený (9. septembra 1999) na Bukovej Hore najväčší cyrilometodejský trojramenný gréckokatolícky kríž na svete! Financoval ho, ba i zhotoviť dal bohuznámy gréckokatolík-podnikateľ z Trebišova. Naprojektoval ho o. Gorazd A. Timkovič, OSBM z Trebišovského monastyra. Zhotovený bol z ocele a má presne 2000 jubilejných kilogramov hmotnosti, 10 metrov výšky (8,5 metrov nad zemou). Na jeho čelnej strane je vyrytá a cínovou vrstvou dlhodobo chránená rytina gréckokatolíckeho veľkomoravského kríža s Presvätou Trojicou, vyjadrujúcou dogmatickú pravdu, že Isus ani na kríži neprestal byť Trojjediným Bohom, teda druhou osobou Presvätej Trojice. Dvojmetrovú jamu pre tento kríž vykopalo dvanásť miestnych gréckokatolíckych kurátorov z Bukoviec a Olšavky, na čele ktorých stáli opäť neúnavní a vždy plní elánu a optimizmu Štefan Maskalik a Ján Mačoško. Pri stavaní kríža uplatnil svoje mimoriadne kaskadérske schopnosti a profesionálne skúsenosti z montáží Miroslav Vachaľ… Kríž, ako už bolo vyššie spomenuté, bol postavený pri príležitosti blížiaceho sa svätého jubilejného roku 2000.

Do *Guinesovej knihy rekordov* tento kríž nebol zapísaný len preto, že v nej nemali príslušnú kategóriu (**obr. 83**).

Do vnútra tohto kríža baziliáni, pôsobiaci vtedy v Trebišove, vložili po rusínsky písanú hramotu-odkaz pre tretie tisícročie, v ktorej sa okrem iného píše, že v Bukovciach žijú rusínski gréckokatolíci, ktorí sa medzi sebou rozprávajú po rusínsky… Do kríža boli vložené i súčasné slovenské mince pre ľahšie datovanie nálezu v budúcnosti. Najväčší gréckokatolícky kríž na svete bol posvätený o desať dní neskôr, a to 19. septembra 1999 počas odpustu Vozdviže-

Obr. 82: *Pozdvihovanie oceľového trojramenného kríža na Bukovej Hore 9. 9. 1999 a kaskadérske výkony Miroslava Vachaľa…*

GUINNESS WORLD RECORDS

Rev. J. V. Timkovič
OSBM Order of St. Basil the Great
M. R. Štefanika 1
Trebišov
07501
SLOVAKIA

Our Ref: SEP99/1421

Date: 30/6/00

Dear Rev. J. V. Timkovič

Thank you for your enquiry of 27/9/1999 detailing the greatest and highest three-armed Cyril-methodian cross of the world.

We have examined your proposal in detail but regret that, after careful consideration, it is not suitable for inclusion in our *Guinness World Records* publications. We receive well over 20,000 enquiries a year, and only a very small proportion are used to establish new categories.

We are sorry that we cannot be more positive but we thank you again for your enquiry and your interest in *Guinness World Records* and hope that you are not too disappointed.

Yours sincerely,

Kate Stancliffe
Records Research Services
GUINNESS WORLD RECORDS

Guinness World Records Limited
338 Euston Road, London NW1 3BD • Telephone +44 (0)20 7891 4567

Obr. 83: *Odpoveď-poďakovanie z Londýna z redakcie Guinnesovej knihy rekordov za oznámenie o svetovom rekorde «Najvyššieho trojramenného cyrilometodejského kríža»…*

nija Čestnaho Kresta.[5] Správu o postavení tohto mimoriadného 2000 kilogramov ťažkého kríža hneď v nasledujúcich dňoch priniesli temer všetky masovokomunikačné prostriedky na Slovensku.[6]

O tejto mimoriadnej udalosti hovorila vo svojich správach dokonca i zahraničná rozhlasová stanica *Slobodná Európa*. Prepis z audiozáznamu správ rozhlasovej stanice *Slobodná Európa* vysielaných 25. septembra 1999:

*«… **Bratislava** – Cenu svätého Vojtecha za rok 1999 si 18. septembra v bratislavskom primaciálnom paláci prevzal český prezident Václav Havel. Je v poradí jej piatym laureátom…*

Obr. 84: *Najväčší trojramenný kríž na svete postavený 9.9. 1999 na Bukovej Hore.*

***Buková Hôrka** – Dňa 9. septembra '99 bol na starodávnom baziliánskom odpustovom mieste gréckokatolíkov na Bukovej Hôrke pri Stropkove, postavený doteraz najväčší cyrilometodejský trojramenný kríž na svete. Bol vztýčený pri príležitosti blížiaceho sa Veľkého jubilea svätého roka. Do jeho vnútra bola vložená hramota – odkaz pre tretie tisícročie. Na jeho čelnej strane je vrytá, cínovou vrstvou chránená rytina veľkomoravského kríža s Presvätou Trojicou. Ide o mnohonásobne zväčšenú reprodukciu motívu zo súčasnej slovenskej desaťkorunovej mince.*

Zo zahraničia.

***Rusko** – Kresťanské Cirkvi Ruska ostro odsúdili krvavé bombové útoky v moskovských obytných domoch. Vyzvali štátne orgány…*

***Istanbul** – Turecká polícia 22. septembra prehľadávala rockové bary…».*

Potiaľ správa medzinárodnej rozhlasovej stanice *Slobodná Európa*! Ľudia, ktorí 25. septembra 1999 náhodne na rozličných miestach Slovenska začuli túto správu, boli nielen milo prekvapení, ale mnohí vo svojich srdciach pocítili uspokojenie, že baziliánska gréckokatolícka Bukova Hora po mnohých rokoch, ba desaťročiach znevažovania znovu dostala akú-takú satisfakciu od svetských úradov, zo strany civilného sveta…, umiestnená medzi udalosťami takých významných miest sveta, rovnocenná s Bratislavou, Ruskom či Istanbulom…

Vysvetlenie gréckokatolíckej rytiny na Bukovskom trojramennom kríži

Medzi najvzácnejšie archeologické nálezy nájdené na území bývalej Veľkej Moravy nesporne patrí aj drahocenný bronzový gréckokatolícky kríž-kaptorga, nájdený na západnom Slovensku v Mači (pri Seredi). Na oceľovom trojramennom kríži v areáli Bukovského monastyra je vyobrazená jeho zväčšená reprodukcia (**obr. 85**). Poznáme ju všetci. Jedná sa totiž o gréckokatolícky byzantský kríž vyobrazený na lícnej strane každej desatkorunovej mince v súčasnosti používanej na Slovensku.

Pozornosť bádateľov už od samého počiatku priťahovala nielen «tajomná trojica osôb» zobrazená na tomto kríži, ale predovšetkým záhadný nápis na jeho hornej strane a záhadné znaky-symboly po oboch bokoch priečneho ramena.

Niektorí mylne považovali tri postavy vyryté v zvislej rovine, jedna pod druhou, za «tri Márie stojace pod krížom».[7] Iní ich zasa, tentoraz už teologicky správnejšie, pokladali za tri Osoby Presvätej Trojice, avšak nevedeli rozpoznať charakter nápisu na hornej strane kríža.[8]

Keďže ide o domácu gréckokatolícku tvorbu z 9. storočia, na správne rozlúštenie vyššie spomínanej "záhady" je nevyhnutne potrebná znalosť symboliky a tradície gréckokatolíckeho obradu. Je potrebné poznamenať i to, že pri odliati kríža nutne vznikol zrkadlový

obraz jeho formy, v ktorej bol odliaty — tj. pôvodne pravá strana formy sa stala ľavou stranou odliatku a naopak. Najkrajšie to vidieť na samotnom nápise na vrchnej stane kríža:

Ide tu o štyri staroslovanské, cyrilikou napísané písmená ИC XC, ktoré sú skráteným zápisom najsvätejšieho mena ИСЂС ХРІСТОС. Potvrdzujú to i dve staroslovanské «titla» teda vodorovné čiarky (‾), zreteľne viditeľné nad oboma dvojicami písmen ИC а XC, čo je signálom, že ide o skráteninu slov, konkrétne o prvé a posledné písmeno každého slova (zo slova «titla» pochádza mimochodom i slovenský výraz «titul», tj. skrátenina vedeckej hodnosti).

Už z tohto nápisu je teda zrejmé, že sa tu nejedná o žiadne «Márie», ale na kríži je ukrižovaný Isus Christos – Bohočlovek. Jeho dvojitá prirodzenosť (Božská a ľudská) je majstrovsky zvýraznená znázornením ďalších dvoch Božích Osôb, ktoré však nie sú ukrižované. Neznámy autor takto veľmi jednoducho, ale pritom dokonale, zachytil najdôležitejšie tajomstvo a dogmu našej viery: bohočlovečenstvo Isusa Christa ukrižovaného na kríži a zároveň i fakt, že skutočný Boh je nielen jediný, ale zároveň Trojjediný, a že Isus Christos neprestal byť Bohom a osobou Presvätej Trojice ani na kríži.

Obr. 85: *Gréckokatolícky kríž nachádzajúci sa na každej súčasnej slovenskej desaťkorunáčke.*

Na Bukovej Hore, ako aj na každej slovenskej desatkorunáčke máme teda pred sebou gréckokatolícky veľkomoravský kríž, ktorý nám pripomína nielen to, že náš Spasiteľ Isus Christos umrel za naše hriechy na kríži, ale i to, že princípom našej viery je Presvätá Trojica, v ktorej je Isus Christos druhou Božou Osobou, Božím Synom.

Genialita zobrazenia na tejto veľkomoravskej kaptorge, znázornenej tiež na najväčšom gréckokatolíckom kríži sveta, ako i na všetkých slovenských desatkorunových minciach spočíva aj v tom, že zobrazuje Isusa Christa nie ako premoženého, ale ako kráľa-víťaza. Ukrižovaný Isus Christos je tu totiž znázornený oblečený v kráľovských šatách a vôbec nie s tŕňovým vencom na hlave, ale s kráľovskou korunou. Znázorňovať Isusa Christa na kríži oblečeného bol obyčaj naj-

starších kresťanských storočí, a to až do 8.-9. storočia, čo dokazuje i veľkú starobylosť tejto pamiatky.

Zvláštnu pozornosť si zasluhuje samotná kráľovská koruna, ktorá - a to vôbec nie náhodou, nespočíva priamo na hlave ukrižovaného Isusa Christa, ale vznáša sa nad jeho hlavou, pretože je spoločnou korunou celej nerozdielnej Presvätej Trojice, tj. Otca, Syna i Svätého Ducha. Jej mimoriadne veľké rozmery, ako aj nezvyklý tvar, tj. ohromný počet "zúbkov", prezrádza, že Isus Christos nie je iba obyčajným kráľom, ako ostatní pozemskí vládcovia, ale je «Kráľom kráľov» (Zj 17,14; 19,16). V podstate však to nie sú "zúbky", ale rohy.

V predkresťanských časoch vládcovia nosili ako znak svojej sily a kráľovskej moci na svojich hlavách rohy zvierat, prípadne celý zväzok rohov upevnených na okrúhlom podstavci, z čoho sa neskôr vyvinula kráľovská koruna v tvare, v akom ju poznáme dnes. Porovnaj latinské slovo «cornua», talianske «corna» *rohy* a slovanský výraz «kor(u)na». Čím viac rohov, tým väčšia moc – odtiaľ teda pochádzajú tie typické "zúbky" – výčnelky na kráľovských korunách. Koruna Isusa Christa na slovenskej desaťkorunáčke spoločná pre celú Presvätú Trojicu, je teda naozaj korunou «Kráľa kráľov».

V Isusovej pravej ruke sa nachádza-visí kráľovské žezlo (**вѣлава**),[9] tj. opäť starodávny symbol kráľovskej moci. Ukrižovaný je teda KRÁĽ (**царь**). Po jeho ľavici je zasa palmová ratolesť[10] – starodávny symbol SLÁVY (**славы**). Kompletný staroslovanský (sémanticko-grafický) nápis na kaptorge-kríži z Mače pri Seredi teda znie:

ИСЂС ХРІСТОС ЦѦРЬ СЛѦВЫ.

Je to typicky staroslovanské znenie. Nachádzame ho na väčšine najstarších, Slovanmi vyhotovených vyobrazeniach ukrižovaného Isusa Christa.[11] Označenie Isusa Christa ako «kráľa slávy» nachádzame i v samotnom Svätom Písme (Žalm 23,7-10), a užíva ho aj gréckokatolícka Liturgia sv. Jána Zlatoústeho (napr. v kňazskej modlitbe Veľkého vchodu). Takéto nápisy naši predkovia na svoje kríže dávali už od čias sv. Cyrila a Metoda, pretože v doslovnom slova zmysle tento nápis vyjadruje i krásnu skutočnosť, že Isus Christos je kráľom Slovanov (Slávy). Určite tu bude súvis i so slovami evanjelistu sv. Matúša, ktorý vo svojom Evanjeliu zaznamenal, že na Isusovom kríži bolo napísané, že **Isus** je **kráľ Židov** (porov. Mt 27,37). Analogicky sa teda v slovanských zemiach na kríže písavalo, že **Isus** je **kráľ Slávy** (Slovanov).[12]

Rok 2000 – každodenné jubilejné plnomocné odpustky

Cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta na Bukovej Hore bola počas celého jubilejného roku 2000 obdarená pápežským privilégiom výnimočných každodenných plnomocných odpustkov.

Teda v priebehu jubilejného roka 2000 si pútnici na Bukovej Hore mohli získať plnomocné odpustky nielen počas troch dní v roku – počas tradičných odpustov, ale dokonca každý deň…

---

[1] Na obidvoch vežiach cerkvi Vozdviženija Čestnaho Kresta bol vymenený plech. Inde bol len opravený a natretý na zeleno. Zápis zo zadnej strany ikonostasu hovorí, že bol reštaurovaný v roku 1967 a v roku 1992. Pri roku 1992 je namaľovaný malý ukrajinský trojzub, a to preto, lebo o. Marián Potaš, OSBM, najal roku 1992 reštaurátorov na Ukrajine – tí boli totiž najlacnejší.

[2] Vybielené boli len bočné steny a miesta, ktoré nemali freskovú výzdobu. Freskám v kupolách chrámu bolo premaľované len pozadie a poopravená opadaná farba.

[3] Porov. «Buková hôrka sa opäť trochu vynovila…», *Slovo*, Prešov, 18 (1992) str. 15.

[4] Porov. *Rozsudok* Okresného súdu vo Svidníku z 9. marca 1994 a *Rozsudok* Krajského súdu v Košiciach zo dňa 27. 10. 1994 v Archíve otcov baziliánov v Prešove.

[5] Porov. «Найвекшый хрест на світі мають Русины», *Народны новинкы*, Пряшов, 40 (1999) стр. 3.

[6] Porov. «Najväčší kríž na svete – Veľké jubileum 2000», *Fakty*, Bratislava, 39 (1999) str. 25; «Najväčší kríž na svete», *Katolícke noviny*, Bratislava, 41 (1999) str. 22; «Найвекшый хрест на світі мають Русины», *Народны новинкы*, Пряшов, 40 (1999) стр. 3; «Pokus o zápis do Guinesovej knihy rekordov z Trebišova», *Slovo Zemplína*, Trebišov, 39 (1999) str. 2; «Kríž na Bukovej hôrke», *Slovo*, Prešov, 19 (1999) str. 10; «Postavili údajne najväčší trojramenný kríž na svete», *Prešovský denník*, Prešov, 142 (1999) str. 7; «Na Slovensku vyzdvihli Jubilejní kříž», *Katolický týdeník*, Praha, 42 (1999) str. 5; «Najväčší kríž na svete», *Zrno*, Prešov, 41 (1999) str. 7; J. Mydla, «Projekt trebišovských baziliánov: Kríž do knihy rekordov», *Zrno*, Prešov, 42 (1999) str.

8-9; «Найвекши криж на швеце», *Руске Слово*, Нови Сад (Югославія), 8. 10. 1999; «Найвекши криж на швеце», *Дзвони*, Руски Керестур (Югославія), 11 (1999) стр. 11.

[7] Porov. J. Dekan, *Veľká Morava. Doba a umenie*, Bratislava, 1985, str. 177-178.

[8] Porov. B. Chropovský, «Príspevok k problematike cirkevnej architektúry a počiatkom kresťanstva na Slovensku» - V zb. *Monumentorum Tutela - Ochrana pamiatok 8.*, Bratislava, 1972, str. 199.

[9] Bulava je drevené alebo kovové žezlo s guľou alebo "jablkom" na konci. Spočiatku to bola zbraň, potom znak vojvodcu alebo kráľa (porov. Г. Дьяченко, *Полный церковно-славянскій словарь*, Moskva, 1899, str. 61).

[10] Palmová ratolesť je starodávny symbol "slávy". V kresťanských časoch sa dáva do rúk mučeníkov, ako znak ich nebeskej slávy. Isusa Christa na Kvetnú nedeľu celý Jeruzalem vítal palmovými ratolesťami (Jn 12,13).

[11] Ako príklad uvádzame medené rozpjatie Chutynského monastyra z 12. storočia. Má nápis: ц҃рь с҃авы, ісь хс, н҃ка. Na drevenom rozpjatí v Skovorodskom monastyre, s akým bol pochovaný episkop Mojsej v roku 1362 je nápis: ц҃р с҃л a po stranách: І҃С Х҃С (porov. Г. Дьяченко, *Полный церковно-славянскій словарь*, Moskva, 1899, str. 721).

[12] Všetko uvedené o veľkomoravskom kríži z Mače porov. G.A. Timkovič, «Slovanský kráľ na slovenských minciach», *Blahovistnik*, Prešov, 5 (1996) str. 120-122.

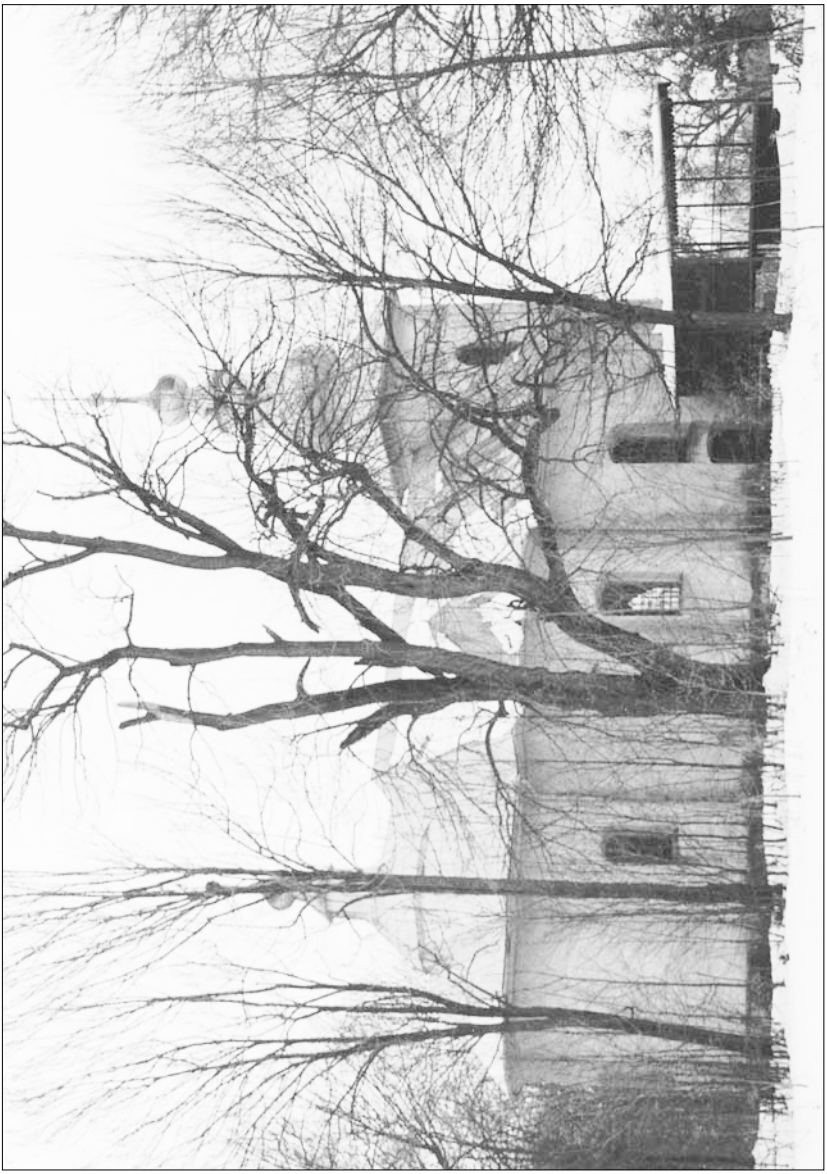

Obr. 86: *Severný pohľad na cerkov Vozdviženija Čestnaho Kresta na Bukovej Hore. Vpravo je vidno nový prístrešok-pódium vybudovaný r. 1998 z dôvodov odpustov. Fotografia z januára 2002.*

9. Dejiny 21. storočia

Rok 2001 – Krásnobrodská Bohorodica na starodávnom dube

Roku 2001 bola na sedemstoročnom dube, ktorý sa dodnes vypína uprostred odpustového miesta na Bukovej Hore, upevnená kópia čudotvornej ikony Krásnobrodskej Bohorodici namaľovaná na plechu. Dali ju namaľovať prešovskí baziliáni. Namaľoval ju trebišovský majster Miroslav Kološváry. Na dube ju upevnili (okrem iných) Štefan Maskalik a Ján Komišák, ktorý aj zafundoval dubový ochranný rám, do ktorého bola ikona vložená. Posvätená bola na odpust Preobraženija Hospodneho 5. augusta 2001.

Obr. 87: *Starodávny 700-ročný dub s ikonou Krásnobrodskej Bohorodici na Bukovej Hore. (december 2001)*

Vyššie spomínaný dub má obvod 5,20 metra a priemer koruny 29 metrov! Ešte stále sa «teší dobrému zdraviu» a svojou obrovskou košatou korunou obšťastňuje pútnikov hlavne v čase letných horúčav.

Rok 2001/02 – výsadzba majestátnych stromov červeného duba (*Quercus russa*)

Otcovia baziliáni z Prešovského monastyra sv. Bazila Veľkého (o. Jozafát T. a o. Gorazd) na jeseň roku 2001 a na jar 2002 vysadili na monastyrských pozemkoch Bukovej Hory 1000 (tisíc) dubov obyčajných – *Quercus robur* (název žaluďov získali zpod obrovského 700-ročného duba, ktorý rastie uprostred Bukovej Hory), 2600 (dvetisíc šesťsto!) červených-rusínskych dubov – *Quercus russa/rubra* (na jeseň majú intenzívne červené lístie, název pochádza zo severovýchodnej Ameriky a v našich lesoch sa bežne nevyskytuje) a 60 orechov (název z Prešova). Za zmienku pre budúce generácie stojí skutočnosť, že doteraz na Bukovej Hore červené duby, ani žiadne orechy nerástli…

Dub je mimoriadne majestátnym stromom, ktorý veľmi pomaly rastie, dožíva sa vysokého veku a má zo všetkych drevín rastúcich v našich zemepisných šírkach najtvrdšie a najstálejšie drevo. Výsadzba bola urobená na slávu Božiu a na radosť baziliánov – nech sa budúce generácie mníchov baziliánov i pútnikov tešia z prekrásneho okolia…, hlavne na jeseň v čase odpustu Vozdviženija Čestnaho Kresta.

My rýchlo odchádzame, stromy-duby sa dožívajú omnoho vyššieho veku – dlhšie zostávajú…, ten uprostred Bukovej Hory, pod konármi ktorého nachádzajú blahodárnu tôňu bukovskí pútnici, pamätá na udalosti spred 700 rokov a ešte stále žije…, dožije sa znovuobnovenia Bukovského baziliánskeho monastyra?

Doslov

Cieľom tejto knihy nebolo len oboznámiť ctených čitateľov so starými dejinami Bukovského monastyra, ale predovšetkým inšpirovať a povzbudiť súčasníkov k znovuobnoveniu tohto dnes polozabudnutého klenota našej histórie.

Keď sme v roku 1995 publikovali knihu «*Letopis Krásnobrodského monastiera*», vyjadrili sme podobný úmysel. A úmysel knihy o Krásnobrodskom monastyre sa podaril…! V rokoch 1998-2001 bol totiž Krásnobrodský monastyr naozaj znovupostavený a 2. júna 2002 slávnostne posvätený. Trikrát bol vo svojich dejinách zničený, trikrát bol obnovený – naposledy teraz, tj. na prelome 20. a 21. storočia.

Veríme, že i táto kniha «*Letopis Bukovského monastyra*» dopomôže v blízkej budúcnosti k znovuobnoveniu Bukovského baziliánskeho kontemplatívneho monastyra, a to v takom istom zmysle, ako to bolo ustanovené v starodávnych hramotách z roku 1738. Bukovský monastyr bol vo svojich doteraz známych dejinách zničený tiež najmenej trikrát:

1.) počas Rákoczyovho povstania (zač. 18. storočia);

2.) počas I. svetovej vojny (1914-1918);

3.) v päťdesiatych rokoch 20. storočia…

Dvakrát bol obnovený. Bude obnovený i tentoraz (po tretíkrát), podobne ako v roku 2002 neďaleký Krásnobrodský monastyr? Končíme slovami prebratými z knihy o Krásnobrodskom monastyre:

«To ukáže budúcnosť. Záleží však nielen od baziliánov, ale i od gréckokatolíkov okolitých dedín, či miest, či skutočne pociťujú potrebu duchovného centra… a či pomôžu baziliánom pri usku-

točnení tohto vznešeného cieľa» – obnoviť duchovné centrum klasického, typicky gréckokatolíckeho charakteru, aké môže poskytnúť len najstarší Rád na svete – baziliáni.

Všetko je však v rukách Božích, ktorý pohýňa srdcia dobrých ľudí, a napĺňa baziliánske monastyry spravodlivými mníchmi…

Obr. 88: *Znovupostavený Krásnobrodský baziliánsky monastyr zasvätený Sošestviju Sv. Ducha. Fotografia z augusta 2002.*

10. Prehľadná tabuľka:

IHUMENI BUKOVSKÉHO MONASTYRA

(roky, kedy viedli Bukovský monastyr)

ROKY:	**Meno ihumena Bukovského monastyra:**
???	Arsenij Bosak
1738-1754	Irinarch Jaselskyj
1755-1757	Hervasij Kaminskyj
1760	Martyrij Kasper
1762-1766	Hervasij Kaminskyj (+1766)
1768	Hedeon Danilčak
1772-1778	Hedeon Danilčak
1778-1779	Inokentij Danilovič
1779-1781	Teodosij Bazilovič
1781-1784	Arsenij Kocak
1784-1786	Samuil Molitoris
1786-1788	Alexander Staurovskyj
1789-1795	Hedeon Danilčak
1795	Teodosij Almašij (+1796)
1795-1798	Arsenij Kocak
1798-1800	Teofil Pastelij
1801-1810	Irinarch Kotradij (+1810)
1810-1812	Vasilij Krisovič
1812-1814	Joannikij Bileckyj
1814-1816	Vasilij Krisovič
1816-1818	Joannikij Bileckyj (+1818)

1818-1827	Jonas Lengyel
1827-1830	Varsanufij Poštak (+1830)
1830-1831	Jonas Lengyel (+1831)
1832	Havrijil Gomboš
1833-1839	Ilarion Šimkovič
1841-1848	Vitalij Dumnickyj
1848-1853	Joakim Kopčák
1856-1872	Silvester Ružickyj
1872-1873	Nikolaj Čisarik
1874-1875	Josif Karplják
1875-1889	Kyril Gulovič
1889-1894	Atanazij Rokickyj
1894-1899	Vasilij Szegedy
1903-1905	Antonij Gojdič
1905-1915	Metodij Kralickyj

* * *

1942-1945	Marian Sučko

11. Prehľadná tabuľka:
Osídlenie Bukovského monastyra

(na základe doteraz nájdených rukopisov a publikovaných dokumentov)

??? Arsenij Bosak

1738-1754 Jeromních Irinarch Jaselskyj (…)

1755 Jeromníси: Hervasij Kaminskyj (zástupca ihumena a magister), (…) novici: Benjamín Fejér (…)

1756 Jeromníси: Hervasij Kaminskyj (zástupca ihumena a magister), Ihnatij Astaloš. Novici-bratia: Arsenij Kertys, Herasim Salnyckyj, Justín Staruskyj, Varsanufij Fejer, Jeremija Vysockyj, Antonij (…). Ako z rukou písaného *Katalógu* vyplýva, v roku 1756 v monastyre na Bukovej Hore bol noviciát všetkých baziliánov Uhorska.

1759 Jeromníси: … Martyrij Kasper (zástupca ihumena) (…)

1760 Jeromníси: Martyrij Kasper (ihumen) (…)

1766 Jeromníси: Hervasij Kaminskyj (ihumen), Lavrentij Malajtak (zástupca), Ilarion Racin, Joannikij Bazilovič, bratia-mníси: Nikifor Gerevič a Ilija Zeleňák. Noviciát sa už nachádzal v Krásnobrodskom monastyre.

1768 Jeromníси: Hedeon Danilčak (ihumen) (…)

1772 Jeromníси: Hedeon Danilčak (ihumen), Valerian Artimovič, Alimpij Bovankovič, Isaia Ryško, bratia-mníси: Ilija Gerevič a Serhij Kostach.

1775 Jeromníси: Hedeon Danilčak (ihumen), Makarij Pleša (zástupca), Alimpij Bovankovič, Valerian Artymovič, Isaija Ryško, bratia-mníси: Jefrem (…) a Ilija Gerevič.

1778 Jeromníси: Innokentij Danilovič (ihumen), Hedeon Danilčak (zástupca), Illarion Pleša, Anatolij Göc, diakon Jona Rudnjak a brat-mních Ilija Galevič.

1779 Jeromníси: Teodosij Bazilovič (ihumen), Hedeon Danilčak (zástupca), Anatolij Göc, Illarion Pleša, Metodij Chamilla, diakon Jona Rudnjak, bratia-mníси: Ilija Galevič a Prokopij Bazilovič.

1784 Jeromníси: Samuil Molitoris (ihumen), Alexander Staurovskyj (zástupca), Ilarion Prosickyj, Sofronij Bazilovič, Valerian Artymovič, bratia-mníси: Jeremija Gavura a Ipatij Hodermarskyj.

1786 Jeromníси: Alexander Staurovskyj (ihumen), Meletij Čontoš (zástupca), Samuil Molitoris, Ilarion Paskevič, Valerian Artymovič, Sofronij Bazilovič, bratia-mníси: Jeremija Gavura a Ipatij Hodermarskyj.

1787 Jeromníси: Alexander Staurovskyj (ihumen), Meletij Čontoš (zástupca), Ilarion Paskevič, Valerian Artymovič (…)

1789 Jeromníси: Hedeon Danilčak (ihumen), Ananija Gelsej (zástupca), Anatolij Göc, Partenij Kolesar, bratia-mníси: Izidor Blicha a Tarasij Hačnik.

1791 Jeromníси: Hedeon Danilčak (ihumen), Partenij Kolesar (…)

1795 Jeromníси: Teodosij Almašij (ihumen), Anatolij Göc, Isakij Molnar, diakon Varsanufij Lavčak a brat-mních Joil Hadžega.

1798 Jeromníси: Teofil Pastelij (ihumen), Ihnatij Danilovič (zástupca), Tadej Spalinskyj, bratia-mníси: Jeremija Gavura, Hrihorij Fejir, Aleksij Chyla.

1804 Jeromníси: Irinarch Kotradij (ihumen), Partenij Kolesar (duchovník), Alexij Chyla, Tadej Spalinskyj, Izaia Dadaj; mníси: Jeremij Gavura a Atanasij Viččak.[1]

1810 Jeromníси: Vasilij Krisovič (ihumen), Partenij Kolesar, Alexij Chyla, Halaktion Bačkovskyj, bratia-mníси: Jeremija Gavura, Varnava Hadžega.

1813 Jeromníси: Joannikij Bileckyj (ihumen), Aleksij Chyla, Halaktion Bačkovskyj, Anatolij Danilovič, Varnava Hadžega, brat-mních: Jeremija Gavura.

1814 Jeromníси: Vasilij Krisovič (ihumen), Alexij Chyla, Ananija Krajňak, Halaktion Bačkovskyj, mních: Jeremija Gavura.[2]

1816 Jeromníси: Joannikij Bileckyj (ihumen), Arsenij Barankovič (zástupca), Nil Konstantin, Varnava Hadžega, brat-mních: Ilija Halečkovič.

1818 Jeromníси: Jonas Lengyel (ihumen), Ananija Krajňak, Hennadij Durkot a brat mních Ilija Halečkovič.

1819-1820 Jeromníси: Jonas Lengyel (ihumen), Ananija Krajňak, Hennadij Durkot a brat-mních Ilija Halečkovič.

1821 Jeromníси: Jonas Lengyel (ihumen), Martyrij Hodermarskyj, Ambrosij Foltin, Sofronij Halečko, brat-mních: Ilija Halečkovič.

1824 Jeromníси: Jonas Lengyel (ihumen), Hippolit Szegedy, Metodij Bobik a brat-mních Ilija Halečkovič.

1827 Jeromníси: Jonas Lengyel (ihumen), Metodij Bobik, Sofronij Halečko, Ihnatij Koroľovič, brat-mních Ilija Halečkovič, novik: Modest Juhas.[3]

1827 Jeromníси: Varsanufij Poštak (ihumen), Sofronij Halečko, Hippolit Szegedy, Ihnatij Koroľovič a brat-mních Ilija Halečkovič.

1828 Jeromníси: Varsanufij Poštak (ihumen), Sofronij Halečko (zástupca), Hippolit Szegedy, Ihnatij Koroľovič a brat-mních Ilija Halečkovič.[4]

1829 Jeromníси: Varsanufij Poštak (ihumen), Sofronij Halečko (zástupca), Hippolit Szegedy, Ihnatij Koroľovič, Jeronym Onderišin a brat-mních Ilija Halečkovič.[5]

1830 Jeromníси: Jonas Lengyel (ihumen), Jakov Chanas, Ihnatij Koroľovič, Jeronym Onderišin, brat-mních: Ilija Halečkovič.

1831 Jeromníси: Jonas Lengyel (ihumen), Ihnatij Koroľovič, Jakov Chanas, Jeronym Onderišin, brat-mních: Ilija Halečkovič, novik: Ananija Helemik.[6]

1833 Jeromníси: Ilarion Šimkovič (ihumen), Jakov Chanas, Havrijil Gomboš a brat-mních: Ilija Halečkovič.

1836 Jeromníси: Ilarion Šimkovič (ihumen), Jakov Chanas, Ananija Helemik, Havrijil Gomboš a brat-mních Isidor Karasij.

1838 Jeromníси: Ilarion Šimkovič (ihumen), Havrijil Gomboš, Jakov Chanas, Anania Helemik, brat-mních: Isidor Karasij, novik: Marko Juhas.[7]

1839 Jeromníси: Ilarion Šimkovič (ihumen), Havrijil Gomboš, Jakov Chanas, Ananija Helemik, brat-mních: Isidor Karasij, novik: Marko Juhas.[8]

1842 Jeromníси: Vitalij Dumnickyj (ihumen), Emanuil Čanda (zástupca), Joannikij Zatvornickyj.

1844 Jeromníси: Vitalij Dumnickyj (ihumen), Jeremija Groffik (zástupca), Irinarch Zatvornickyj, Julian Popovič a Isidor Sidorovič.[9]

1846 Jeromníси: Vitalij Dumnickyj (ihumen), Jeremija Groffik, Simeon Jaroščak, Isidor Sidorovič.

1848 Jeromníси: Vitalij Dumnickyj (ihumen), Jeremija Groffik a brat-mních Ihnatij Volentir.[10]

1848 Jeromníси: Joakim Kopčák (ihumen), Klementij Bukovskyj (zástupca), Silvester Ružickyj.

1851 Jeromníси: Joakim Kopčák (ihumen), Klementij Bukovskyj (zástupca), brat-mních: Jona Garbera.[11]

1851 Jeromníси: Joakim Kopčák (ihumen), Nikifor Zacharias (zástupca), Isidor Sidorovič.

1856 Jeromníси: Silvester Ružickyj (ihumen),[12] Antonij Ivanij, brat-mních: Kornelij Šafrankovič.

1858 Jeromníси: Silvester Ružickyj (ihumen) (…)

1860 Jeromníси: Silvester Ružickyj (ihumen), Isidor Sidorovič.

1863 Jeromníси: Silvester Ružickyj (ihumen), Isidor Sidorovič.[13]

1866 Jeromníси: Silvester Ružickyj (ihumen), Isidor Sidorovič (zástupca), Nikolaj Čisarik,[14] brat-mních-novic: Ihnatij Tordaj.

1869 Jeromníси: Silvester Ružickyj (ihumen), Julian Popovič (zástupca),[15] Maftej Rubyj, Arkadij Pastor.

1870 Jeromníси: Silvester Ružickyj (ihumen), Julian Popovič (ekleziarch-cerkovnik), Nikolaj Čisarik (propovidnik), brat-mních: Maftej Rubyj (ekonóm).[16]

1872 (9. II.) Jeromníси: Silvester Ružickyj (ihumen), Jerotej Čisarik (zástupca),[17] Nikolaj Čisarik, Kyril Gulovič,[18] brat-mních: Maftej Rubyj.

1872 (20. VI.) Jeromníси: Nikolaj Čisarik (ihumen), Jerotej Čisarik (zástupca), brat-mních: Maftej Rubyj (cerkovnik).

1873 Jeromníси: Nikolaj Čisarik (ihumen), Jerotej Čisarik (ekleziarch-cerkovnik), brat-mních: Maftej Rubyj.[19]

1875 Jeromníси: Kyril Gulovič (ihumen), Viktor Papp (zástupca).

1877 Jeromníси: Kyril Gulovič (ihumen), …

1880 Jeromních: Kyril Gulovič (ihumen), brat-mních: Jeremija Marťak.[20]

1887 Jeromních: Kyril Gulovič (ihumen), brat-mních: Jeremija Marťak.

1888 Jeromních: Kyril Gulovič (ihumen), brat-mních: Jeremija Marťak.

1889 Jeromních: Atanazij Rokickyj (ihumen), brat-mních: Jeremija Marťak.

1890-1893 Jeromních: Atanazij Rokickyj (ihumen).[21]

1894-1899 Jeromních: Vasilij Szegedy (ihumen), brat-mních: Jeremija Marťak.

1903 Jeromních: Antonij Gojdič (ihumen), brat-mních: Jeremija Marťák.

1905 Jeromních: Metodij Kralickyj (…)

1908 Jeromních: Metodij Kralickyj (ihumen), brat-mních: Jeremija Marťak.[22]

1915 Jeromních: Metodij Kralickyj (ihumen).

* * *

1942-1945 Jeromních: Marian Sučko (ihumen), brat-mních: Metodij Švajka.[23]

---

[1] Porov. J. Basilovits, *Brevis Notitia Fundationis Theodori Koriathovits, olim Ducis de Munkacs, &c. exhibens Statum Præsentem, seu Anni 1804. Diœcesis Græco-Catholicæ Munkacsiensis Hierarchicum &c.,* Pars sexta, Tomus II., Cassoviæ, 1805, str. 15, v tomto *Schematizme* sa monastyr označuje ako: «Monasterium Bukotzense».

[2] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioeceseos Ungvariensis Pro Anno 1809-1814*, Ungvarini, 1814, str. 308.

[3] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXVII*, Cassoviae, 1827, str. 113.

[4] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXVIII*, Cassoviae, 1828, str. 114.

[5] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXIX*, Cassoviae, 1829, str. 114.

[6] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXXI*, Cassoviae, 1831, str. 125.

[7] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXXVIII*, Cassoviae, 1838, str. 162.

[8] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXXIX*, Eperiessini, 1839, str. 163-164.

[9] Porov. *Schematismus almi Protohegumenatus seu Provinciæ Religiosorum Gr. Catholicorum Ordinis S. Basilii Magni per incl. Regnum Hungariæ partesque eidem adnexas pro anno 1844,* Magno-Karolini, str. 20-21.

[10] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperjessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXXXVIII*, Posonii, 1848, str. 144.

[11] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperjessiensis Pro Anno Domini MDCCCLI*, Eperiessini, 1851, str. 132.

[12] Narodil sa roku 1823, noviciát začal r. 1841, sľuby (годъ обѣтованія) zložil r. 1846, rukopoložený bol roku 1848, zomrel r. 1880. Pochovaný je v Imstičevskom monastyre.

[13] Porov. tiež *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini 1863*, Eperiessini, 1863, str. 153.

[14] Narodil sa roku 1839, noviciát začal roku 1860, sľuby zložil roku 1863, rukopoložený na svjaščenika bol v roku 1863, zomrel r. 1887. Pochovaný je v Maloberezňanskom monastyre.

[15] Narodil sa r. 1807, noviciát začal r. 1829, sľuby zložil r. 1832, rukopoložený bol r. 1835, zomrel r. 1878. Pochovaný je na Černečej Hore pri Mukačeve.

[16] Narodil sa r. 1823, noviciát začal r. 1862, sľuby zložil r. 1865, zomrel r. 1906. Pochovaný je v Krásnobrodskom monastyre; *Шематизмъ иноковъ Чина св. Василія Великаго, Угорскія области на годъ 1870. (Съ короткимъ историческимъ очеркомъ монастырей тойже области; – составленъ по отбыв-*

шемся въ Краснобродскомъ монастырѣ, 13 (25) Іюня, 1869 года, всеобщемъ Соборѣ), Унгваръ, 1869, стр. 14; Čo sa týka personálneho obsadenia Bukovského monastyra pozri tiež: *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini 1870*, Cassoviae, 1870, str. 184.

17 Narodil sa r. 1818, noviciát začal r. 1837, sľuby zložil r. 1843, rukopoložený bol r. 1843, zomrel r. 1875. Pochovaný je v Krásnobrodskom monastyre.

18 Jeromních Kyril Gulovič sa narodil roku 1845, oblečený do mníšskeho habitu bol roku 1864, večné sľuby zložil roku 1870, a v tom istom roku bol vysvätený na kňaza, (porov. *Шематизмъ рѳсскагѡ иночествѳющаго дѳховенства въ ѳгріи, на 1873 годъ. Съ короткимъ историческимъ очеркомъ монастырей тогожє*, Унгваръ, 1872, стр. 7).

19 Porov. *Шематизмъ рѳсскагѡ иночествѳющаго дѳховенства въ ѳгріи, на 1873 годъ. Съ короткимъ историческимъ очеркомъ монастырей тогожє*, Унгваръ, 1872, стр. 11-12.

20 Brat Jeremija Martȧk sa narodil roku 1845, v monastyre do habitu bol oblečený v roku 1863, (porov. *Шематизмъ иноковъ Чина св. Василія Великаго, Угорскія области на годъ 1870. (Съ короткимъ историческимъ очеркомъ монастырей тойже области; – составленъ по отбывшемся въ Краснобродскомъ монастырѣ, 13 (25) Іюня, 1869 года, всеобщемъ Соборѣ)*, Унгваръ, 1869, стр. 6).

21 Porov. aj *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperjesensis Pro Anno Domini 1893*, Eperjesini, 1892, str. 181.

22 Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperjesienis Pro Anno Domini 1908*, Eperjesini, 1908, str. 184.

23 Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioeceseos Prešoviensis (Fragopolitanae) et Administraturae Apostolicae Dioec. Munkačensis In Slovacchia Pro Anno Domini 1944*, Prešov, 1944, str. 124.

II. Historické zmienky o iných baziliánskych monastyroch
na východnom Slovensku

Na území celého dnešného Slovenska, podobne, ako i celého Uhorska, bolo kedysi veľké množstvo baziliánskych gréckokatolíckych monastyrov. V priebehu dejín postupne zanikali… Na tomto mieste uverejňujeme pozoruhodné historické zmienky o niektorých z nich.

Pôvodne baziliánske monastyry na východnom Slovensku podľa Sasinka

Známy slovenský historik 19. storočia Sasinek uvádza na území dnešného východného Slovenska tieto starodávne baziliánske monastyry, ktoré však už v jeho dobe v 19. storočí patrili medzi zaniknuté, alebo na latinský obrad pretransformované:

Na území **Košického latinského biskupstva**: monastyr sv. Juraja (Heorhija) Veľkomučeníka zo Sreča (*de Szerencs*), v Kopronciach, Sv. Ducha v Hrabkove, sv. Jána Bohoslova v Bardejove, Vozdviženija Čestnaho Kresta v Leleši, sv. Nikolaja Čudotvorca v Zemune (dnes Zemplín).

Na území **Rožňavského latinského biskupstva**: monastyr medového prameňa pod Lipami (*mellei fontis de Harskut*).

Na území **Spišského latinského biskupstva**: monastyr Pokrova Prečistej Divy Marii zo Štiavnika, Nové Opatovice na hranici Uhorska a Haličiny, Pokrova Prečistej Divy Marii na Spiši (*de Scepus*), na Dvore kráľovskom, sv. Nikolaja Čudotvorca v Lendaku (*Landoku*), sv. Alžbety (vdovy, zo Spišského hradu)…[1]

Sasinkov zoznam monastyrov gréckeho obradu na východnom Slovensku je potrebné doplniť o tieto ďalšie monastyry: monastyr na Bukovej Hore, monastyr v Červenom Kláštore, monastyr Položenija Čestnyja rizy našej Vladyčici Bohorodici na Hajivke pri Jarabine (*Orjabine*), monastyr v Humennom, monastyr v Jasenove, v Klokočove, v Košiciach, v Krásnej nad Hornádom, v Krásnom Brode,[2] v Legnave, v Michalovciach, v Mníšku nad Popradom, v Rafajovciach, v Snine, v Trebišove…

Spolu je takto len na východnom Slovensku ešte dnes identifikovateľných vyše 25 pôvodne baziliánskych monastyrov. Pozrime sa na niektoré z nich podrobnejšie.

---

[1] Porov. F.V. Sasinek, «Trudoviny k dejopisu slovensko-obradnej cirkve v Uhrách», *Slovesnosť*, Skalica, II/41-45 (1864) 640-643, 657-660, 689-692, 701-705.

[2] Porov. samostatnú štúdiu o tomto baziliánskom monastyre: J.V. Timkovič, *Letopis Krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku*, Prešov, 1995.

1. Jasenovský baziliánsky monastyr
(pri Humennom)

Pri Humennom sa nachádza Jasenovský hrad a dnes i rovnomenná obec Jasenov. Niekde pod týmto hradom na úpätí niektorej z okolitých hôr ešte roku 1663 existoval baziliánsky gréckokatolícky monastyr. Dokazuje to rusínsky písaná listina (**obr. 89**), ktorá sa zachovala v baziliánskom archíve monastyra v Grottaferrata (Taliansko). V rokoch 1663-64 bol ihumenom Jasenovského baziliánskeho monastyra i v medzinárodných stykoch mimoriadne aktívny jeromních Pachomij Baranovič, OSBM…[1]

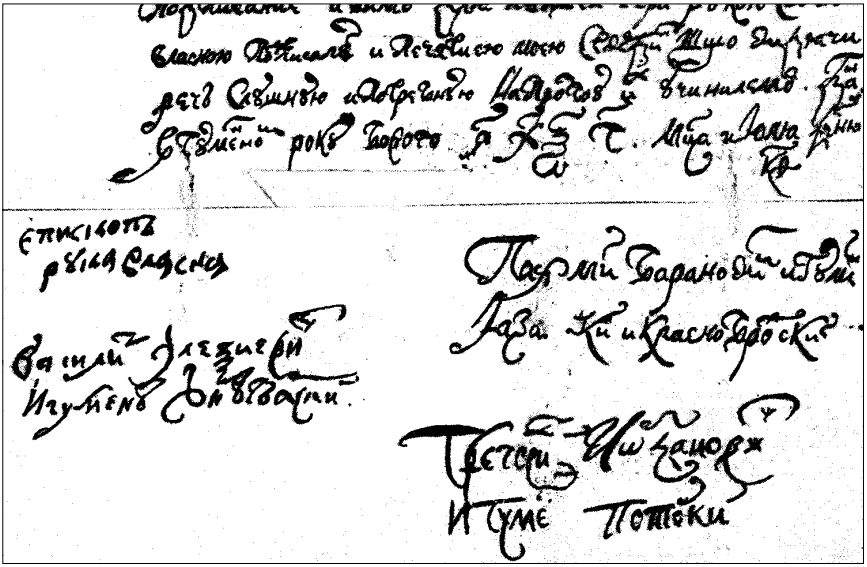

Obr. 89 : *Rusínsky písaná hramota z roku 1663, na ktorej sa zachoval i podpis Pachomia Baranoviča, OSBM, ihumena Jasenovského a Krásnobrodského monastyra.*

Ihumen Jasenovského baziliánskeho monastyra Pachomij Baranovič, OSBM, sa neskôr stal tŕňom v oku egerského latinského biskupa Tomáša Pálffyho (1660-1669)… Bolo to možno i preto, že nadviazal osobné kontakty s talianskými baziliánmi (so zahraničím). Preto bol už v roku 1664 týmto latinským biskupom uväznený a následne vyhnaný z územia Humenského panstva do vyhnanstva za hranice Uhorského kráľovstva do Poľska.[2] A možno i to bol koniec Jasenovského baziliánskeho monastyra, pretože v roku 1664 z Jasenovského monastyra bol latinským biskupom vyhnaný nielen jeho ihumen, ale i všetci baziliánski mnísi… Takéto «vyháňanie» sa prevádzalo najmä tam, kde okolie baziliánskeho monastyra už v plánoch miestnej latinskej hierarchie malo prejsť z gréckokatolíckeho na latinský obrad.

Dnes je Jasenov takmer úplne rímskokatolíckou dedinou…

V Humennom bol tiež kedysi baziliánsky monastyr. Obec, ktorá vznikla naokolo neho, dostala meno podla predstaveného-ihumena tohto baziliánskeho monastyra «*(I)Humenne*» («ihumen» – gréckokatolícky byzantský výraz označujúci predstaveného monastyra). V ľudovej reči sa bežne v tomto kraji ihumeni označovali a volali aj ako «*humeni*». Tak tomu bolo napr. v okrese Stropkov, teda na rozhraní Šarišskej a Zemplínskej župy, ešte dokonca i v 19. storočí…[3]

---

[1] Porov. J.V. Timkovič, *Letopis Krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku*, Prešov, 1995, str. 37-40.

[2] Porov. А. Пекар, «Василіяни – носії унійних ідей на Закарпатті», *Analecta OSBM*, Roma, VII (XIII) (1971) 280.

[3] Ihumena Bukovského monastyra, jeromnícha Vitalija Dumnického, OSBM (1841-1848), ľudia z okolia Bukovej Hory v polovici 19. storočia volali «otec **humen**» – teda nie «otec ihumen», ako by to malo byť, ale v ľudovej forme: «otec humen». Zaznamenané je to dokonca i v maďarsky písanom článku: E. Unghváry, «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, IV, Sátoralja-Ujhely, 1899, str. 57.

2. Klokočovský baziliánsky monastyr

Roku 1670 v Klokočove na Zemplíne slzila čudotvorná ikona Prečistej Divy Mariji. Po tomto zázraku bola táto ikona odvezená a ukrytá na neznámom mieste. V tom istom čase boli z nej urobené jej kópie, z ktorých dve tiež slzili, keď boli umiestnené ako náhrada za originál na to isté miesto v ikonostase klokočovskej gréckokatolíckej cerkvi.

Paňkevič objavil v jednej starodávnej knihe (v *Služebniku*) z Klokočova zápis, ktorý dokazuje, že v roku 1730 bol v Klokočove baziliánsky gréckokatolícky monastyr.[1]

Zápis v rukou písanom *Služebniku* znie takto:

«... Во ймѧ Ѿца и сн҃а й стаго Дꙋха амӥнь Сию книгꙋ рекомꙋю слꙋжебник кꙋпила раба божа Гꙋдакъ Анна рокꙋ боⷤ аѱл҃... Кꙋпила ею на манастырь за зол... ꙩ ꙋгорскихъ й прйдає тꙋю книгꙋ рекомꙋю слꙋжебникъ до с... Клокочова до храⷬмꙋ ꙋспенйѧ вѣчъ-ными часы...».[2]

V roku 1751 navštívil Klokočov vladyka Kyr Michal M. Olšavskyj, OSBM. V jeho zápisnici je pozoruhodná zmienka, že v Klokočove v jeho čase boli dve cerkvi: jedna drevená zasvätená Uspeniju Prečistej Divy Mariji a druhá tak isto drevená a šindľami pokrytá zasvätená sv. Vasilijovi Velikomu (!). Obidve cerkvi boli zaopatrené úplnými ikonostasmi...[3] Zasvätenie druhej cerkvi sv. Bazilovi Veľkému opäť poukazuje na fakt, že v Klokočove bol kedysi baziliánsky monastyr.

Dnes v Klokočove existuje už len jedna-jediná cerkov – zasvätená Uspeniju Prečistej Divy Mariji, ktorá je už murovaná a z kameňa bola postavená v roku 1834. Po pôvodnej cerkvi baziliánskeho

monastyra zasvätenej sv. Bazilovi Veľkému už nieto ani stopy.

Dnes je Klokočov ešte stále skoro čisto gréckokatolíckou dedinou a kvôli čudotvornej ikone najväčším odpustovým miestom gréckokatolíkov Košického exarchátu.

---

[1] Porov. І. Панькевич, «Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах», *Науковый Зборникъ Тов. "Просвѣта"*, Ужгородъ, VI (1929) стр. 133.

[2] І. Панькевич, «Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах», *Науковый Зборникъ Тов. "Просвѣта"*, Ужгородъ, VI (1929) стр. 175.

[3] Porov. В. Гаджега, *Додатки к исторіи Русинов и руських церквей в Ужанской жупѣ*, Ужгородъ, 1924, стр. 89-90.

Obr. 90: *Detail čudotvornej Klokočovskej ikony*

3. Košický ženský baziliánsky monastyr

Svätá Rozália (9. st.) bola baziliánskou mníškou a v byzantskom ikonopisectve sa vždy znázorňuje ako baziliánska mníška s krížom v rukách. Najstaršie cirkevné objekty, chrámy a kaplnky zasvätené sv. Rozálii sú na našom území známe už od roku 1217. Do latinského martyrológia túto byzantskú sväticu uviedol až pápež Urban VIII. (1623-1644), keď roku 1624 boli nájdené jej pozostatky-mošči a slávnostne prenesené do katedrály v Palerme na Sicílii.[1] Preto, ak niekde je patrocínium sv. Rozálie staršie od 17. storočia, určite sa jedná o patrocínium byzantského obradu a východnej tradície.

Prepodobná Rozália je patrónkou Sicílie, pretože Sicília bola pôvodne (počas celého prvého tisícročia) celá grécka, čo do obradu, ba i národnosti, a bola pod jurisdikciou byzantského patriarchu. Úctu k sv. Rozálii na naše slovanské územia a do Spišského Sobora priniesli solúnski bratia sv. Cyril a Metod, pretože obaja boli tiež baziliánmi a sv. Cyril ako episkop bol pôvodne vysvätený za sídelného episkopa sicílskeho mesta Katánia.[2]

Svätej Rozálii – baziliánskej mníške je zasvätený jeden z najstarších košických cintorínov zvaný «Rozália», na Červenom (= Ruskom) vrchu v Košiciach.[3] Pôvodne tam totiž stál monastyr sv. Rozálie. Tento ženský monastyr spomína Gottlieb[4] a jeho existenciu kladie ešte do roku 1217, kedy pravdepodobne zanikol spolu s iným Košickým baziliánskym monastyrom v Krásnej (na «Opátke» na predmestí Košíc). *Kronika o dejoch slobodného kráľovského mesta Košíc* o ženskom baziliánskom monastyre v Košiciach píše pod r. 1217 toto:

«*Medzitým Dolné Košice… sa tak rozmohli, že na ktorejsi časti… kráľovského mestečka boli usadené aj mníšky-panny, ale striedavými osudmi časov prišlo do zabudnutia aj ich reholné meno, ako aj umiestnenie ich reholného domu* (Thuróczy *Ung*. str. 175-176; S. Timon, *Cassovia vetus ac nova*, Cassovia, 1732, str. 45; *Névtelen cassai századok*)».[5]

Rozália bola pre cyrilometodejských mníchov pri pokresťančovaní Slovanov dôležitá nielen preto, že bola baziliánskou mníškou zo Sicílie, ale i preto, že úcta k nej nahradila-vytlačila pohanský kult bohyne Rusaly (Slávy), ktorá bola božstvom vody, rannej rosy…[6]

Pri ženskom monastyre sv. Rozálie pri Košiciach bol hospic – špitáľ pre chorých. O chorých sa starali baziliánky. Po zrušení ich monastyra bol špitáľ prenesený na opačnú stranu Košíc, ale opäť na predmestie, tentoraz južné, tam kde sa dnes nachádza starobinec.

V súčasnosti gréckokatolícke baziliánky majú na východnom Slovensku svoje monastyry v Prešove, vo Svidníku, v Bardejove, v Sečovciach i v Trebišove.

Baziliánky sú integrálnou súčasťou starodávnych dejín historického Podkarpatska. Dokazuje to nielen Košický ženský monastyr, ale i Mukačevský: Petrov uvádza pozoruhodnú zmienku o starodávnom monastyre baziliánok pri Mukačeve. Tento monastyr v 14. storočí založila manželka kniežaťa Teodora Koriatoviča, ktorá sa volala Kyriaka. Stál na tzv. Soročej Hore pri Mukačeve (*Szarkahegy*). Kamenné ruiny tohto monastyra bolo vidno ešte v 18. storočí.[7]

---

[1] Porov. F. Mershmen, «Rosalia», *The Catholic Encyclopedia*, XV, New York, 1910, str. 184.

[2] Porov. G.A. Timkovič, «Sv. Cyril (+869) bol katánskym episkopom», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, I/1-2 (1996) str. 53-90.

[3] Dnes na Červenom (= Ruskom) vrchu stojí kaplnka sv. Rozálie, (porov. A. Frický, *Košice – kultúrne pamiatky*, Košice, 1974, str. 95).

[4] Porov. K. Gottlieb von Windish, *Geographie des Königreiches Ungarn*, II, Pressburg (Bratislava), 1780, str. 69.

[5] Rukopis: J. Tutkó, *Kronika o dejoch slobodného kráľovského mesta Košíc* (maďarský originál vyšiel v Košiciach tlačou K. Werfera roku 1861), str. 15.

[6] Porov. G.A. Timkovič, «Rusaľa – Zelené sviatky», *Blahovistnik*, Prešov, 5 (1996) str. 130-132.

[7] Porov. L. Thuróczy, *Hungaria suis cum regibus*, 1729 citovaný v А. Петровъ, *Древнѣйшія грамоты по исторіи Карпаторусской Церкви і Іерархіи 1391-1498 г.*, Прага, 1930, str. 58-59.

4. Krásna nad Hornádom (Opátka) a jej baziliánsky monastyr

V Krásnej (Červenej, tj. Ruskej)[1] nad Hornádom bol baziliánsky gréckokatolícky monastyr najmenej do 13. storočia, keď v ňom boli gréckokatolícki baziliáni násilne nahradení latinskými benediktínmi.

Piker moment osídlenia baziliánskeho monastyra v Krásnej nad Hornádom latinskými benediktínmi datuje rokom 1217. Nehovorí o «založení» tohto monastyra benediktínmi, ale o «*obdržaní*» už existujúceho monastyra latinskými benediktínmi:

«*Pari fere distantia, Mislam, Cassoviamque inter, nonnihil ad ortum declinat SZEPLAKIENSIS Abbatia quam ad annum MCCXVII. Benedictini possidebant. Transiit subinde in jura V. Capituli Strigoniensis, jamque Tyrnaviensi S. Stephani Clericorum Seminario alimenta praebet, reddita memorabilis Marci Crisini, sui Praefecti, gloriosa pro fide morte Cassoviae obita*».[2]

Dnes je Krásna nad Hornádom rímskokatolíckou farnosťou, ale hroby na cintoríne orientované na východ ticho svedčia o gréckokatolíckej pôvodine.

---

[1] Porov. J.V. Timkovič, *Letopis Krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku*, Prešov, 1995, str. 21.

[2] J. B. Piker, *Topographia magni regni Hungariae*, Viennae, 1750, str. 502.

Obr. 91: *Geografická lokalizácia niektorých baziliánskych monastyrov východného Slovenska, ako aj iných v tejto práci spomínaných miest.*

5. Legnavský baziliánsky monastyr

10.-13. storočie

Podľa tradície Legnavský baziliánsky monastyr v čase pred tatárskym vpádom nebol vôbec len nejakým bezvýznamným monastyrom. Podľa Tótha, historika Šarišskej župy, Legnavský baziliánsky monastyr mimoriadne prekvital najmä od 10. do 13. storočia.[1] Vtedy bol veľmi významným monastyrom, ktorý bol dokonca v povedomí uhorských a poľských kráľov… Stretávali sa tam totiž uhorskí a poľskí králi na medzinárodné rozhovory a jednania, pretože tento monastyr stál a dodnes stojí na hraniciach týchto dvoch veľkých kráľovstiev (dnes na hraniciach medzi Slovenskom a Poľskom).

Je veľmi pravdepodobné, že práve na tomto mieste sa roku 1211 stretli uhorský arpádovský kráľ Andrej II. (1205-1235) s poľským kráľom Leszkom I. (1206-1227). Toto stretnutie spomína *Ipatijevská letopis* pod rokom 1211. V tom čase to bol veľký monastyr-lavra, v ktorom žilo veľké množstvo mníchov… Legnavský monastyr bol spustošený o 30 rokov neskôr za tatárskeho vpádu 1241-1242.[2]

Po tatárskom spustošení, ako hovorí tradícia, tento monastyr už nikdy nenadobudol svoju niekdajšiu slávu i pôvodnú mnohopočetnosť svojich baziliánskych mníchov… Preto historici hovoria, že v porovnaní s inklinovaným obdobím slávneho 10.-13. storočia, keď Legnavský monastyr bol veľkou lavrou mníchov a strediskom cyrilometodejskej vzdelanosti a kultúry, sa po tatárskom vpáde zmenil na «pustovňu»[3] s niekoľkými desiatkami baziliánskych mníchov…

14. storočie

Po tatárskom vpáde bol baziliánsky monastyr sv. Nikolaja Myrlikýjskeho Čudotvorca v Legnave znova obnovený. Svedčí o tom písomná zmienka z 22. septembra 1323, v ktorej sa tento starodávny monastyr spomína nepriamo. Vtedajší uhorský kráľ Karol Róbert z Anjou, daroval Plavečský a Staroľubovianský hrad s pozemkami svojmu vernému rytierovi Filipovi Drugethovi, ktorý s ním prišiel do Uhorska z talianského Neapola a preukázal mu mnohé verné služby. V tejto hramote z roku 1323 sa spomína, že na darovaných pozemkoch sa nachádza Legnavský baziliánsky monastyr.[4]

Rok 1529 – staroslovanský Evanjeliár pre Legnavský baziliánsky monastyr

Ďalšia veľmi významná písomná zmienka o existencii Legnavského baziliánskeho monastyra sv. Nikolaja Čudotvorca je z roku 1529. Jedná sa o zápis v drahocennom rukou písanom staroslovanskom *Evanjeliári*, ktorý sa dnes nachádza v knižnici Budapeštianskej univerzity.

V rukopisnom Evanjeliári z roku 1529 je na strane 260-tej tento zápis cyrilikou (prepisujeme ho azbukou, ako ho uverejnili roku 1970):

«Лѣто 6037. Слава г(оспо)ду бо(г)у и с(вѧ)тои б(огороди)ци пречистои его б(о)гомат(е)ри хвала и слава с(вѧ)т(о)му о(т)цу николѣ. О(т) зачала конець, тро(и)це с(вѧ)таѧ б(ож)е нашь слава тобѣ. Списаса сїа книга… тетроева(н)г(е)лие рукоу многогрѣшнаго раба б(о)жіа юріа костентинова сна ис (г)осподарьства московского испод великого кн(а)за васила иванович(а) ц(а)рa и г(оспо)д(а)рa всеа русїи родомъ ис великого новагорода а стажанїем из великого пскова. А списаса сїа книга б(о)габоазливого и х(рїст)алюбиваго мужа тимофѣа,

иванова с(ы)на изъ дубровьки, изь земли ис саноцкои. А уписуетсѧ въ сïе с(вя)тое е(ван)г(е)лие раб б(о)жии тимофеи ис подружием своим наста(с)ею, ис чѧды своими с филимоном и з григорïем и с ѳедором и усопших чѧд ихъ назарïѧ, василïѧ, матфеѧ, ярïѧ, марïу и отецев ихъ іоана, югу, луку, васулису, павла, игнат(и)ѧ, офим(і)ю, орину, марка, иоана, семиона, иоана, лаврентіѧ, михаила, анну, окулину, ѳвим(и)ю, остафъѧ, захарïу, огаф(и)ю, орину, орину, михаила.

А сеи же б(о)гобоѧзливыи муж тимофеи дал списати сіе с(вѧ)тое ев(ан)г(е)ллие и положил его **на пр(е)ст(о)лъ нового манастыра с(вѧ)т(о)го о(т)ца николы у полѣ лекнавскомь**, *абы было непорушимо о(т) тоѧ с(вѧ)тыѧ ц(е)ркви о(т) с(вѧ)т(о)го о(т)ца николы. А кто бы их дрьзнул изграбити* **о(т) того с(вѧ)т(о)го манастыра с(вѧ)т(о)го о(т)ца николы**, *да буди клѧт и проклѧть о(т) с(вѧ)тыхь о(те)ць тиї и о(т) с(вѧ)тых 12 ап(о)с(то)ль и о(т) с(вѧто)го всег(о) д(у)ховенства, иже е(ст) под неб(е)сом на земли*

На здравïе и на спасенïе рабѣ б(о)жïеи крестинѣ

вши(т)кых лѣтъ учинисѧ до теразнеишого року 6163, а еже о(т) по плоти рожде. Х(рïсто)ва 1528 было в тои час, а тера(с) 1655».[5]

Hore uvedený *Evanjeliár*, ktorý sa užíval na prestole monastyrskej cerkvi zasvätenej sv. Nikolajovi Čudotvorcovi bol v roku 1529 napísaný-prepísaný Jurijom, synom Kostentinova, ktorý pochádzal z Novhorodu a *Evanjeliár* prepísal pre potreby «*nového*» Legnavského baziliánskeho monastyra. Objednávku na tento staroslovanský Evanjeliár dal bohabojný muž Timofej z Dubrovky. Teda Timofej *Evanjeliár* zaplatil a baziliánskemu monastyru zasvätenému sv. Nikolajovi Čudotvorcovi a nachádzajúcemu sa «*pri Legnavskom poli*» podaroval.

Hore uvedený *Evanjeliár* z roku 1529 dokazuje, že krátko po bitke pri Moháči (r. 1526) baziliánsky monastyr nachádzajúci sa pri Legnave ešte určite existoval, mal cerkov zasvätenú sv. Nikolajovi Čudotvorcovi a darovaný *Evanjeliár* ležal na jej najčestnejšom mieste: «na prestole».

V roku 1529 bol Legnavský monastyr už kamenný. Dosvedčuje to množstvo štiepaného stavebného kameňa a základy akejsi veľkej stavby tesne pod vrcholcom hory, na úpätí ktorej stojí dnešná «osamelá» cerkov «Prenesenia ostatkov sv. Nikolaja Myrlikýjskeho Čudotvorca» (**obr. 92**). Tento kameň sa nenachádza nikde inde na okolí, jedine na tomto mieste – na malej plošine strmého svahu vypínajúceho sa smerom na juh, nad ešte dnes stojacou cerkvou…

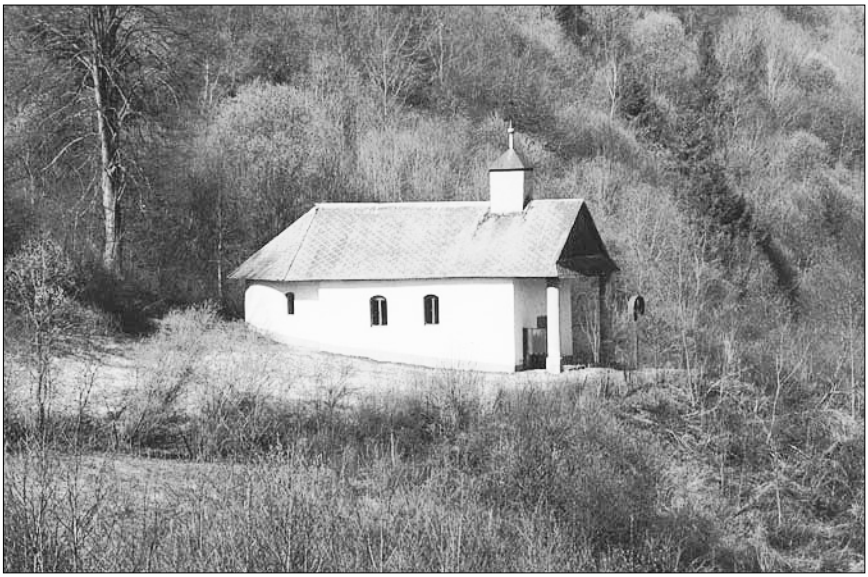

Obr. 92: *Cerkov sv. Nikolaja Čudotvorca pri Legnave pochádza z 18. st. a stojí v areáli niekdajšieho baziliánskeho monastyra. Je bez veže, lebo veže vtedy smeli mať na svojich kostoloch len rímskokatolíci.*

Kedy bol zničený Legnavský baziliánsky monastyr, ktorý bol ešte plne aktívny v 16. storočí, nikto nevie. Písomné dokumenty zatiaľ mlčia a čakajú na svoje odhalenie…

18. storočie – osamelá cerkov v areáli monastyra

Kedy bola vybudovaná dodnes stojaca osamelá cerkov zasvätená sv. Nikolajovi Čudotvorcovi v areáli baziliánskeho monastyra tiež nikto nevie. Cerkov nemá vežu, a to dokazuje, že bola postavená v čase, keď si veže smeli budovať len rímskokatolíci. Tento fakt ukazuje, že bola vybudovaná určite niekedy pred koncom 18. storočia.

Schematizmus Prešovskej eparchie na rok 1944 uvádza, že táto cerkov bola reštaurovaná roku 1760 grófom Szirmayom.[6] Ak je pravda, že bola roku 1760 reštaurovaná, to znamená, že bola určite postavená ešte pred týmto rokom, čiže je ešte staršia. Táto cerkov sa nachádza asi 100 metrov od dnešného toku rieky Poprad, ktorý dnes tvorí hranicu medzi Slovenskom a Poľskom.

Každý rok sa v tejto cerkvi uskutočňujú odpusty na Prenesenie ostatkov sv. Nikolaja Čudotvorcu. Ešte dodnes v Legnave a na jej okolí tam žijúci ľudia medzi sebou «*bisidujut*» (rozprávajú sa) len po rusínsky. Legnava je gréckokatolíckou rusínskou farnosťou.

---

[1] «Hosszúvágás: Langnó, Lagnó… Szent Vazul monostora helyén, mely a X. századtól a tatár-járásig állot fenn s utóbb remetehelyül szolgált, 1750-ben épült a Szirmay Tamás grof kápolnája. A község határában vasas ásványvíz-forrás s a kápolna felett vízesés van», (S. Tóth, *Sáros vármegye monografiája*, II, Budapest, 1910, str. 408-409); «Hosszúvágáson maradt fenn emlékezete az egykori Szt. Bazil rend kolostorának, mely a X. századtól a tatárjárásig állott fenn, utóbb pedig remetehelyül szolgált» (*Tamtiež*, III, 1912, str. 233); porov. tiež J. Škultéty, «Visľania a Veľká Morava», *Slovenské pohľady*, 2 (1929) str. 99.

[2] Porov. Л. Лизак, «Легнавський монастир», *Kalendar Blahovistnika*,

Prešov, 1971, str. 114, 116; porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioeceseos Prešoviensis (Fragopolitanae) et Administraturae Apostolicae Dioec. Munkačensis In Slovacchia Pro Anno Domini 1944*, Prešov, 1944, str. 48.

[3] Porov. S. Tóth, *Sáros vármegye monografiája*, II, Budapest, 1910, str. 408-409; III, 1912, str. 233.

[4] «… Qui reversi retulentur, quod super faciem castri Poloucha vocati et terrarum ac villarum ad ipsum pertinencium accedendo convocatis vicinis et commetaneis ipsas reambulassent, videlicet, quod prima meta incipit ex illa parte cuiusdam heremite versus Poloniam; inde procedit transeundo fluvium Poprad et ascendit in montem, vulgariter Pezzer Jawor dictum; inde procedit ad caput cuiusdam fluvii Musina vocati procedendo pervenit ad quendam montem Chorgo vocatum, a quo monte descendit ad…», (V. Sedlák, *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*, II, Bratislava, 1987, str. 456-457; porov. Л. Лизак, «Легнавський монастир», *Kalendar Blahovistnika*, Prešov, 1971, str. 113); Teda hranica išla: od hradu Plaveč k prvému opornému bodu, ktorým bol Legnavský monastyr, potom po rieke Poprad k Hore Jawor…

[5] Porov. І. Панькевич, «Матеріали до історії мови південнокарпатських Українців», *Науковий збірник Музею української культури у Свидніку*, 4/2, Prešov, 1970, str. 73-74.

[6] Porov. *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioeceseos Prešoviensis (Fragopolitanae) et Administraturae Apostolicae Dioec. Munkačensis In Slovacchia Pro Anno Domini 1944*, Prešov, 1944, str. 48.

6. Lelešský baziliánsky monastyr

Leleš sa nachádza v najjuhovýchodnejšom cípe východného Slovenska. Na malej vyvýšenine v okolitej žírnej rovine tu existoval baziliánsky monastyr zasvätený Vozdviženiju Čestnaho Kresta. Monastyr bol chránený močiarmi, ktorých zvyšky v jeho okolí existujú dodnes.

Podľa historika Lučkaja, latinskí premonštráti vytlačili a nahradili v tomto monastyre gréckokatolíckych baziliánov v roku 1270.[1] Neskôr v stredoveku sa tento pôvodne baziliánsky monastyr, teraz už latinský Lelešský premonštrátsky kláštor, stal overovacím miestom majetkoprávnych a privilegijných hramôt v latinčine. Teda sa stal akýmsi «notárskym úradom».

Dnes je «Leles» rímskokatolíckou farnosťou.

---

[1] Porov. M. Lutskay, «Historia Carpato-Ruthenorum, II/1», *Науковий збірник Музею української культури у Свидніку*, 13, Prešov, 1988, str. 172.

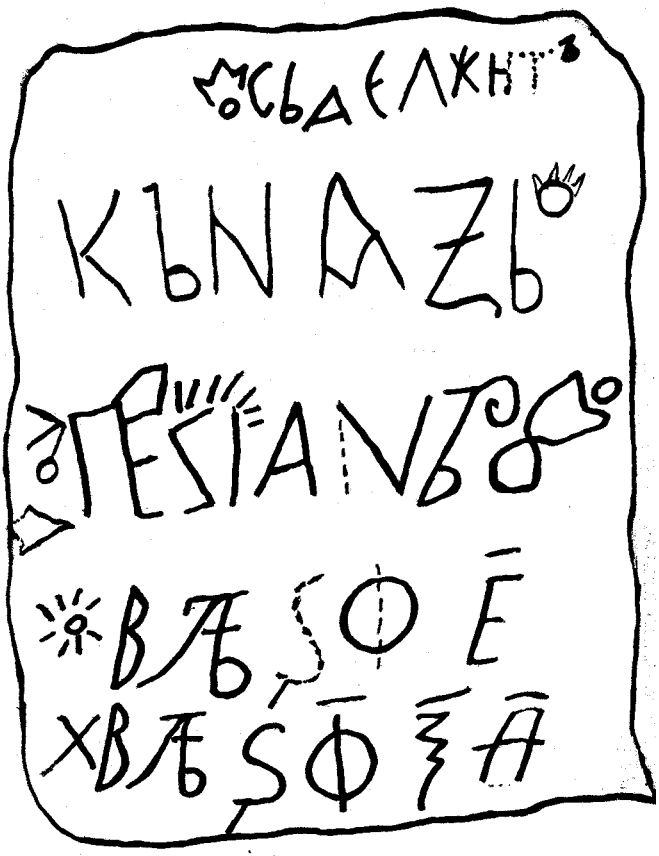

Obr. 93: *Náhrobný kameň nájdený v Michalovciach dokazuje, že ešte v roku 1060 na tomto mieste východného Slovenska existoval baziliánsky monastyr zasvätený sv. Michalovi Archanjelovi, v ktorom zomrel mních Presian – nástupca bulharského trónu.*

7. Michalovský baziliánsky monastyr

Gréckokatolícky baziliánsky monastyr sv. archistratiha Michaila stál kedysi v areáli dnešného mesta Michalovce. Fragmenty jeho kamenných základov sa dnes nachádzajú v intraviláne tohto mesta. Obec Michalovce vznikla v okolí tohto monastyra sv. Michaila a od neho dostala i svoje meno (Michalová Ves – Michalovce).

Existenciu tohto baziliánskeho monastyra na území Michaloviec dokazujú okrem iného i základy starodávnej kamennej cerkvi, v ktorej bol objavený náhrobný kameň (**obr. 93**) o rozmeroch 55x75x35 cm. Dnes sa nachádza v Michalovskom múzeu. Na tomto kameni je vyryté: «сьде л(є)жи(т)ъ кънѧзь пресіанъ *въ лѣто ҂ ѕфє͡+въ лѣто ҂ ѕфѯ҃ѳ͡».

Mních Presian, ktorý bol pochovaný na tomto mieste, bol bulharským kniežaťom, a mal sa stať dedičom bulharského trónu. Bol totiž najstarším synom bulharského kniežaťa Joana Vladislava (+1018). Keďže moc v Bulharsku, ktorého severnou provinciou bolo dnešné východné Slovensko, uchopila v danom čase Byzantská ríša, Presian bol oslepený a vstúpil do baziliánskeho monastyra. V monastyre bol postrižený na baziliánskeho mnícha. Ako kameň z Michaloviec dokazuje, svoju životnú púť dokončil práve na tomto mieste v roku 1060 vo veku 64 rokov.[1]

Teda Michalovský baziliánsky monastyr určite existoval ešte v 11. storočí. Dnes v Michalovciach žijú mnohí rímskokatolíci i mnohí gréckokatolíci…

---

[1] Porov. В. Ткадлчік, «Кирилівський напис в Михалівцях», *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, 14, Prešov, 1986, str. 396-407.

Obr. 94: *Baziliánski mnúsi z Prešovského monastyra na Duchnovičovej ulici roku 1948 pred vstupnou bránou do monastyra. Uprostred vladyka Kyr Pavel Gojdič, OSBM, bez episkopských insignií v jednoduchom baziliánskom obleče-ní a vedľa neho (z pozície pozorovateľa vľavo) o. P. Bulyk (ihumen monastyra) a vpravo o. N. Krett.*

8. Prešovský baziliánsky monastyr

Starodávne časy

Dá sa predpokladať, že v Prešove kedysi existoval starodávny baziliánsky monastyr na západnej strane predmestia približne v časti dnešnej Kalvárie, kde bolo pôvodne praslovanské pohanské obetište. Bol zasvätený pravdepodobne sv. Kozmovi a Damiánovi. Kedy tento monastyr zanikol sa nevie… V starých vedutach Prešova (napr. v 17. storočí) sa ešte niekedy na jeho mieste zvykne označovať kostol «sv. Martina».

Rok 1947 – založenie novodobého monastyra

Baziliáni založili svoj súčasný monastyr v Prešove v roku 1947. Oficiálne bol tento monastyr dekrétom erigovaný 22. septembra 1947. Nachádzal sa na Duchnovičovej ul. č. 3/a v Prešove (dodnes stojí opustený s porozbíjanými oknami vedľa neskôr v monastyrskej záhrade vybudovanej policajnej stanici). V tomto monastyre Východná Kongregácia v Ríme potvrdila baziliánom noviciát…, stalo sa to 26. septembra 1947. Noviciát sa otvoril s týmito kandidátmi: br. Juraj Bakajsa, br. Peter Varjan, br. Anton Kocak, br. Andrej Štefko. 1. X. 1947 pribudol br. Štefan Danko a o týždeň nato br. Eugen Ján Kočiš (neskorší generálny vikár Českého gréckokatolíckeho exarchátu). Posviacka Prešovského baziliánskeho monastyra sa uskutočnila v poslednú októbrovú nedeľu (26. októbra) 1947. Prítomní boli obaja prešovskí episkopi: vladyka Kyr Pavel Gojdič, OSBM, i jeho pomocný vladyka Kyr Vasilij Hopko.[1]

Monastyr v Prešove na Duchnovičovej ul. (**obr. 95**) bol zasvätený pápežom novoustanovenému sviatku Christa Carja, preto sa i posviacka uskutočnila v poslednú októbrovú nedeľu.

Otcovia baziliáni z monastyra sľubne rozvíjali svoju činnosť najmä medzi deťmi a mládežou. V priestoroch monastyra sa vychovávali i budúci mladí baziliáni…

Rok 1949 – násilné zrušenie monastyra

Pol hodiny pred polnocou 22. februára 1949 prepadli tento monastyr tridsiati uniformovaní a neuniformovaní príslušníci štátnej bezpečnosti (Štb) a násilne zrušili monastyr, pričom zatkli 11 otcov a bratov baziliánov, ktorí sa práve nachádzali v monastyre…[2] Tu je svedectvo jedného z baziliánov, o. Mariána Potaša, OSBM:

«Všetkých mníchov… vohnali pod hrozbou namierených samopalov do jedálne a sami chodili po všetkých izbách a brali, čo sa im zachcelo. Pritom podhadzovali, tak, aby sme to nevideli, nimi prinesené letáky o 'mučeníkovi Tisovi', čím v tomto prípade, ako sa

Obr. 95: *Takto dnes vyzerá bývalý baziliánsky monastyr Christa Carja (na bývalej Duchnovičovej ul.) v Prešove. Vedľa neho bolo za socializmu vybudované moderné divadlo J. Záborského (vľavo). Medzi divadlom a bývalým monastyrom je vidno vežu gréckokatolíckej katedrály.*

ľudovo hovorí, strelili capa. O prepade som bol vopred informovaný jedným našim človekom, príslušníkom Štb, ktorý mi veľmi radil, aby som na ten čas opustil monastyr, lebo – ako hovoril – oni majú naplánované v noci prísť, nepozorovane namontovať na strechu monastyra vysielačku a potom obviniť mníchov vasiliánov zo špionáže. Hoci ten človek bol mojím dobrým známym, predsa som považoval túto jeho správu za provokáciu. Pre každý prípad som však hneď zaobstaral pancierové dvere so špeciálnym zámkom a dal som ich osadiť do vchodu na pôjd, aby sa tam nikto nepovolaný nedostal. A to bola v tej chvíli naša záchrana. Našim nočným hosťom ich provokatívny zámer so špiónskou vysielačkou nevyšiel (nemohli sa na pôjd dostať). *Potom nás naložili do pripraveného autobusu a pod rúškom noci odviezli do prešovskej väznice…».*[3]

Monastyr vyrabovali, a až potom Štb oznámilo episkopovi P. Gojdičovi, OSBM, aby poslal niekoho po bohoslužobné rúcha a čaše, lebo monastyr zabavil štát a dáva ho prerobiť na bytovku pre politických pracovníkov a z kaplnky urobí telocvičňu… Takto baziliánsky monastyr v Prešove bol komunistickým režimom zlikvidovaný ako prvý v celom Československu (ostatné boli zlikvidované až o rok nato v apríli 1950)…[4]

Uväznených prešovských baziliánov neskôr prepustili z vyšetrovacej väzby pre nedostatok dôkazov, aby ich potom opäť v apríli roku 1950 uväznili… Baziliáni sa po prepustení z vyšetrovacej väzby v roku 1949 rozišli po ostatných monastyroch vo vtedajšom Československu, tj. do Trebišova, Medzilaboriec i Prahy…

V noci z 13. na 14. apríla 1950 boli všetci baziliáni žijúci a pôsobiaci vtedy v Československu internovaní a zakázaní.[5] **Gréckokatolícky Rád sv. Bazila Veľkého bol počnúc rokom 1950 na celom území Československa zakázaný a postavený až do roku 1990 mimo zákon**. V roku 1990 ho Ministerstvo kultúry opäť uznalo za existujúci.

Obr. 96: *Ústrednou postavou a hlavným činiteľom pri znovuzaložení baziliánskeho monastyra v Prešove, tentoraz zasväteného sv. Vasilijovi Velikomu bol v roku 1992 protoihumen o. Marián J. Potaš, OSBM. Fotografia z roku 1999.*

Rok 1990 – znovuuznanie baziliánov štátnymi úradmi

Slovenský štatistický úrad pridelil dňa 22. marca 1990 Rádu sv. Bazila Veľkého v Československu identifikačné číslo (IČO) «677761». Právnu subjektivitu Rádu potvrdil riaditeľ cirkevného odboru Ministerstva kultúry PhDr. Peter Mulík 11. 10. 1995, a to v zmysle zákona č. 308/1991.

Hneď potom, ako mohli baziliáni opäť oficiálne rozvíjať svoju činnosť, vtedajší protoihumen, o. Marián Potaš, OSBM (1970-1994), sa znovu pokúšal dostať v reštitúcii bývalý baziliánsky monastyr Christa Carja na bývalej Duchnovičovej ulici 3/a… Keďže sa mu to nepodarilo, rozhodol sa zakúpiť v blízkosti centra mesta nový dom…

Rok 1991 – zakúpenie rodinného domu (budúceho monastyra)

Roku 1991 sa o. Mariánovi Potašovi, OSBM, podarilo kúpiť v centre mesta Prešov v štvrti ľudovo nazývanej «Táborisko» trojizbový prízemný, z tehly postavený rodinný dom.

Kúpna zmluva je datovaná dňom 23. júla 1991, potvrdená verejným notárom a 24. júla 1991 podpísaná predávajúcim: MUDr. Stanislavom Matisom a jeho matkou Helenou Matisovou a kupujúcim Dr. Mariánom Potašom. Jednalo sa o zakúpenie majetku zapísaného v *Liste Vlastníctva* č. 4441 obce Prešov, a to parcely zastavané plochy parcelné číslo 4223 a záhrady p. č. 4224. Dom bol zakúpený za cenu 1.200.000,- československých korún,[6] čo bolo spojené zároveň s výmenou za dvojizbový štátny byt o. Jeronyma A. Fedoroňka, OSBM (na Karadičovej ul. 37 v Bratislave).[7] Výmena bratislavského bytu za rodinný dom na Vajanského 31 mala nastať do 20. augusta 1991. Zmluva bola registrovaná Štátnym notárstvom v Prešove dňa 4. októbra 1991, od ktorého momentu sa o. Marián J. Potaš, OSBM, stal vlastníkom tejto budovy o výmere 523 m^2 so záhradou o výmere 369 m^2.

Kúpnopredajnú zmluvu s predávajúcimi uzavrel o. Marián Po-

taš, OSBM, pretože v tom čase Rád, ako taký, ešte nemohol nadobúdať vlastníctvo. Keď sa tento právny stav pred štátom upravil, kúpený dom i s malým pozemkom bol roku 1993 prepísaný už priamo do vlastníctva Rádu sv. Bazila Veľkého v Československu (*Darovacia zmluva* č. 996/93).

Rok 1991 – rekonštrukcia rodinného domu na monastyr

Už v auguste 1991 sa o. J. Fedoroňko, OSBM, presťahoval z Bratislavy do Prešova, a to najprv do bytu o. M. Potaša, OSBM, ktorý sa nachádzal v bytovke na Volgogradskej ul. č. 66, 6. poschodie. Približne pol roka v novozakúpenom rodinnom dome na Vajanského č. 31 v Prešove nikto nebýval, pretože sa svojpomocne robila jeho generálna rekonštrukcia. V jeho pivnici-suteréne sa pripravovalo miesto pre dočasnú provizórnu kaplnku zasvätenú sv. Bazilovi

Obr. 97: *Prešovský baziliánsky monastyr v roku 2001 (hore); Ikona sv. Bazila Veľkého – patróna monastyra, s vyobrazením monastyra pri nohách svätca (vedľa na str. 231). Ikona dnes visí na stene monastyrskej jedálne.*

СВА
ТЗІЙ
ВАСИ́ЛІЙ
ВЕЛИ́КІЙ

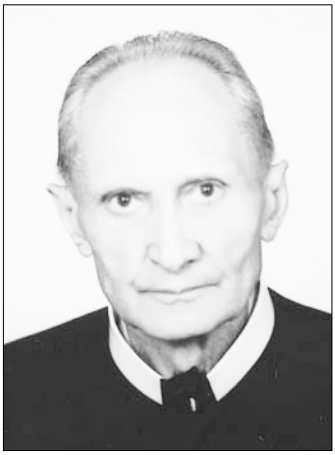

Obr. 98: *Otec Jeronym A. Fedoroňko, OSBM, bol ihumenom Prešovského monastyra v rokoch 1992-1995.*

Veľkému, pretože celý monastyr na Vajanského ulici mal byť a neskôr aj bol zasvätený sv. Bazilovi Veľkému.[8]

Jedná sa o čas tesne potom, čo v roku 1990 boli baziliáni v Československu povolení, a preto tieto začiatky boli tak zvláštne… Výmeny bytov, bývania mníchov-baziliánov po štátnych bytovkách… kaplnka v dielni-suteréne… Začiatky boli teda ťažké a zásluhu na tom, že baziliánsky monastyr v Prešove bol znovuobnovený majú o. Marián Potaš, OSBM a o. Jeroným Fedoroňko, OSBM i mladí baziliáni (najmä br. Volodimir Sedlaček, br. Petro Haľko, o. Josafat Lucak, br. Joan Hriňak a o. Jozef Novak), ktorí fyzicky rekonštrukciu svojpomocne prevádzali. Rekonštrukcia nového baziliánskeho monastyra v Prešove bola plne hradená z celoživotných úspor o. Jeronýma Fedoroňka, OSBM. Jednalo sa o osobné úspory (200.000,- československých korún), ktoré našetril tento jeromních v čase komunizmu, keď baziliáni boli zakázaní a každý žil ako mohol a vedel.

Na dome boli urobené tieto opravy: niekoľko dverí bolo zamurovaných, aby sa neprechádzalo z izby do izby; ďalšie miestnosti ako kuchyňa, jedáleň a kupelka boli od základu prerobené. Z bývalej dielne-suterénu bol urobený priestor pre kaplnku. Boli zakúpené stoličky, stoly, skrine, postele, záclony, garniže a iné veci…[9]

V bývalom suteréne rodinného domu na Vajanského 31 bola kaplnka verejne funkčná v rokoch 1992-1994. Dodnes to na mieste, kde stál sv. prestol, pripomína pamätná mramorová tabuľa s nápisom: «**землѧ̀, и҆дѣ́же ты стои́ши на ней, до́мъ б҃жїй бысть 1992-1994**».

Rok 1992 – obnovenie Prešovského monastyra v novozakúpenom rodinnom dome

Konečne v roku 1992 sa do Monastyra sv. Bazila Veľkého na Vajanského 31 nasťahovali baziliáni a monastyr i kaplnka boli posvätené vladykom Kyr Jánom Hirkom, prešovským sídelným episkopom. Tentoraz bola kaplnka i monastyr, keďže sa už nachádzali na inom mieste ako v roku 1947, zasvätené novému patrónovi: sv. Bazilovi Veľkému. Bolo to práve v neopakovateľnom jubilejnom 7500-tom roku od stvorenia sveta podľa starodávneho počítania času! Pripomína to návštevníkom monastyra pamätná tabuľa osadená pri hlavnom vchode do monastyra.

V roku 1992, každú stredu od 15.00 do 16.00 v monastyre baziliáni organizovali náboženstvo pre deti. Deti prichádzali v počte 10-15. V nedele o 15.00 o. Fedoroňko, OSBM, organizoval pre zbožné ženy spoločný Ružanec, či Moleben spojený s duchovným slovom. Raz do mesiaca baziliáni v sobotu organizovali duchovnú obnovu pre mládež. Prichádzalo okolo 20-30 detí, mali 2-3 prednášky, sv. spoveď a sv. príčastie… V lete baziliáni organizovali letné päťdňové tábory po farnostiach pre mládež, tzv. Vasilijády.[10]

Rok 1993 – rukopoloženie na subdiakona, diakona a kňaza

V provizórnej kaplnke v suterénnych priestoroch Monastyra sv. Bazila Veľkého na Vajanského 31 v Prešove bol rukopoložený na subdiakona, diakona a kňaza v dňoch 30. 7., 31. 7. a 1. 8. 1993 o. Jozafát V. Timkovič, OSBM, ktorý v danom roku študoval v Ríme (1987-1995) a vysvätený bol na Slovensku. Rukopoloženie previedol prešovský sídelný episkop Kyr Joan Hirka za prítomnosti protoihumena baziliánov Kyr Mariana Potaša, OSBM.[11] Vysvätenie menovaného sa v Prešovskom monastyre uskutočnilo na jeho vlastnú žiadosť a túžbu – chcel byť vysvätený v monastyrskej cerkvi a nikde inde.

Obr. 99: *Pohľady do nádvoria Prešovského monastyra v decembri 2001. Rodinný dom kúpený v roku 1991 (vľavo) a nová časť dobudovaná v roku 1994 (vpravo).*

Rok 1994 – dostavba šiestich kelií a cerkvi

Už na jeseň v roku 1992 sa začala dostavba k monastyru (k zakúpenému domu). Jednalo sa o vystavenie cerkvi, nad ktorou by boli kelie pre mníchov. Stavba bola i napriek rastúcej inflácii šťastne ukončená. Nad cerkvou sa nachádza šesť maličkých kelií pre mníchov a chodba.

Posviacka prístavby bola 11. júna 1994. Posvätil ju vladyka Kyr Ján Hirka za účasti 22 kňazov (z ktorých bolo 10 baziliánov) a asi 200 veriacich. Z Ríma pri tejto príležitosti do Prešova zavítal generálny ekonóm baziliánov o. Severian Yakymyšin, OSBM, neskorší gréckokatolícky episkop v New Westminster v Kanade.[12]

Túto slávnostnú udalosť dodnes pripomína tabuľa zo švédskej žuly upevnená v stene tejto cerkvi s nápisom: «**рокѫ 1994 сїѧ церковь васíлїю велúкомѫ засвѧчена бысть**».

Obr. 100: *Cerkov sv. Vasilija Velikoho v monastyre otcov baziliánov v Prešove. Fotografia z roku 2002.*

Obr. 101: *Otec Metodij M. Bilančík, OSBM, bol ihumenom Prešovského monastyra v rokoch 1995-2000. Fotografia z r. 1997.*

Rok 1996 – prestavba podkrovných priestorov starej časti monastyra (pôvodného zakúpeného domu)

8. mája 1996 sa začala prestavba podkrovných priestorov starej časti monastyra sv. Bazila Veľkého v Prešove. Bolo to už pod vedením protoihumena o. M. M. Bilančíka, OSBM. Prestavba bola ukončená už na jeseň toho istého roku (1. novembra 1996). Okolo celej starej budovy monastyra (pôvodného rodinného domu) bola pri tejto príležitosti urobená nová termoregulačná omietka (z polystyrénu).[13] Nad starou časťou monastyra (pôvodne prízemného rodinného domu) boli takto vytvorené tri manzartné miestnosti s kúpeľňou – apartmán pre protoihumena. V jednej z troch manzartných miestností bol zriadený archív provincie, ostatné dve boli pre protoihumena.[14]

Rok 1996 a 2000 – sobory baziliánov v Prešovskom monastyre

26. augusta 1996 sa uskutočnil v Prešovskom monastyre sv. Bazila Veľkého sobor baziliánov Provincie sv. Cyrila a Metoda, na ktorom bol na ďalšie štyri roky znovuzvolený protoihumen o. Metodij M. Bilančík, OSBM.[15]

7.-8. februára 2000 sa uskutočnil v Prešovskom monastyre ďalší pravidelný sobor baziliánov Provincie sv. Cyrila a Metoda, na ktorom bol zvolený nový protoihumen o. Polykarp Š. Jacoš, OSBM.[16]

2.-3. októbra 2000 sa opäť v baziliánskom Prešovskom monastyre konal sobor baziliánov celej Provincie pod dohľadom poľského protoihumena o. Marka Skirku, OSBM, ktorého na túto funkciu

delegoval protoarchimandrit z Ríma. Na tomto mimoriadnom sobore si baziliáni zvolili nového protoihumena o. Petra Haľka, OSBM. Bývalý protoihumen o. Polykarp Jacoš, OSBM bol poverený inou funkciou v Trebišovskom baziliánskom monastyre.[17]

Monastyr na prahu nového tisícročia – práca s rusínskou mládežou

Od 11. októbra 2000 počas celého školského roku 2000/01, tentoraz už za nového ihumena o. Jozafáta V. Timkoviča, OSBM, pravidelne každú stredu po večernej Službe Božej sa konalo v monastyre stretnutie so stredoškolskou a vysokoškolskou mládežou rusínskej národnosti – tzv. «*Kruh sv. Vasilija Velikoho*». Táto mládež prichádzala v počte od 10 do 12.[18]

V rokoch 2001-2003 sa rusínska mládež v monastyre stretávala v utorky pod vedením o. Gorazda A. Timkoviča, OSBM a počet účastníkov dosahoval nezriedka i okolo 30 vysokoškolákov.

Bohoslužby pre verejnosť v monastyre

11. novembra 2000 bola pred monastyrom inštalovaná oznamovacia tabuľa o rozmeroch 2x1,5 metra. Oznamuje okoloidúcim bohoslužobný program v monastyre, určený pre verejnosť: vo všedný deň 5.40 Utreňa, 6.30 a 17.00 Služba Božia; v nedeľu 7.30 Utreňa, 9.00 a 17.00 Služba Božia. Tabuľa oznamuje okrem iného i fakt, že v monastyre sa spovedá v ktorýkoľvek čas dňa.

Bohoslužby sa slúžia v staroslovančine; Evanjeliá, Apoštol a kázne sú v kodifikovanom rusínskom jazyku.

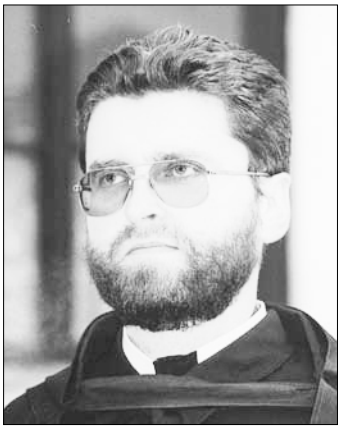

Obr. 102: *Otec Josafat V. Timkovič, OSBM, je ihumenom Prešovského monastyra od roku 2000. Fotografia z r. 2001.*

Rok 2001 – pamätná mramorová tabuľa

6. marca 2001 bola pri vstupných dverách do monastyra umiestnená biela mramorová tabuľa s pamätným nápisom, oznamujúcim, že Prešovský monastyr bol na tomto novom mieste založený v jubilejnom roku 7500 od stvorenia sveta. Na tabuli je vyryté:

«**ôсно́ванъ соборнъıй монастъıрь ст҃а́гѡ васі́лїѧ вели́кагѡ рокꙋ** 7500 **ѿ сътворе́нїѧ мі́ра** 1992 **ѿ въплоще́нїѧ сло́ва**»…

Obr. 103: *Vstup do Prešovského monastyra. Fotografia – apríl 2002.*

Rok 2002 – dostavba absidy ku kaplnke a ikonostas

Vďaka mimoriadným organizačným schopnostiam protoihumena o. P. P. Haľka, OSBM (ktorý sídli na farnosti v Čirči, okr. Stará Ľubovňa), sa Rádu sv. Bazila Veľkého v Prešove 16. júla 2001 podarilo k pozemkom nadobudnutým už v roku 1991 dokúpiť hneď za monastyrom ležiacu záhradu o výmere 309 m^2. Monastyr sv. Bazila Veľkého získal tento pozemok (p. č. 4231/2) od mesta Prešov (vklad na Katastrálnom úrade bol dovolený 9. augusta 2001, *Kúpna zmluva* č. 3273/2001) s tým, že na ňom dobuduje absidu k už existujúcej cerkvi a zriadi malé zátišie-parčík – tak potrebné v každom monastyre…

V roku 2002 pod vedením ihumena o. J. V. Timkoviča, OSBM, boli namaľované-napísané všetky ikony pre ikonostas monastyrskej cerkvi sv. Bazila Veľkého v Prešove. Namaľoval ich majster M. Kološváry z Trebišova. Štruktúru ikonostasa naprojektoval o. G. A. Timkovič, OSBM. Písanie ikon sa zrealizovalo i vďaka štedrému daru (200.000,-Sk) dobrodinca monastyra Pavla Marťaka a jeho manželky Alžbety – ich mená sú preto napísané na väčšine ikon…

Pozoruhodná ikonografická aktivita

O. Gorazd A. Timkovič, OSBM, počas svojho pôsobenia v Prešove od roku 2000 opravil-premaľoval okolo 450 veľkých plechových rozpjatí, ktoré sú typické pre gréckokatolícky obrad a nachádzajú sa všade na krížoch pri cestách, križovatkách, či cerkvách po východnom Slovensku. Je len samozrejmé, že k nim vyhotovil i adekvátny počet tabuliek s typicky gréckokatolíckym cyrilometodejským nápisom «**ІНЦІ**», čo je skratkou staroslovanského *Isus Nazorjanin Carj Judejskyj*.

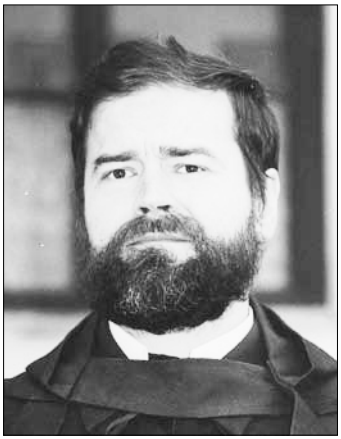

Obr. 104: *Otec Gorazd A. Timkovič, OSBM. Fotografia z r. 2001.*

Kríže-rozpjatá z prešovskej monastyrskej dielne sú charakteristické typicky vlastným ikonografickým štýlom. Pozoruhodné a zároveň samozrejmé na akcii prešovských baziliánov v tejto oblasti je, že rozpjatá, ktoré im kňazi, či veriaci prinášali a prinášajú do monastyra, obnovujú zadarmo.

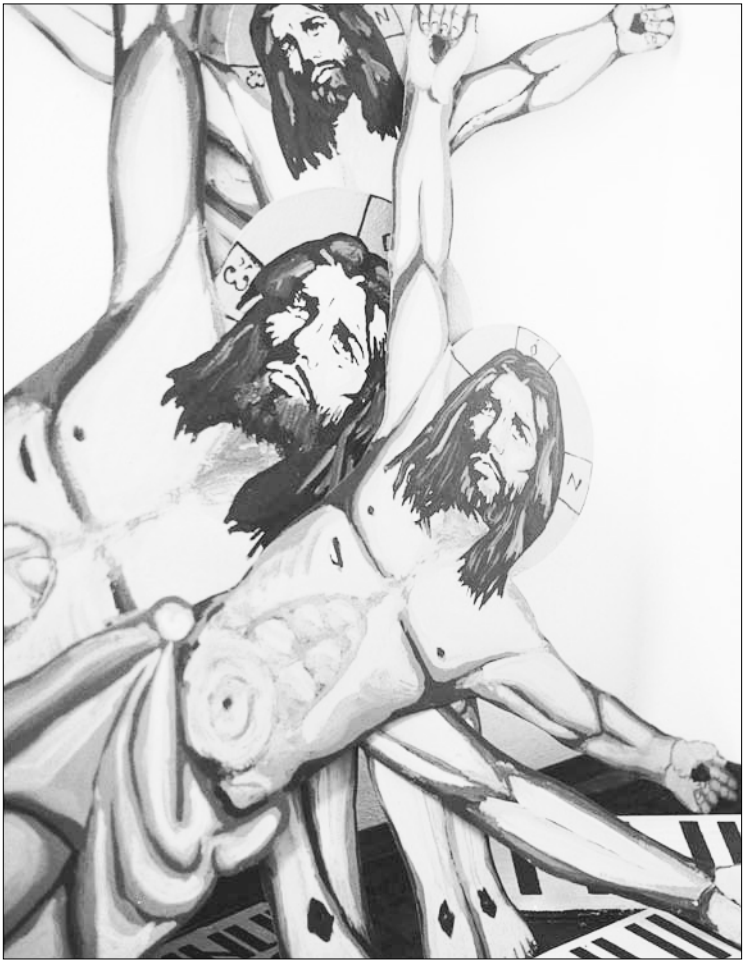

Obr. 105: *Opravené rozpjatá pripravené na "export"…*

IHUMENI PREŠOVSKÉHO MONASTYRA

(roky, kedy viedli Prešovský monastyr)

ROKY:	**Meno ihumena Prešovského monastyra:**
1947-1949	o. Polykarp P. Bulyk, OSBM
	* * *
1992-1995	o. Jeronym A. Fedoroňko, OSBM
1995-2000	o. Metodij M. Bilančík, OSBM
2000	o. Polykarp Š. Jacoš, OSBM
2000- dodnes	o. Josafat V. Timkovič, OSBM

Osídlenie Prešovského monastyra

(na základe doteraz nájdených rukopisov a publikovaných dokumentov)

1947 o. Polykarp Bulyk (ihumen a magister noviciátu), o. Sevastijan Sabol (predstavený Delegatúry), o. Nikodem Krett, o. Marian Potaš, 1 brat a šesť kandidátov.[19]

1949 o. Polykarp Bulyk (ihumen a magister noviciátu), o. Marian Potaš, o. Josif Homičko, o. Nikodem Krett, br. Teodosij Čoban, br. Antonij Kocak, br. Josif Lozjak, novici: Stanislav Danko, Nikolaj Choma, Michail Najmyk, Josafat Stasak, Pavel Varjan.[20]

1950 Prešovský monastyr v tomto roku už neexistoval, lebo bol 22. februára roku 1949 násilne zrušený komunistami.[21]

* * *

1992 o. Jeronym Fedoroňko (ihumen), br. Petro Haľko, br. Volodimir Sedlaček, br. Joan Hriňak, br. Havrijil Kulakov, br. Slavomir Janočko, br. Ilija Šima.

1993 o. Jeronym Fedoroňko (ihumen), br. Volodimir Sedlaček, br. Ilija Šima.

1994 o. Jeronym Fedoroňko (ihumen), br. Slavomir Janočko, br. Volodimir Sedlaček, br. Havrijil Kulakov, br. Ilija Šima.

1995 o. Metodij Bilančík (protoihumen), o. Jeronym Fedoroňko, br. Slavomir Janočko.

1996 o. Metodij Bilančík (protoihumen), o. Jeronym Fedoroňko, br. Hrihorij Zima.

1997 o. Metodij Bilančík (protoihumen), o. Jeronym Fedoroňko, br. Hrihorij Zima, br. Dimitrij Zima, br. Pantelejmon Novotný.

1998 o. Metodij Bilančík (protoihumen), o. Jeronym Fedoroňko, o. Damian Kiča, o. Gorazd Timkovič (od septembra do decembra), br. Hrihorij Zima, br. Dimitrij Zima, br. Pantelejmon Novotný.

1999 o. Metodij Bilančík (protoihumen), o. Marian Potaš, o. Jeronym Fedoroňko, o. Damian Kiča, o. František Juchelka, br. Dimitrij Zima, br. Markijan Greško.

2000 o. Polykarp Jacoš (protoihumen od 7. II. do 3. X.), o. Damian Kiča, o. Jeronym Fedoroňko, o. Josafat Timkovič, o. Gorazd Timkovič, o. Marian Potaš,[22] br. Markijan Greško.

2000-2001 o. Josafat Timkovič (ihumen od 3. X. 2000), o. Gorazd Timkovič, o. Jeronym Fedoroňko, o. Marian Potaš, br. Markijan Greško.

2002 až dodnes o. Josafat Timkovič (ihumen), o. Gorazd Timkovič, o. Jeronym Fedoroňko, o. Marian Potaš.

---

1 Porov. rukopis *Denník noviciatu Čina Sv. Vasilia Veľkého v Prešove 1947-1949*; porov. tiež M. Potaš, *Dar lásky*, Prešov, 1999, str. 173-174.

2 Порoв. С. Сабол, «Причинки до історії Провінції св. Кирила і Методія в Чехословаччині», *Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата*, Рím, 1992, str. 491.

3 M. Potaš, *Dar lásky*, Prešov, 1999, str. 180.

4 Porov. M. Potaš, *Dar lásky*, Prešov, 1999, str. 181; porov. tiež С. Сабол, «Причинки до історії Провінції св. Кирила і Методія в Чехословаччині», *Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата*, Рím, 1992, str. 491.

5 Porov. С. Сабол, «Причинки до історії Провінції св. Кирила і Методія в Чехословаччині», *Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата*, Рím, 1992, str. 492.

6 Porov. dokument *Kúpna zmluva* z 23. 7. 1991 v Archíve otcov baziliánov v Prešove.

7 Porov. dokument *Dodatok ku kúpnej zmluve zo dňa 23. 7. 1991* v Archíve otcov baziliánov v Prešove.

8 Niektorá svetská literatúra o tomto Prešovskom monastyre mylne uvádza nesprávne patrocínium, akoby bol zasvätený sv. Cyrilovi a Metodovi. Kontaminácia nastala preto, lebo celá Provincia baziliánov na Slovensku nesie meno týchto dvoch svätých a v Prešovskom monastyre je sídlo predstaveného, teda protoihumenát-provincialát.

9 Porov. J.A. Fedoroňko, *Kronika OSBM, Vajanského 31, Prešov*, (rukopis), Archív otcov baziliánov v Prešove, str. 2.

10 Porov. *tamtiež*, str. 4; Baziliády (Vasilijády) boli organizované: **v roku 1990** v Čabinách (ubytovanie na na gr. kat. fare); **v roku 1991** v Lomnom (ubytovanie v škole), **v roku 1992** v Kamjonke (ubytovanie na gr. kat. fare); **v roku 1993** v Litmanovej (ubytovanie v ubytovni pre turistov); **v roku 1994** v Borove (ubytovanie na gr. kat. fare), **v roku 1995** v Litmanovej (ubytovanie v kultúrnom dome) a **v roku 1996** v Čirči (ubytovanie na gr. kat. fare), (porov. «Šestyj ročnik Vasilijady – Čirč», *Blahovistnik*, Prešov, 9 (1996) str. 238). Potom baziliáni prestali tieto Vasilijady pre mládež organizovať.

[11] Porov. P. Krajňák, «Vysviacka v kláštore sv. Bazila Veľkého», *Slovo*, Prešov, 17 (1993) str. 13.

[12] Porov. «Словаччина», *Василіянський вісник*, XXI, Рим, 1993-1994, стр. 49-51.

[13] Porov. J.V. Timkovič, *Kronika Čina Svjataho Vasilija Velikaho Provincii sv. Kyrila i Metodija na Slovensku i v Čechach*, (rukopis) str. 9-21.

[14] Porov. «Konečne ukončená rekonštrukcia monastyra v Prešove», *Blahovistnik*, Prešov, 12 (1996) str. 326-327.

[15] Porov. J.V. Timkovič, *Kronika Čina Svjataho Vasilija Velikaho Provincii sv. Kyrila i Metodija na Slovensku i v Čechach*, (rukopis), str. 19-20; «Novyj protoihumen i nove provincijne vedeňa do roku 2000», *Blahovistnik*, Prešov, 10 (1996) str. 270.

[16] Porov. J.V. Timkovič, *Kronika Čina Svjataho Vasilija Velikaho Provincii sv. Kyrila i Metodija na Slovensku i v Čechach*, (rukopis), str. 72-75; «Novyj protoihumen Čina Sv. Vasilija Velikoho na Slovensku», *Blahovistnik*, Prešov, 2 (2000) str. 31.

[17] Porov. J.V. Timkovič, *Kronika Čina Svjataho Vasilija Velikaho Provincii sv. Kyrila i Metodija na Slovensku i v Čechach*, (rukopis), str. 101-105; «Novyj Protoihumen Čina Sv. Vasilija Velikoho na Slovensku», *Blahovistnik*, Prešov, 10 (2000) str. 240-241.

[18] Porov. M. Ґай, «Інтересна стріча з василіянами», *Народны Новинкы*, Prešov, 45-46 (2000) str. 4; M. Ґай, «Інтересна навщіва», *Народны Новинкы*, Prešov, 51-53 (2000) str. 5.

[19] Porov. rukopis «Протокол Провінціяльної конзульти в Прешові з 20. I. 1947», tiež *Denník noviciatu Čina Sv. Vasilia Velikého v Prešove 1947-1949*.

[20] Porov. *Catalogus Ordinis Basiliani S.ti Josaphat ineunte anno 1949*, Romae, 1949, str. 51-52.

[21] Porov. tiež *Catalogus Ordinis Basiliani S.ti Josaphat ineunte anno sancto 1950*, Romae, 1950, str. 42-43.

[22] I keď sa v baziliánskych *Katalógoch* o. M. Potaš, OSBM, uvádza, že žije v monastyre v Prešove, od roku 2000, i keď juridicky patrí pod Prešovský baziliánsky monastyr, žije v Monastyre sestier baziliánok na Narcisovej 1 v Prešove, kde je pod intenzívnym zdravotným dohľadom (4x denne mu pichajú inzulín a každý deň mu preväzujú cukrovkou ťažko poškodenú diabetickú nohu…).

OKRESNY URAD V PRESOVE
707 Odbor katastralny

V Y P I S Z K A T A S T R A N E H N U T E L N O S T I

Okres .....: Presov
Obec ......: PRESOV
Kat. uzemie: PRESOV

Datum vyhotovenia :06.09.2001
Cas vyhotovenia ....:10:01:48

VYPIS Z LISTU VLASTNICTVA c. 4441

CAST A: MAJETKOVA PODSTATA

PARCELY registra "C" evidovane na katastralnej mape

(celkom parciel ..... 3)

Parcelne cislo	Vymera m2	Druh pozemku	Charakte-ristika	Pravny vztah	Prislus. k ZUO	EL	Cislo zmeny
4223	523	Zastavane plochy			1	2174	3408/99
4224	369	Zahrady			1	2174	1170/96
4231/2	309	Zahrady			1	2174	3478/01

Legenda:

Prislus. k ZUO - prislusnost k zastavanemu uzemiu obce
1 - pozemok v zastavanom uzemi obce

CAST B: VLASTNICI (celkom vlastnikov ..... 1)

Por. c.	Priezvisko, meno (nazov) a miesto trvaleho pobytu (sidlo) vlastnika	Cislo zmeny
1	RAD SVATEHO BAZILA VELKEHO	92/94
	Podiel: 1/1	

Tituly nadobudnutia:
DAR ZML.V 996/93. 92/94
KUPNA ZMLUVA V 3273/2001 3478/01

CAST C: TARCHY

Bez zapisu.

Poznamky:

Bez zapisu.

Objednavka: 2107/01
Vyhotovil: Samkova

Strana: 001

Obr. 106: *List vlastníctva monastyra sv. Bazila Veľkého v Prešove.*

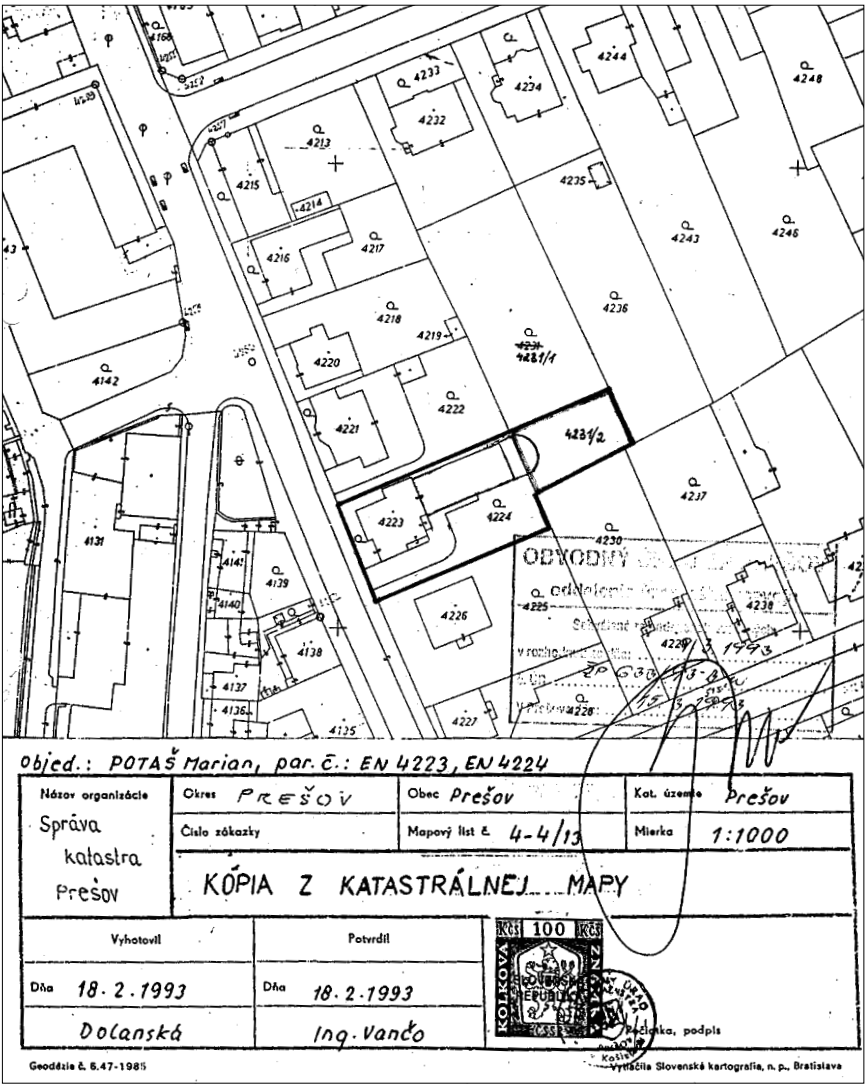

Obr. 107: *Kópia z katastrálnej mapy – majetok monastyra sv. Bazila Veľkého v Prešove je vyznačený hrubou čiarou.*

9. Rafajovský baziliánsky monastyr

Etymológia názvu

Názov Rafajovského baziliánskeho monastyra, či neskôr i celej gréckokatolíckej rusínskej obce Rafajovce, ktorá pri ňom vznikla, je odvodený z praslovanského slova «*ρογϑ» (roth) *červený, ruský (rusavý, ryšavý).*[1] Cyrilské (i grécke) písmeno «ϑ» [čítaj ako *th* v anglickom «thank you»] sa v písomnej i hovorovej podobe veľmi často zamieňalo za cyrilské «ф» [čítaj *f*].[2] Praslovanské «*ρογϑ» = «*ρογф» dalo teda vznik nielen slovám «rus», «ros» *červený, ruský*, ale i slovu «ruf» v tom istom význame *červený, ruský* (porov. latinské «rufus» *červený*, čo je varianta latinského «russus» *červený*; grécke «*ἐ-ρυθ-ρός*» *červený, ryšavý*).

Je dokázané, že takmer všetky lokality, kde žili Rusíni (Rutheni), a kde prinášali krvavé pohanské žertvy, mali prívlastok alebo «ruský», alebo «červený», čo je vlastne jedno a to isté. Tak napr. pohorie Ural (Ruské-Ruthénske hory)[3] má v starodávnych písomnostiach názov «Rifejskyja hory» (*Ripheis montibus*).[4] Nemusíme však za príkladmi chodiť až na Ural, máme i na Slovensku tzv. Slovenské Rudohorie, čo nie je nič iné, ako «Červenohorie», tj. «Červené-Rusínske-Ruthénske hory» (porov. české «rudý» *červený*, angl. «red» *červený*; aj slovenské slovo «ruda» – železná je červenkastej farby, odtiaľ má i názov).

Keďže v praslovanskej-keltskej výslovnosti sa hláska «u» často vyslovovala ako *a* (porov. angl. Russia – čítaj *rašь* a pod.), v praslovanskej-keltskej výslovnosti sa «ruf» vyslovovalo ako *raf*, a to sme už pri názve «Rafajovská = Rifejská = Ruská Ves» = «Rafajovce».

Najstaršie písomné zmienky o Rafajovskom monastyre

Pozoruhodnú zmienku o existencii baziliánskeho gréckokatolíckeho monastyra v Rafajovciach nachádzame v staroslovanskom *Trebniku* z roku 1695:

> «Сия книга рекомая Требни҆к. Кꙋпи҆л єи… до села (Рафа)ювецъ кꙋ… храмꙋ… и ѡбител(и) стои Сошє҆ствиє ст҃ого дх҃а и рж҃ва прч҃тя Бцѣ а храмов…».[5]

Tento zápis na okraji knihy dokazuje, že v čase jeho napísania bol v Rafajovciach okrem farskej cerkvi Roždestva Prečistej Divy Mariji i baziliánsky monastyr (*svjataja obytel'*) zasvätený Sošestviju Sv. Ducha. Škoda len, že tento zápis nie je datovaný. Vie sa však, že bol napísaný po roku 1695…

Podľa správy vladyku Kyr Michala M. Olšavského, OSBM, z vizitácie Rafajoviec v rokoch 1750/51, vo vtedajšej rafajovskej drevenej cerkvi sa nachádzala čudotvorná ikona Bohorodici, ktorá roku 1705 plakala. Onoho času to dosvedčovali i egerskí latinskí biskupi. Písomné dokumenty o zázraku sú však dnes nedostupné.[6]

Vladyka Kyr Josif Hodermarskyj, OSBM, mukačevský gréckokatolícky episkop, prosil roku 1707 uhorského primasa latinského kardinála Christiana Augusta de Saxonia o vybavenie-potvrdenie pápežských plnomocných odpustkov pre Rafajovský monastyr baziliánov, kde sa udialo veľa zázrakov na sviatok Sošestvija Sv. Ducha.[7] Ako sa vec vyvinula ďalej, dejiny zatiaľ zaťato mlčia…

O existencii baziliánskeho monastyra v Rafajovciach sa nepriamo dozvedáme aj z listu latinského grófa-biskupa Gabriela Erdődyho de Monyorókerék (1715-1744). List bol dňa 9. februára 1718 adresovaný gréckokatolíckemu episkopovi Bizancijovi, OSBM. Obsahuje krivé obvinenie egerského latinského grófa-biskupa Gabriela Erdődyho de Monyorókerék, že v Zemplínskej župe v Rafajovciach a v Užskej župe v Krásnom Brode počas odpustov bazi-

liáni vraj sobášia unesené ženy…[8] Toto kompromitujúce obvinenie malo byť jedným z piatich korunných príčin, pre ktoré by mala byť definitívne zlikvidovaná Mukačevská gréckokatolícka eparchia a jej veriaci pretransformovaní na rímskokatolíkov, o čo sa egerskí latinskí biskupi intenzívne usilovali najmä v rokoch 1706-1771.

Toto vymyslené obvinenie neskôr do nemoty opakovali komunisti a dodnes s obľubou opakujú nepriatelia sv. Cirkvi, hlavne, keď sa hovorí o dejinách slávneho, dodnes existujúceho Krásnobrodského baziliánskeho monastyra.

Hore uvedené očiernenie však, okrem iného, poskytuje veľavýznamnú a vzácnu informáciu: V roku 1718 ešte baziliánsky monastyr v Rafajovciach určite existoval a bol plný aktivity.

Zo všetkého hore uvedeného vyplýva historický fakt, že od roku 1707, až do roku 1718 bol v Rafajovciach určite baziliánsky monastyr… Či tam baziliánsky monastyr bol pred rokom 1707 a po roku 1718, zatiaľ nie je doložené písomnými dokumentami.

Hore uvedené krivé obvinenie nám však dáva ešte jednu mimoriadne cennú informáciu — že totiž v Rafajovciach, podobne ako i v Krásnom Brode, Trebišove a na Bukovej Hore…, bolo v časoch pohanstva nejaké veľmi významné obetište – kultové miesto, čo je vlastne i dôvod, prečo tam bol založený baziliánsky monastyr. Keď pozeráme na vec z tohto zorného uhla, je takmer isté, že na pohanských kultových miestach sa páchalo na ženách, a to bez ohľadu nato, či to boli zajatkyne, alebo vdovy po zosnulom v prípade pohrebu…, akékoľvek bezprávie.[9] Pohania ženy kupovali a predávali ako dobytok a podobne s nimi i zachádzali. Krivosť a falošnosť obvinenia vzneseného proti mníchom baziliánom Rafajovského (a Krásnobrodského) monastyra spočíva v tom, že udalosti z pohanského obdobia (v 18. st. ešte živé v ľudovom podaní) sa aplikovali-pripísali na rub baziliánom a baziliánskemu gréckokatolíckemu monastyru o pár storočí neskôr v kresťanskom období.

Dodnes sa v Rafajovciach každý rok organizujú eparchiálne odpusty práve na Sošestvije Sv. Ducha, a to i napriek tomu, že farská cerkov je zasvätená Roždestvu Prečistej Divy Mariji. Je to pamiatka na starý baziliánsky monastyr zasvätený tomuto sviatku.

Rafajovce sú dodnes gréckokatolíckou farnosťou.

---

[1] Porov. G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) str. 50.

[2] Porov. «Theodor» = «Fedor», «akathist» = «akafist» a pod.

[3] Na Ruských-Ruthénskych horách, tj. na Urale, bol profesorom Osannom roku 1829 v surovej platinovej rude objavený (a odtiaľ dostal i svoj názov) nový chemický prvok «ruthénium», (porov. G.M. Romano, «Rutheni», *Dizionario di erudizione Storico-Ecclesiastica*, vol. 59, Venezia, 1852, str. 323).

[4] Porov. *Chronicon Pictum (Képes Krónika)*, cap. 5, I, Phototypice impressum, Budapestini, 1964, str. 6; *Scythica et Caucasica*, I, Санктпетербургъ, 1900, str. 605.

[5] І. Панькевич, «Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах», *Науковый Зборникъ Тов. "Просвѣта"*, Ужгородъ, VI (1929) стр. 188.

[6] Porov. В. Гаджеґа, «Додатки к исторіѣ Русинов и руських церквей в був. жупѣ Земплинской», *Науковый зборник Товариства 'Просвѣта' в Ужгородѣ*, Ужгород, XI (1935) стр. 23.

[7] «Pro ecclesia neofundata in Pago **Rafaiovce**, ubi multa miracula contigerunt in festo Pentecostes, ubi proxime fundabitur **Monasterium Basilianorum**…», (A.G. Welykyj, *Litterae episcoporum historiam Ucrainae illustrantes, IV (1691-1710)*, Romae, 1976, str. 258).

[8] «… Quarto. … **in Monasteriis** eorundem contingere solet, uti fit in possessionibus Tarna, in Comitatu Unguariensi, item in Kraszno Brott, et **Rafajocz**, in Comitatu Zempliniensi, quo dum occasione processionum ad indulgentias plebs concurrit, quas invisas viri foeminas rapiunt, eae illico ad matrimonium adiguntur, ac per Ruthenicos sacerdotes copulantur…», (A.G. Welykyj, *Litterae episcoporum historiam Ucrainae illustrantes, V (1711-1740)*, Romae, 1981, str. 170; porov. tiež M. Lutskay, «Historia Carpato-Ruthenorum, III», *Науковий збірник Музею української культури у Свидніку*, 16, Prešov, 1990, str. 175-176).

[9] Porov. G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) str. 117-119.

10. Sninský (Sinajský) baziliánsky monastyr

Historické dokumenty potvrdzujú, že ešte pred vznikom dnešného mestečka Snina, na blízkej vyvýšenine stál baziliánsky gréckokatolícky monastyr zasvätený sv. veľkomučenici Kataríne. Tento monastyr bol postavený na tzv. Sinajskej Hore.[1]

Neskôr sa pod monastyrom sv. veľkomučenice Kataríny na Sinajskej Hore usadili gréckokatolícki veriaci, túžiaci žiť v blízkosti tohto baziliánskeho duchovného centra. Osada dostala meno podľa hory, pod ktorou bola založená. Pôvodne sa volala «Sinaj», po maďarsky «Szinna», z ktorého sa vyvinulo súčasné «Snina». Ako hovorí Kralickyj, táto Sinajská Hora so svojím baziliánskym monastyrom sa nachádzala blízko súčasnej Sniny.[2]

Dodnes existuje na Blízkom Východe na Sinajskom polostrove slávny starodávny monastyr zasvätený sv. veľkomučenici Kataríne. Bol postavený už v 4.-5. storočí v blízkosti miesta, kde starozákonný Mojžiš dostal od Hospoda Boha desať Božích prikázaní. Monastyr je dodnes preslávený svojimi starodávnymi rukopismi a tým, že od založenia nebol nikdy zničený. Navštívil ho dokonca aj pápež Ján Pavol II., a to i napriek tomu, že sa dnes jedná o pravoslávny monastyr.

Podobne baziliáni v Karpatoch založili monastyr na hore, ktorú nazvali biblickým «Sinajská Hora» a tento monastyr zasvätili tej istej sv. Kataríne veľkomučenici. Je tu zjavný súvis so Sinajským polostrovom a jeho monastyrom zasväteným vyššie spomenutej východnej patrónke… Možno Sninský (Sinajský) monastyr kedysi dávno založil niekto, kto osobne poznal podobný monastyr na Blízkom Východe na Sinajskom polostrove.

Existenciu Sinajského-Sninského baziliánskeho monastyra Terleckyj kladie do čias Teodora Koriatoviča, teda do 14. storočia. Terleckyj uvádza knieža Teodora Koriatoviča ako veľkého dobro-

činca tohto monastyra.[3]

Najstaršia písomná zmienka o Sinajskom-Sninskom monastyre je z roku 1487:

«*Szinna… Hajdan mezőváros volt s már a XV. század elején mint a Drugethek birtoka, a homonnai uradalomhoz tartozott. 1487-ben szent-bazil-rendű kolostorát is említik…*».[4]

Sinajský-Sninský baziliánsky monastyr bol spustošený počas Rákoczyovho povstania (1703-1711).[5] Podobne boli v tom istom období zničené, alebo opustené aj iné baziliánske monastyry v severovýchodnom Uhorsku, ako napr. Krásnobrod, či Bukova Hora… Tie však o pár desaťročí nato boli obnovené, Sninský grécko-

Obr. 108: *Podľa miestnej tradície Sninský baziliánsky monastyr stál na tejto skale. Na skale sa skutočne vypína osamelý kríž, ktorý pripomína zvláštnosť tohto miesta. Dnes sa tu ťaží kameň.* *Foto o. M. Jasik.*

katolícky baziliánsky monastyr však už obnovený nebol…

Dnes v Snine je gréckokatolícka i rímskokatolícka farnosť. Starí ľudia v Snine hovoria, že asi dva kilometre od Sniny sa nachádza miesto, ktoré kedysi bolo označované ako «Monastyr», dnes sa označuje ako «kameňolom», lebo sa tam ťaží kameň…

---

[1] Porov. J.V. Timkovič, *Letopis Krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku*, Prešov, 1995, str. 43.

[2] Porov. А. Кралицкій, «Сѣверо-восточная Угорщина», *Науковый Сборникъ издаваемый Лит. Обществомъ Галицко-русской Матицы*, Львовъ, 1866, стр. 154;

[3] «… тогдашній владѣлецъ тѣхъ странъ князь Ѳеодоръ Коріятовичъ, по ревности своей же въ Мункачевѣ, на горѣ Синайской (Снинской) и пр., создалъ и здѣсь (rozumej v Krásnobrode) церковь и монастырь…», (В. Терлецкій, «Описаніе Монастыря Краснобродского», *Литературный Сборникъ Галицко-русской Матицы - год 1870*, Львов, 1870, стр. 25).

[4] *Magyarország vármegyéi és városai (Magyarország monografiája), Zemplén vármegye*, Budapest (bez roku vydania), str. 112); «Snina… Od 14. storočia sa obec vyvíjala ako zemepanské mestečko panstva Humenné (Drugethovci). Doložená je r. 1364. R. 1487 sa v nej spomína kláštor baziliánov…», (*Vlastivedný slovník obcí na Slovensku*, III, Bratislava, 1978, str. 63).

[5] Porov. В. Терлецкій, «Описаніе Монастыря Краснобродского», *Литературный Сборникъ Галицко-русской Матицы - год 1870*, Львов, 1870, стр. 27.

Obr. 109: *Večný dobrodinec Trebišovského monastyra — Ján Ďurišin. Spolu so svojim bratom Michalom daroval roku 1943 baziliánom dom a pozemok na budúci monastyr. Fotografia z roku 1943.*

11. Trebišovský baziliánsky monastyr

Trebišov – predhistória a etymológia názvu

Najnovšie vedecké, jazykové i archeologické výskumy ukazujú, že Trebišov je niekoľko tisíc rokov stará praslovanská lokalita obývaná autochtónnym praslovanským obyvateľstvom keltského pôvodu. Praslovania-Kelti (Gáli) si v pohanských časoch uctievali božstvo slnka (ohňa) v podobe vtáka-kohúta (staroslovanské «кꙋрь», latinské «gallus», *kohút*). Preto Rímania nazývali ctiteľov kohúta, Keltov i Gálmi. Slovania-Kelti (Gáli) svojich mŕtvych pálili v ohni spolu s kohútmi-kurami (odtiaľ dnešné slová «zakuriť», «podkúriť»; «pahreba» – «pohreb»…). V okolí Trebišova archeológia dokazuje celý rad takýchto žiarových hrobov.[1]

Keďže Slovania-Kelti v čase, kým boli ešte pohanmi (pred príchodom sv. Cyrila a Metoda), nestavali nijaké chrámy, ich kult božstvu sa konal vo voľnej prírode pri otvorenom ohni. Kultové miesto sa zakladalo obyčajne v blízkosti stromu, do ktorého udrel blesk (oheň z neba). Pod týmto stromom sa božstvu prinášali krvavé a nezriedka i ľudské obety. Takéto obetné miesta sa tradovali celé generácie z pokolenia na pokolenie.

V *Životopise sv. Cyrila* sa tiež spomína jeden takýto už veľmi starý kultový strom:

«бѣше же въ фи́лїсцѣ ѐзыцѣ доубь велеи, сърасль же се съ чрѣшнѥю, и̂ под ни́мже трѣби тво́рахꙋ нари́цающе то́го и̂́мене а̂лезандрь, же́нскомꙋ по́лоу не да́юще пристоупити къ нѥ́мꙋ, ни къ трѣ́ба̑ ѐго̀…»[2] — *V pohanskom* (meste) *Filisci stál veľký dub zrastený s čerešňou a pod ním prinášali pohanské obete* (трѣби – čítaj *triby* alebo *treby*) *nazývajúc ho menom Alexander, ženské-*

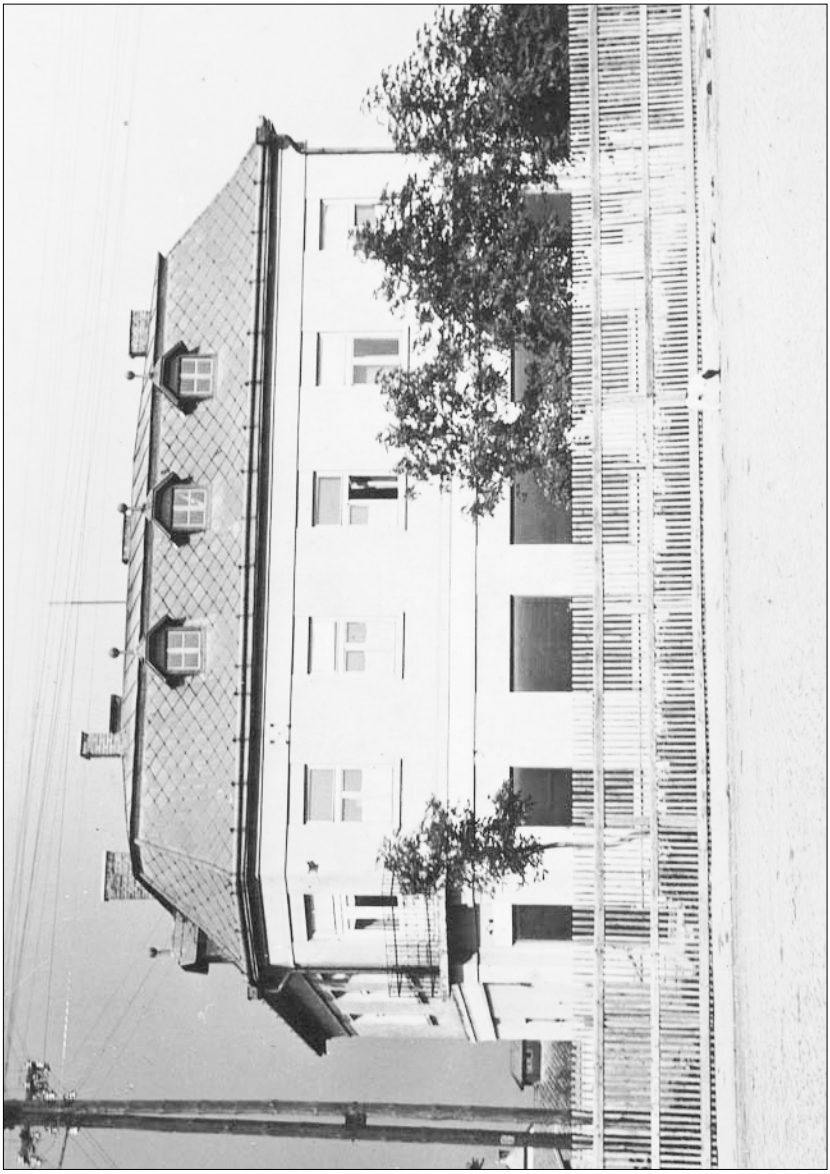

Obr. 110: *Baziliánsky monastyr Položenija čestnoj rizy Prečistoj Divy Marije vo Vlacherne v Trebišove v roku 1947 – bohumilý dar od bratov Durišinovcov. Stavba je z roku 1928.*

mu pohlaviu nedovoľovali pristúpiť k nemu a ani k pohanským obetám (**трѣбѣ**) *jeho…*

Ako i vyššie uvedený citát naznačuje, je takmer isté, že aj Trebišov vznikol na mieste podobného starodávneho keltského obetišťa. Názov «Trebišov» totiž pochádza zo staroslovanského «**трѣбище, требѣще**» *obetište, miesto krvavých obiet*; porov. staroslovanské «**трѣби, треби**» *obeta, žertva*. Obetované zvieratá, či ľudia sa rituálne zabíjali-dusili (porov. tiež staroslovanské «**истрѣбити, истребити**» *zabiť, vyhubiť, vykynožiť*). Väčšinou rituál bol spojený s pochovávaním mŕtvych, s ktorým bola spojená i pohrebná hostina zvaná «kar» (porov. «**кꙋрь**» kohút). Dodnes sa meno božstva v ženskom tvare «**кꙋрица, кꙋр(и)ка**» *kurča, kurka, sliepka* užíva v hovorovej reči v tvare «karika» (porov. zemplínsky výraz «šmerdzi jak karika»).

12. storočie – starodávny baziliánsky monastyr

Grécki vierozvestci sv. Cyril a Metod, ako aj ich žiaci, priniesli na naše územie v 9. storočí náboženstvo lásky a milosrdenstva. Pri voľbe miesta pre svoje monastyry baziliánski mnísi preferovali práve lokality-miesta dávnych pohanských obetíšť-trebišč, čo napomáhalo pri likvidácii pohanského kultu. Takto vznikol i baziliánsky monastyr a neskôr naokolo neho i trvalá osada Trebišov.

Dá sa predpokladať, že v Trebišove ešte v 12. storočí existoval starodávny baziliánsky monastyr zasvätený s najväčšou pravdepodobnosťou Sošestviju Sv. Ducha. Svätý Duch vo sv. Písme totiž berie často podobu ohňa (ohnivých jazykov), prípadne podobu vtáka (holuba)… Preto toto zasvätenie baziliánskeho monastyra v Trebišove vôbec nie je náhodné: pohanský kult ohňa a kohúta – kresťanský kult Svätého Ducha.

Vykopávky monastyrskej cerkvi Sošestvija Sv. Ducha boli nedávno

Obr. 111: *Večný dobrodinec Trebišovského monastyra – Michal Ďurišin (1908-1958). Fotografia z roku 1943.*

naozaj objavené na mieste dnešnej Stanice mladých prírodovedcov (Obchodné centrum nachádzajúce sa uprostred dnešného Trebišova). O gréckokatolíckom obrade mníchov svedčia nielen samotné hroby naokolo cerkvi, napospol orientované na východ, ale i nálezy v hroboch, medzi ktoré patria hlavne kovové grécke rovnoramenné kríže,[3] ktoré baziliáni nosili zavesené na hrudi a takto boli aj pochovaní. Podľa Vaňu takéto závesné krížiky svedčia o priamom vplyve gréckych (gréckokatolíckych) monastyrov v 12. storočí.[4] Kedy zanikol tento baziliánsky monastyr v Trebišove nevedno.

Príchodom kresťanstva a založením baziliánskeho monastyra však navždy skončili krvavé obety aj v Trebišove. Obetné stromy boli povytínané, alebo boli pod ne umiestnené kríže (odtiaľ i dnešný zvyk sadiť ku krížom stromy). Gréckokatolícki baziliánski mnísi zlikvidovali pohanský kult, ale nezlikvidovali slovanskú-keltskú kultúru. V slovnej zásobe, ktorá slúžila krvavému náboženstvu, ponechali všetky slová-výrazy… dajúc im však novú kresťanskú náplň (napr. «žehnať» od slov spojených opäť s ohňom – «zažíhať», «žhaviť», «žihľava»…).[5] Tak sa zachovalo i slovo «*trebišče*» v názve dnešného zemplínskeho mestečka «Trebišov».

Pozoruhodné je, že dodnes sa na gréckokatolíckych Utreniach v *Oktoichu* spieva nasledovná modlitba, opäť spomínajúca staroslovanské «**трѣби, треби**»:

«**Тече́нїемъ ст҃їи, пресвѧты́хъ ва́шихъ крове́й, ме́рзкаѧ кровъ преста̀, приноси́маѧ бѣсѡ́мъ и҆ногда̀ въ тре́бищахъ**»[6] — *Vytečením, svätí, vašej presvätej krve, prestala* (tiecť) *mrzká krv kedysi prinášaná besom v pohanských obetištiach (*trebiščach-trebiš(ov)och).

Zo slova «**трѣби, треби**» *obeta, žertva* pochádza i názov kultovej knihy gréckokatolíkov «*Trebnik*», ktorá obsahuje všetko, čo «treba» k obradom siedmych tajomstiev (tajn) «potrebných» ku spáse človeka a dosiahnutiu večného života v nebi… Podobný etymologický pôvod ako «Trebišov» majú aj názvy

iných miest na dnešnom Slovensku, či v Cechách, napr. Trebejov severne od Košíc, Česká Třebová, Třebíč…

20. storočie – novodobá história monastyra

V roku 1943 otcovia baziliáni uskutočnili sv. misie vo Vojčiciach, Sečovciach, Kuzmiciach… Sv. misie tak nadchli ľudí k lepšiemu životu, že chceli, aby misionári zostali u nich natrvalo…

Gréckokatolícki veriaci Sečoviec i Trebišova po misiách vyslovili súbežne oficiálnu požiadavku, aby baziliáni u nich založili monastyr. Sečovskí veriaci ponúkli 11 morhov zeme na vybudovanie nového monastyra; trebišovskí gréckokatolíci – bratia Ďurišinovci (z ktorých Michal bol mäsiarom a Ján bol obchodníkom) – ponúkli hotový dom (*hotel Grand*) s pozemkom a desiatimi hektármi poľa na udržanie.

Obr. 112: *Bratia Ďurišinovci, z ktorých dvaja: Ján (úplne vľavo) a Michal (úplne vpravo) sú benefaktormi Trebišovského baziliánskeho monastyra. Fotografia z r. 1943.*

Baziliáni prijali návrh bratov Ďurišinovcov z Trebišova…[7]

Rok 1944 – znovuzaloženie súčasného monastyra

Vladyka Kyr Pavel Gojdič, OSBM, súhlasil so založením-znovuobnovením baziliánskeho monastyra v Trebišove, a tak už v decembri 1943 sa v podarovanom dome v Trebišove ubytoval o. Sevastijan Sabol, OSBM a hneď začal rekonštrukciu, aby nový monastyr mohol čím skôr slúžiť svojmu účelu.[8]

Monastyr otcov baziliánov v Trebišove bol posvätený 2. júla roku 1944 na sviatok Položenia čestnej rizy Presvätej Bohorodici vo Vlacherne, preto je monastyr zasvätený tomuto sviatku Presv. Bohorodici.[9] Posvätil ho vladyka Kyr Pavel P. Gojdič, OSBM, za prítomnosti generálneho delegáta (neskoršieho protoihumena) o. Sevastijana Š. Sabola, OSBM, ako aj benefaktorov monastyra Michala a Jána Ďurišinovcov z Trebišova a ostatných baziliánov, kňazov (bolo ich dvadsať) i okolo 1000 gréckokatolíckych veriacich.[10]

Monastyr baziliánov bol tentoraz situovaný nie v centre mesta, ale na inom mieste: na severnej strane dnešného Trebišova.

Obr. 113: *Otec Polykarp H. Olear, OSBM, bol ihumenom Trebišovského monastyra v rokoch 1948-1950.*

Rok 1947 – misia písaným slovom

V roku 1947 bol založený časopis-mesačník *Cyril a Metod*. Bol to síce oficiálny časopis Jednoty sv. Cyrila a Metoda, ale hlavná ťarcha a zodpovednosť pri jeho vydávaní bola na otcoch baziliánoch žijúcich v Trebišovskom monastyre. Tu mal časopis redakciu a odtiaľ sa aj expedoval po celom Slovensku. Jeho hlavným

redaktorom bol o. Polykarp H. Olear, OSBM.

Rok 1950 – násilná likvidácia monastyra

V noci z 13. na 14. apríla 1950 boli baziliáni násilne odvlečení príslušníkmi polície i Štb, čím bol život v monastyre dramaticky prerušený.[11] Komunistický režim zriadil v budove monastyra reštauráciu (krčmu) a hotel *Centrál*. Týmto bolo sväté, Bohu zasvätené miesto zneuctené a poškvrnené hriechom opilstva, rúhania sa voči Bohu i hriechom nečistoty.

Rok 1992 – obnova monastyrského života

K obnove monastyra došlo (vďaka neúnavnej iniciatíve vtedajšieho protoihumena baziliánskej Provincie sv. Cyrila a Metoda o.

Obr. 114: *Trebišovský baziliánsky monastyr – pohľad od mesta v decembri 1999.*

Mariána J. Potaša, OSBM) až v roku 1992 (teda po 42 rokoch) práve v jubilejnom 7500-tom roku od stvorenia sveta![12]

Monastyrská budova bola baziliánom vrátená, lebo medzičasom (v rokoch socializmu) bola tesne pri monastyre postavená širokorozchodná železničná trať, po ktorej sa dodnes prevážа železná ruda z bývalého Sovietskeho zväzu do Východoslovenských železiarní pri Košiciach a hotová oceľ naspäť. Tieto vlaky sú mimoriadne dlhé a musí ich tlačiť a ťahať niekoľko lokomotív naraz… Tým, že sú tieto vlaky dlhé, jednotlivé vozne vyvolávajú svojim rytmickým prechodom po spojoch koľají podzemné vibrácie, ktoré spôsobujú, že tento monastyr i ostatné okolité budovy sa vždy pri prechode takéhoto vlaku otriasajú akoby pri zemetrasení.

Toto ruskými vlakmi spôsobované pravidelné «zemetrasenie» sa opakuje rytmicky približne šesťkrát do dňa a spôsobuje na horných poschodiach monastyra otrasy v sile 3 až 4 stupňov Richterovej stupnice. Občas sa stáva, že monastyru preto opadáva vonkajšia či vnútorná omietka na stenách, steny sú poznačené puklinami… I pre tento dôvod za socializmu zriadený hotel *Centrál* na tomto mieste nemal budúcnosť: ak nejaký náhodný návštevník v tomto hoteli «prespal», či lepšie povedané «prebdel» len jednu noc pri takomto niekoľkonásobnom «zemetrasení», ktoré spôsobuje dokonca i kolísanie postele… – už sa viackrát do tohto hotela nevrátil… I pre tento dôvod bol monastyr baziliánom tak promptne zo strany štátu vrátený… a naopak, strategicky dobre umiestnený monastyr v Prešove na Duchno-

Obr. 115: *Otec Jozef E. Novák, OSBM, bol ihumenom Trebišovského monastyra v rokoch 1992-1997 a 2000-). Fotografia z r. 1999.*

Obr. 116: *Nový ikonostas v Trebišovskom monastyre, ktory bol vyhotovený v rokoch 1998-1999.*

vičovej 3/a (tiež baziliánom skonfiškovaný, ale už v roku 1949) dodnes nie… Bývalá prekrásna záhrade Trebišovského monastyra padla za obeť barákom trebišovskej čistiarni prádla…

Ten, kto žije dlhšiu dobu v tomto monastyre, si však na rytmické otrasy postupom času zvykne…, človek si naozaj na všetko pravidelné veľmi skoro zvykne, ale životnosť stavby je týmito otrasmi určite neustále skracovaná…

V sobotu, 3. októbra roku 1992, prešovský sídelný episkop vladyka Kyr Ján Hirka, v prítomnosti protoihumena o. Mariána J. Potaša, OSBM, iných kňazov i okolo 700 gréckokatolíckych veriacich, opäť posvätil zneuctené priestory monastyra.[13] V monastyre bol za ihumena ustanovený o. Jozef E. Novák, OSBM. Spočiatku v monastyre žil sám, neskôr (roku 1993) k nemu pribudol český bazilián o. E. Dohnal, OSBM.

Rok 1997 – výchova baziliánskeho dorastu

Dekrétom Generálnej kúrie baziliánov v Ríme zo 6. októbra 1997 bol v Trebišovskom baziliánskom monastyre zriadený noviciát pre baziliánov Provincie sv. Cyrila a Metoda na Slovensku. Za magistra-vychovávateľa tohto noviciátu bol ustanovený o. Jozafát V. Timkovič, OSBM, ktorý sa zároveň stal aj ihumenom monastyra. Noviciát v monastyre fungoval až do 8. mája 2000, kedy bol protoihumenom o. Polykarpom Š. Jacošom, OSBM, zrušený.

Rok 1999 – ikonostas v cerkvi monastyra

V rokoch 1998-1999 bol za ihumenstva o. Jozafáta V. Timkoviča, OSBM, v cerkvi monastyra postavený ikonostas a steny cerkvi boli vyzdobené byzantskými maľbami (všetko v hodnote 460.000,- Sk). Písanie ikon na doskách so zlatým podkladom, ako i nástenných malieb, previedol Rastislav Bujna z Bratislavy a rezbárske práce na ikonostase Anton Križanovský zo Stropkova.[14]

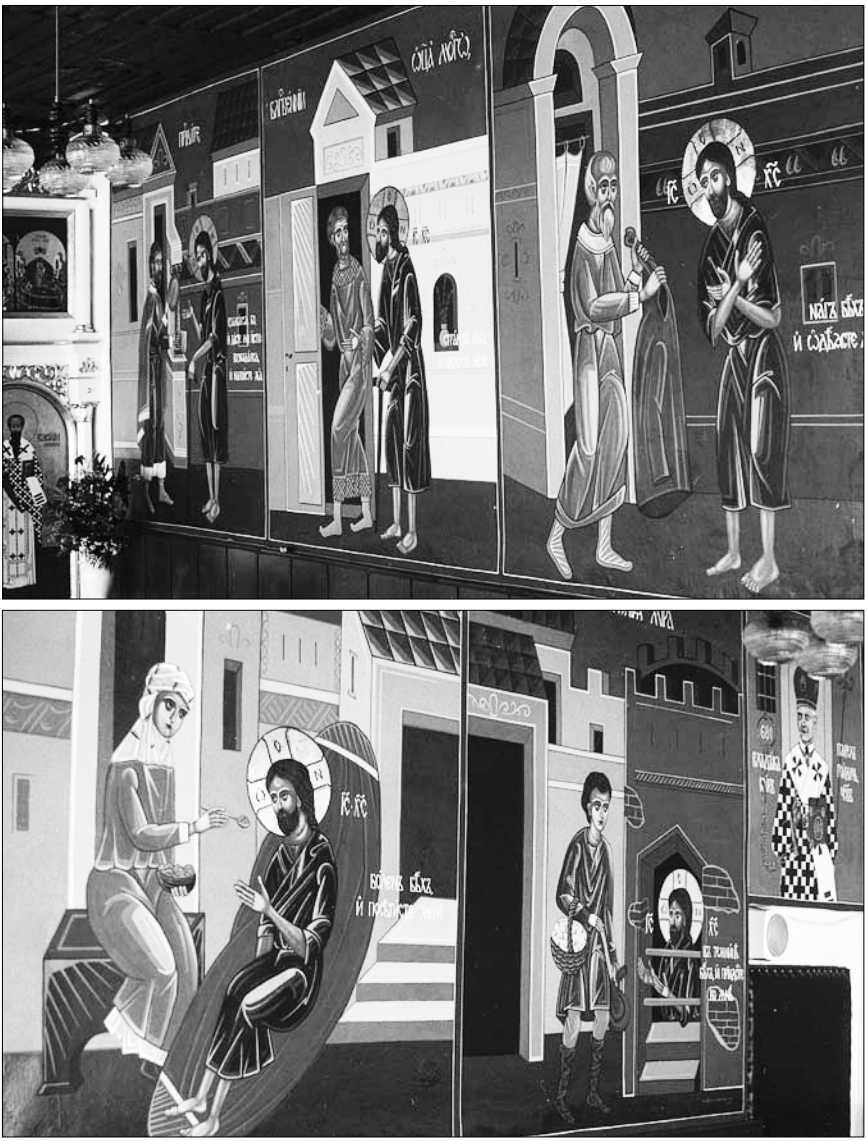

Obr. 117: *Fresky na stenách monastyrskej cerkvi v Trebišove.*

Obr. 118: *Ihumen Trebišovského monastyra o. Jozafát V. Timkovič, OSBM, v čase maľovania nástenných fresiek v roku 1999.*

Cerkov monastyra bola vybavená i protihlukovými a protislnečnými vákuovými plastovými oknami s dvojsklami, lebo predtým sa stávalo, že keď počas kázne prechádzal naokolo vlak z Ruska, nebolo počuť ani kňaza, i keď hovoril do mikrofóna… Vákuové dvojsklá tento problém temer úplne odstránili.

Nový ikonostas, nástenné byzantské maľby i celá vynovená cerkov monastyra boli posvätené v nedeľu 31. októbra 1999, na sviatok Christa Pantokratora, vladykom Kyr Milanom Chauturom, CSsR, košickým gréckokatolíckym apoštolským exarchom za obrovskej účasti kňazstva i okolo 500 gréckokatolíckych veriacich.[15]

Obr. 119: *Vladyka Kyr Milan Chautur, CSsR, košický apoštolský exarcha, posvätil dňa 31. 10. 1999 nový ikonostas Trebišovského monastyra. Vľavo vtedajší trebišovský ihumen o. J. V. Timkovič, OSBM.*

Rok 2001 – generálna oprava strechy monastyra

Pretože stará strecha na Trebišovskom monastyre už na viacerých miestach zatekala, v roku 2001, tentoraz už opäť za ihumenstva o. Jozefa E. Nováka, OSBM, bola vykonaná jej generálna oprava.

IHUMENI TREBIŠOVSKÉHO MONASTYRA

(roky, kedy viedli Trebišovský monastyr)

ROKY:	**Meno ihumena Trebišovského monastyra:**
1943-1947	o. Sevastijan Š. Sabol, OSBM
1947-1950	o. Polykarp H. Olear, OSBM
	* * *
1992-1996	o. Jozef E. Novák, OSBM
1996	o. Eliáš A. Dohnal, OSBM
1997	o. Jozef E. Novák, OSBM
1997-2000	o. Josafat V. Timkovič, OSBM
2000- dodnes	o. Jozef E. Novák, OSBM

Osídlenie Trebišovského monastyra

(na základe doteraz nájdených rukopisov a publikovaných dokumentov)

1943 o. Sevastijan Sabol (ihumen monastyra a zároveň predstavený Delegatúry), o. Nikodem Krett, traja baziliáni-bohoslovci, br. Simeon Kuzmiak.[16]

1944 o. Sevastijan Sabol (ihumen monastyra a zároveň predstavený Delegatúry), o. Polykarp Olear, o. Josafat Kuzmiak, br. Simeon Kuzmiak.[17]

1945 o. Sevastijan Sabol (ihumen monastyra a zároveň predstavený Delegatúry), o. Polykarp Olear, br. Simeon Kuzmiak.[18]

1946 o. Sevastijan Sabol (ihumen monastyra a zároveň predstavený Delegatúry), o. Polykarp Olear, o. Polykarp Bulyk, o. Nikodem Krett, o. Jeronym Fedoroňko, o. Emanuel Hlavač, o. Joan Magur, br. Emilijan Šimanskyj (neskôr za komunizmu pod menom br. Josif Omeljan), br. Simeon Kuzmiak.[19]

1949 o. Polykarp Olear (ihumen), o. Joan Magur, o. Marian Sučko, br. Emilian Petro, br. Simeon Kuzmiak.[20]

1950 o. Polykarp Olear (ihumen), o. Joan Magur, o. Marian Sučko, o. Josif Homičko, br. Teodosij Čoban, br. Antonij Kocak, br. Simeon Kuzmiak, br. Emilian Petro.[21]

* * *

1992 o. Jozef Novák (ihumen od 29. IX. 1992).

1993-1995 o. Jozef Novák (ihumen), o. Eliaš Dohnal.

1996 o. Eliaš Dohnal (ihumen).

1997 o. Jozef Novák (ihumen do 25. IX.).

1997 o. Josafat Timkovič (ihumen a magister noviciátu od 25. IX.), o. Jozef Novák, novik Markijan Greško.

1998 o. Josafat Timkovič (ihumen a magister noviciátu), o. Jozef Novák, o. Gorazd Timkovič, novici: Markijan Greško, Michal Salak.

1999-2000 o. Josafat Timkovič (ihumen a magister noviciátu do 8. V. 2000), o. Jozef Novák, o. Gorazd Timkovič.

2000 až dodnes o. Jozef Novák (ihumen od 8. V. 2000), o. Polykarp Jacoš (od 3. X. 2000).

---

[1] Porov. *Dejiny Trebišova*, Košice, 1982, str. 30-31, 35.

[2] П.А. Лавров, «Житие Константина, XII», *Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности*, Ленинград, 1930, стр. 58.

[3] Porov. *Trebišov*, 1994, str. 8, 23.

[4] Porov. Z. Vaňa, «Madaři a Slované ve světle archeologických nálezů X.-XII. století», *Slovenská archeológia*, Bratislava, 8 (1954) str. 60.

[5] Súčasťou spálenia mŕtvol bolo rituálne zažíhanie (=zažehnutie, zážeh > žehnanie) naukladanej hranice dreva. Každý z blízkych príbuzných zomrelého pristupoval k hranici (idúc smerom dozadu, tj. cúvajúc) so zapáleným konárom v rukách, a takto sa rozlúčiac so zosnulým bolo zapálené drevo zo všetkých strán naraz, (podrobnejšie pozri G.A. Timkovič, «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) str. 118-119).

[6] **Ѹтреня и҆ Вечерня на бꙋдень**, **Жо́вква**, ҂ацлѳ (1939), Utreňa, hlas 6., utorok, na kanoni pisň 3, str. 104.

[7] Porov. С. Сабол, «Причинки до історії Провінції св. Кирила і Методія в Чехословаччині», *Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата*, Rím, 1992, str. 486.

[8] Dom, ktorý Ďurišinovci darovali otcom baziliánom, bol vybudovaný v roku 1928. Jeho pôvodný majiteľ sa veľmi zadlžil v «Sedliackej Banke», a táto ho preto odobrala vlastníkovi neschopnému splatiť dlžobu a predala v dražbe. Pri dražbe ponúkli za dom najviac podnikatelia Michal Ďurišin, v tej dobe veľmi známy trebišovský mäsiar a jeho rodný brat Ján Ďurišin, obchodník, a preto sa tento dom stal ich vlastníctvom, (porov. rukopis «Протокол Провінціяльної консульти в Пряшові з 25. XI. 1943»).

[9] Porov. *Schematizmus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioece-*

seos Prešoviensis (Fragopolitanae) et Administraturae Apostolicae Dioec. Munkačensis in Slovachia, Prešov, 1944, str. 184.

10 Porov. С. Сабол, «Причинки до історії Провінції св. Кирила і Методія в Чехословаччині», *Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата*, Rím, 1992, str. 486.

11 Porov. *tamtiež*, str. 491-492.

12 Christos sa podľa starodávnej tradície narodil v roku 5508 od stvorenia sveta, preto rok 1992 je jubilejným 7500-tým rokom od stvorenia sveta a Adama.

13 Porov. P. Kušnír, «Rád sv. Bazila Veľkého opäť v Trebišove», *Slovo*, Prešov, 20 (1992) str. 13.

14 Porov. «Ikonopisec z Bratislavy, rezbár zo Stropkova: Bude z toho ikonostas v Trebišove?», *Slovo Zemplína*, Trebišov, 4 (1998) str. 3; *Slovo Zemplín*a, Trebišov, 27 (1999) str. 3; *Slovo Zemplín*a, Trebišov, 30 (1999) str. 2.

15 Porov. «V Trebišove bude veľkolepá slávnosť», *Slovo Zemplína*, Trebišov, 43 (1999) str. 2; «Historická udalosť v Trebišove: Vladyka Kyr Milan Chautur posvätil nový ikonostas», *Slovo Zemplína*, Trebišov, 46 (1999) str. 3; «Nový ikonostas v Trebišove», *Katolícke noviny*, Bratislava, 46 (1999) str. 2; «Historická udalosť v Trebišove», *Fakty*, Bratislava, 46 (1999) str. 27; «Veľká udalosť v Trebišove», *Slovo*, Prešov, 22 (1999) str. 10; «Nový ikonostas», *Zrno*, Prešov, 47 (1999) str. 6; «Лабірьскы Русины в Требішові», *Народны Новинкы*, Prešov, 48-49 (1999) str. 3.

16 Porov. rukopis «Протокол Провінціяльної конзульти в Пряшові з 25. XI. 1943».

17 Porov. С. Сабол, «Причинки до історії Провінції св. Кирила і Методія в Чехословаччині», *Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата*, Rím, 1992, str. 486-487.

18 Porov. *tamtiež*, str. 486-487.

19 Porov. dokument z 12. januára 1946: *Dispositio monachorum eorumque officiorum in Delegatura Superioris Generalis Ordinis S. Basilii Magni in Slovachia in annum 1946*, Archív otcov baziliánov v Prešove.

20 Porov. *Catalogus Ordinis Basiliani S.ti Josaphat ineunte anno 1949*, Romae, 1949, str. 53.

21 Porov. *Catalogus Ordinis Basiliani S.ti Josaphat ineunte anno sancto 1950*, Romae, 1950, str. 42-43.

Prihlásené ku vymeraniu
poplatkov pod č. A 1841
Daňový úrad v Sečovciach
24 VII. 1944

Kúpno-predajná smluva,

K t o r á sa medzi Michalom Ďurišínom, mäsiarom a Jánom Ďurišínom, obchodníkom, obyvateľmi v Trebišove

obyvateľom/mi,

ako predávačom/mi, a medzi Rehoľou sv. Bazila Veľkého zast.: provinciálom Sebastiánom Sabolom, obyvateľom v Medzilaborciach,

obyvateľom/mi,

ako kupiteľom/mi, dolupodpísaného dňa pod nasledujúcimi podmienkami uzavrela.

1. Menovaný predávač/ci predáva/vajú nehnuteľnosť, ktorá je v poz. kn. prot. obce Trebišov číslo 417 p.č. 7775/1, 7775/2 a 7775/3 a to ich podiele z budovy bývalého hotelu "Grand" s fundušom a príslušnými staviskami pod B

v kúpnej cene 260000 kor. /// hal., tojest

Dvastošesťdesiattisíc korún slovenských

2. Menovaný kupiteľ/ci kupuje/ú označený majetok za udatú kúpnu cenu

ktorá

č. 31 O. Trávníček, Žilina.

3. predavateľ(ka) ručí za bezbremennosť nehnuteľnosti a zaväzuje sa zaznačené ťarchy vytrieť.

4. Kupiteľ(ka) vstúpi do užitku ihneď

a od toho času znáša všetky ťarchy.

5. Predavateľ(ka) oplnomocňuje kupiteľa, aby si práva vlastnosti pozemnoknižne vtelil dal.

6. Smluvne stránky boly poučené o povinnosti; zaplatiť štátny poplatok prevodný, vopred, na základe vlastného výpočtu, dľa ustanovenia zák. čl. 65/933 a vl. nar čís. 66/1933.

7. Smluvné stránky prehlasujú, že sú slovenskými štátnymi občanmi, nie sú židmi, ani židovskými korporádiami a nehnuteľnosť nepodlieha výkupu.

Smluvu stránky a svedkovia vlastnoručne podpísali s tým poznamenaním, že im obsah smluvy prečítaný a v materinskej reči vysvetlený bol.

Dané v Michalovciach, dňa 10-ho júna 19 44.

Svedkovia:

Anna Dia Ckovičová

Predavateľ(ka):

Kupiteľ(ka):

So strany kupiteľov dané dňa 17. júla 1944.

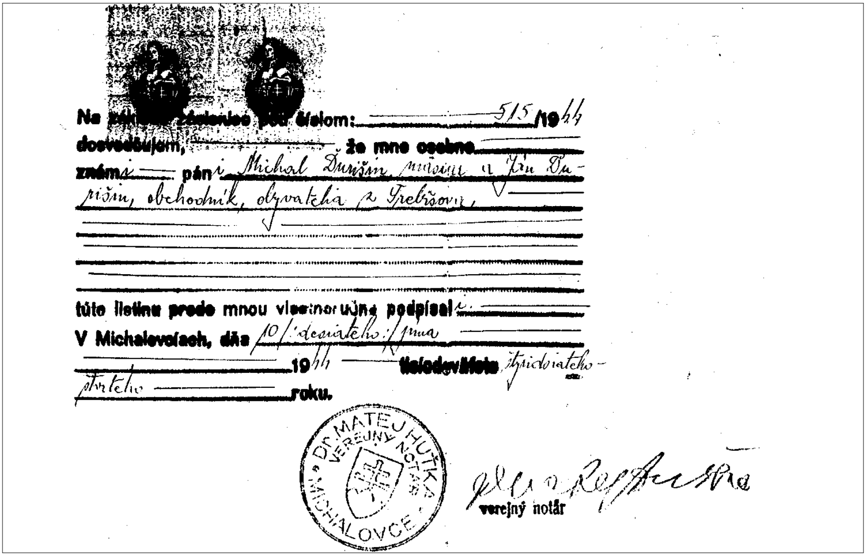

Na [illegible] číslom: 515/1944
dosvedčujem, že mne osobne
známi pán i Michal Ďurišin mäsiar a Ján Ďu-
rišin, obchodník, obyvatelia z Trebišova,
túto listinu prede mnou vlastnoručne podpísal
V Michalovciach, dňa 10/desiateho/ júna
1944 tisícdeväťsto štyridsiateho-
štvrtého roku.

DR. MATEJ HUTKA VEREJNÝ NOTÁR MICHALOVCE

verejný notár

Obr. 120: *Kúpnopredajná zmluva z 10. 6. 1944 uzavretá medzi Ďurišinovcami a otcami baziliánmi, ktorá pred štátnymi orgánmi, ako dokument trvalej hodnoty, zastrešila veľkolepý dar (str. 273-275). Na spodku: dobová katastrálna mapa.*

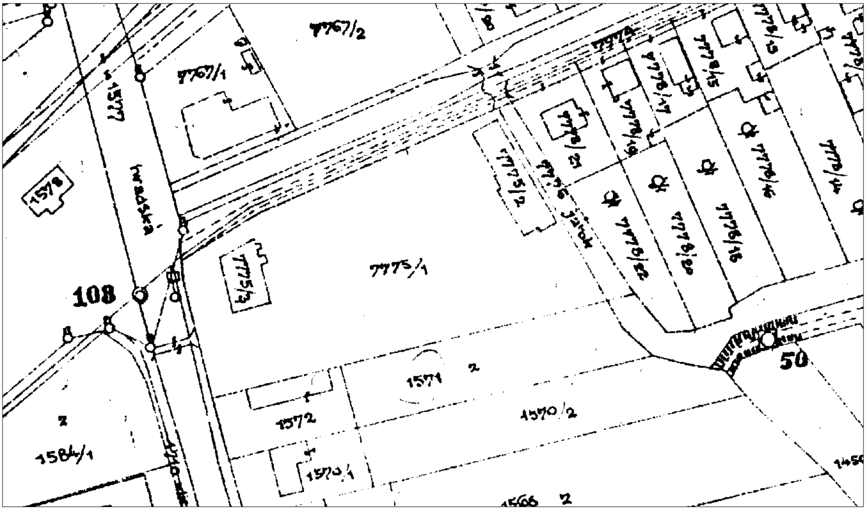

Finančný odbor .

Okresný národný výbor v Trebišove

Značka: Fin-293.2/54. V Trebišove dňa 11.okt.1954. 195

Vec : Zásahová zápisnica z býv.
kláštora Baziliánov v Trebišove.

K čís. 64/23-Gog./54.

Slovenský náboženský fond
v Bratislave.

V predmetnej veci Vám oznamujeme toto : Nie je nám jasné,čo rozumiete pod zásahovou zápisnicou,ktorú požadujete.

Pri tom Vám oznamujeme tieto skutočnosti : Dvaja naši pracovníci boli dňa 14.IV.1950 poverení tunajším ONV,aby komisionálne za vedenia cirkevného referenta s.Ondera,terajšieho obyvateľa v obci Čerhov, previdli súpis všetkých hnuteľností v predmetnom kláštore. Toho istého dňa dostavilix sa za sprievodu cirkevného referenta s.Ondera a s.Jána Fedorčáka,ktorý bol poverený touto funkciou stranou KSS.V kláštore,kde sa dostavili asi o 8 hodine ráno už našli asi 8 členov SNB,asi 10 milicistov a 3 členov STB - pravdepodobne z Košíc a s.Rozáka pracovníka OVKSS. Mníši v kláštore už neboli.

So súpisom hnuteľností sa ihneď začalo za stálej prítomnosti cirkevného referenta s.Ondera,s.Jána Fedorčáka za KSS,s.Sakalu a s.Štrbáňa z finančného referátu a s.Rozáka z OVKSS.Členovia STB boli tiež ustavične prítomní. Do súpisu bolo pojaté všetko,čo sa našlo v býv.kláštore. Súpis bol vyhotovený trojmo.Jeden exemplár si po súpise vzal cirkevný referent s.Onder.Druhý a tretí exemplár si pozdejšie tiež prevzal cirkevný referent s.Ondre,alebo nasledujúci cirkevný referent s.Michal Jakab, terajší tajomník xxxkcix MNV v obci Hrčel.Finančný referát si za účelom istoty previdol odpis inventáru z originálu a to pre pozdejšiu potrebu jak by sa originály zašantročili.Tento odpis sa nachádza v úschove u tun.finančného odboru.

Jako bolo naložené s inventarizovaným majetkom,nie je nám známe ani dotyčným dvopracovníkom finančného odboru.Ich funkcia po vyhotovení súpisu v tejto veci skončila.Likvidovanie majetku-hnuteľností kláštora prevádzal cirkevný referent s.Onder a potom nasledujúci cirkevný referent s.Onder a potom nasledujúci cirkevný referent s.Michal Jakab.

Len títo dvaja býv.cirkevní referenti vedia,čo sa ďalej stalo s inventarizovaným majetkom predmetného kláštora.

./.

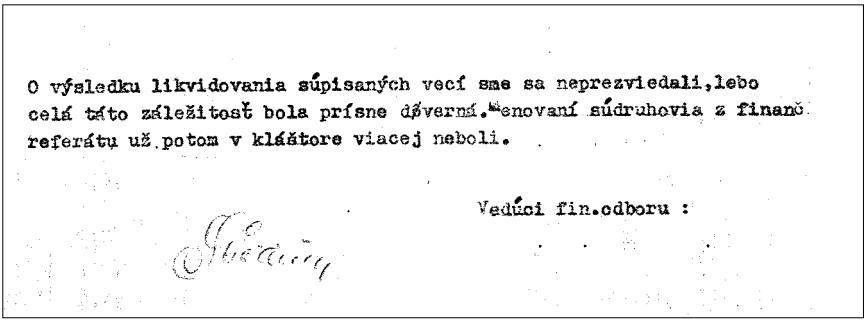

O výsledku likvidovania súpisaných vecí sme sa neprezviedali, lebo celá táto záležitosť bola prísne dôverní. menovaní súdruhovia z finanč. referátu už potom v kláštore viacej neboli.

Vedúci fin.odboru :

Obr. 121: *Unikátny dokument o «prísne dôvernej záležitosti»: Retrospektívny pohľad komunistických úradov z roku 1954 na násilné zrušenie baziliánskeho monastyra v Trebišove v noci z 13. na 14. apríla 1950. V dokumente sa okrem iného uvádza, že 14. apríla 1950 baziliánsky monastyr prehľadávalo osem policajtov SNB, 10 milicionárov a traja členovia tajnej služby ŠTB…*

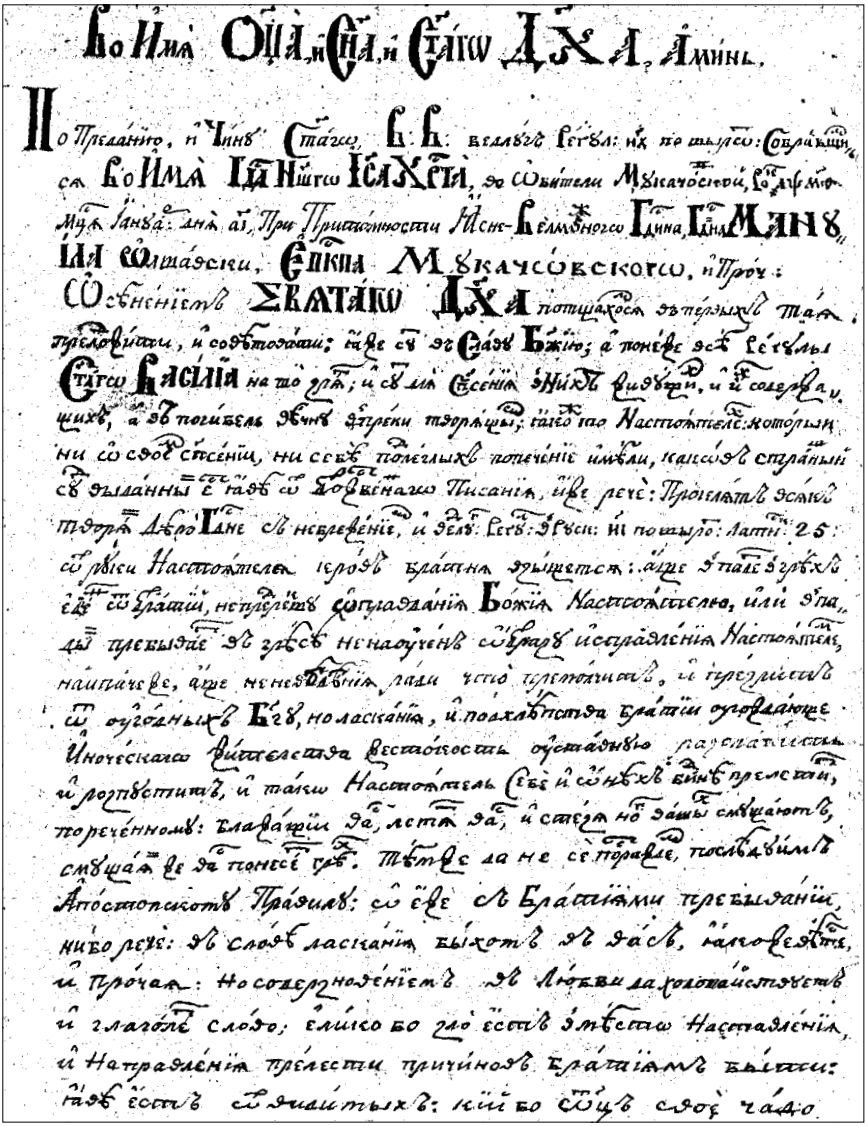

Obr. 122: *Ukážka prvej strany rukopisu baziliánskych Pravidiel z roku 1826.*

Documenta inedita:

III. Rukou písané baziliánske *Pravidlá* z roku 1826

Rukou písané baziliánske *Pravidlá* uverejnené na tomto mieste sa v danom období používali na historickom Podkarpatsku a teda i na Bukovej Hore a v Krásnom Brode. Vyvinuli sa z *Pravidiel* vladyku Kyr M. M. Olšavského, OSBM, ktoré pochádzali z roku 1749.

Tu uverejnené rukopisné *Pravidlá* sa nachádzajú v *Archíve* baziliánskeho monastyra v Mária Povči (Maďarsko) a boli získané od o. Bertalana L. Dudáša, OSBM.

«Во И҆́мѧ̀ О҆ц҃а̀, и҆ С҃на, и҆ С҃та́гѡ Дх҃а, А҆ми́нь.

По Преда́нїю, и҆ Чи́нꙋ С҃та́гѡ В: В: ведлꙋ́гъ Ре́гꙋл: н҃х пошырѿ: Собра́вшимсѧ Во И҆́мѧ̀ Гд҇а Н҃шгѡ І҆́с҃а Хр҇та̀, во Ѻ҆би́тели Мꙋкачо҇вской, Ро҇к ҂аѱмѕ мц҇а І҆́анꙋа҆: днѧ̀ а҃і, При Прито́мности Ꙗ҆́сне-Велмо҇жногѡ Гд҇ина, Гд҇на Манꙋі́ла Ѻ҆лша́вски, Е҆п҇кпа Мꙋкачѡ́вскогѡ, и҆ Про́ч: Ѻ҆с̾ѣне́нїемъ СВѦТА́ГѠ ДХ҃А потщахо҇мсѧ въ пе́рвыхъ та́ѧ преложи́ти, и҆ совѣтова́ти: ꙗ҆́же сꙋ҇т въ Сла́вꙋ Бж҃їю; и҆ поне́же всѣ Ре́гꙋлы С҃та́гѡ Васі́лїа на то̀ зрѧ́҇т; и҆ сꙋ҇т длѧ̀ Сп҃се́нїѧ в'Ни́хъ живꙋ́щи҇х, и҆ и҇х содержащихъ, и҆ въ поги́бель вѣ́чнꙋ в'пре́ки творѧ̀щы҇м; ꙗ҆́ко҇ж то Настоѧ́теле҇х: кото́рыи ни ѿ свое҇м сп҃се́нїи, ни себѣ̀ по҇длеглыхъ попече́нїе и҆мѣ́ли, какѡ́въ стра҇шный сꙋ

выда́нны ѥ҇ ꙗ́вѣ ѿ бож҇ве́нагѡ Писа́нїѧ, и҆́же речѐ: Проклѧ́тъ всѧ́къ творѧ́ Дѣло̀ Гдне съ небреже́нїе҇, и҆ ве́л8҇: Рег8҇: в' Р8ск: иг пошыро: Лати҇: 25: ѿ р8ки Настоѧ́телѧ кро́въ бра́тнѧ взы́щетсѧ: а҆́ще в'паде в'грѣ́хъ ѥ҆де́ ѿ бра́тїй, непрѣре́ш8 ѡ҆правда́нїѧ Бо́жїѧ Настоѧ́телю, и҆лѝ в'пады пребыва́е въ грѣ́сѣ ненаоу҆че́нъ ѡ҆́браз8 и҆справле́нїѧ Настоѧ́теле, наипа́чеже, а҆́ще неневѣдѣ́нїѧ ра́ди что̀ премо́лчитъ, и҆ пре́зритъ ѿ оу҆го́дныхъ Бг8, но ласка́нїѧ, и подхлѣ́пства бра́тїи оу҆тожда́юще. И҆ноче́скагѡ Жи́телства жесто́кость оу҆ста́вн8ю развра́титъ, и҆ розп8ститъ, и҆ та́кѡ Настоѧ́тель Себѐ и҆ ѡ҆́нѣхъ би́нѣ прелсти, по рече́нном8: блажа́щїи ва, лстѧ ва, и҆ сте́зѧ но ва́шы см8ща́ютъ, см8ща́ же ва понесе́ грѣ. Тѣ́мже да не сѐ по́раждѣ, послѣд8и́мъ А҆по́столском8 Пра́вил8: ѡ҆ е҆́же съ Бра́тїами пребыва́нїи, нибо речѐ: въ сло́вѣ ласка́нїѧ бы́хомъ въ ва́съ, ꙗ҆́коже вѣ́те, и҆ про́чаѧ: но со дерзнове́нїемъ въ лю́бви да ходота́йств8етъ и҆ глаго́ле сло́во; ѥ҆ли́ко бо зло̀ е҆́стъ в'мѣ́стѡ Наставле́нїѧ, и҆ Направле́нїѧ пре́лести причи́новъ бра́тїамъ бы́ти: ꙗ҆́вѣ е҆́стъ ѿ види́мыхъ: кїйбо ѿцъ своѐ ча́до презира́етъ хотѧ́щее въпа́сти во ꙗ҆м8, и҆лѝ в'па́дшее ѡ҆ставлѧ́етъ? коли́коже лютѣ́йшше д8ш8 въгл8би́н8 ѕлы́хъ въпада́ющ8 ѡ҆ставлѧ́ти? До́лжникъ оу҆б ѥ҆ бра́тїи Настоѧ́тель вы́н8 бдѣ́ти ѡ҆ д8ша́хъ и҆́хъ, и҆ пещи́сѧ ꙗ҆́же ко спасе́нїю ко́ж҇догѡ да́же и҆ до сме́рти, по рече́нном8: Благово́лихомъ пода́ти ва́мъ не то́мо ѥ҆v҃лїе Бо́жїе, но и҆ свою̀ д8ш8.

Ведл8гъ Рег8҇: же рм: ' р8ск: взѧ́то ѿ сло Хвы: лати́нс: же 45 кра́т: вѣ́дый волю̀ Гда своегѡ̀, и҆ несотвори́вы, бїе б8де мно́гѡ, и҆ про́чаѧ: Оу҆чине́ны на

строи́телⷭ҇во Сло́ва, а҆́ще нерадиⷮ҇, и҆ заме́длиⷮ҇ Волю̀ Гдⷭ҇ню
возвѣсти́ти, ꙗ҆́кѡ ѹ҆би́ца сꙋди́тсѧ, и҆ по ѹ҆ста́вной Рꙋск: к҃з:
лат: 31: вели́ка бѣда̀ и҆ непостоѧ́нна Настоѧ́телю прино́-
ситсѧ, а҆́ще ѹ҆крыеⷮ҇ Слова́ Тала́нⷮ҇, и҆ непредвозвѣстиⷮ҇ комꙋ́ждо
грѧдꙋ́щее ѡ҆рꙋ́жїе ѡ҆ грѣ́сѣ; кїимъ си́рѣчъ ѡ҆́бразоⷨ҇ ѹ҆кла-
нѧ́тисѧ всѧ́ⷦ҇ ѿ ѕла̀ и҆ма́етъ; поне́же до́лженъ е҆́стъ вед-
лꙋгъ ѹста́вноⷨ҇ рꙋск: г҃і лати́нⷭ҇к: 28: ꙗ҆́кѡ Ѿц҃ъ ѡ҆ ча́дѣхъ
при́сныхъ прилѣжа́ти, разсмотрѧ́юще поⷮ҇ре́бꙋ комꙋ́дⷪ҇о, и҆ по-
доба́ющее врачева́нїе подава́ти, и҆ всѧⷦ҇ немощнѣ́йшїй и҆лѝ
д҃ше́ныⷨ҇, и҆лѝ тѣле́сныⷨ҇ ѹ҆ⷣ съ любо́вїю, и҆ Ѿц҃ꙋ подоба́ющею
прїѧ́нїю терпѣ́ти, и҆ и҆сцѣлѧ́ти, и҆ не и҆наⷦ҇ твори́ти, и҆ на-
ставлѧ́ти Бра́тїю, токмѡ̀ ꙗ҆́кѡ Реґꙋⷧ҇: н҃: въ рꙋск: лат: 98:
кратⷦ҇: ко Бг҃ꙋ ѹ҆́бо, ꙗ҆́кѡ слꙋ́га Хвⷭ҇ъ, и҆ строи́тель Та́йнаⷨ҇
Бо́жїиⷨ҇: боѧ́сѧ да не что̀ чрезⷥ҇ волю̀ Бо́жїю, и҆лѝ рече́ⷮ҇, и҆лѝ
воѡ́бразиⷮ҇, ѹ҆стано́вить, а҆́лбо ѡ҆ста́виⷮ҇ что̀ ѿ ѹ҆го́ⷣныⷯ
Бо́гови, и҆ ѡ҆брѧ́щеⷮсѧ лжесвѣди́теⷧ҇ Бо́жїй и҆ ст҃ота́теⷧ҇, и҆ про́-
чаѧ:

Согрѣше́нїѧже бра́тⷧ҇ѧ ника́коⷤ҇ да дерзнеⷮ҇ молча́нїеⷨ
покрыва́ти Настоѧ́теⷧ҇, ведлꙋⷢ҇ Реґꙋⷧ҇: рм҃в в' рꙋск: лат: 47:
кра́тⷦ҇ ѡ҆бличе́нїеⷨ҇
бо, речѐ: ѡ҆бличи́ши и҆́скренѧгѡ своегѡ̀, и҆ непрїиме́ши ѡ҆ тоⷨ҇
грⷯ҇ѣ: и҆ па́ки: а҆́ще согрѣши́ⷮ҇ къ тебѣ̀ бра́ⷮ҇ тво́ⷨ, ше́ⷣ ѡ҆бли-
чѝ е҆гѡ̀, и҆ про́чаѧ:
а҆́ще же ѡ҆ си́ⷯ҇, и҆ ѡ҆ мнѡ́гⷯ҇ѣ тако́выхъ преще́нїѧⷯ҇ кто̀ нера́-
диⷮ҇: показꙋе́ⷮ҇ себѐ, иⷤ҇ невѣ́рꙋеⷮ҇ Сы́нꙋ; невѣ́рꙋѧⷨ҇же Сы́нꙋ,
Гдⷭ҇ь речѐ: неѹ́зритъ Живота̀: но гнѣвъ Бж҃їй пребыва́етъ
на не́мъ; Во́ньмѣмъ здѐ ѡ҆ грѣ́сѣ А҆ха́ръ: в'негда̀ ѹ҆крадѐ
ѧ҆́зыⷦ҇ зла́ⷮ҇, на всѣхъ люде́ⷯ҇ быⷭ҇ гнѣⷦ҇ Гдⷭ҇нь; и҆ на ты́ⷯ҇,
коⷮ҇ры, ни согрѣши́ли, ни согрѣше́нїе съгрѣши́шⷡагѡ зна́ли;

что̀ кто̀ рече́ⷮ ѿ Настоѧ́телеⷯ ви́дѧщїⷯ съгрѣше́нїѧ бра́ⷮнѧ, ѝ оу҆мо̑чава́ющїⷯ, ѝ неисправлѧ́ющихъ по рече́ⷩом8 ѿ А҆́пⷭ҇ла: почто̀ па́че неплака́стесѧ: ꙗ҆́кѡ, да ѝⷥмеⷮсѧ ѿ сре́ды ва́шеѧ дѣло̀ сїѐ сотворі́выⷢ, ѝ про́ч: А҆́щелиже в'таⷦ҇ велико́ⷨ ѿвѧза́нїи Настоѧ́теⷧ҇ нахо́диⷮсѧ ко̑ми па́че до́ⷧжни с8ть по̑ⷣле́ⷢлыи въ всеⷨ҇ повинова́тисѧ, кото́рїисѧ в'же́ртв8 жи́в8 Гдⷭ҇8 Бг҃8 ра́зъ ѡ҆фѣрова́ли; ведл8ⷢ: оу҆ста́вⷩ: в' р8ск: к҃л: лати́ⷩ: 20: ѝ са́мое своѐ тѣло̀ плодоноси́ли, ѝ ни́же ѡ҆ неⷨ҇ про́чее ѝмѣ́юⷮ вла̑ⷭⷮ, ꙗ҆́кѡ возложе́нїеⷨ҇, совлещі́исѧ мі́ра всегѡ̀, съ с8щими въ мі́рѣ всѣ́ми, а҆́ще роди́теле с8ть, а҆́ще ѝ бра́тїѧ ѿда́ⷡисѧ Старѣ́ꙵшеⷩⷭⷮв8ю́щем8 а҆́ки оу҆мер-щвле́нны ве́дл8гъ оу҆ста̑ⷡной в҃і: въ Р8ск: Лати́нск: 27.

Вла̑ⷭⷮ же своѧ̀ ниⷤ҇ дома́ла чесогѡ̀ ѝма́ⷮ мѡна́ⷯ, да́бы по свое́ⷢ во́ли ходи́ⷧ, ꙗ҆́кѡⷤ ѝ А҆на́нїа прода́ⷡши село̀ наⷣ цѣ́нⷪ҇ се-ла̀ кто́м8 вла́сти не ѝмѣ́лъ, ѝ про́чаѧ: ѝ ꙗ҆́кѡⷤ ѡ҆р8дїе, си́-рѣ́чъ: перо, кромѣ́ пи́сарѧ писа́ти не мо́жетъ: си́це поⷭⷮⷩикъ кромѣ́ Настоѧ́телева благослове́нїѧ что̀ твори́ти можетъ; ѝ ведл8гъ Ре́г8л: ѡ҆бшыр: з҃ в' Р8ск: Лати́нск: 8: ѿ гл҃а Гдⷭ҇нѧ взѧ́тоⷢ оу҆становле́нной: всѧ́къ, и҆́же неѿвержеⷮсѧ всѣ́хъ свои́хъ, ѝ са́мъ себѐ, си́рѣчъ: всѣхъ пристра́стїй мі́рскыⷯ, ѝ по́хотей пре́лестныⷯ, Оу҆ченикъ Хв҃ъ бы́ти немо́жеⷮ, ѝ про́чаѧ: ѿк8д8 ꙗ҆вѣ е҆ⷭⷮ нетокмѡ̀ проти́в8 Чи́н8 что̀ выст8пи́ти, но ни́же до́бро кромѣ́ благослове́нїѧ На-стоѧ́телѧ коѐлибо твори́ти може́ⷮ, Ведл8гъ С҃тагѡ Васі́лїа во ѿверже́нїи, сицѐ запѡвѣда́ющагѡ: А҆́ще ѡ҆брѧ́щеши Бо́жїею Благода́тїю Оу҆чи́телѧ, ѝлѝ Настоѧ́телѧ, соблюдѝ въ себѣ́ ничтоже чрезъ волю̀ е҆гѡ̀ сътвори́ти; всѐ бо, е҆̀же кромѣ е҆гѡ̀ быва́ето кра́дьба, ѝлѝ кра́дѣжъ, ѝ с҃тота́тство е҆ⷭⷮ, къ сме́рти вед8щее, ѝ не къ по́лзѣ, а҆́ще ѝ мни́ⷮсѧ

тебѣ и҆ бла́го бы́ти; а҆́ще бо бла́го, чесора́ды не ꙗ҆́вѣ быва́етъ? вопроси̑ пѡ́мыслъ тво́й, г҃летъ Прото-Патрїа́рхъ.

Тогѡ ра́ди, дабы мона́шескыи тр8́ды вотщѐ не и҆́шли, и҆ дїа́воловъ не 8веселѧ́ли, А҆гг҃ло́въ же см8ти́ли, предъ ко҆ᵗ҇рими е҆́смо ѡ҆бѣ́ти на́шы Гд҃8 Бг҃8 и҆сполни́ти слюби́ли, ѡ кото́рыⷯ и҆ма́мы въ стра́шный де́нь Хв҃ъ ѿвѣ́тъ да́ти; пре́жде даже непости́гнеⷮ ѡ҆́нъ де́нь, подоба́етъ на́мъ ꙗ҆́кѡ Ѻ҆́рл8 ѡ҆бнови́тисѧ, и҆сп8сти́вше всѧ̀ злонра́вїѧ, ꙗ҆́кѡ пѣ́рѧ, и҆ но́выⷯ живо́ⷮ поча́ти; то̀ та́къ и҆на́кѡ невозмо́жно поча́ти, а҆́ще невозме́мъ оу҆ста́вы Ст҃а́гѡ Васі́лїа, и҆ во мѣ́стѡ зерца́ла кождоде́ннѡ неб8́демсѧ въ ниⷯ ѣзыра́ти /:наштѐ попече́нїе да б8́детъ, а҆́бы ко́ждаѧ ѡ҆би́телъ Кни́г8 Ст҃а́гѡ Васі́лїа и҆мѣ́ла:/ донелѣ́же па́къ тоѐ и҆спо́лнитсѧ, си́мъ ча́сомъ и҆зво́ли́сѧ Дх҃8 Ст҃о́м8 и҆ на́мъ послѣд8ю́щаѧ длѧ и҆скорене́нїѧ злы́ⷯ, и҆ насажде́нїѧ бла́гыхъ писме́ннѣ положи́ти, И҆г8́менъ же ка́ждой ѡ҆би́тели добрѣ́ да разс8жда́етъ вышше ѡ҆писа́ннаѧ и҆ тщи́тсѧ ѡ҆ ко́ждомъ себѣ вр8че́нномъ спасе́нїи.

Посл8шни́къ:

Потре́б8 бо́лш8, и҆ ме́нш8 ведл8гъ Реґ8л: рз҃і: в'Р8ск: Лат: 168 кратⷦ: съ кро́тостїю да возвѣсти́тъ Настоѧ́телеви, и҆ добрѣ да воспомѧ́неⷮ Гд҃а Ре́кшагѡ̀: досто́инъ, не простѡ̀ речѐ: но дѣла́теⷧ, мзды̀ своеѧ̀; и҆ себѐ ко́ждыⷯ да и҆стѧз8е́тъ: а҆́ще по досто́инств8 запѡвѣда́нїи Гд҃нихъ, и҆лѝ ѡбѣ́тници свои̑ содѣла̀ что̀, и҆ тогда̀ не лѣ́пшее, не кра́шшее, не бо́лжее да про́ситъ, но и҆ ѡ҆ да́ннѣмъ себѣ да бои́тсѧ, да невышⷭ҇е своегѡ̀ досто́инства что̀ прїи́меⷮ; е҆́же бо ѡ҆ пи́щи речѐ Гд҃ь: ѡ҆ всѧ́коⷯ ве́щи къ потре́бѣ

тѣле́сной, ꙗкоже ѡ҆бꙋща, га́битъ, и҆ про́чаѧ, разꙋмѣ́етсѧ.

Послꙋша́нїе да́же до смр҃ти непрекосло́но сохрани́ти до́лженъ є҆ст, ведлꙋ: крат҃: рꙋск: чз҃: рѯ҃ѕ, и҆ оу҆ста́в: і҃: въ рꙋск: Лат: 119: 152, 22: Рече́бо: Прїемлѧ́и ва́съ, Менѐ прїемле́тъ, Слꙋша́ѧи ва҃, Менѐ слꙋша́етъ, ѿмѣта́ѧисѧ ва҃ Менѐ ѿмѣтаетсѧ, и҆ па́ки: Повинꙋйтесѧ Наста́вникомъ ва́шы҃, и҆ покарѧ́итесѧ и҆́мъ тїи бо бдѧ́т ѡ҆ дш҃ахъ ва́шы҃; а҆́кѥ сло́во возда́ти хотѧ́ще: и҆ про́ч: А҆́ и҆́же сопроти́въ что̀ рече́т, подле́глы, ꙗ҆́кѡ прерѣка́тель сꙋди́тсѧ, и҆ Гдь҃ а҆гг҃ла Неми́лостива посыла́ет є҆мꙋ̀, и҆ да оу҆вѣ́стъ: ꙗ҆́кѡ не чл҃вкꙋ прерѣка́ет, и҆ проти́вит сѧ, но Са́момꙋ Гдꙋ҃ Рекшꙋ̀: Слꙋша́ѧ ва́съ, и҆ про́чаѧ кра́тк: чи҃: въ рꙋскомъ, лати́нск: 38:

Прїѧ́тиже что̀, и҆лѝ комꙋ дати, жадной власти не и҆ма́тъ подъ вла́тїю сꙋ́щїй, А҆щеже проти́во сотвори́тъ, ꙗ҆́кѡ свавóлный и҆ не покори́вый засꙋди́тсѧ, ведлꙋ крат: въ рꙋск: рк҃и: лат: 145.

Своеже ничого не и҆ма́т, ведлꙋ кратк: рк҃ѳ рꙋск: лат: 146, и҆ оу҆ста́в: л҃: ла́т: 34: А҆ще па́къ что̀ своегѡ̀ дерзнет и҆мѣ́ти ко Іꙋ́дѣ ровнаетсѧ, предаетъ бо и҆ тако́вы и҆сти́нное Сло́во, ꙗкоже и҆ Іꙋ́да Гда҃.

Без благослове́нїѧ Игꙋмена никꙋда̀ неходи́ти: ни́же по ке́лїахъ, вед҃: ре҃ крат҃: лат: 120. Гдꙋ҃ тако Рекшꙋ̀: Нибо А҆зъ ѿ себѐ прїидо́х, но Ѻ҆́нъ Мѧ̀ посла́, Колми паче подлеглый свою̀ волю не долженъ є҆́стъ твори́ти, и҆́же бо по свое́й воли ходи́т: ꙗвѣ́ естъ, высокомꙋдрїе́м, и҆ го́рдостїю недꙋгꙋѧ̀, и҆ болѣ́знꙋѧ̀, и҆ таковы и҆ подлежи́т сꙋ́дꙋ Гдн҃ю, и речѐ: є҆ж въ чл҃вцѣхъ высо́кѡ, ме́рзость є҆ст предъ Бг҃омъ. А҆ще пакъ поскорби́тъ бра́шна ра́ди, сꙋдъ съ роптавшыми въ пꙋсты́ни и҆ма́т реґꙋл: ре҃і: въ рꙋс: лат: 133 крат: и

Апⷭ҇лъ гл҃етъ: ниропщи́те, ꙗ҆́коже нѣ́цїи ропташа, и҆ поги-
бо́ша ѿ всегꙋби́телѧ.

Аще́же кто поропщетъ ѡ҆ повеле́нїи ведлꙋ: кра҃: чѳ҃:
лат: 39 ѿлꙋча́етсѧ саⷨ ѿ братїи и҆ дѣло е҆гѡ̀: глⷮе бо Апⷭ҇лъ:
всѧ твори́те безъ ропта́нїѧ, и҆ помышле́нїѧ, и҆ ꙗвѣ̀ себѐ
творитъ таковы́: ꙗ҆́кѡ болѣзнꙋетъ невѣ́рїемъ, и҆ про́ч:

Ѡ҆дежⷣꙋже и҆ ѡ҆́бꙋвъ невыбира́ти ведлꙋ: оу҆ставн: кѕ҃ рꙋск:
лат: 30: но хꙋшⷣее и҆збира́ти: ꙗ҆́ко да и҆ в'семъ смиренно-
мꙋ́дрїе покаже́мъ, и҆ не себелю́бныхъ сла́вꙋ себѣ̀ нане-
се́мъ.

Браⷲноⷨ же разлїчїе монахъ никакоже до́лженъ еⷭ҇ⷮ
и҆зыска́ти, ведлꙋ оу҆ставн: рꙋск: кд҃: лат: ке҃. 25: сїѐ бо
развраще́нїе ѡ҆́бщагѡ благочи́нїѧ е҆́стъ, и҆ со́блазни причи́-
на, и҆ реченномꙋ го́ре наслѣдникъ таковы́ быва́етъ, но
па́че долженъ е҆́стъ монахъ въ пи́щи, потребы ра́ди пред-
ложе́нной сы́тости, и҆ ѡ҆бтѧженїѧ бѣга́ти.

Кто паⷦ кромѣ вели́кой потребы что̀ прїиме́тъ: ꙗ҆́коже
ри́зꙋ и҆ ѡбꙋ́щꙋ: и҆ про́чаѧ: сꙋдъ нека́ющихсѧ и҆матъ,
кратк: сч҃ѕ: латинск: 70. Рече бо Апо́столъ: и҆ требꙋю́щїи
мїра сегѡ, ꙗко нетребꙋю́щїи, прїѧ́ти бо что̀ и҆лѝ проси́ти,
нꙋжⷣа потребꙋ́ да разсꙋжда́етъ, и҆ не пристра́стїе. Исцѣлѧ́-
тиже не́мощи бра́тїи подоба́етъ ведлꙋ Реґꙋл: мг҃ по шыⷬ:
и҆ краⷮ: ни҃: и҆ лат: 51. и҆ 99: си́рѣчъ негнѣва́тисѧ на не́-
мощныхъ но со недꙋгомъ сварѧ́тисѧ, и҆ сопроти́внѣ сто-
ѧ́ти стра́стемъ; ꙗкоже тщесла́вїе наложе́нїемъ смире́ннагѡ
дѣ́ла, празнословїе молча́нїемъ, сонъ безмѣ́рный, бдѣ́нї-
емъ и҆ моли́твою, праздностъ тѣлесѐ, и҆лѝ ѡ҆блине́нїе: трꙋ-
ды, и҆ подви́гы, снѣдъ, и҆лѝ ꙗде́нїе неподо́бное неꙗде́нї-
емъ и҆ по́стомъ, ропта́нїе: ѿлꙋче́нїемъ ѿ бра́тїи: и҆ про́ч:

всегда́же памѧта́юще на рекшагѡ̀: видѣхъ неразꙋмѣва́ющыѧ, и҆ и҆стаѧхъ: ꙗкѡ слове́съ твои́хъ несохрани́ша, и про́ча^ѧ. А҆ще поскорбитъ на запрѣща́ющагѡ и҆ е҆пїтїмїю даю́щагѡ, ꙗвѣ естъ ведлꙋ кратк: въ рꙋс: з҃: лат: 159: ꙗко ниже бѣдꙋ грѣха позна̀, ниже стра́ха преще́нїѧ Бо́жїѧ, ниже си́лꙋ покаѧ́нїѧ, ниже вѣрꙋетъ ре́кшемꙋ: и҆же люби́тъ прилѣ́жнѣ наказꙋетъ.

И҆ сегѡ̀ ра́ла и҆сцѣленїе, и҆ запрѣще́нїе на да́нное долженъ е҆́стъ вед҃: кра҃: н?? в'рꙋск: по шыр: мд҃: лат: 158: и 52: по шыр: прїима́ти ты҃ способо́мъ:

Ꙗ҆́ковы҃ Сы́нъ болѣзнꙋющїй и҆ хоры҃ ѿ Ѻ҃ц҃а своегѡ̀ и҆ли вра́ча, лѣка́рство, прїима́тъ, а҆ще и҆ го́рко и҆ проти́вно, а҆́ще и҆ рѣжꙋтъ а҆́ще и҆ пекꙋ́ть, на вра́ча непечалꙋе́тъ, па́чеже благодарить, а҆́ще и҆сцѣле́нїе прїиметъ. А҆ще кто до ѡ҆би́тели прїиде́тъ, кромѣ̀ Старшогѡ, и҆лѝ нато постановле́ногѡ̀ жа́дномꙋ неда́тисѧ до бесѣ́ды, лі҃ пошыр: лат: 45 и҆́же бо всѣмъ подо́бнѣ наскака́ти Сло́вꙋ мо́лвѣ вино́вно, и҆ безчи́нꙗ зна́менїе е҆ст, тѣмже а҆́ще и҆ потре́бнѣ ѿвѣща́етъ кто̀, не подо́бнѣже, си́рѣ́чъ, не и҆мѣющїй вла́сть, пови́ненъ естъ безчи́нїѧ запреще́нїю.

Согрѣще́нїѧ бра́тнѧ Настоѧ́телю возвѣсти́ти подоба́етъ, ꙗ҆́коже и҆ своѧ̀ да не братоꙋбїйца бꙋ́детъ, и҆ да не са́мъ оꙋбїе́тсѧ, ведл: реґꙋл: по шырот: лѳ҃: лат: 46: не и҆сцѣлѧѧ҃ бо рече: себѐ въ дѣле҃ свои́хъ, бра́тъ е҆́стъ гꙋбѧ́щемꙋ себѐ.

Блѧдосло́вїѧ и҆ жа́ртовъ и҆ празднословїѧ къ смѣхꙋ приводѧ́щихъ монахꙋ всѧ́ко оꙋдалѧтисѧ лѣпо е҆́стъ ведл: оуст: е҃і, и҆ кра҃: о҃д: и҆ лат: 12: и҆ 23; по реченномꙋ: да бꙋ́детъ сло́во ва́ше и҆спо́лненно Благода́ти Дх҃овныѧ, и

Єѵ҃скою Солїю растворенно, и҆ паки: всѧко сло́во гни́ло ѿ оу҆́стъ вашыхъ да не и҆схо́дитъ, но то́чїю е҆́же е҆́стъ бла́го къ созыда́нїю вѣ́ры, да дасть благода́ть слы́шащымъ, и паки: и҆ не ѡ҆скорблѧ́йте Дх҃а Ст҃а́гѡ, Бо́жїѧ: є҆го́же что̀ лю-тѣ́йшее бы́ти мо́жетъ и҆ бо́лшее ѕло̀?

Подоба́етъ оу҆́бо достойно ходи́ти зва́нїю, в҆ не́же зва́ни е҆́смо.

Сїѧ̀ пакъ неѿмѣ́ннѡ къ по́лзѣ дш҃евной подоба́етъ въ кожномъ мцⷭ҇ѣ въ оу҆слыша́нїе всéй бра́тїи дважды предъ трапезѡвъ прочéсти. А҆́щеже ли когда̀ противъ вышше ѡ҆писанногѡ̀ и҆лѝ и҆́нагѡ чого который браⷮ҇ согрѣшиⷮ҇, и҆лѝ сопротивитъсѧ, тако́вый Настоѧ́телскымъ сꙋдомъ да ѡ҆сꙋдитсѧ, и҆ карꙋ воспрїиметъ; невосхотѣвшагѡже прїѧ́-ти ни смири́тисѧ, посла́нїемъ подоба́етъ назнаменова́ти, да немалъ ква́ссъ, все смѣше́нїе кваси́ть: Реґ: ѯ҃є: крат: лат. 86.

Да́нъ во ѡ҆би́тели Мꙋкачо́вск: мцⷭ҇ѧ: Дн҃ѧ̀ и҆ Ро́кꙋ вы́шше ѡ҆писа́нныхъ:

Regulae pro Ordo S-ti Basilii Mg̃ni Anno. 1826. 9/1
P. Isáia

inou rukou tiež dopísané:

Iszaievícz +M.Pócs 1833. III. 10.»

Použitá literatúra

- БУЛИК П., «Мої спомини», *Василіянський вісник*, IX-X, Рим, 1970-72, стр. 62-74, 85-98;
- ВАВРИК М., *По василіянських манастирях*, Торонто, 1958;
- «Василіянскѣ монастырѣ на Подкарпатской Руси», *Календарь Благовѣстника на переступный рокъ 1928*, Ужгородъ, 1927, стр. 109;
- ГАДЖЕГА В., *Буковский Монастырь*, Ужгород, 1935, (rukopis);
- ГАДЖЕГА В., *Додатки к исторіи Русинов и руських церквей в Ужанской жупѣ*, Ужгородъ, 1924;
- ГАДЖЕҐА В., «Додатки к исторіѣ Русинов и руських церквей в быв. жупѣ Земплинской», *Науковый зборник Товариства 'Просвѣта' в Ужгородѣ*, Ужгород, XI (1935) 17-182;
- ҐАЙ М., «Інтересна навщіва», *Народны Новинкы*, Prešov, 51-53 (2000) str. 5;
- ҐАЙ М., «Інтересна стріча з василіянами», *Народны Новинкы*, Prešov, 45-46 (2000) str. 4;
- ДЗЕНДЗЕЛІВСЬКИЙ Й., «Граматика Арсенія Коцака», *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, 15/2, Prešov, 1990, str. 5-330;
- КОВАЧОВИЧОВА-ПУШКАРОВА Б., ПУШКАР І., «Дерев'яні церкви», *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, 5, Prešov, 1971, str. 13-478;
- «Макет збірника 'Матеріали до історії василіянських монастирів на Закарпатській Україні'», том IV-X (1730-1759), Центральний державний історичний архів у м. Львові (rukopis);
- КРАЛИЦКІЙ А., «Арсеній Коцакъ - Докторъ святого Богословія», *Науковый Сборникъ издаваемый Литературнымъ Обществомъ Галицко-русской Матицы*, Львовъ, 1866, стр. 66-67;
- КРАЛИЦКІЙ А., «Сѣверо-восточная Угорщина», *Науковый Сборникъ издаваемый Лит. Обществомъ Галицко-русской Матицы*, Львовъ, 1866, стр. 151-155, 299-318;
- «Лабірьскы Русины в Требішові», *Народны Новинкы*, Prešov, 48-49 (1999) str. 3;
- ЛАВРОВ П.А., *Материалы по истории возникновения древнейшей славянской письменности*, Ленинград, 1930;

- ЛИЗАК Л., «Легнавський монастир», *Kalendar Blahovistnika*, Prešov, 1971, str. 112-117;
- ЛИХАЧЕВ Д.С., *«Слово о полку Ігореве» і памятники древнерусской литературы*, Ленинград, 1976;
- МИКИТАСЬ В. Л., *Давні рукописи і стародруки*, II, Львів, 1964;
- «Найвекши криж на швеце», *Дзвони*, Руски Керестур (Югославія), 11 (1999) стр. 11;
- «Найвекши криж на швеце», *Руске Слово*, Нови Сад (Югославія), 8. 10. 1999;
- «Найвекшый хрест на світі мають Русины», *Народны новинкы*, Пряшов, 40 (1999) стр. 3;
- «Основание монастыря на Буковой Горке», *Благовестник*, Prešov, 20 (1948) 159;
- ПАНЬКЕВИЧ І., «Матеріали до історії мови південнокарпатських Українців», *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, 4/2, Prešov, 1970;
- ПАНЬКЕВИЧ І., «Покрайні записи на підкарпатських церковних книгах», *Науковый Зборникъ Тов. "Просвѣта"*, Ужгородъ, VI (1929) стр. 129-196;
- ПЕКАР А., «Василіяни – носії унійних ідей на Закарпатті», *Analecta OSBM*, Roma, VII (XIII) (1971) 272-282;
- ПЕТРОВЪ А., *Древнѣйшія грамоты по исторіи Карпаторусской Церкви і Іерархіи 1391-1498 г.*, Прага, 1930;
- ПОП И., *Энциклопедия Подкарпатской Руси*, Ужгород, 2001;
- ***Правила Чина Са҃го Васїлїѧ Великаго, во ѹгорщинѣ…***, **Львовъ**, 1858;
- РЕШЕТИЛО С., «Василіянські монастирі на Підкарпатській Руси», *Календар Місіонаря на 1926 рік*, Жовква, 1925, стр. 119-125;
- «Русскіи монастыри на Угорской Руси», *Временникъ Института Ставропигійского на г. 1872*, Львовъ, 1872, стр. 114-120;
- САБОЛ С., «Причинки до історії Провінції св. Кирила і Методія в Чехословаччині», *Нарис історії Василіянського Чину Святого Йосафата*, Rím, 1992, str. 479-492;
- «Словаччина», *Василіянський вісник*, XXI, Рим, 1993-1994, стр. 49-51;
- ТЕРЛЕЦКІЙ В., «Описаніе Монастыря Краснобродского», *Литературный Сборникъ Галицко-русской Матицы - год 1870*, Львов, 1870, стр. 23-31;

- ТКАДЛЧІК В., «Кирилівський напис в Михалівцях», *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, 14, Prešov, 1986, str. 396-407;
- УДВАРІ І., *Образчикы з історіі пудкарпатськых Русинув*, Ужгород, 2000;
- *Ѹтреня и̂ Вечерня на бꙋ̑день*, Жо́вква, ҂ацл҃ѳ (1939),
- *Шематизмъ иноковъ Чина св. Василія Великаго, Угорскія области на годъ 1870. (Съ короткимъ историческимъ очеркомъ монастырей тойже области; – составленъ по отбывшемся въ Краснобродскомъ монастырѣ, 13 (25) Іюня, 1869 года, всеобщемъ Соборѣ)*, Унгваръ, 1869;
- *Шематизмъ Рꙋсскагѡ иночествꙋющаго дꙋховенства въ Ѹгрїи, на 1873 годъ. Съ короткимъ историческимъ очеркомъ монастырей тогоже*, Унгваръ, 1872;
- ШЛЕПЕЦЬКИЙ А., «Мукачівський єпіскоп Андрій Федорович Бачинський та його послання», *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, 3, Prešov, 1967, str. 223-241;
- *Щоденник о. Гліба Кінаха, ЧСВВ*, Archív otcov baziliánov v Ríme (rukopis);

- «A szent Bazil-rend tartományi gyűlése», *Eperjesi lapok*, Prešov, 26 (1909) str. 1-2;
- BARAN A., «Obligatio Synodi Zamostianae in Ucraina Carpatica sec. XVIII», *Analecta OSBM*, Roma, II (VIII), Fasc. 3-4 (1956) str. 525-530;
- BASILOVITS J., *Brevis notitia fundationis Th. Koriathovits*, Cassovia, 1799-1805;
- BOKES F., *Slovenská vlastiveda, IV, Dejiny Slovákov a Slovenska od najstarších čias až po prítomnosť*, Bratislava, 1946;
- *Catalogus Ordinis Basiliani S.ti Josaphat ineunte anno 1949*, Romae, 1949;
- *Catalogus Ordinis Basiliani S.ti Josaphat ineunte anno sancto 1950*, Romae, 1950;
- *Catalogus Ordinis PP. Basilianorum Sti Josaphat ineunte anno 1932*, Žovkva, 1932;
- *Catalogus Ordinis S. Basilii Magni, Congregationis Ruthenae SS. Salvatoris in annum MCMXXI*, Žovkva, 1921;
- *Catalogus Venerabilis Cleri Dioecesis Cassoviensis Ad Annum Jesu Christi M.DCCCXVI.*, Agriae, 1816;
- *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, Bologna, 1991;

- *Denník noviciatu Čina Sv. Vasilia Velikého v Prešove 1947-1949* (rukopis);
- *Dejiny Trebišova*, Košice, 1982;
- ENDLICHER S.L., *Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana*, Sangalli, 1849;
- FEDOROŇKO J.A., *Kronika OSBM, Vajanského 31, Prešov*, (rukopis)
- FRICKÝ A., *Košice – kultúrne pamiatky*, Košice, 1974;
- GABRIELE DE JUXTA HORNAD (Schwarz G.), *Initia religionis christianae inter Hungaros Ecclesiae orientali adserta*, Francofurti-Lipsiae, 1740;
- GOTTLIEB VON WINDISH K., *Geographie des Königreiches Ungarn*, II, Pressburg (Bratislava), 1780;
- HALAGA O.R., *Východoslovenský slovník*, I, Košice-Prešov, 2002;
- *Helmolda kněze buzovského Slovanská kronika*, Praha, 1947;
- «Historická udalosť v Trebišove», *Fakty*, Bratislava, 46 (1999) str. 27;
- «Historická udalosť v Trebišove: Vladyka Kyr Milan Chautur posvätil nový ikonostas», *Slovo Zemplína*, Trebišov, 46 (1999) str. 3;
- HORÁČEK J., *Slovo o pluku Igorovom Igora syna Sviatoslava vnuka Olega*, Bratislava, 1947;
- CHALOUPECKÝ V., *Staré Slovensko*, Bratislava, 1923;
- *Chronicon Pictum (Képes Krónika)*, Phototypice impressum, Budapestini, 1964;
- «Ikonopisec z Bratislavy, rezbár zo Stropkova: Bude z toho ikonostas v Trebišove?», *Slovo Zemplína*, Trebišov, 4 (1998) str. 3;
- KARAS J., TIMKOVIČ J., «Predstavujeme Vam: hrekokatolicku parochiju Bukivci (dekanat Svidnik)», *Blahovistnik*, Prešov, 11 (1996) str. 292-297;
- KRAJŇÁK P., «Vysviacka v kláštore sv. Bazila Veľkého», *Slovo*, Prešov, 17 (1993) str. 13;
- «Kríž na Bukovej hôrke», *Slovo*, Prešov, 19 (1999) str. 10;
- KUŠNÍR P., «Rád sv. Bazila Veľkého opäť v Trebišove», *Slovo*, Prešov, 20 (1992) str. 13.
- *Lexicon linguae palaeoslovenicae*, I, Praha, 1958;
- LUTSKAY M., «Historia Carpato-Ruthenorum, II/1», *Науковий збірник Музею української культури у Свидніку*, 13, Prešov, 1988, str. 109-245;
- LUTSKAY M., «Historia Carpato-Ruthenorum, III», *Науковий збірник Музею української культури у Свидніку*, 16, Prešov, 1990, str. 29-256;
- MACŮREK J., *Dějiny Maďarů a Uherského státu*, Praha, 1934;
- *Magnae Moraviae Fontes Historici*, I-IV, Brno, 1966-1971;

- *Magyarország vármegyéi és városai (Magyarország monografiája), Zemplén vármegye*, Budapest (bez roku vydania);
- MAJTÁN M., *Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov*, Bratislava, 1972;
- MARSINA R., *Corpus diplomaticus et epistolaris Slovaciae*, I, Bratislava, 1971;
- MITRÁK S., *Magyar-orosz szótár*, Ungvar, 1922;
- MONDIS J., *Bukovce*, Prešov, 1998;
- MYDLA J., «Projekt trebišovských baziliánov: Kríž do knihy rekordov», *Zrno*, Prešov, 42 (1999) str. 8-9;
- «Na Slovensku vyzdvihli Jubilejní kříž», *Katolický týdeník*, Praha, 42 (1999) str. 5;
- «Najväčší kríž na svete», *Katolícke noviny*, Bratislava, 41 (1999) str. 22;
- «Najväčší kríž na svete», *Zrno*, Prešov, 41 (1999) str. 7;
- «Najväčší kríž na svete – Veľké jubileum 2000», *Fakty*, Bratislava, 39 (1999) str. 25;
- «Nový ikonostas», *Zrno*, Prešov, 47 (1999) str. 6;
- «Nový ikonostas v Trebišove», *Katolícke noviny*, Bratislava, 46 (1999) str. 2;
- NEMES K., *Cartographia Hungarica*, (Magyarország térképei a XVI. és XVII. századból fakszimile kiadásban), I, Budapest, 1972;
- *Odovzdávací a preberací protokol* z 30. 11. 1995, vypracovaný Pamiatkovým ústavom Bratislava, Regionálne stredisko Prešov, Pracovisko Bardejov v Archíve otcov baziliánov v Prešove;
- PEKAR A.B., «Basilian reform in Transcarpathia», *Analecta OSBM*, Roma, VII (XIII) (1971) str. 143-226;
- PIKER J. B., *Topographia magni regni Hungariae*, Viennae, 1750;
- «Pokus o zápis do Guinesovej knihy rekordov z Trebišova», *Slovo Zemplína*, Trebišov, 39 (1999) str. 2;
- «Postavili údajne najväčší trojramenný kríž na svete», *Prešovský denník*, Prešov, 142 (1999) str. 7;
- POTAŠ M., *Dar lásky*, Prešov, 1999;
- SALACHAS D., *Il Diritto Canonico delle Chiese orientali nel primo millenio*, Roma, 1997;
- SASINEK F.V., «Církev cyrillo-methodějská», *Sborník velehradský*, Brno, IV (1885) str. 45-68;
- SASINEK F.V., *Dejiny počiatkov terajšieho Uhorska*, Skalica, 1867;
- SASINEK F.V., *Slováci v Uhorsku*, Turčiansky Sv. Martin, 1902;

- SASINEK F.V., «Slovanské dejepisné žriedla (Nestor, +1136)», *Letopis Matice Slovenskej*, Turč. Sv. Martin, IX/2 (1872) str. 45-50;
- SASINEK F.V., «Trudoviny k dejopisu slovensko-obradnej cirkve v Uhrách», *Slovesnosť*, Skalica, II/41-45 (1864) 640-643, 657-660, 689-692, 701-705;
- SEDLÁK V., *Regesta diplomatica nec non epistolaria Slovaciae*, I-II, Bratislava, 1980-1987;
- *Schematismus almi Protohegumenatus seu Provinciæ Religiosorum Gr. Catholicorum Ordinis S. Basilii Magni per incl. Regnum Hungariæ partesque eidem adnexas pro anno 1844*, Magno-Karolini;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioeceseos Ungvariensis Pro Anno 1809-1814*, Ungvarini, 1814;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXVII*, Cassoviae, 1827
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXVIII*, Cassoviae, 1828;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXIX*, Cassoviae, 1829;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXXI*, Cassoviae, 1831;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXXVIII*, Cassoviae, 1838;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXXIX*, Eperiessini, 1839;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperjessiensis Pro Anno Domini MDCCCXXXXVIII*, Posonii, 1848;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperjessiensis Pro Anno Domini MDCCCLI*, Eperiessini, 1851;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini 1863*, Eperiessini, 1863;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini 1870*, Cassoviae, 1870;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperjesensis Pro Anno Domini 1893*, Eperjesini, 1892;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperiessiensis Pro Anno Domini 1903*, Eperjesini, 1903;

- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Eperjesienis Pro Anno Domini 1908*, Eperjesini, 1908;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioeceseos Prešoviensis (Fragopolitanae) et Administraturae Apostolicae Dioec. Munkačensis In Slovacchia Pro Anno Domini 1944*, Prešov, 1944;
- *Schematismus Venerabilis Cleri Graeci Ritus Catholicorum Dioecesis Munkacsiensis, Ad Annum M.D.CCC.XVI*, Cassoviae, 1816;
- STANISLAV J., *Životy slovanských apoštolov Cyrila a Metoda v legendách a listoch*, Turčiansky sv. Martin, 1950;
- «Šestyj ročnik Vasilijady – Čirč», *Blahovistnik*, Prešov, 9 (1996) str. 238;
- TÓTH S., *Sáros vármegye monografiája*, II-III, Budapest, 1910-1912;
- TIMKOVIČ G.A., «Cyrilika je staršia ako glagolika», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, III/1-2 (1998) 5-208;
- TIMKOVIČ G.A., «Postriženie», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/1 (1997) str. 25-31;
- TIMKOVIČ G.A., «Pôvod 'Cigánov'», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/1 (1997) str. 101-123;
- TIMKOVIČ G.A., «Prečo sa vo Sv. Písme kráľ a vládca diablov, tj. vládca pekla nazýva 'Belzebub', keď my ho voláme 'Luciferom'?», *Blahovistnik*, Prešov, 5 (1998) str. 124-126;
- TIMKOVIČ G.A., «Rusaľa – Zelené sviatky», *Blahovistnik*, Prešov, 5 (1996) str. 130-132;
- TIMKOVIČ G.A., «Staroslovančina je prvým spisovným jazykom podkarpatských Rusínov», *Blahovistnik*, Prešov, 5 (1998) str. 119-121;
- TIMKOVIČ G.A. a J.V., «Kríž», *Krásnobrodský zborník*, Prešov, II/1 (1997) str. 5-23;
- TIMKOVIČ G.A., «Slovanský kráľ na slovenských minciach», *Blahovistnik*, Prešov, 5 (1996) str. 120-122;
- TIMKOVIČ J.V., *Kronika Čina Svjataho Vasilija Velikaho Provincii sv. Kyrila i Metodija na Slovensku i v Čechach*, (rukopis);
- TIMKOVIČ J.V., *Letopis Krásnobrodského monastiera alebo kúsok zo slávnych dejín gréckokatolíkov na Slovensku*, Prešov, 1995;
- TIMKOVIČ J.V., «Preobraženije Hospodne a 'hora Tábor' Prešovskej eparchie», *Blahovistnik*, Prešov, 7-8 (1996) str. 171-175;
- TIMKOVIČ J.V., «Zosnulí baziliánski mnísi pochovaní v monastyre Bukova Horka (okr. Stropkov)», *Blahovistnik*, Prešov, 7 (1998) str. 187;

- UDVARI I., *Bacsinszky András munkácsi megyéspüspök cirillbetűs körlevelei*, Nyíregyháza, 2002;
- UDVARI I., *Ruszinok a XVIII. században*, Nyiregyháza, 1994;
- UNGHVÁRY E., «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, III, Sátoralja-Ujhely, 1898, str. 253-254, 287-289, 322-324, 356-357, 362;
- UNGHVÁRY E., «A Bukócz-hegyi monostor története», *Adalékok Zemplén-vármegye történetéhez*, IV, Sátoralja-Ujhely, 1899, str. 22-24, 56-58, 88-89, 116-117;
- «V Trebišove bude veľkolepá slávnosť», *Slovo Zemplína*, Trebišov, 43 (1999) str. 2;
- «Velikij Otpust na Bukovoj Horki», *Благовестник*, Пряшев, 14 (1946) стр. 7;
- «Veľká udalosť v Trebišove», *Slovo*, Prešov, 22 (1999) str. 10;
- *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku*, III, Bratislava, 1978;
- WELYKYJ A. G., *Documenta Pontificium Romanorum historiam Ucrainae illustrantia*, II, Roma, 1954;
- WELYKYJ A. G., *Litterae episcoporum historiam Ucrainae illustrantes, IV (1691-1710)*, Romae, 1976;
- WELYKYJ A. G., *Litterae episcoporum historiam Ucrainae illustrantes, V (1711-1740)*, Romae, 1981;
- WINTER E., *Josefinismus a jeho dějiny*, Praha, 1945;
- ZÁBORSKÝ J., «Maďari pred opanovaním terajšej vlasti – Bieli a čierni Uhri», *Letopis Matice Slovenskej*, Turč. Sv. Martin, XI/1 (1874) str. 35-65.

Analytický index

A

Ajaki E.: 143.
Albanus S.: 75.
Almašij M.: 119.
Almašij T.: 125, 195, 198.
Almoš: 23.
Amazzini E.K.: 75.
Anarcs: 78, 115.
Andrej II.: (kráľ) 215.
Anjouovci: 11.
Anonymus: 14, 22, 26, 29, 30.
Arpádovci: 14, 22, 23, 29.
Artymovič V.: 197, 198.
Astaloš I.: 197.
Augusta de Saxonia Ch.: 248.

B

Bačinskyj A.: 91, 93, 97, 101.
Bačkovskyj H.: 199.
Bakajsa J.: 225.
Balaton: 25.
Banská Belá: 32.
Baran A.: 116.
Barankovič A.: 127, 199.
Baranovič P.: 207, 208.
Bardejov: 205, 212.
Barvinek: 37.
Bazilovič (Basilovits) J.: 38, 103, 116, 119, 197, 202.
Bazilovič P.: 198.
Bazilovič S.: 198.
Bazilovič T.: 195, 198.
Benedikt VI. (pápež): 16.
Biharij P.: 143.
Bilančík M.M.: 173, 179, 236, 241, 242.
Bileckyj J.: 127, 195, 199.
Bixad: 83.
Bizancij H.: 116, 248.
Blažovskyj H.: 60, 63.
Blicha I.: 198.
Bobik M.: 199.
Bojčik S.: 143.
Bokes F.: 24.
Bosak A.: 35, 36, 86, 195, 197.
Bovankovič A.: 197.
Bratislava: 5, 89, 177, 184, 185, 230, 265.
Brinskyj N.: 143.
Budín: 57.
Bujna R.: 177, 265.
Bukovec: 32, 33.
Bukovce: 9, 11, 32, 33, 36, 44, 45, 49, 63, 77, 103, 105, 121, 135, 166, 167, 181.
Bukovina: 27.
Bukovskyj K.: 200.
Bukovskyj M.: 127.
Bulyk P.: 108-109, 119-120, 159, 224, 241, 270.
Byhar: 13, 24, 25.
Byharské vrchy: 13.

C

Cedren: 28.
Centrál (hotel): 262, 263.
Cverčko J.: 166.
Czibellus I.: 73.

C

Čabiny: 135, 243.
Čanda E.: 200.
Čelustka B.: 166.
Černeča Hora: 42-44, 65, 73, 79, 82, 106, 109, 139, 203.
Červenohorie: 247.
Červený Kláštor: 206.
Česká Třebová: 260.
Čirč: 239, 243.
Čisarik J.: 124, 201.
Čisarik M.: 124.
Čisarik N.: 121, 124, 196, 201.
Čisariková K.: 124.
Čoban T.: 241, 270.
Čontoš M.: 198.

D

Dadaj I.: 198.
Danilčak H.: 58, 84, 87, 195, 197, 198.
Danilovič A.: 127, 199.
Danilovič I.: 195, 198.
Danko S.: 225, 241.
Dávid: 19.
Deak L.: 29.
Dekan J.: 189.
Dohnal E.A.: 265, 269, 270.
Dolhyj L.: 143.
Dozbity E.: 83.
Drugeth F.: 216.
Dudáš B.L.: 6, 113, 273.
Dumnickyj V.: 121, 123, 196, 200.
Dunaj: 21, 23.
Durkot H.: 199.
Dzendzelivkyj J.: 119.

Ď

Ďačenko H.: 189.
Ďurišin J.: 254, 260, 261, 271, 273-275.
Ďurišin M.: 258, 260, 261, 271, 273-275.

E

Edlingen T.: 58, 59.
Endlicher S.L.: 26, 30.
Erdődy de Monyorókerék G.: 248.
Erchanbald: 15.
Eusebios: 163.

F

Fedoroňko I.: 165.
Fedoroňko J.A.: 153, 155, 165, 229, 230, 232, 233, 241-243, 270.
Fejér B.: 82, 197.
Fejir H.: 198.
Fenczik: 89.
Filip L.: 104.
Foltin A.: 199.
František Jozef: 130.
Frický A.: 212.
Frýgia: 28.

G

Gaal M.: 91.
Gaj M.: 244.
Galevič I.: 198.
Garbera J.: 200.
Gardízi M.: 27.
Gavura J.: 198, 199.
Gelsej A.: 198.
Gerevič I.: 197.
Gojdič A.: 196, 202.
Gojdič P.P.: 103, 109, 120, 152, 153, 155, 161, 164-166, 224, 225, 227, 261.
Gomboš H.: 196, 200.
Gottlieb von Windish K.: 211, 212.
Göc A.: 198.
Grand (hotel): 260.
Greško M.: 242, 270.
Gribov: 9, 11, 121, 135.
Groffik J.: 200.

Grottaferrata: 207.
Gulovič K.: 123, 196, 201, 202.

H

Hačnik T.: 125, 198.
Hadžega J.: 198.
Hadžega V. (mních): 199.
Hadžega V. (prelát): 6, 40, 59, 95, 111, 113, 117, 118, 210, 250.
Hajdudorog: 131.
Hajivka: 206.
Halaga O.R.: 38.
Halečko S.: 199.
Halečkovič I.: 199, 200.
Haličina: 36, 40, 108.
Haľko P.: 232, 237, 239, 242.
Hanura I.: 125.
Harskut : 205.
Havryš K.: 141.
Helemik A.: 200.
Helmold: 16, 27.
Heraklios: 23.
Hirka J.: 167, 168, 171, 233, 235, 265.
Hlavač E.: 270.
Hodermarskyj I.: 198.
Hodermarskyj M.: 199.
Holiš K.: 141.
Homičko J.: 241, 270.
Hopko V.: 225.
Horáček J.: 29.
Hoševský monastyr: 109.
Hrabkov: 205.
Hriňak J.: 232, 242.
Hruševský monastyr: 43.
Hučko P.P.: 113, 165.
Humenné: 206-208.

CH

Chaloupecký V.: 24, 28.
Chamilla M.: 198.
Chanas J.: 121, 200.
Chautur M.: 267, 268.
Chmeľov: 156.
Choma J.: 143, 145.
Choma N.: 241.
Chropovský B.: 189.
Chutinský monastyr: 189.
Chyla A.: 198, 199.

I

Imstičevský monastyr: 76, 143, 203.
Istanbul: 185.
Ivanij A.: 127, 201.

J

Jacoš P.Š.: 236, 237, 241, 265, 271.
Janočko S.: 242.
Jarabina: 206.
Jaroščak S.: 200.
Jaselskyj I.: 36, 44, 47, 50, 51, 53, 57, 60, 63, 66-70, 72-80, 84-87, 105, 195, 197.
Jasenov: 208.
Jasenovský monastyr: 8, 206-208.
Jasik M.: 252.
Ján IX. (pápež): 15.
Ján Pavol II. (pápež): 251.
Jeršová M.: 28.
Joan Vladislav: 223.
Jozef I. (cisár): 41.
Jozef II. (cisár): 37, 98, 99.
Jozefínka (cesta): 9, 37, 99, 123.
Juhas Marko: 200.
Juhas Modest: 199.
Juchelka F.: 242.
Jurij, syn Kostentinova: 217.

K

Kaminskyj H.: 72, 73, 79, 81, 82, 108, 125, 195, 197.

Kamjonka (Kamienka): 243.
Karas J.: 170.
Karasij I.: 200.
Karol Róbert: 216.
Karpaty: 24, 25, 251.
Karplják J.: 196.
Kasper M.: 83, 195, 197.
Katánia: 211.
Kertys A.: 197.
Kiča D.Ľ.: 6, 242.
Kinach H.: 120, 159, 160, 164, 170.
Klement XII. (pápež): 51, 52, 60, 63.
Kločko T.: 125.
Klokočov: 209, 210.
Klokočovský monastyr: 8, 206, 209.
Kocak: 151.
Kocak A.: 86, 99, 103-106, 195.
Kocak Antonij: 225, 241, 270.
Kocak F.: 103, 105.
Kočiš E.J.: 225.
Kolbasov: 13.
Kolesar P.: 125, 198, 199.
Koloman (kráľ): 14.
Kološváry M.: 191, 239.
Koller J.: 27.
Komišák J.: 173, 191.
Konstantin N.: 127, 199.
Konštantín Porfyrogenet: 28, 29.
Kopčák J.: 196, 200, 201.
Kopronce: 205.
Koriatovič T.: 251.
Korický K.: 74.
Koroľovič I.: 199, 200.
Kostach S.: 197.
Košice: 35, 103, 173, 211, 212.
Košická Belá: 32.
Košický (ženský) monastyr: 8, 206, 211.
Kotradij I.: 125, 195, 198.
Kovačova-Puškarova B.: 34, 38.
Kožuchov (pri Trebišove): 34, 35.
Kožuchovce: 38, 121, 135.
Krajná Poľana: 37.
Krajňak A.: 199.
Krajňák P.: 244.
Krajňáková M.: 11, 114.
Kralickyj A.: 105, 106, 112, 119, 135, 137, 159, 251, 253.
Kralickyj M.: 123, 136-139, 141, 143, 196, 202.
Kráľovce: 55.
Krásna n. Hornádom monastyr: 8, 206, 211, 213.
Krásnobrodský monastyr: 5, 41, 43, 72, 73, 87, 108, 137, 193, 194, 203, 204, 207, 248, 249, 252, 273.
Krásny Brod: 5, 76, 103, 157, 206, 249.
Krechovský monastyr: 46.
Krett N.: 224, 241, 270.
Krisovič V.: 195, 199.
Križanovský A.: 265.
Kulakov H.: 242.
Kuropalat: 28.
Kušnír P.: 272.
Kuzmiak J.: 270.
Kuzmiak S.: 270.
Kuzmice: 260.
Kyjev: 23.

L

Labanc J.: 125.
Lapisbyk: 32.
Lapusbyk: 32.
Lavčak V.: 125, 198.
Lavrov P.A.: 271.
Legeza T.: 143.
Legnava: 216, 219.
Legnavský monastyr: 8, 206, 215-219.
Leles: 221.

Lelešský monastyr-kláštor: 8, 58, 59, 63, 205, 221.
Lendak: 205.
Lengyel J.: 127, 196, 199, 200.
Leszko I. (kráľ): 215.
Leopold I. (cisár): 40.
Lichačev D.S.: 29.
Listvičnik J.: 81, 116.
Litmanova: 243.
Lizak L.: 219, 220.
Lomné: 243.
Lozjak J.: 241.
Lucak J.: 232.
Lučkaj M.: 112, 221, 250;
Lupiš S.: 143.

Ľ

Ľvov: 39, 50.

M

Macůrek J.: 25.
Mača: 185, 189.
Mačoško J.: 167, 175, 181.
Magur J.: 270.
Majovský M.: 166.
Majtán M.: 25.
Makovický hrad: 58, 63.
Malajtak L.: 125, 197.
Malá Poľana: 55.
Malé Berezne (monastyr): 76, 81, 82, 203.
Manu L.: 143.
Markovič N.: 125.
Markus Aurélius: 28.
Markušová K.: 38.
Marsina R.: 27.
Marťak J.: 201, 202, 204.
Marťak P.: 239.
Marťaková A.: 239.
Maskalik Š.: 166, 175, 181, 191.
Matica slovenská: 25.
Matis S.: 229.
Matisová H.: 229.
Maxim A.: 141, 143.
Mária Povčianský monastyr: 78, 125, 273.
Mária Terézia: 91.
Medzilaborce: 5, 9, 147, 149, 156, 227.
Mershmen F.: 212.
Michalovce: 222, 223.
Michalovský monastyr: 8, 206, 222, 223.
Mikitas V.L.: 119.
Mikulanič S.: 125.
Mitrák S.: 30.
Mníšek nad Popradom: 206.
Moháč: 218.
Molitoris S.: 125, 195, 198.
Molnar I.: 198.
Montecuccoli: 43, 44.
Morava: 25.
Moreau P.H.G.: 73, 74.
Moskfalua: 18, 28.
Moskva: 27.
Moškovec: 28.
Motrinec V.: 143.
Mukačevo: 42-44, 65, 73, 82, 105, 143.
Mukačevský monastyr: 76, 105.
Mulík P.: 229.
Mydla J.: 188.

N

Najmyk N.: 241.
Neapol: 216.
Nemes K.: 28, 29.
Nestor: 23.
Nevickyj H.: 153.
New Westminster: 235.
Nitra: 7.
Njarady: 143.
Novák J.E.: 232, 263, 265, 267, 269-271.

Nové Opatovice: 205.
Novhorod: 217.
Novotný P.: 242.
Nyári M.: 58, 59, 61.

O

Olear P.H.: 261, 262, 269, 270.
Oleg: 23.
Olšavka: 9, 11, 44, 45, 63, 121, 135.
Olšavskyj M.M.: 72, 82, 84, 209, 248, 273.
Onderišin J.: 199, 200.
Ondrej II. (kráľ): 23.

P

Palermo: 211.
Panónia: 26.
Paňkevič I.: 210, 220, 250.
Papp V.: 201.
Paskevič I.: 198.
Pastelij T.: 195, 198.
Pastor A.: 201.
Patrylo I.: 5, 110.
Pazin H.: 69, 81.
Pálffy T.: 208.
Pekar A.B.: 159, 160, 208.
Petro E.: 270.
Petrov A.: 110, 112.
Petruševič A.: 57.
Piker J.B.: 213.
Piligrim: 16.
Pius XI. (pápež): 20.
Plavečský hrad: 216.
Pleša I.: 125, 198.
Pleša M.: 197.
Podhajeckyj M.: 166.
Pop A.: 143.
Pop I.: 119.
Popovič J.: 200, 201.
Popovnak M.: 125.
Poprad (rieka): 219.
Poratunskyj S.: 143.
Poštak V.: 127, 196, 199.
Potaš M.J.: 138, 140-142, 144-146, 148, 150-156, 167, 169, 171, 188, 226, 228, 230, 232, 233, 241, 243, 244, 263, 265.
Potoky: 44, 45, 49, 77.
Praha: 156, 227.
Prahij J.: 125.
Presian: 223.
Prešov: 103, 147, 149, 156, 192, 212, 225, 227, 229, 230, 232, 235, 236, 239, 263.
Prešovský monastyr: 8, 192, 225, 230, 233, 234, 236, 238, 239, 241, 243, 245, 246.
Prosickyj I.: 198.
Puškar I.: 34, 38.

R

Racin I.: 197.
Rafajovce.: 247, 248, 250.
Rafajovská Ves: 247.
Rafajovský monastyr: 8, 206, 247-249.
Rákoczy F.: 43.
Regetovka: 55.
Rešetilo S.: 119, 159.
Rieger F.L.: 119.
Richard: 15.
Rifejská Ves: 247.
Rifejskyja hory: 247.
Ripheis (montibus): 247.
Rím: 5, 73, 74, 76, 77, 79, 137, 143, 225, 235, 237, 265.
Rjurik: 19.
Rokickyj A.: 196, 202.
Rosvigov: 43.
Rubyj M.: 201.
Rudnjak J.: 198.
Rudohorie: 247.
Ružickyj S.: 121, 130, 196, 200, 201.
Ryško I.: 197.

S

Sabol S.Š.: 147, 153, 160, 161, 165, 241, 243, 261, 269-272.
Salachas D.: 111, 116.
Salak M.: 270.
Salnyckyj H.: 197.
Sasinek F.V.: 7, 11, 15, 24, 26, 27, 29, 30, 205, 206.
Sáros-Patak: 103.
Sečovce: 212, 260.
Sedlaček V.J.: 169, 179, 232, 242.
Sedlák V.: 220.
Sedliacka Banka: 271.
Semerskyj S.: 143.
Sicília: 211.
Sidorovič I.: 200, 201.
Sinajský polostrov: 251.
Skirka M.: 236.
Skyba T.: 143.
Slaná: 17.
Slanickyj H.: 125.
Slovenské Rudohorie: 247.
Snina: 65, 251-253.
Sninský (Sinajský) monastyr: 8, 41, 43, 44, 65, 77, 206, 251-253.
Spalinskyj T.: 198.
Spišská Belá: 32.
Stanislav J.: 27.
Staroľuboviansky hrad: 216.
Staruskyj J.: 197.
Stasak J.: 241.
Staurovskyj A.: 195, 198.
Stropkov: 9, 36, 37, 208, 265.
Sučko M.: 149-151, 196, 202, 270.
Sučkov O.: 149.
Svidník: 212.
Synkletika: 80.
Szegedy H.: 199.
Szegedy V.: 130, 131, 196.
Szerencs: 205.
Szirmay de Szirma: 98.
Szirmay de Szirma A.: 130.
Szirmay de Szirma T.: 53, 57-59, 62-67, 70, 86, 95, 98, 219.

Š

Šafrankovič K.: 201.
Šemetkovce: 121, 135.
Šestak V.: 143.
Šima I.: 242.
Šimanskyj E.: 270.
Šimkovič I.: 196, 200.
Škultéty J.: 219.
Šlepeckyj A.: 119.
Štefko A.: 225.
Štiavnik: 205.
Švajka M.: 149, 153, 202.

T

Tábor (hora): 163.
Teotmar: 15.
Terleckyj V.: 251, 253.
Theofan: 28.
Thuróczy: 211-212.
Timkovič G.A.: 6, 24-26, 29, 30, 112, 160, 180, 181, 189, 192, 212, 237, 239, 242, 243, 250, 270, 271.
Timkovič J.V.: 26, 110, 114, 132, 169, 170, 192, 206, 208, 233, 237, 239, 241, 242-244, 253, 265, 267-271.
Timofej z Dubrovky: 217.
Timon: 212.
Tisa: 21.
Tiso (prezident): 226.
Tkadlčík V.: 223.
Tordaj N.: 201.
Tóth S.: 113, 215, 219, 220.
Trebejov: 260.

Trebišov: 25, 155, 156, 181, 212, 249, 255, 257, 259, 260, 261, 266.
Trebišovský monastyr: 8, 179, 180, 206, 227, 237, 254, 255, 261-265, 267.
Třebíč: 260.
Turiec: 17.
Turčiansky sv. Jur: 18, 28.
Turčiansky sv. Martin: 29.
Turčiansky sv. Michal: 29.
Tutkó J.: 212.
Tuto: 15.

U

Udvari I.: 118, 119, 132.
Uh: 13-15, 25, 28,.
Uhoľský monastyr: 56, 57, 76.
Ujhel: 91, 93.
Uličˇ-Krivé: 13, 14.
Unghváry E.: 11, 38, 40, 76, 89, 112-116, 119, 132, 133, 208.
Ural: 247, 250.
Užhorod: 13-15, 23, 103, 104, 131.

V

Vachaľ M.: 181, 182.
Valašská Belá: 32.
Vanucci G.: 116.
Vaňa Z.: 259, 271.
Varjan P.: 225, 241.
Vavrik M.: 159.
Váh: 17, 28.
Velehrad: 24, 32.
Veľký Lipník: 109, 119.
Veľký Varadín: 131.
Viˇčˇak A.: 198.
Vihorlat: 13, 16, 24, 28.
Vislava: 84, 85, 116.
Vojčice: 260.
Volentir I.: 200.
Volovec: 28.
Volové: 28.
Vrabeľ H.: 127.
Vranov: 156.
Vsevolod: 19.
Vysockyj J.: 197.

W

Waldo: 15.
Welykyj A.G.: 116, 250.
Winter E.: 117-119.

Y

Yakymyšin S.: 235.

Z

Záborský J.: 24.
Zacharias N.: 201.
Zachariáš: 15.
Zaltas (Zoltán): 25.
Zatvornickyj I.: 200.
Zarič: 76.
Zboj: 92.
Zborov: 57, 58, 63.
Zbudská Belá: 32.
Zemplínske Hradište: 25.
Zemun (Zemplín): 205.
Zima D.: 242.
Zima H.: 242.
Zniev: 18.
Zonaras: 28.

Ž

Žatkovič D.: 143.

Autor: Jozafát V. Timkovič, OSBM
Názov publikácie:
Letopis Bukovského monastyra (Bukovej Hory)
a historické zmienky o iných baziliánskych monastyroch
na východnom Slovensku
Grafická úprava: Jozafát V. Timkovič, OSBM
Vydavateľstvo a nakladateľstvo:
Rád sv. Bazila Veľkého,
Vajanského 31,
080 01 Prešov
Tlačiareň: p. Juraj Kušnír, Prešov
Náklad: 1000 kusov.

ISBN 80-968862-7-4

Autor tejto knihy, o. Jozafát Vladimír Timkovič, OSBM (о. Йосафат В. Тимкович, ЧСВВ), sa narodil 19. júla 1964 v Košiciach v rusínskej rodine gréckokatolíckeho kňaza Andreja Timkoviča, ktorý pochádzal z Podkarpatskej Rusi (Lazy, Voloveckyj rajon).

Gymnázium ukončil maturitou v Moldave nad Bodvou roku 1982. V rokoch 1982-1987 študoval na Vysokej škole veterinárskej v Košiciach. Mesiac pred štátnicami, v júli roku 1987 emigroval na Západ, aby sa mohol stať gréckokatolíckym kňazom.

V rokoch 1987-1989 študoval filozofiu na Pápežskej univerzite sv. Tomáša Akvinského v Ríme (Taliansko). Filozofiu ukončil s titulom bakalára. V roku 1989 získal politický azyl v Taliansku. V rokoch 1989-1990 bol na noviciáte v baziliánskom monastyre v Glen Cove, New York, USA. Prijal nové mníšske meno «Jozafát».

V rokoch 1990-1993 študoval teológiu opäť na Pápežskej univerzite sv. Tomáša Akvinského v Ríme. Štúdiá zavŕšil i v tomto prípade titulom bakalára a potom dva roky (1993-1995) študoval na Pápežskom východnom inštitúte Gregoriánskej univerzity v Ríme cirkevné právo. Štúdiá ukončil s titulom «ICLic». Vysvätený na diakona bol 31. júla 1993 a na gréckokatolíckeho kňaza 1. augusta 1993 v sobornom baziliánskom monastyre v Prešove vladykom Kyr Jánom Hirkom.

Po svojom návrate z Ríma na Slovensko bol v rokoch 1995-1997 správcom malej gréckokatolíckej – v horách zapadlej rusínskej farnosti so 120 veriacimi – v Kremnej na poľských hraniciach (okr. Stará Ľubovňa). Roku 1997 bol osem mesiacov správcom gréckokatolíckych rusínskych farností Krásny Brod (okr. Medzilaborce) a Miková (okr. Stropkov).

Od roku 1997 do roku 2000 bol ihumenom Trebišovského baziliánskeho monastyra Položenia rizy Prečistej Divy Mariji vo Vlacherne a zároveň v tom istom monastyre vychovávateľom-magistrom v noviciáte baziliánov. Cerkov Trebišovského monastyra bola za jeho ihumenstva opatrená byzantským ikonostasom a nástennými freskami.

Od roku 2000 je ihumenom v Prešovskom baziliánskom monastyre sv. Vasilija Velikoho. Za jeho ihumenstva v Prešove sa k miestnej monastyrskej cerkvi začala realizovať dostavba absidy a roku 2002 sa urobil ikonostas, ktorý sa nainštaluje hneď po ukončení dostavby…

Od roku 1987 do roku 1999 publikoval v časopisoch: *Mária* (v Kanade), *Slovo*, *Blahovistnik* a *Krásnobrodský zborník* (v Prešove) vyše 400 článkov. V rokoch 1987-1994 písal pod pseudonymom Vladimír Mariánsky a v rokoch 1991-1992 aj pod pseudonymom Jozafát Byzantínec.

V roku 1995 vydal historickú knihu *Letopis Krásnobrodského monastiera*. V rokoch 1995-1999 bol šéfredaktorom baziliánskeho mesačníka *Blahovistnik* a od roku 1996 do roku 1998 bol šéfredaktorom baziliánskeho odborného teologicko-historického časopisa *Krásnobrodský zborník*.

Kniha, ktorú práve držíte v rukách, vznikla počas pobytu autora v Trebišovskom a Prešovskom monastyre.

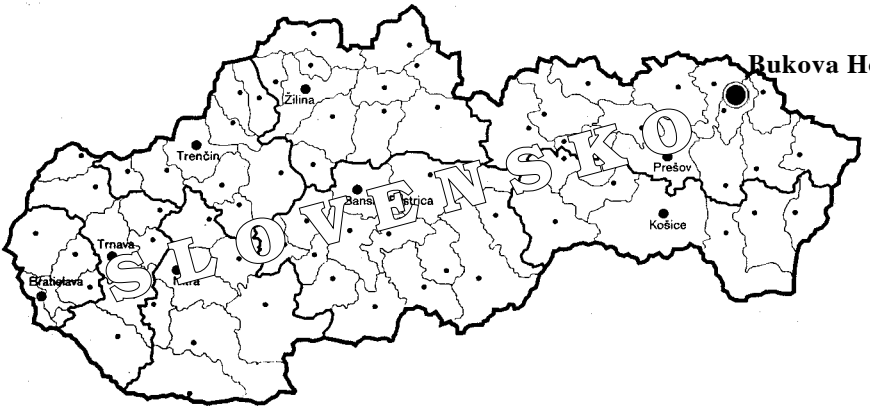

The chronology

of the most important events in the Bukov Monastery

(Bukova Mountain near the Stropkov)

9th-10th centuries	— the pagan cult center of the Taurus;
	— a hermitage, later a monastery-lavra of the Basilians with three churches;
? ? ?	— … history unknown;
1703-1711	— the monastery fell into decay during the Rakoczy Uprising;
1738	— resettling of the Bukova Mountain led by the ieromonk Irinarch Jaselskyj;
	— the exceptional authoritative grant of forgivness bestowed by the Pope;
1742	— the rich pious count Tom Szirmay de Szirma repeatedly provided the monastery with property;
1771	— the construction of the stone building of the monastery;
1772	— the wooden Church of the Descent of the Holy Spirit was sold to Vislava;
1774	— the construction of the stone-built Exaltation of the Holy Cross Church;
1796	— the construction of the tower onto the Exaltation of the H. Cross Church;
1914-1918	— the monastery was destroyed during World War I (the roof burnt down);
1915	— the last contemplative ieromonk left the Bukova Mountain;
1942	— a small monastery was established. The building was made of clay rolls;
1949/50	— the communist regime abolished Order of St. Basil the Great;
1968	— the restoration of the Greek-Catholic pilgrimages;
1990	— the pilgrimages of the Basilian Order were restored.

ISBN 80-968862-7-4

J. V. Timkovič **LETOPIS BUKOVSKÉHO MONASTYRA**

LETOPIS BUKOVSKÉHO MONASTYRA

LETOPIS BUKOVSKÉHO MONASTYRA

LETOPIS BUKOVSKÉHO MONASTYRA

LETOPIS BUKOVSKÉHO MONASTYRA